

אוניברסיטת בר-אילן

"מי היא אם שתקפח את חייו של בנה הקטון?"
אמהות שהמיתו את ילדיהן בראי המשפט הישראלי

מירי ברנשטיין

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך
במחלקה ללימודי מגדר של אוניברסיטת בר-אילן

עבודה זו נעשתה בהדרכתו של ד"ר חגית תירוש מן המפקח/תמונה עששתיים של אוניברסיטת תל-אביב

יפוח רות הכפרון קדרי מי החולקה למשפטים של אוניברסיטת בן-גוריון.

תוכן העניינים

תקציר עברי

1	מבוא
7	א. סקירת ספרות
	1. אמהות
	1.1 אמהות בפרספקטיבה היסטורית
	1.2 אמהות כזהות
8	1.3 אמהות בפרספקטיבה פמיניסטית
10	1.4 אמהות בישראל
11	1.5 אמהות בשיתוף המשפטי הישראלי
13	2. נשים אלימות
	2.1 נשים אלימות בפרספקטיבה הרימינולוגית
14	2.2 נשים אלימות בפרספקטיבה הרימינולוגית - פמיניסטית
16	2.3 נשים אלימות ושען
17	2.4 נשים אלימות המנוחות את ילידתן
19	3. יחסים של בתי המשפט לנשים אלימות
	3.1 טמבאים כמותיים
20	3.2 ניתוח טקסטואלי של פסקי דין
22	ב. תשתית מתודולוגית
27	ג. רקע כללי
	1. נתונים על אודות המתות ילדים על ידי הוריהם בישראל
29	2. המתות תינוקות – סקירת ההתפתחיות המשפטיות
	1.1 כללי
30	1.2 התפוגגות החקירה האוטונומית
36	1.3 התפתחה החקירה בישראל
39	1.4 סיכום ביניים
40	3. הדין היחיד על אם שהמיתה את ילדה

1. הקישור שעושה מערכת המשפט בישראל בין אמהות שהמיתו את ילדיהן

לביין הפרעות נפשיות

- 1.1 הקדמה 44
- 1.2 המקום שניתנת מערכת המשפט להפרעות נפשיות של אמהות שהמיתו את ילדיהן
 - 1.4.1 הסדור 45
 - 1.4.2 סיווג העבירה וקביעת סעיף האישום 46
 - 1.4.3 קביעה כי האשם אינו נר עונשין 47
 - 1.4.4 טענת רגנה המתכססת על חוב נפשי 48
 - 1.4.5 הסדרי טיעון 49
 - 1.4.6 הסכמת הפרקליטות להצטרף סעיף האישום לאחר הגשת בלב וראשונה 50
 - 1.4.7 הכרעת הדין 51
 - 1.4.8 קביעת העונש 52
 - 1.4.9 אי התחשבות במצבם הנפשי של האשמים 53
 - 1.4.10 התחשבות במצבן הנפשי של אמהות – הבדלים בין ערסאות 54
 - 1.4.11 סיכום ביניים 55
- 1.3 התפיסה לפירורם אמה משוגעה הירגה את הילדים שלה 56
- 1.4 פסיקת בתי המשפט בענייני המתת תינוק בשכ ערעור שיקול רחעת לאחר לידה 61
- 1.5 סיכום 68

2. המסגרות המרשניות למעשה ההמתה והמשקל שמיחסים בתי המשפט

- למצואות חייהן של האמהות הממיתות.
 - 2.1 מירב אדרי 69
 - 2.2 חופא טרסיד 78
 - 2.3 פלינית (מנובא ביזאן) 84
 - 2.4 סיכום 88

3. התפיסות החברתיות-תרבותיות העולות מפקדי הדין ביחס לאמהות

- 3.1 הקדמה 91
- 3.2 תפיסות ומקרה נטרנדרי 92
- 3.3 תורמות ההתנהגותיות המציפות מאמהות
 - 3.3.1 אטירות כלכיות ביחס לאמהות ולילדיהן 93
 - 3.3.2 אמורה המתירסיה באופן ספוצי לאשטת 101
 - 3.3.3 סיכום ביניים 107
- 3.4 הצפייה החברתית מאבחון וטאמהות נטרנדרי מנדריית האמנים 108
- 3.5 סיכום 113

119

ה. סיכום ומסקנות

121

א. בבליוגרפיה

131

ז. נספחים

1. תמוזים מטעמי הודין שמשעו כליט לטבודה ית.

2. טבלאות - פסקי דין העוסקים באחריות ובאבות שהפיקו את הלייזום.

3. תפיה (מחוז תימא) 153/93 מ"י כי **נועה כהן** (לא פורסם, 2.11.93), ו- ליים 6551/93
נועה בת חיים כהן (לא פורסם, 28.5.96)

תקציר באנגלית

תקציר

התייגה של הכנת ילדים בידי הורגם אינו נוסף כי מנתה כפי שאולי היינו יוצים לראות. מחירים שגורכי בעולם מעלים כי ילדים נוצאים כסוכן נכה להמיתו כאשר יום משני הרצח של ילדים עד גיל שנה נעשים בידי אחד ההורים או שניים.

עבודה זו בוחנת את יחסו של הדין הישראלי כלפי אמהות שהמיתו את ילדיהן, באמצעות ניתוח פסקי דין של בתי המשפט בישראל הפוסקים בנושא זה. העבודה מבוססת על כח הפסיקה הסיומת בנישא הכנת ילדים על ידי הוריהם בישראל רגנישה לקריאה וכתבות. להבדיל מניתוח משפטי מודיסטיטטן, הממקד בניתוח הנימוקים המשפטיים הפרטליים ובדיקטרינה המשפטית, בעבודה זו הניסטיטטן נכחו במחודות פראגמית המשמעות לכריתת טקטיים ספרותיים, כאשר ניתוח מנין סוגן נקיות מבט ביסוריתית - פמיניסטית.

מניחים היתוגיה מתוך פסקי הדין ששמשי בסיס לעבודה זו עילר כי מצרכת המשפט נוטה להתייחס לאבות שהמיתו את ילדיהם בחומרה רבה יותר מאשר לאמהות שהמיתו את ילדיהן. כך, למשל, אחי האבות שמוידישלים ברצח גדיל לאין שיעור מאחוז האמהות המורשעות ברצח, העונשים המוטלים על האבות כבדים יותר ונחתמים עינם פחות הסדרי טיעון. בעשר השנים האחרונות ניתן להבחין בהחמרה מסוימת בחקקה של המערכת הנושחיתית כלפי האמרות הממיתות, הן מבחינת כתבי האישום שהוגשו כנגדן והן מבחינת עישחון, אך זו אינה עולה כדי חקקה הניתן לאבות הממיתים את ילדיהם.

בוויגה רכישורי שעושה מערכת המשפט בין אמהות שהמיתו את ילדיהן לבין הפיעות נפשיות, מעלה כי מערכת המשפט בישראל נוטה לקשר בין אמהות שהמיתו את ילדיהן לבין הפרעות נפשיות או מצוקות נפשיות, יותר מאשר היא עושה זאת לאבות שהמיתו את ילדיהם. נשים, יותר מגברים, זוכות פעמים רבות להקלות ערב מצבן הנפשי, אם בחתימה על הסדר טיעון שרו מוסכם על עונש מינחת, או אם בדרך דיי טקל הדישור בין נשים למחלות נפש ורעה, לא אחת, כחתימה על החמיסה לפיה אשר הממיתת את ילדיה אינה שפוייה. העבודה מעלה כי לא מעט שופטים אחוזים רסורה זו וכי שופטים אלה נוטים לקבל עדויות מומרים הטוענים כי הנאשמת לוקה במשה, יותר מאשר שופטים שאינם אחוזים כשברז זו. בניגוד להפייסה שפוינית זו, מגלים בתי המשפט הפיטה שניתן לראותה, מנקיחה מבט פמיניסטית, במתקדונית יחוז בענין המיקוד למצוקות הנפשיות. מנין המשפט בישראל נוטים לירס את המצוקות הנפשיות של הנשים לנרמים סיבותיים-חברתיים יותר מאשר לנרמים

באמצעות, נכחי פנימיים או: הפיפה לפיה אשה נשקטת על ידי היותה הולדתה נשוא היותה למעלה משישיתיה. מפצא ניסן של מחקר זה היא כי העולה האחרון הולדתה השימוש בטעין 303 לרובן העומשן (ההמתת הניוקין) העוסק במצב זה אה היתרה את כזה הליכות בני יוני: במצב של ערעור שיקול הדעת לאחר הלידה

עוד מעלה המחקר כי כתי המשפט הישראלי נוקטים באיפיון מעוררו נרטיביות כדי לתאר ולהסביר מעשה המתת ילד על ידי אמו: הורטיה הילאקן, נרטיב 'האשה בשורבן', מטיב את עיקר המשקל על נסיבות המקרה ורואה באם גורם ואסירי הונד-עקב נסיבות חייב קשות למעשה נואש. הנרטיב השני, נרטיב 'האשה האופטימית', רואה האשה את האחריות העיקרית למצבה: נרטיב שלוש, נרטיב 'האשה הרעה', רואה באשמת אשה לא ורטיביות הופעת בנומו: לניחות חברתיות מקובלות, והנרטיב הרביעי והאחרון, נרטיב 'האשה המושגעת', היא הנרטיב אשר מסביר את מעשה ההתרה כנובע מן המציקות הנפשיות או התעוזת המשיגות של האם. לנרטיב שנערו על ידי השופט ישן השלכות על חומרת העינוש של האשמת. ניתוח מסקי הדין העליון כי שופטים שבחרו לתאר את האשמת כקריבו ושמו אה הדגש על מציאות חייה, נטר להקל בעונשי: לעומתם, שופטים שעשו שימוש כנרטיב 'האשה האוטונומית' נטי להחמיר אותה, כשהחמירים מכולם היו השיפטים שהבנו את האשמת בדמות 'האשה הילעה'.

בנוסף להשלכות על האשמת עצמה, לנרטיב ישן גם השלכות רחבות ומורכבות על יחסי המגדר. נרטיב 'האשה כקורבן' מתחשב במציאות חייה של האשה ובהיותה כפופה למבני פטריאכלים. בכך, משרת נרטיב זה את הביקורת הווערות והפמיניסטית ונאפשר שינוי חברתי. מנגד, נרטיב זה תופס את האשה כקורבן, בדמות חלשה ובלתי אוטונומית שאינה יכולה לקבל החלטות במקרה מצוקה. באופן דומה, גם לנרטיב 'האשה האוטונומית' ישנם שני פנים: מחד גיסא נרטיב זה רואה באשה דמות חזקה ועצמאית אשר יכולה לקבל החלטות באופן יושגל. מאידך גיסא, נרטיב זה מתעלם ממציאות חייהן של נשים השולמות, המקשה עליהן, והעניט אה נימה עליהן, הרחטות בשל העדר ברירה אחרת. נרטיב האשה הרעה נרטיב האשה: משיגעת בעייתיים עוד יותר מקידמיהם, שכן לא זו בלבד שהם מקבעים הניחות פטריארכיות שמיתות אריות נשים, הם גם אינם מקדמים כל שינוי חברתי או ביקורת חברתית בהיותם ונרטיב את הבעיה כנגזרת מן האשה עצמה ולא מן המבנה החברתי.

בסכומי זה עולה אה מסקנות מענינות לכדי המקום שיהיה החל המשפט למציאות חייהן של הנאמהות הממיתות. סקירת הסקירות של אהיה שהחילו את הליחות, ואשר הגיעו לבתי המשפט

בישראל, מכלל שיתוף הדדו מאתקדם מן הכר במעט שרר חיים קשיים. חלקן היו קיימות של
אכסות פחות מאר מיליונת הדור והפעלות מיליון או יותר. ביצית כבר בכל ילדים, חלקן היו מעוררת
יחסים קשים עם המצפתי ואו עם בני הזוג. מקרי הנותת ונד בישראל התאפיינו אף הם ביישג חברתי
בעייתי. ראשית שהפיתו את ונדו היו בדרך כלל נשים צעירות, לא נשואות שררו מרוץ לנישואין
ואשר היו בחברה מסורתית-שמרנית שהיקעה הריגות מסוג זה. למרות מאפיינים אלה, נענוו פסקי
הדין מעלה כי חלק ניכר מהשופטים שינו במקרים אלה נטו להתעלם ממצאות הישג זה. לא לאזכר
אותה כלל. או לתת לה משקל מינימלי. ניתוח פסקי הדין שנקטו בנישה זו חשף כי התעלמות זו נובעת
בעיקרה מחוסר הבנה של מציאות חירן של נשים, החשיפות לפגיעות ולסכנות שהגברים אינם רשומים
להן.

כמצא מעניין נוסף של מחקר זה נוגע לאופן בו תופסים כתי המשפט את הישג ראשית ולמשקל שהם
נותנים לי בפסק הדין. המחקר מעלה כי כאשר בית המשפט דן בנשים שהפיתו את ילדיהן, שאינן
אמהותן עולה על הפיק כמעט תמיד. תפיסת האמהות של השופטים מורכבת מסטריאוטיפים אודות
אמהות ימצפיות ברורות אודות רתנהגות אמהות רצויה. מבחינת הביציות אודות ההתנהגות
האמהות הרצויה - בית המשפט מצפה מאם שתספק את כל צרכי ילדיה, רגשניים והנפשיים, שתאוב
אותם, תגן עליהם ותדאג לכל מחסורם, שתהיה סבלנית בריסה אליהם, ושתשמר את המסגרת
המשפחתית. מן האם האידאלית מצופה אף שתקריב את עצמה כמעט ילדיה ותסבול למענם. ציפיות
אלה מכפיפות נשים למערכת ממשטרית של כללים ביחס להתנהגות אמהות ראויה ומשמרות את יחסי
המגדר. המצב שונה כאשר בית המשפט דן באבות שהפיתו את ילדיהם. אחד הממצאים של מחקר זה
הינו כי כאשר כתי המשפט בישראל דנים באבות שהפיתו את ילדיהם, הם מתייחסים למעשה ההמוני:
כאל מעשה המתה יסטנדרטי שבו נכחנים רשיקולים הרגילים. מערכת היחסים בין האב לילד כמעט
לעולם אינה נתוארת בפסקי הדין מתנהל כאילו מדובר בנשים.

מבוא

מי היא אם שתקפח את חייו של בנה הקטון, והרי אינסטינקט האם, אינסטינקט הקיום וההשרדות – באדם, בחיה, בעוף ובמקצת שוכני המים – מה ישווה לו, מה חזק ממנו? ואם אם תטול את נשמתו של בנה, בנה אשר בסבל ובאוושר נשאה ברחמה תשעה חודשים, אין זאת אלא שהטבע תעתע בנו, ואם כך תעתע בנו הטבע, מה לנו שנגזור על האם הרחקה מן החברה לשנים ארוכות?

(השופט חשין, ע"פ 75/04 פלוגית נ' מ"י, בעמ' 79)

איזו אשה הנתונה במאסר בבידוד בביתה, מוקפת בילדיה הרכים, הנתונה במאבק על זכותה להיות אמם בתוך שהיא נאלצת לפרנסם בכוחות עצמה לבדה, או נאלצת להתמודד עם העמדת אישיותה כנגד הדוגמה הקובעת שהיא אם, מראשית עד אחרית ולעולם ועד – איזו אשה לא חלמה כי היא "עוברת את הגבול" או פשוט מרפה מאחיותה, מוותרת על כל מה שמגדיר אותה כשפויה, כדי שפעם אחת ולתמיד תהיה היא המטופלת, או רק תמצא דרך לטפל בעצמה? האמהות: נוטלות את ילדיהן מבית הספר; יושבות בשורות באסיפת הורים; משקיטות את תינוקיהן התשושים בעגלות הסופרמרקט; כושלות הביתה להכין את ארוחת הערב, לכבס ולדאוג לילדים כתום יום עבודה; נאבקות למען טיפול הגון ולמען כיתות סבירות לילדיהן; ממתניות להמחאות קצובות הילדים, בעוד בעל הבית מאיים לפנותם מדירתם; הרות שוב, משום שהמין הוא המפלט היחיד של בני הזוג להנאה ולשכחה; דוחפות מסרגות ארוכות לתוך איבריהן העדינים ביותר; מתעררות מחלום בלתי נגמר לעולם לקול בכיו של ילד – האמהות הללו, לו יכולנו לראות את התגלמות הזעם, הטרגדיה, גודש האנרגיה של האהבה, של היאוש עתיר ההמצאה, אזי יכולנו לגלות את מנגנון האלימות הממוסדת המעוותת את חווית האמהות.

(אדריאן ריץ' – ילוד אשה, בעמ' 318)

רצח של ילד על ידי אמו נתפס, בשיח הציבורי, כתופעה מזעזעת. כאשר רצח כזה מתרחש, הוא עולה מיד לכותרות והארץ כולה סוערת: עשרות כתבות, ראיונות ותחקירים העוסקים במעשה הרצח, מתפרסמים מדי יום ביומו בכל אמצעי התקשורת. הנושא הופך לשיחת היום בכל מפגש חברתי, כאשר כל הדנים בו מביעים זעזוע עמוק מן המקרה: איך יתכן שאם תהרוג במו ידיה את ילדיה? האם היא מטורפת? האם היו סימנים מקדימים? איך אף אחד לא שם לב?

התופעה של המתת ילדים בידי הוריהם אינה תופעה כה נדירה כפי שאולי היינו רוצים לחשוב. בהתאם לדו"ח העולמי בנושא אלימות נגד ילדים, שהוציא באוקטובר 2006 ארגון UNICEF, ילדים נמצאים בסיכון גבוה להמתה, כאשר ילדים עד גיל שנה מצויים בסיכון של פי שלושה למות מאשר ילדים בגילאים של שנה עד ארבע, ואילו אלה מצויים בסיכון כפול מזה של ילדים בני חמש עד ארבע עשרה. ככל שהילד צעיר יותר, כך גדול הסיכון שהמוות יגרם על ידי בן משפחה קרוב.¹ נתונים שנאספו ע"י ממשלת אנגליה, באנגליה ווילס, מעלים כי תינוקות עד גיל שנה מצויים בסיכון גדול פי ארבעה ביחס לממוצע להיות קורבן לרצח.² ביחס לזהותם של ממיטי התינוקות, הדו"ח של UNICEF קובע כי במדינות בהן ישנן נתונים אמינים, כמו ניו זילנד, שוויץ וארה"ב, ילדים מתחת לגיל עשר מצויים בסיכון גבוה משמעותי יותר מזה של ילדים בני 10-19 להיות קורבן לאלימות של בני משפחה, וכי רוב מעשי הרצח של ילדים עד גיל שנה נעשים בידי אחד ההורים או שניהם ועל פי רוב בידי האם.³ נתונים שנאספו באנגליה ווילס וכן בארה"ב, מעלים גם הם שמעשי רצח תינוקות עד גיל שנה נעשים בעיקר על ידי ההורים, כשאמהות ואבות מבצעים ההמתה באחוזים דומים, עם יתרון קל דוקא לאבות.⁴

כאשר דנים ברצח תינוקות על ידי אימותיהן, מצטטים בעיקר שתי עבודות מוקדמות שפרצו את הדרך בתחום. האחת נעשתה בארה"ב, על ידי חוקר בשם רזניק⁵ והשניה, באנגליה, על ידי חוקר בשם ד'אורבן.⁶ רזניק⁷ מצא שינסם הבדלים בין אמהות הרוצחות את תינוקן במהלך 24 השעות הראשונות לחייו, לבין אמהות שרוצחות את תינוקן בשלב מאוחר יותר: אמהות המבצעות רצח ב-24 השעות הראשונות לחיי התינוק, אותו הוא כינה "neonaticide" (מושג שמשמש עד היום), הן בד"כ צעירות ולא נשואות, שהיו להן הריונות לא רצויים ואשר לא זכו במהלך ההריון לטיפול הקשור להריון.⁸ ממצאיו של רזניק אושרו גם במחקרים מאוחרים יותר: מחקר שנעשה בשנת 1996 על המאפיינים של המתת תינוקות על ידי הוריהם באנגליה, מצא כי נשים שהמיתו את תינוקן במהלך 24 השעות הראשונות לחייו, היו אמהות צעירות, רווקות שהתגוררו עם הוריהן, כאשר ההריון היה בדרך כלל

UNICEF, **World Report on Violence Against Children**, 51 ¹

www.crin.org/docs/UNVAC_World_Report_on_Violence_against_Children.pdf (2006)

Home Office **Reducing homicide: a review of the possibilities**, 16 ²

(2003) www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/rdsolr0103.pdf

UNICEF, לעיל ה"ש 1, בעמ' 51. ³

U.S. Department of Justice, Office of Justice Program, Bureau of Justice Statistics. **Homocide trends in the U.S.**, ⁴

Infanticide. bjs.ojp.usdoj.gov/content/homicide/children.cfm ; וראו גם: Home Office, לעיל ה"ש 2, בעמ' 16.

Philip J. Resnick, *Murder of the newborn: a psychiatric review of neonaticide*. Am J Psychiatry, 126, 325 (1969). ⁵

PT D'Orban, *Women who kill their children*, 134 BRITISH JOURNAL OF PSYCHIATRY, 560 (1979). ⁶

Susan Hatters Friedman, Sarah McCue Horwitz, Philip J. Resnick, *Child Murder by Mothers: A Critical Analysis of the Current State of Knowledge and a Research Agenda*. 162 THE AMERICAN JOURNAL OF PSYCHIATRY, 1578, ⁷

1578 (2005) available at ajp.psychiatryonline.org/cgi/reprint/162/9/1578

שם, בעמ' 1578. ⁸

הריון ראשון ובדרך כלל היה לא מכוון והוסתר מן הסובבים.⁹ כעשר שנים לאחר מחקר זה, פרידמן הורביץ ורזניק¹⁰ בחנו את הפרסומים הקיימים באנגלית על אודות רצח תינוקות ורצח ולדות משנת 1980 ואילך, ומצאו כי רצח ולדות ביממה הראשונה להולדם נעשה בדרך כלל על ידי נשים צעירות, עניות, לא נשואות שלא היה פיקוח על ההריון שלהן או שהיה פיקוח מועט. לגבי המתת תינוקות שגילם גדול מיממה (infanticide), מצא רזניק אצל נשים שרצחו את ילדיהן תדירות גבוהה של דיכאון, פסיכוזות, שימוש קודם בשירותים פסיכיאטרים ונטיה להתאבדות (התנהגות, מחשבות אובדניות, כוונות או תכנון להתאבד).¹¹ ד'אורבן שבחן את אותה תופעה באנגליה, מצא שקיים קשר בין רצח תינוקות על ידי אמהותיהן לבין נוכחות של גורמי דחק בחיי האם, כמו היותה של האם ניצולה של אלימות בבית, הפרדות הורית מוקדמת ונטיה להתאבדות. ד'אורבן אישר שקיים קשר בין רצח כאמור להיות האשה לא נשואה וצעירה ומצא חוסר קשר בין רצח כאמור לבין דכאון או פסיכוזה.¹² פרידמן הורביץ ורזניק, שערכו מחקר מקיף ובחנו, כאמור, את הפרסומים הקיימים באנגלית על אודות רצח תינוקות ורצח ולדות משנת 1980 ואילך, מצאו כי קיים שוני רב בין הנשים שביצעו רצח תינוקות ולפיכך מסקנתם היתה כי לא ניתן לחזות רצח תינוקות.¹³

נשים אלימות בכלל, ואמהות הממיתות את ילדיהן בפרט, מאתגרות, הן תפישות חברתיות מקובלות, והן תפישות פמיניסטיות. מן הבחינה החברתית, האקט של רצח נתפש כמנוגד לנורמות ההתנהגותיות המצופות מאשה ומאם. הרעיון שאם, שאמורה לטפל לשמור ולהגן על ילדיה, תרצח אותם, הוא בלתי נתפש ומערער את הסדר החברתי.¹⁴ מן הבחינה הפמיניסטית הנטיה המקובלת הינה להסביר אלימות של נשים בהיותן קורבן של נסיבות, תוך הדגשת המגבלות החלות עליהן בעולם פטריאכלי. גישה פמיניסטית מאוחרת יותר, ומקובלת פחות, אשר משוייכת לגל השלישי של הפמיניזם, מסבירה את האלימות הנשית כנובעת מרצון האשה לבטא את כוחה. על פי גישה זו, אשה הפועלת באלימות, מבצעת בכך מעשה בעל אופי חתרני, המתנגד לחלוקה המגדרית, לפיה כוחנות ואלימות הם עניין לגברים בלבד. נשים שאינן נתפשות כקורבן או כבעלות כוח, מעוררות חוסר נוחות מנקודת מבט פמיניסטית מאחר שאינן נכנסות לקטגוריות המקובלות ומתעורר קושי להסביר את מעשיהן.¹⁵

⁹ M. N. Marks, *Characteristics and Causes of Infanticide in Britain*. 8 INTERNATIONAL REVIEW OF PSYCHIATRY. 99 (1996).

¹⁰ Friedman, Horwitz, Resnick, לעיל ה"ש שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת., בעמ' 1580.

¹¹ שם.

¹² שם, בעמ' 1578.

¹³ Friedman, Horwitz, Resnick, לעיל ה"ש שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת..

¹⁴ Michelle Oberman, *Mothers Who Kill: Coming to Terms with Modern American Infanticide*. 34 AMERICAN CRIMINAL LAW REVIEW, 1 (1996).

¹⁵ BELINDA MORRISEY, WHEN WOMEN KILL: QUESTIONS OF AGENCY AND SUBJECTIVITY 27 (2003).

המשפט הינו אמצעי מרכזי בעיצוב החיים החברתיים ובמתן לגיטימציה לסדר הקיים. בתור שכזה, שימש ומשמש אחד מיעדי הביקורת של הפמיניזם, בהיותו משקף את האפיסטמולוגיה הגברית ומבטיח את המשך הדומיננטיות הגברית.¹⁶ למרות שיש כתיבה פמיניסטית רבה על יחסם של בתי המשפט לנשים אשר הינן קורבן לעבירות, אנו מוצאים שכמעט אין כתיבה על אודות נשים אלימות המבצעות עבירות פליליות.¹⁷ גם בישראל, כמו בעולם כולו, הכתיבה על יחסם של בתי המשפט לנשים אלימות דלה. שלושת המחקרים העיקריים אשר עסקו בנשים אלימות בישראל הם מחקרן של בוגוש ודון יחיא¹⁸ לעניין יחסה של מערכת המשפט לנשים, במסגרתו בחנו, בין היתר, את היחס כלפי נשים הנאשמות בעבירות פליליות, מחקרה של רימלט,¹⁹ אשר בחן את מפגשן של נשים אלימות עם מערכת המשפט ומחקרה של בילסקי²⁰ העוסק ביחסו של ביהמ"ש לנשים אלימות הפועלות מתוך הגנה עצמית.

בעבודה זו אבקש לבחון את יחסו של הדין הישראלי כלפי אמהות שהמיתו את ילדיהן. העבודה תסקור את החקיקה ואת הפסיקה בישראל העוסקים באמהות שהמיתו את ילדיהן, תוך התמקדות בסוגיות מגדריות רלבנטיות. למען הסר ספק יובהר כי מחקר זה אינו מתיימר להשיב על השאלה מדוע אמהות ממיתות את ילדיהן, אלא מבקש לבחון את האופן שבו מתייחסים בתי המשפט אל אמהות הממיתות את ילדיהן ואת האופן שבו מסבירים בתי המשפט את התופעה. כמו כן בעבודה זו לא אתיחס לרקע הפסיכולוגי של התופעה, אלא ככל שממצאים מתחום הפסיכולוגיה משליכים על הניתוח ועל הטיפול המשפטי. יצויין כי בחרתי להשתמש במונח 'המתה', מאחר שבניגוד למונחים אחרים, כמו 'רצח' ו-'הריגה', אשר להם משמעות משפטית, המונח 'המתה' מתייחס למעשה עצמו ואין בו כדי לנקוט עמדה בנוגע למצב הנפשי בו בוצע המעשה, או בנוגע לעמדה המשפטית לגבי אותו מעשה. השאלה הראשונה שאבחן במסגרת עבודה זו תעסוק בקישור שעושה מערכת המשפט בין אמהות שהמיתו את ילדיהן לבין הפרעות נפשיות. אנסה לבחון האם מערכת המשפט קושרת בין אמהות שהמיתו את ילדן לבין הפרעות נפשיות, יותר מאשר היא קושרת הפרעות נפשיות לאבות שהמיתו את ילדם. אנסה להסביר מדוע נעשה קישור זה, באילו אופנים הוא בא לידי ביטוי, ומהן השלכותיו. השאלה השניה שאחקור תתמקד במסגרות הנרטיביות למעשה ההמתה. אנסה לבדוק מהם הנרטיבים בהם משתמשים השופטים על מנת לתאר ולהסביר את מעשה ההמתה, על מה מבוססים נרטיבים אלה ומהם השלכותיהם. שאלה נוספת אותה אשאל תהיה: מהו המקום והמשקל שנותנים בתי המשפט למציאות

¹⁶ עירית נגבי סיפורי אונס בבית המשפט, ניתוח נרטיבי של פסקי דין 9 (2009).

¹⁷ Morrissey, לעיל ה"ש 15.

¹⁸ רינה בוגוש ורחל דון-יחיא מגדר ומשפט, אפליית נשים בבתי המשפט בישראל (1999).

¹⁹ נויה רימלט "כאשר נשים נעשות אלימות" פלילים י 277 (2001).

²⁰ ליאורה בילסקי "נשים מוכות: מהגנה עצמית להגנת העצמיות" פלילים ו 5 (1997).

חייהן של האמהות הממיתות בגוזרם את דינן ומדוע. השאלה הרביעית והאחרונה שתבחן במסגרת עבודה זו תעסוק בתפישות חברתיות-תרבותיות העולות מפסקי הדין ביחס לאמהות, מתוך נסיון לבחון מה ניתן ללמוד מפסקי דין אלה על אודות התפישות המגדריות לגבי אמהות.

יצוין כי השאלות שידונו בעבודה זו מעלות מתחים עמוקים בשאלות יסוד של משפט פלילי, כמו למשל: השאלה של בחירה חופשית לעומת היותו של הפרט נטוע בנסיבות חברתיות המגדירות ומצמצמות את אפשרות הבחירה שלו, שאלות של פטרנליזם וכן שאלת השוויון בפני החוק. מאחר שאין מחקרים רבים על אודות יחסה של מערכת המשפט בישראל כלפי נשים אלימות בכלל, ועל אודות אמהות שהמיתו את ילדיהן בפרט, מחקר זה יסייע לשפוך אור על נושא זה.

בפרק הראשון של העבודה אסקור את הספרות הרלבנטית. אפתח בסקירת מושג האמהות: אמהות בפרספקטיבה הסטורית, אמהות כזהות, אמהות בפרספקטיבה פמיניסטית ולבסוף אבחן את מושג האמהות בישראל וכיצד הוא בא לידי ביטוי בשיח המשפטי הישראלי. לאחר מכן אסקור את תופעת הנשים האלימות בפרספקטיבה קרימינולוגית ופמיניסטית, אמשיך בקישור שנעשה בין נשים אלימות ושגעון ואסיים בבחינת אמהות אלימות. לסיום החלק של סקירת הספרות אבחן מחקרים שנערכו בארץ ובעולם על אודות יחסם של בתי המשפט לנשים אלימות. בפרק השני אעסוק בתשתית המתודולוגית של המחקר. בפרק זה אבסס את השיטה בה בחרתי לבצע את המחקר - בחינת הטקסטים השיפוטיים באמצעות מתודות פרשניות המשמשות לבחינת טקסטים ספרותיים. בפרק השלישי אבחן את הרקע לתופעה של המתת ילדים בכלל ושל החקיקה העוסקת בנושא בפרט, אמשיך בהצגת נתונים ההסטוריים לתופעה של המתת ילדים על ידי הוריהם בישראל, ואסיים בסקירת הדין החל בישראל על אם שהמיתה את ילדה. הפרק הרביעי הוא הפרק בו אבחן את השאלות שהצגתי במבוא. בחלק הראשון של פרק זה, אעסוק בקישור בין אמהות שהמיתו את ילדיהן לבין מחלות נפש. במסגרת חלק זה אבחן את הפסיקה הישראלית העוסקת באמהות שהמיתו את ילדיהן אל מול הפסיקה העוסקת באבות שהמיתו את ילדיהם. אנסה לבחון באילו נסיבות קישרו בתי המשפט את מעשה ההמתה למצב נפשי מעורער ומהו הקשר שקיים (אם בכלל) בין שיוך המעשה לערעור של הנפש לבין מינו של הנאשם. אבחן האם התפיסה לפיה 'רק אמא משוגעת הורגת את הילדים שלה' חלחה לתוך השיח המשפטי, ואסיים בבחינת פסיקת בתי המשפט בעניין המתת תינוק בשל ערעור שיקול הדעת לאחר לידה, מתוך נסיון ללמוד על תפיסתם של בתי המשפט בנוגע להפרעות נפשיות של אמהות לאחר לידה, ולקשר של

הפרעות אלו למעשה ההמתה. החלק השני יעסוק במסגרות הנרטיביות למעשה ההמתה ובמשקל שמייחסים בתי המשפט למציאות חיה של האמהות הממיתות. בחלק זה אנתח בניתוח נרטיבי פסיקה ישראלית העוסקת באמהות אשר המיתו את ילדיהן. באמצעות ניתוח הטקסטים השיפוטיים של השופטים שישבו בדין, אנסה לזהות את המסגרות הנרטיביות בהן משתמשים השופטים על מנת להסביר את מעשה ההמתה, וכך אנסה להבין על מה מבוססות מסגרות אלה. בנוסף אנסה לבחון איזה משקל, אם בכלל, נותנים השופטים לנסיבות האישיות והחברתיות בהן ביצעו האמהות את מעשה ההמתה, בגורם את דין. החלק השלישי יעסוק בתפישות החברתיות-תרבויות העולות מפסקי הדין ביחס לאמהות. בחלק זה אנסה לבחון את המסרים התרבותיים שיוצרת הפסיקה על אודות אמהות ואבקש לעמוד על האופן שבו הם משקפים ומכוננים את יחסי המגדר. באמצעות ניתוח נרטיבי של פסקי הדין אתחקה אחר השקפות העולם, ההשקפות האידאולוגיות, ההנחות הסמויות והדעות הקדומות על אמהות שמילאו תפקיד בעיצובו של הסיפור המשפטי וזאת על מנת להעמיק את ההבנה לגבי חלקו של בית המשפט בתהליכי ההבניה של יחסי המגדר, בשימורם ובהנצחתם. בפרק החמישי אסכם את הדיון.

א. סקירת ספרות

1. אמהות

1.1. אמהות בפרספקטיבה הסטורית

עד לשנות החמישים של המאה הקודמת, אמהות נתפסה כמהות א-היסטורית ויציבה. החל משנות החמישים, החלו להערך מחקרים הסטוריים שהעלו כי מוסד האמהות השתנה במהלך ההסטוריה.²¹ שחר טענה כי, בניגוד לימינו אנו, בתקופות קדומות האמהות תפסה מקום שולי בחיי האשה. כך למשל, בימי הביניים, יש מעט מאד אזכורים לתפקידי האם והאב בעוד שיש אזכור רב לתפקידי הגבר והאשה.²² באותה תקופה עסקו אמנם רבות בדמות האם של הבתולה הקדושה, אולם לא עסקו באם בשר ודם, ולא יוחסו לה התכונות שאנו מייחסים היום לאמהות כגון: רוך, עדינות והקרבה עצמית. גם בתקופות מאוחרות יותר, האמהות לא נתפסה כתפקידן המרכזי של נשים: בצרפת של המאה השבע עשרה, מרבית האמהות במעמד הביניים, הפקידו את ילדיהן לאחר הלידה אצל מינקת, שם שהו הילדים עד גיל ארבע או חמש. לאחר מכן שבו הילדים הביתה, אך שהו במחיצת אומנת או מחנך, ויצאו לפנימיה בגיל שמונה או עשר.²³ רק במאה השמונה עשרה החלה להווצר דמות האם כפי שמוכרת לנו היום. לפי באדינטר, בצרפת באותה עת תינוקות רבים מתו כתוצאה מהזנחה. מלכי צרפת, אשר שאפו להגדיל את צבאם, רצו למנוע את תמותת התינוקות הגדולה ולפיכך החלו להטיף לאמהות לגדל את ילדיהן ולהניק אותם, תוך הבטחה כי מי שתעשה זאת תזכה לבריאות, הצלחה והערכה. בעקבות הטפות אלה, נוצר המושג של 'אהבת אם' ומיתוס האם האידיאלית אשר נשים נדרשו לשאוף להיות כמוה. בהדרגה, החלו הנשים להענות לדרישה, אך מאחר שלא היו יכולות לעמוד בסטנדרטים הגבוהים של דמות האם האידיאלית, החל להווצר מתח בין האידיאל האמהי לבין הפרקטיקה: נשים חשו תסכול וחוסר שביעות רצון מתפקידן האמהי.

1.2. אמהות כזהות

בימינו אנו, בכל תרבות מוכרת, קיים קשר הדוק בין נשיות ואימהות.²⁴ אימהות ונשיות מוצגות כמילים

²¹ אליזבת באדינטר... וגם אהבה: תולדותיה של אהבת האם מן המאה ה-17 ועד המאה ה-20 (1985) וכן: שולמית שחר המעמד הרביעי:

האשה בחברת ימי הביניים (1991).

²² שחר, שם.

²³ באדינטר, לעיל ה"ש 21.

²⁴ Susan Sered Priestess, MOTHER, SACRED SISTER: RELIGION DOMINATED BY WOMEN. New York: Oxford University Press.7 (1994)

נרדפות.²⁵ מיתוס רווח תרבותית הוא 'מיתוס האימהות' לפיו התפקיד החשוב ביותר, המגדיר עבור אישה את זהותה, הוא תפקיד האם.²⁶ יש הטוענים כי המדע נרתם להנצחת המיתוס, לדוגמא, על ידי 'גילוי' 'אינסטינקט אימהי'²⁷ המלמד על תשוקה 'טבעית' של האישה לאימהות.²⁸ הנחה רווחת היא כי הולדת ילד מהווה מימוש עצמי של האישה ונשים קיימות אך ורק כדי שתהיינה אמהות ותאהבנה ילדים.²⁹ אימהות מהווה 'מאסטר סטאטוס' לפיו כל מה שאישה עושה נתפס במונחי אימהות – ממשית או פוטנציאלית.³⁰ לצד התפיסה החברתית המציגה באור חיובי נשים שהן אימהות, קיימת תפיסה שלילית לגבי מי שאינה אימא.³¹ רצון בילדים מתקבל כמובן מאליו ואילו חוסר רצון דורש הסבר, מעלה תמיהה, כמו מרמז על פגם באישיות.³² אישה הבוחרת שלא ללדת נתפסת כקרה, חסרת לב ואנוכית.³³

1.3 אמהות בפרספקטיבה פמיניסטית

מראשית דרכו הפמיניזם עמד על הבעיות הקיימת בין הרצון של אשה להגשים את עצמה כאינדיבידואל ולהשיג שוויון חברתי, לבין היותה אם לילדים. דה בובואר, בספרה 'המין השני', העלתה על הכתב ביקורת על התפקיד האמהי של האשה. לטענתה של דה בובואר, תפקיד זה קובע במובנים רבים את גורלה של האשה, ומונע ממנה לכוון את עצמה כאינדיבידואל מובחן. לגישה, על מנת להפוך לחופשיה, על האשה לסרב להיות אם.³⁴ פרידן ראתה אף היא את מוסד האמהות כעניין בעייתי, המוביל לתופעות של דכאון יאוש ואף רצח ילדים.³⁵ פירסטון יצאה כנגד הזיהוי בין נשים לאמהות ובקשה לנתק את ההולדה והרבייה מהגוף. לשיטתה, ניתוק זה יוביל לחלוקה שווה יותר של נטל גידול הילדים בין נשים לגברים ולשילוב נשים בספירה הציבורית.³⁶ גישה דומה לזו של פירסטון, המבקשת לשנות את אופיו של מוסד האמהות, היתה גישה של צ'ודורו, אשר קראה לקידומו של דפוס הורות משותפת

Evelyn Nakano Glenn *Social Construction of Mothering: a Thematic Overview*. in MOTHERING: IDEOLOGY, EXPERIENCE, AND AGENCY. Evelyn Nakano Glenn, Grace Chang and Linda Rennie Forcey (eds.), New York: Routledge, 1,13 (1994)

Alyssa N Zucker the Psychological Impact of Reproductive Difficulties on Women's Lives. in SEX ROLES, Vol. 40 (9/10): 767 (1999)

Glenn, לעיל ה"ש 25, בעמ' 9.

Annalee Newitz *Murdering Mothers*. in "BAD" MOTHERS: THE POLITICS OF BLAME IN TWENTIETH CENTURY AMERICA. Molly Ladd – Taylor and Lauri, 340 (1998)

אנג'לה מק – ברייד *התפתחותן של אמהות*. תרגום: ש. גולדשטיין, 17-18 (1978).

BARBARA KATZ ROTHMAN, RECREATING MOTHERHOOD: IDEOLOGY AND TECHNOLOGY IN A PATRIARCHAL SOCIETY. New York: W. W. Norton & Company, 22 (1989)

Hilde Lindermann Nelson DAMAGED IDENTITIES, NARRATIVE REPAIR. Ithaca: Cornell University Press. 138 (2001)

Newitz, לעיל ה"ש 28, בעמ' 335.

Sharon Hays THE CULTURAL CONTRADICTIONS OF MOTHERHOOD. New Haven: Yale University Press. 133 (1996)

סימון דה בובאר *המין השני* כרך א' (שרון פרמינגר מתרגמת, 2001).

בטי פרידן "הבעיה שאין לה שם" *ללמוד פמיניזם: מקראה* 48 (דלית באום, דלילה אמיר, רוני ברייר-גראב, יפה ברלוביץ', דבורה גריינימן, שרון הלוי, דינה חרובי, סילביה פוגל ביי'אווי עורכות, 2006).

Shlomit Firestone *The Dialectic of Sex The Case For Feminist Revolution* (1970)

החל מהגיל הרך. לטענתה, הורות כזו תצמיח תודעה שונה בילדים ותאפשר להם לגדול משוחררים מתפיסות פטריאכליות מסורתיות.³⁷ גישה נוספת היא גישה של דינרשטיין, אשר כמו דה-בובואר, ראתה באמהות אויב האשה השואפת להגשמה עצמית.³⁸ לצד קולות אלה, נשמעו גם קולות אחרים: רודיק התייחסה לאמהות ולחויית הטיפול בילדים (care) כפרקטיקה בעלת כוח וחשיבות חברתית-פוליטית. לטענתה, העשייה האמהית מובילה לחשיבה אמהית, שמגלמת אתיקה של אי אלימות ודאגה לזולת ויש לתרגם אותה לפעילות פוליטית עולמית.³⁹ בהמשך סיגה רודיק תפיסה זו, לאור התנסות עם אמהות כצידוק לתופעות אלימות ולאומנות.⁴⁰ ריץ' יצאה, מחד גיסא, כנגד קידושו של מוסד האמהות והאדרתו, אולם מאידך גיסא, ביקשה לנכס את האמהות כחוויה מעצימה לנשים.⁴¹ סיקסו הפכה את הגוף האמהי לחלק ממהותה שלה ככותבת,⁴² וקריסטבה בדקה כיצד האשה הופכת למושא של ביזוי בשל התפקיד שלה במהלך התפתחות הילד.⁴³

לעומתן, הציגה ווסט גישה המגשרת בין הגישות השונות של הפמיניזם.⁴⁴ לפי ווסט החיבור של נשים לאחרים (ילדים במקרה זה) מגלם הן אינטימיות והן פלישה, כלומר גם תחושות של קרבה ואהבה וגם תחושות של כבילה ושעבוד. הקר מכנה זאת האופי הדילמתי של האמהות וסבורה כי הכרה באופי זה יכולה לגשר בין הגישות השונות של הפמיניזם ביחס לאמהות, בהיותו מייצג הן את הפן החיובי של האמהות והן את הפן השלילי שלה.⁴⁵

בנוסף לכל אלה דחה הפמיניזם את הקשר בין האמהות לטבע. כך למשל, צ'ודורו טענה כי נימוקים המבוססים על הסברים מן הטבע, אינם יכולים להסביר את תפקידן האמהי של נשים. לשיטתה, אין שום דבר בפיזיולוגיה הנשית שהופך אשה למתאימה במיוחד לטפל בילדה ואין גם כל סיבה ממקור אינסטינקטיבי לכך שהיא תהיה מסוגלת לעשות זאת.⁴⁶

³⁷ Nancy Chodorow *The Reproduction of Mothering*, Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press. (1978)

³⁸ Dorothy Dinnerstein *The mermaid and the minotaur: sexual arrangements and human malaise*. New York: Harper & Row (1976)

³⁹ Sara Ruddick. *Maternal Thinking: Toward a Politics of Peace*. New York: Ballantine Books (1989)

⁴⁰ Sara Ruddick, *Thinking mothers/conceiving birth*, in *Representations of Motherhood*, (D. Bassin, M. Honey & M. Mahrer Kaplan ed. New Haven & London, 1994).

⁴¹ אדריאן ריץ' *ילוד אשה* (כרמית גיא מתרגמת, 1989).

⁴² Helen Cixous, *Coming to Writing*, in *Coming to Writing and Other Essays*, I (D. Jenson ed., S. Cornell, D. Jenson, A. Liddle & S. Sellers, Trs., Cambridge, 1991).

⁴³ ז'וליה קריסטבה *כוחות האימה: מסות על הבזות*. (נועם ברוך מתרגם, 2005).

⁴⁴ Robin West, *Jurisprudence and Gender*, *The University of Chicago Law Review* 55(1), pp. 1-72 (Reprinted in a short version in: *Feminist Legal Theory – Readings in Law and Gender* edited by Katharine T. Bartlett and Rosanne Kennedy, Colorado: Westview Press, 1991, pp. 201-234. (1998).

⁴⁵ דפנה הקר "פמיניזם דילמתי מודל המשמורת הפיזית הרצוי בגירושין" *עיונים במשפט מגדר ופמיניזם* 699 (דפנה ברק-ארז, שלומית יניסקי-דביר, יפעת ביטון ודנה פוג'ל עורכות, 2007). (להלן: *פמיניזם דילמתי*).

⁴⁶ שם, בעמ' 115.

1.4. אמהות בישראל

האמהות היא ציר מרכזי בשיח ובחוויה הישראלים. הלפרין קדרי טוענת כי ישראל היא חברה בעלת אוריינטציה משפחתית.⁴⁷ ברקוביץ מציגה את האמהות בישראל כנתיב לאזרחות עבור נשים בישראל. אמהות, טוענת ברקוביץ, היא ההצדקה למתן זכויות כלשהן לנשים, והמטלה המרכזית שהחברה הישראלית מייצגת לקבוצה של נשים יהודיות במדינת ישראל.⁴⁸ ברקוביץ מוסיפה וטוענת כי האמהות מוגדרת בישראל כתפקיד ציבורי שנושא משמעויות לאומיות ("אמהות כמשימה לאומית") ואשר באמצעותו נשים משולבות במדינה. הגדרה זו נעוצה לשיטתה בקונפליקט הישראלי-פלסטינאי ובתפקיד המרכזי של המשפחה והצבא בחברה ובתרבות בישראל.⁴⁹ על חשיבות האמהות בישראל ניתן אף ללמוד מכך שבאוכלוסיה היהודית בישראל, שיעורי הילודה הם מן הגבוהים בחברה המערבית. גם שיעור טיפולי הפוריות בישראל הוא הגבוה ביותר מבין מדינות המערב.⁵⁰ הערך הרב המוקנה לחיי משפחה וללידת ילדים בפרט, מיוחס להשפעה משולבת של גורמים שונים, ביניהם התרבות המסורתית של מהגרים ממדינות מוסלמיות; רצונם של ניצולי מלחמת העולם השנייה לבנות מחדש את המשפחות שאבדו בשואה; ההזדהות עם יעדים קולקטיביים הקשורים בגידול האוכלוסייה, כמו ביטחון לאומי וה"בעיה הדמוגרפית".⁵¹ הנשים היהודיות הן הסוכנות העיקריות דרכן המדינה יכולה לשמר עצמה כיהודית, דבר המייצר עליהן לחץ יוצא דופן ללדת.⁵² גורם מרכזי נוסף בהסבר חשיבות מוסד המשפחה בישראל הוא הגורם הדתי – ממסדי.⁵³ המדינה אימצה את תפיסת ההלכה בדבר מקומה ותפקידה של האישה במשפחה.⁵⁴ על פי הדין הדתי, גוף האישה שייך לבעלה ולמשפחתה ויעודה הוא ללדת. נישואין כדת וכדין נתפסים כדרך ה"מובנת מאליה" לכל יהודי ויהודייה כשהבאת ילדים לעולם היא מטרתם העיקרית.⁵⁵ הציווי החברתי על האישה ללדת נאכף על ידי מדיניות רשמית של המדינה.⁵⁶ בתחילת שנות החמישים נוסחה מדיניות ציבורית של עידוד משפחות גדולות, הן בהפניית משאבים והן בחקיקה

⁴⁷ רות הלפרין-קדרי "שוויון זכויות...בלי הבדל...מין": נשים משפט ושינוי חברתי בישראל" **תרבות דמוקרטית** ר' הלפרין-קדרי וט' כהן עורכות אורחות, י' שטרן ואח' עורכים, 10, 163 (2006).

⁴⁸ ניצה ברקוביץ "אשת חיל מי ימצא: נשים ואזרחות בישראל" **סוציולוגיה ישראלית** ב (1) 277 (1999).

⁴⁹ Nitza Berkovitch, *Motherhood as a National Mission: The Construction of the Womanhood in the Legal Discourse of Israel*. *Women's Studies International Forum* 20, 5-6: 605-619. (1997)

⁵⁰ סילביה פוגל ביז'אווי "משפחות בישראל: בין משפחתיות לפוסט מודרניות". **מין, מגדר, פוליטיקה** 107 (דפנה זרעאלי עורכת, 1999)

⁵¹ דפנה זרעאלי "נשים, עבודה משפחה ומדיניות ציבורית" **משאבי אנוש ויחסי עבודה בישראל: אופקים חדשים** (אריה גלברזון, אמירה גלין, אליעזר רוזנשטיין, עורכים) 327, 328 (1990).

⁵² Susan Martha Kahn **Reproducing Jews: A Cultural Account of Assisted Conception in Israel** 3 (2000)

⁵³ פוגל ביז'אווי, לעיל ה"ש 50, בעמ' 129.

⁵⁴ ניצה ברקוביץ "אזרחות ואמהות מעמדן של נשים בישראל" **ישראל מהבטת מגויסת להבטת אזרחית** (יואב פלד ועדי אופיר, עורכים), 213 (2001).

⁵⁵ פוגל ביז'אווי, לעיל ה"ש 50, בעמ' 143, 156.

⁵⁶ Kahn, לעיל ה"ש 52, בעמ' 3.

שנועדה להקל על הורים למספר גדול של ילדים.⁵⁷ מדיניות רווחה מעודדת, גם כיום, את המשפחתיות בציבור היהודי-ישראלי.⁵⁸ התפיסה לפיה נשים הן האחראיות לילדים מתבטאת גם במדיניות התעסוקה ובחוקים והסדרים המעודדים את האישה ללדת ולטפל בילוד.⁵⁹ ביטוי נוסף לעידוד הילודה עולה בתקנות המאפשרות נגישות גבוהה לטכנולוגיות פריון. באמצע שנות התשעים היו בישראל יותר קליניקות פריון לנפש מאשר בכל מקום אחר בעולם, כשטיפול פוריות, המסובסדים במידה רבה, כלולים בביטוח הרפואי.⁶⁰ התוצאה מכל אלה היא כי נשים בישראל חשות בלחץ רב להרות,⁶¹ ורבות הופכות את ההיריון והלידה לדבר המרכזי בחייהן.⁶² האישה העקרה נתפסת בדמיון הישראלי/יהודי כארכיטיפ לסבל: כשם שלידה מוצגת כתמצית השמחה הנשית, כך חוסר פוריות מוצגת כתמצית הסבל הנשי.⁶³

למרות שינויים שחלו בשנים האחרונות במבנה המשפחה בישראל, מרכז תשומת הלב הוא עדיין בהגשמת הרכיב האמהי של נשים בזהותן.⁶⁴ נשים בישראל הופכות לאמהות בגיל צעיר יותר מאשר במרבית מדינות המערב ונוטות ללדת יותר ילדים.⁶⁵ האמהות היא מעין עלה תאנה והצדקה עבור נשים המעוניינות לפתח גם זהות מקצועית לצד הזהות האמהית.⁶⁶ נראה שנשים בישראל עסוקות באמהות במידה רבה יותר מאמהות במדינות המערב האחרות.

1.5 אמהות בשיח המשפטי הישראלי

בעשורים הראשונים לקיומה של המדינה היה קיים מתח בין עקרון השוויון בין המינים לבין השיח המשפטי והציבורי בסוגיית האימהות הנשית. למרות שבמגילת העצמאות הכירה המדינה באופן הצהרתי בשוויון בין גברים לנשים, בפועל האשה נתפסה כאם וכרעה וכאחראית המרכזית להבאתם של הילדים לעולם, גידולם וחינוכם.⁶⁷ קריאה בטקסטים ובהסטוריה החקיקתית של חוק שירות ביטחון, התשי"ט - 1949 וחוק שיווי זכויות האשה התשי"א - 1951 ממחישים את האופן שבו הובנתה

⁵⁷ ברקוביץ אורחות ואמהות מעמדן של נשים בישראל, לעיל ה"ש 54, בעמ' 215.

⁵⁸ פוגל ביז'אווי, לעיל ה"ש 50, בעמ' 160.

⁵⁹ יזרעאלי, לעיל ה"ש 51, בעמ' 336.

⁶⁰ Kahn, לעיל ה"ש 52, בעמ' 1-2.

⁶¹ Alison Solomon *Anything for a Baby: Reproductive Technology in Israel*. in CALLING THE EQUALITY BLUFF: WOMEN IN ISRAEL. B. Swirski and M. P. Safir (eds.), New York: Pergamon Press, 102, 103 (1991).

⁶² שם, בעמ' 107.

⁶³ Kahn, לעיל ה"ש 52, בעמ' 3.

⁶⁴ עמיה ליבליך סדר נשים: סיפורי נשים במשפחה החדשה בישראל (2003).

⁶⁵ פוגל ביז'אווי, לעיל ה"ש 50. לנתונים סטטיסטיים בדבר גיל ממוצע של יולדות בלידה ראשונה ושיעור פריון כולל לנשים בישראל, ראה: אוניברסיטת בר-אילן: המרכז לקידום מעמד האשה ע"ש רות ועמנואל רקמן (2009) נשים ומשפחה בישראל, דו שנתון סטטיסטי. רות הלפרין-קדרי וע. קארו (עורכות). רמת-גן: מחבר.

⁶⁶ ר. גיורא "אמהות מפלטן (האחרון) של הנשים". נגה, 32, 14 (1997).

⁶⁷ בובר אגסי, י. "מעמד האשה בישראל" נשים במלכוד: על מצב האשה בישראל 210 (דפנה יזרעאלי ואח' עורכות, 1982)

המשמעות של הנשיות הישראלית במדינה החדשה: מערכת זו שמה במרכזה את זיהוי האשה כאם תוך הדגשת תפקידה החברתי המיוחד. באופן זה השיח המשפטי לא רק שיקף מציאות חברתית-תרבותית נתונה אלא גם כונן את הסובייקט הנשי כמובחן מן הסובייקט הגברי.⁶⁸ תהליך זה הביא להנצחתן של תפיסות סטריאוטיפיות ביחס לנשים, ושמש להדרתן של נשים מתפקידים ומעמדות השפעה. דיני המשפחה בישראל עושים עד היום הבחנה ברורה בין יכולות ההורות של גברים ונשים: חוק הכשרות המשפטית והאפוסטרופסות, תשכ"ב – 1962 קובע, כי במקרה שהורים שמתגרשים אינם מצליחים להגיע להסכמה בשאלה מי יחזיק בילד, על ביהמ"ש להכריע לטובת הקטין ובלבד שילדים עד גיל 6 יהיו אצל אמם אלא אם אין סיבות מיוחדות להורות אחרת ('חזקת הגיל הרך'). הפסיקה הרחיבה חזקה זו והובילה לכך שהסדר המשמורת הנפוץ ביותר בהליכי גירושים הוא ההסדר על פיו הילדים יהיו במשמורת הפיזית הבלעדית של אמם.⁶⁹ הקר סבורה כי בבסיס הסדר זה עומד מיתוס האמהות שעל פיו לנשים יש יכולות טיפול והענקה שאין לגברים, אשר הופכות אותן לאמהות טובות ומסורות. לפי הקר, הפקדת הילדים בחזקת אמם היא מהלך מובן מאליו שאינו זוכה לדיון כלשהו בבתי המשפט, ולא מחוצה להם, שכן כל הצדדים המעורבים שבויים במיתוס פטריאכלי הרואה את הנשים כאחראיות הבלעדיות על הטיפול בילדים.⁷⁰ הקר טוענת, כי פמיניסטיות המתנגדות לחזקה זו טוענות שהיא מסמנת נשים כשייכות לספירה הפרטית ופוטרת אבות מאחריות לטיפול על ילדיהן.⁷¹

החל משנות השמונים, החל נסיון פמיניסטי למגר את התפיסות המגדריות הישנות שבמרכזן דמותה של האשה כאם, ולהמירן בשיח משפטי נטרלי המתנער מההנחות המגדריות הישנות. כך למשל, חוק עבודת נשים, שהתבסס על מודל 'אמהי' שהקנה זכויות לנשים עובדות בלבד, תוקן בהדרגה באופן שהמודל האמהי הומר במודל נטרלי ושיווני של הורות המעניק לנשים ולגברים עובדים את שלל הזכויות הקשורות לטיפול בילדים. כמו כן, עם תחילת הדיון הציבורי והמשפטי ב'חזקת הגיל הרך' נשמעה קריאה מצד פמיניסטיות לבטל את החזקה ולהמירה במודל נטרלי מבחינה מגדרית, בטענה שחזקה זו פוטרת אבות מאחריות לטיפול בילדיהם.⁷² הלפרין-קדרי רואה בנסיון לעבור למודל נטרלי, מעבר לשיח של פמיניזם מורכב ו'בוגרי יותר, שמשקף את ההבנה, כי רק שינוי בתפקיד ההורים, או לפחות הערכות

⁶⁸ ברקוביץ, אשת חיל מי ימצא: נשים ואזרחות בישראל, לעיל ה"ש 48. וכן ראה פנינה להב "כשהפליאטיב רק מקלקל: הדיון בכנסת על חוק שיווי זכויות האישה", 46-47 זמנים (1993), עמ' 149-159.

⁶⁹ הקר, פמיניזם דילמתי, לעיל ה"ש 45, בעמ' 711, וכן דפנה הקר הורות במשפט. מאחורי הקלעים של עיצוב הסדרי משמורת וראייה בגירושים (2008). יש לציין כי ממצאי ועדת שניט יובילו, ככל הנראה, לשינוי חזקה זו.

⁷⁰ הקר, פמיניזם דילמתי, לעיל ה"ש 45.

⁷¹ שם, בעמ' 706.

⁷² שם.

החברה לשינוי מסוג זה, יסייעו לשיפור מעמדן הנחות של הנשים.⁷³ למרות שעל פניו, המודל הנטרלי מבחינה מגדרית נראה כמיטיב עם נשים, נראה כי יישמו בפועל לוקה בחסר: הקר ושמיר טוענים כי למרות שבתי המשפט מנסים ליצור שוויון בין אמהות לאבות בנוגע לחובותיהם לילדיהם, הם מתבססים על תפיסה שמרנית בנוגע לתפקידה של האשה במשפחה ובחברה, ויוצרים דימוי נשי תלותי ולא רציונלי וכן דימוי של 'האם הטובה' האמורה להקריב את רצונה הפרטי למען ילדה.⁷⁴ רימלט טוענת, כי מודל השוויון ההורי שחלחל לשיח המשפטי, מעלים מציאות של חוסר שוויון ומקשה על בתי המשפט לתת מענה ראוי לדילמות מגדריות שהן תוצר של מציאות בלתי שיוונית זו. בנוסף, ישנם שופטים רבים שאוחזים בתפישות סטריאוטיפיות וציפיותיהם מנשים וגברים הם אחרות, למרות השיח השיווני לכאורה, ואבחנות אלה מכפיפות נשים למערכת ממשטר של כללים ביחס להתנהגות אמהית ראויה.⁷⁵ טענות דומות נשמעו מצד פמיניסטיות לעניין ביטול 'חזקת הגיל הרך': לפי הקר, המתנגדות לביטול 'חזקת הגיל הרך' טוענות שמודלים חלופיים שמשתמשים בלשון נייטרלית מבחינה מגדרית, מתעלמים מהמציאות החברתית שבה נשים הן עדיין ההורה המטפל העיקרי במהלך הנישואין, מחלישים את כוחן של נשים במו"מ לקראת גירושין ומובילים למצב בו נשים נאלצות לוותר על חלקן ברכוש המשותף ולהתפשר על המזונות של ילדיהן, כדי לא לאבד את המשמורת על ילדיהן. ביקורת נוספת היא כי המודלים המשפטיים החדשים מובילים להענשת נשים שאינן עונות על מיתוס האם הטובה, ע"י פסיקת המשמורת לאב.⁷⁶

2. נשים אלימות

2.1 נשים אלימות בפרספקטיבה קרימינולוגית

באופן מסורתי גילתה התאוריה הקרימינולוגית עניין מועט בעבריינות נשית. התאוריה התייחסה לעבריינות גברים, וכאשר נעשתה התייחסות לנשים, היא התבססה על סטריאוטיפים ועמדות סקסיסטיות.⁷⁷ לומברוזו ופררו (Lombroso & Ferrero), הניחו כי נשים אינן מתאימות מבחינה ביולוגית להתנהגות פלילית שכן הן פאסיביות ופחות מפותחות מגברים מעצם טיבן. שיעורן הנמוך של נשים עברייניות הוביל לטענתם כי נשים עברייניות סובלות מפתולוגיה ביולוגית כלשהי אשר נובעת

⁷³ רות הלפרין-קדרי "שוויון זכויות...בלי הבדל...מין": נשים משפט ושינוי חברתי בישראל" **תרבות דמוקרטית** 163 (ר' הלפרין-קדרי וט' כהן עורכות אורחות, י' שטרן ואח' עורכים, 2006).

⁷⁴ דפנה הקר ורון שמיר "אמהות", 'אבהות', 'משפחה': בין אינטואיציה להלכה פסוקה" **סוציולוגיה ישראלית** ה(2) 311 (2003).

⁷⁵ נויה רימלט "אמא טובה, אמא רעה, אמא לא רלבנטית: הורות במשפט בין אידיאל השוויון למציאות האימהית" **משפטים** לט 573, 579 (2010). (להלן: **אמא טובה, אמא רעה**).

⁷⁶ הקר, **פמיניזם דילמתי**, לעיל ה"ש 45, בעמ' 707.

⁷⁷ Beverley Brown, *Women and Crime: the dark figure of criminology*, *Economy and Society*, 15(3), 355 (1986).

מהיותן נשים לא נורמליות. פולק (Pollak) טען כי נשים מבצעות בפועל פעילות עבריינית בשיעור דומה לזה של גברים אך כי התנהגותן לא נחשפה. הוא טען כי תכונות הטבועות בנשים, והקשורות למבנה הפיזיולוגי שלהן, כמו ערמומיות ורמייה, מכשירות אותן להסוואת הפעילות העבריינית. בנוסף טען פולק כי מערכת המשפט והחוק מגלה כלפי הנשים 'יחס אבירי': שוטרים נמנעים מלעצור נשים ושופטים נמנעים מלשלוח אותן לכלא. בהמשך התפתחו גישות שהסבירו עבריינות נשית על בסיס גורמים חברתיים ותרבותיים.⁷⁸ על פי גישות אלה ההבדלים בשיעור העבריינות אצל נשים נובע מתהליך חיברות שמחנך נשים לצייתנות והמעטה בתוקפנות.⁷⁹ במהלך שנות השבעים צמחה דמות עבריינית נשית חדשה. ההנחה היתה שהשוואת התפקידים בין גברים לנשים תגרום לנשים לאמץ גם את דפוס העבריינות הגברי,⁸⁰ כששוב, המודל הוא המודל הגברי והאשה רק מאמצת אותו.

2.2 נשים אלימות בפרספקטיבה קרימינולוגית - פמיניסטית

התאוריה הפמיניסטית בנושא עבריינות נשים מתמקדת בשני נושאים עיקריים: הראשון - ביקורת על הקרימינולוגיה המסורתית והשני - ניתוח התופעה של עבריינות נשים. רוב העבודות המוקדמות⁸¹ עסקו בביקורת על הקרימינולוגיה המסורתית. הביקורת הפמיניסטית הראתה כיצד העבודות המעטות שהתמקדו בנשים עברייניות התבססו על מודלים מסורתיים ביחס להתנהגות נשית: הן התבססו על סטריאוטיפים שראו את האשה העבריינית כרעה, ערמומית, לא אמהית ולא שפויה.⁸² הדמות של האשה בחברה התפצלה בין דמות האשה האידיאלית, לבין דמות האשה העבריינית שהיא יותר גבר מאשה. לדברי בראון, על פי הגישה המסורתית בקרימינולוגיה, הפשע הראשוני של האשה העבריינית הוא כנגד 'הטבע הנשי' ורק אחר כך כנגד החברה.⁸³

רימלט מזהה שלושה אפיקי ביקורת כנגד הגישות הקרימינולוגיות המתמודדות עם עבריינות נשית: ניתן לכוון את הביקורות כביקורות מכיוונו של פמיניזם אמפריציסטי, פמיניזם של נקודת מבט ופמיניזם פוסט מודרני או ביקורת. הפמיניזם האמפריציסטי טוען כי התאוריות שנוצרו לא הסתמכו על מחקרים הולמים ביחס לנשים, התבססו על סטריאוטיפים, ועל שאלות מחקריות שגובשו מתוך

⁷⁸ Otto Pollak, *The Criminality of Women* (Wetport, conn, 1950).

⁷⁹ רימלט כאשר נשים נעשות אלימות, לעיל ה"ש 19, בעמ' 303.

⁸⁰ Freda Adler & Herbert M. Adler, *Sisters in Crime: The Rise of the New Female Criminal* (New-York, 1975).

⁸¹ Frances Heidensohn, *Models of Justice: Portia or Persephone?*, Pat Carlen, *Women's imprisonment* (London, 1983).

Some thoughts on equality, fairness and gender in the field of criminal justice. International Journal of Sociology of

Rita James Simon, *Women and Crime*, Eileen B. Leonard, *Women, Crime and Society* (N.Y, 1982). Law, 14, 287 (1987).

Carol Smart, *The New Female criminal: reality or Myth?* British Journal of Criminology, 19(1), 50, Crime (1975).

(1979).

⁸² ענת גור "האשה העבריינית – מאפיינים יחודיים ודרכי טיפול ושיקום מותאמות" הרשות לשיקום האסיר (2002).

⁸³ http://www.shikumasir.org/print_page.php?page_id=30&tat=39&tat_tat=43&last_tat=&with_out_top=1

Beverly Brown, *Women and Crime: the dark figure of criminology*, Economy and Society, 15(3), 355 (1986).

פרספקטיבה גברית. התוצאה היתה שהמודלים לחיזוי התנהגות עבריינית היו נגועים בהטיה גברית מובהקת. על מנת למנוע הטיה זו ניסו חוקרות פמיניסטיות להעשיר את המחקר הקיים במחקרים על נשים.⁸⁴ דוגמא לגישה זו הם מחקרה של צ'סני לינד שעסקו בדפוסי פשיעה של נערות.⁸⁵ צ'סני לינד יצאה כנגד התפיסה שקידום מעמדן של נשים יביא לדפוסים של דומות בין עבריינות נשית וגברית. לטענתה, לא חל שינוי של ממש בשיעורי עבריינותן של נשים ומה שנותר היא התפיסה שנשים מתנהגות כמו גברים, דבר שמשמש כצידוק להחמרת עונשיהן.⁸⁶ טענה נוספת שלה הינה שמאפייניה של העבריינות הנשית הינם בעלי צביון מגדרי מובהק, כי הבעיה של אלימות נשית נעוצה במערכות יחסים בינאישיות ומבנים חברתיים וכי לא ניתן להבין אלימות זו ללא פרספקטיבה מגדרית הולמת. פמיניזם של נקודת מבט, אוחז בגישה כי על מנת להבין התנהגות עבריינית של נשים, יש לבחון את העולם ואת המציאות החברתית מנקודת מבטן של אותן נשים. הבסיס האפיסטמולוגי של גישה זו מבוסס על נסיוןן של נשים, כשהטענה היא שנסיוןן זה מתגבש במהלך מאבק נגד דיכוי גברי וכחלק ממנו, ולפיכך רק חשיפתו יכולה לתת תמונת מציאות שלמה של חייהן של נשים. על פי גישה זו, המטרה היא לשבור את הריחוק המדעי ולהציב במקומו את הידע והפרספקטיבה הנשית על מנת לסגור את הפער בין מה שנשים יודעות לבין מה שידוע עליהן. לפי גישה הפמיניזם הפוסט מודרני, עבריינות נשית היא תופעה מורכבת ומגוונת וישנם הבדלים בין נשים לבין עצמן. גישה זו יוצאת כנגד הנטיה הפמיניסטית להתייחס לנשים כאל קורבן, שכן הדבר יוצר תמונה חד מימדית ובלתי שלמה אודות דפוסי העבריינות בקרב נשים.

אחת המסקנות של הפרספקטיבה הפמיניסטית לגבי נשים עברייניות הינה שהן סובלות מסטיגמה קשה יותר מזו של גברים עבריינים וכי לסטיגמה זו יש השפעה משמעותית על ההתייחסות המחקרית לנשים, ועל דרכי שפיטה, ענישה, דרכי כליאה, טיפול ואפשרויות שיקום. נשים עברייניות סובלות מסטיגמה כפולה. הן נתפסות כסוטות פעמיים, פעם בעוברן על החוק ופעם בסטייתן מן התפקיד הנשי המסורתי. הסטייה הכפולה עלולה להוביל לפטרנליזם ולהענשת יתר של נשים. דוגמאות לכך הם מחקרה של קרלן, שמצא כי שופטים מענישים בחומרה יותר נשים שמוצגות בבית המשפט כאמהות רעות,⁸⁷ וכן

⁸⁴ רימלט כאשר נשים נעשות אלימות, לעיל ה"ש 19, בעמ' 304.

⁸⁵ Meda Chesney-Lind, *The Female Offender: Girls, Women and Crime* (1997).

⁸⁶ Meda Chesney-Lind, *Women and Crime: The Female Offender*, 12 Signs: Journal of Women in Culture & Society,

78. (1986).

⁸⁷ Pat Carlen, *Women's imprisonment* (London, 1983).

מחקרה של וורהול, אשר הראה כי נשים עברייניות נתפסות על ידי המומחים בבתי המשפט: שופטים, עורכי דין, קציני מבחן ופסיכיאטרים, כבלתי מסתגלות, מניפולטיביות, ואגרסיביות.⁸⁸

בהקשר הישראלי, רימלט טוענת כי העיסוק הפמיניסטי בנשים אלימות במשפט הפלילי הישראלי התמקד עד היום בנשים כקורבנות של המעשה הפלילי ולא כמבצעות אותו. גם כשנדרש השיח הפמיניסטי לנשים אלימות, היה זה בהקשרן של נשים מוכות שהרגו את בני זוגן ותוך הדגשת הבטיו הקורבניים של המעשה הנשי.⁸⁹

2.3. נשים אלימות ושגעון

טבריס טוענת כי כאשר לגברים יש בעיות, הן נתפשות כנעוצות בדרך גידולם, באישיותם או בסביבתם, ושאר הסברים חיצוניים. כאשר לנשים יש בעיות, הן נתפשות כנעוצות במהות הנפש שלהן.⁹⁰ הסבר אפשרי לתופעה זו יכול להיות נעוץ בכך שנשים נתפסות כמייצגות רמת קיום נמוכה יותר מזו של הגברים וכמי שמסוגלות פחות מגברים להתעלות מעל הטבע.⁹¹ היחס הזה כלפי נשים אינו חדש - גילברט וגובר, שכתבו על ספרות ויקטוריאנית מזויות פמיניסטית, זיהו כי דמויות של נשים בספרות של המאה התשע עשרה, תוארו באופן קיצוני - כטהורות ומלאכות או כבוזיות ומטורפות.⁹² לפי צ'סלר שגעון הוא תולדה של סימון נשים כאחרות. כמו כן לגישה, הפטריארכיה משתמשת בתווית של שגעון כנגד נשים שמורדות בתפקידים המסורתיים שלהן.⁹³

לאור האמור לעיל, אין פלא שאחד ההסברים הדומיננטים להתנהגות אלימה אצל נשים, הוא היותן לא שפויות. תאורטיקניות פמיניסטיות טוענות שנשים אלימות נמצאות במקום אמביוולנטי, שכן הן מפריעות ומאתגרות את התפישות התרבותיות אודות נשיות. קרימנולוגים מנסים להסביר את התנהגותן של נשים אלימות כתוצאה נדירה של מחלת נפש. הביקורת הפמיניסטית טוענת כי הסבר זה מסתמך על התפישה המוטעית שנשים הן פאסיביות ואינן פועלות מתוך זעם, תאוות בצע, או תסכול. מאחר שהפנטזיה הגברית היא קיומן של 'ילדה טובה' ו'ילדה רעה', אשה המתנהגת באלימות נתפשת כעושה זאת רק בשל כוחות אשר הינם למעלה משליטתה (שגעון) או בגלל שהיא איננה אשה אמיתית (רעה). בעוד שנשים משוגעות נותרות טהורות מבחינה מוסרית, ותואמות למודל המסורתי אודות התפקידים המגדריים, והתפיסות אודות נשיות, דבר זה אינו נכון לגבי נשים 'רעות', הנתפסות כלא

⁸⁸ Anne Worrall, *Offending Women* (London, 1990).

⁸⁹ רימלט כאשר נשים נעשות אלימות, לעיל ה"ש 19, בעמ' 280.

⁹⁰ קרול טבריס אמת המידה הנשית 159 (1995).

⁹¹ שרי ב. אורטנר "האם היחס בין הנשי לגברי הוא כמו היחס שבין הטבע לתרבות?" דרכים לחשיבה פמיניסטית 25, 31 (ניצה ינאי, תמר אלאור, אורלי לובין, הנה נווה, תמי עמיאל-האוזר עורכות, 2007).

⁹² Sandra M. Gilbert & Susan Gubar, *The Madwoman in the attic* (New-Haven, 1979).

⁹³ פיליס צ'סלר נשים ושגעון 33 (שרה סייקס מתרגמת, 1987).

נשיות. באמצעות הגדרת האשה כ'רעה' או כ'משוגעת' מתאפשר שימורן של התפישות אודות הפאסיביות וחוסר האלימות של הנשים.⁹⁴

בסקר שנערך בישראל בקרב סטודנטים נמצא כי אמהות שרצחו את ילדיהן, בניגוד לאבות שרצחו את ילדיהם, נתפשו כמושפעות מבעיות נפשיות ולכן כזקוקות לטיפול ולהשגחה יותר מאשר לעונש.⁹⁵ מחקר נוסף שנערך בישראל, מצא כי העיתונות היומית בישראל נוטה להדגיש הבטים פסיכופתולוגיים לגבי נשים יהודיות נשואות שרצחו את תינוקן. הבטים פסיכופתולוגיים אלה לא הודגשו כאשר מעשה ההמתה בוצע על ידי אמהות שנמצאו בשולי החברה (נשים בנות מיעוטים), על ידי נשים שלא מילאו אחר התפקיד של אשה ב'משפחה מסודרת', או על ידי נשים צעירות ולא נשואות.⁹⁶

בעבודה זו אנסה לבחון, האם גם במשפט הישראלי קיימת נטייה להסביר את מעשיהן של אמהות הממיתות את ילדיהן כתוצאה של שגעון או מחלת נפש, ואם כן, האם גם במשפט הישראלי משתקפת הדואליות הזו בין שגעון לסטייה מנשיות תקנית.

2.4. נשים אלימות הממיתות את ילדיהן

כפי שראינו במבוא, שתי עבודות מוקדמות פרצו את הדרך בתחום זה. האחת נעשתה בארה"ב על ידי חוקר בשם רוניק⁹⁷ והשניה, באנגליה, על ידי חוקר בשם ד'אורבן.⁹⁸ רוניק מצא כי ישנם חמישה מניעים עיקריים להמתת ילדים על ידי אמותיהם: המתה אלטרואיסטית - כאשר האם ממיתה את ילדה מתוך 'אהבה' מאחר שהיא מאמינה שזוהי טובתו של הילד, המתה מתוך פסיכוזה - כאשר ההמתה מבוצעת מתוך דחף פסיכוטי ללא מניעים רציונאליים, המתה שהוא תוצאה של התעללות או הזנחה, המתה של תינוק לא רצוי והמתה מתוך רצון לנקם בן הזוג (הנדיר ביותר).

כאשר אם ממיתה את ילדה היא פוגעת במיתוס אודות 'אהבת אם'. האקט של רצח נתפש כמנוגד לנורמות ההתנהגותיות המצופות מאמהות. הרעיון שהאם, שאמורה לטפל לשמור ולהגן על ילדיה, תרצח אותם, הוא בלתי נתפש ומערער את הסדר החברתי.⁹⁹ על מנת לשמר את המיתוסים הללו, כאשר החברה מתייחסת לנשים שממיתות את תינוקיהן, היא מנסה ליחס את המעשה לנסיבות חיצוניות

⁹⁴ Heather Leigh Stangle, *Murderous Madonna: femininity, violence, and the myth of postpartum mental disorder in cases of maternal infanticide and filicide*, 50 WILLIAM & MARRY LAW REVIEW, 699, 707 (2008).

⁹⁵ ד. שפון אמהות הממיתות ילדיהן לעומת אבות הממיתים ילדיהם: סטריאוטיפים בחברה הישראלית (עבודת תזה לתואר מוסמך. האוניברסיטה העברית - הפקולטה למשפטים, המכון לקרימינולוגיה, 2004).

⁹⁶ Gabriel Cavaglion "Bad, Mad or Sad? Mothers Who Kill and Press Coverage in Israel" in CRIME MEDIA CULTURE 4, 271, 271 (2008) <http://cmc.sagepub.com/content/4/2/271.full.pdf+html>

⁹⁷ Resnick, לעיל ה"ש 5.

⁹⁸ D'Orban, לעיל ה"ש 6.

⁹⁹ Oberman 1996, לעיל ה"ש 14.

שאינן נובעות מן האמהות עצמה. רפפורט טוענת שבארה"ב ובאנגליה ישנם שני ארכיטיפים ששולטים ביצוגים של רצח תינוקות במדיה הפופולרית ובעולם המשפט: האשה המשוגעת והנערה הנואשת (the mad woman and desperate girl). התפיסה היא שאם ממיתה את תינוקה, או מאחר שהיא קורבן לביולוגיה (משוגעת) או עקב חוסר בשלות, או מאחר שעקב נסיבות חיים קשות, אין היא יכולה לקבל על עצמה את תפקיד האם (נואשת).¹⁰⁰ שני הארכיטיפים משמרים את מיתוס האמהות בכך שהם עולים מנסיבות חיצוניות ולא נובעים ממהו שקשור לאמהות כשלעצמה. הגדרת האשה כמשוגעת משמרת את התפיסה הפטריאכלית של נישואין, שהיא מרכזית לאידאל האמהות: תיוג האם כמשוגעת מאפשר לבעל לתמוך בה, לטפל בה ולסלוח לה, מבלי לבגוד בזכרם של הילדים ובכך מאפשר לו לשמור על תדמית חיובית. זה גם מחזק את התפישה שאשה צריכה להיות תלויה בבעלה, כי המשפחה (אם, אב וילדים) היא המבנה הנכון והרצוי וכן מרמז שהמשפחה אינה צריכה להיות כפופה להשפעת החוק, שיכול לקבוע שהאשה אשמה ובכך להוציאה מרשות בעלה.¹⁰¹ לפי רפפורט, הסטריאוטיפים של האשה המשוגעת והנערה הנואשת מתעתעים ומעוותים את התפישות החברתיות אודות רצח תינוקות ורצח ילדים בארה"ב. כך למשל, למרות שגברים רוצחים ילדים בשיעורים גבוהים יותר מאשר נשים, המדיה ועולם המשפט מדגישים את חלקן של האמהות ומשתיקים את חלקם של האבות. למרות שהאבות שרוצחים כוללים מספרים משמעותיים של גברים הסובלים מפסיכוזות ודכאון חמור, בריאותם של הגברים הרוצחים אינה מעניינת. למרות שרוב מקרי רצח תינוקות נעשים במהלך התעללות של הורים שאינם סובלים מהפרעות נפשיות, ההתמקדות של המדיה והמשפט היא דוקא במקרים בהם אמהות רוצחות תינוקות וניתן למעשה הסבר ביולוגי, לכאורה (כלומר – השגוון).¹⁰² רימלט טוענת כי בישראל, בשל מאפייניה המגדריים של המציאות המשפחתית, אלימות אימהית נתפסת כמאיימת יותר על הסדר החברתי, מאלימות של אבות.¹⁰³

Elizabeth Rapoport *Mad Women and desperate girls: infanticide and child murder in law and myth* 33 527, 551 ¹⁰⁰

FORDHAM URBAN LAW JOURNAL(2006)

Jayne Huckerby, *Women Who Kill Their Children: Case Study And Conclusions* 14. וכן: Oberman 1996, לעיל ה"ש 14.

Concerning The Differences, in *The Fall From Maternal Grace* By Khoua Her And Andrea Yates. *Duke Journal of Gender Law & Policy*. Volume 10,147 (2003).

Rapport, לעיל ה"ש 100.

¹⁰³ רימלט **אמא טובה, אמא רעה**, לעיל ה"ש 75, בעמ' 607.

2.3 יחסם של בתי המשפט לנשים אלימות

3.1 ממצאים כמותיים

בוגוש ודון יחיא אשר חקרו את יחסה של מערכת המשפט לנשים, באופן כללי, מצאו כי מערכת המשפט נוטה לנהוג בנשים שהורשעו בעבירות אלימות בחומרה רבה יותר מאשר בגברים שהורשעו בעבירות אלו: נשים שערערו לביהמ"ש העליון היו בעלות סיכוי נמוך מזה של הגברים לזכות בקבלת ערעורן וכאשר התביעה ערערה בעניינן של נשים, הערעור התקבל תמיד. מבחינת גזר הדין – תקופת המאסר שנגזרה על נשים היתה נמוכה מזו שנגזרה על גברים. בוגוש ודון יחיא מייחסות זאת לגישה האבירית כלפי נשים. ממצא מעניין נוסף היה כי ערעורים על קולת העונש הוגשו בתיקים בהם הנאשמות היו ערביות ובמקרים של נשים יהודיות שנכשלו בתפקידן כאמהות: במקרה אחד, דובר על אם שנקטה אלימות כלפי בנה, והצהירה על כך שהיא אינה מעוניינת בילדיה. מקרה שני היה של אם בעלת עבר פלילי, אשר ילדיה נמצאו במוסדות. בוגוש ודון יחיא מסיקות מכך כי הנחת הפרקליטות הינה שביהמ"ש יסכים להחמיר בתוצאות המשפט כאשר הנאשמות הן נשים שסיכנו את המדינה או את ילדיהן.¹⁰⁴ ממצאיהן של בוגוש ודון יחיא נראים תואמים את מחקריהן של קרלן וורהול, אשר חקרו באנגליה את יחסם של בתי המשפט לנשים אלימות. קרלן מצאה כי שופטים מענישים בחומרה רבה יותר נשים שמוצגות בבית המשפט כאמהות רעות,¹⁰⁵ וורהול הראתה כי נשים עברייניות נתפסות על ידי המומחים בבתי המשפט, לרבות שופטים ועורכי דין, כבלתי מסתגלות, מניפולטיביות, ואגרסיביות.¹⁰⁶ מחקר שנערך בארה"ב ואשר פורסם לאחרונה, מצא כי נשים שהורשעו ברצח (Capital murder) מצויות בסיכון קטן הרבה יותר מאשר גברים לקבל עונש מוות.¹⁰⁷

בישראל, יחסם של בתי המשפט בישראל לנשים שהמיתו את ילדיהן, טרם נחקר עד מחקרי זה, אולם באנגליה ובסקוטלנד נעשו מספר מחקרים בעניין זה: מחקר שבדק כיצד מתייחסת מערכת המשפט הפלילית באנגליה להורים שהמיתו את ילדיהם, מצא כי מערכת המשפט הגיבה באופן שונה לגברים ולנשים, בכל שלבי ההליך המשפטי, בהתאם לתפישה שגברים הם 'רעים ונורמלים' ונשים הן 'משוגעות ולא נורמליות'. כך למשל, המחקר העלה כי נשים פחות הועמדו לדין מאשר גברים, נשים השתמשו יותר בטעונוים פסיכיאטרים וקיבלו פסקי דין שמתחשבים במצב נפשי או שלא קיבלו עונש מאסר. גברים,

¹⁰⁴ רינה בוגוש ורחל ודון-יחיא, לעיל ה"ש 18.

¹⁰⁵ Pat Carlen, *Women's imprisonment* (London, 1983).

¹⁰⁶ Anne Worral, *Offending Women* (London, 1990).

¹⁰⁷ Steven F. Shatz & Naomi R. Shatz, *Chivalry is Not Dead: Murder, Gender, and the Death Penalty* 42 (February 19, 2011). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1767508>

לעומתן, השתמשו בטיעונים ה'רגילים' למקרים של המתה ורצח, וקיבלו עונשי מאסר.¹⁰⁸ נתונים שנאספו לגבי המתת תינוקות בסקוטלנד מראים כי בעוד שכאשר אמהות המיתו את ילדן, ב-69% מהמקרים יוחס המעשה למצבן הנפשי, כאשר אבות המיתו את ילדם, אף מעשה לא יוחס למצבו הנפשי של האב,¹⁰⁹ וכל זאת, למרות שמחקרים קובעים כי גברים חווים דכאון לאחר לידה בשיעורים הדומים לאלה של בנות הזוג שלהם.¹¹⁰ מחקר מעניין שנערך בארה"ב, ואשר בחן דיווחי עיתונות אודות מקרי רצח בבית, בין השנים 1993-2002, העלה כי על אמהות שהמיתו את ילדיהן באמצעות סכין או נשק חם, הוטל עונש מוות באופן לא פרופורציונאלי, בעוד שגברים שהמיתו את ילדיהם בהקשר של פרידה, זכו ליחס רחמני בהקשר של עונש מוות.¹¹¹ מחקר זה מסביר תופעה זו בכך שתגובות מערכת המשפט לנשים מבוססת על תפיסת ההתנהגות המקובלת לאשה: בתי המשפט נוטים להקל עם נשים הממלאות אחר תפקידי האשה המקובלים (נשים נשואות עם ילדים), ומחמירים עם נשים שמבצעות פשעים גבריים ושוברות בכך את תפקידי המגדר המקובלים.¹¹²

3.2 ניתוח טקסטואלי של פסקי דין

שתי חוקרות ישראליות ניתחו את פסיקת בתי משפט ביחס לנשים אלימות באמצעות ניתוח טקסטואלי: רימלט בחנה את מפגשן של נשים אלימות עם מערכת המשפט והגיעה למסקנה כי מבנים פטריאכליים שנשים אלימות מוכפפות להם, ומציאות חייהן של נשים אלה כבנות זוגם או בנותיהם של גברים, עומדים במקרים רבים ברקע של מעשי עבריינות נשיים ומשמישים נדבך הכרחי על מנת להבין את ההתנהגות העבריינית. לשיטתה, מה שנראה לעיתים כמעשה עברייני נשי אוטונומי, שנעשה מתוך רצון ובחירה, הינו, למעשה, מעשה הנטוע במציאות של הכפפה וקורבנות. מנגד, מציאות חייהן הקורבנית של הנשים היא רק נדבך אחד בתמונה. לצידה ניתן לזהות פעולות של שליטה ובחירה אקטיבים המהווים ביטוי לאופן שבו נשים מתמודדות עם מציאות חייהן. לפי רימלט השיח השיפוטי טרם השכיל לפתח כלים ראויים על מנת למקם אלימות זו בהקשר הנכון.¹¹³ בילסקי חקרה את יחסו של ביהמ"ש לנשים אלימות הפועלות מתוך הגנה עצמית באמצעות ניתוח פרשת כרמלה בוחבוט (אשה מוכה שהמיתה את בעלה). לטענתה, ביהמ"ש שדן בעניין בוחבוט, הציג אותה כאב-טיפוס של קורבן,

¹⁰⁸ Ania Wilczynski, *Mad Or Bad? Child-Killers, Gender and the Courts*, *The British Journal of Criminology* 37, 419 (1997).

¹⁰⁹ Home Office (2003) *Reducing homicide: a review of the possibilities* www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/rdsolr0103.pdf

¹¹⁰ Stangle, לעיל ה"ש 94.

¹¹¹ Jill Theresa Messing and John W. Heeren *Domestic Homicide and the Death Penalty* *FEMINIST CRIMINOLOGY* <http://fcx.sagepub.com/content/4/2/170.full.pdf+html> 4, 170, 183 (2009) available also at

¹¹² שם, בעמ' 171.

¹¹³ רימלט כאשר נשים נעשות אלימות, לעיל ה"ש 19.

אך בסופו של יום העניש אותה בחומרה יחסית מאחר שלדעת השופטים היה על בוחבוט לדווח לרשויות או לבקש סיוע, ולא לפעול באופן הבלתי רציונלי בו פעלה. לטענתה של בילסקי, מקרה בוחבוט הוצג ע"י ביהמ"ש כמעשה חריג ולא רציונאלי, שכן לעמדת ביהמ"ש, לחברה יש דרכים טובות יותר לטפל בבעיה של אלימות נגד נשים ולמנוע אותה. בילסקי טענה כי סיפור זה העביר את האחריות מן החברה לאשה, קורבן האלימות. מסקנה נוספת של בילסקי היתה כי שופטי ביהמ"ש נעים בין גישה המדגישה את אוטונומיית הפעולה והרצון של בוחבוט לבין גישה המדגישה את הקורבנות שלה. כמו רימלט, אף בילסקי סברה, כי גישות אלה חוטאות למציאות, שכן מצבן של הנשים מורכב יותר. לשיטתה, האוטונומיה של האשה מושפעת מתנאים חברתיים ומוסדיים וממערכות יחסים בינאישיות, כך שלא ניתן לשפוט את האוטונומיה של היחיד בפני עצמה, מבלי לבחון את השפעת הסביבה עליה.¹¹⁴

אשתמש במסגרות התאורטיות שנסקרו על מנת לנתח את הפסיקה הישראלית על אודות אמהות הממיתות את ילדיהן, ולנסות להבינה.

¹¹⁴ בילסקי, לעיל ה"ש 20.

ב.ת.ש.ת.ית מתודולוגית

אל ההכרה בדבר המרכזיות של המושג 'סיפור' הגיעו מלומדי המשפט בשנים האחרונות. הכרה זו באה לידי ביטוי בשורה ארוכה של חיבורים.¹¹⁵ מלומדים מסוימים הצביעו על כך שהתייחסות לפסקי דין כאל טקסטים ספרותיים הינה מאירת עיניים בהיות כל פסק דין שילוב יחודי של תכנים נורמטיביים ושל דפוסים צורניים.¹¹⁶ מלומדים אחרים הצביעו על התפוצה הנרחבת של פרקטיקת הסיפור בהקשרים שונים של הפרקטיקה המשפטית: הסיפור של הלקוח לעורך דינו, הסיפור של עורך הדין שמטרתו לשכנע את השופט, סיפורי העדים והסיפור 'המוסמך' של עובדות המקרה ע"י השופט בפסק דינו.¹¹⁷ בעבודה זו אתמקד בסיפור שמספרים השופטים בפסק הדין. אבקש לבחון את יחסו של הדין הישראלי כלפי אמהות שהמיתו את ילדיהן, באמצעות ניתוח פסקי דין של בני המשפט בישראל העוסקים בנושא זה. להבדיל מניתוח משפטי פוזיטיביסטי, המתמקד בניתוח הנימוקים המשפטיים הפורמליים ובדוקטרינה המשפטית, אבחן את הטקסטים השיפוטיים במתודות פרשניות המשמשות לבחינת טקסטים ספרותיים: אנסה לשים לב לנקודת התצפית ממנה מסופר הסיפור, לבחון את הנרטיב בו משתמש השופט, לזהות את התבניות התרבותיות על פיהן הוא מעוצב ואת הנחות הרקע עליהן הוא נשען. אתבונן באופן בו נבנות הדמויות ובמילים, בביטויים ובשפה שנבחרו לצורך הסיפורים.

הטקסט השיפוטי מבנה מציאות באופן בו הוא מספר את סיפור המקרה המובא לפניו. פעולות עיצובו של הטקסט, לרבות באמצעות בחירה בקשרים לשוניים ואסתטיים מסוג זה על פני אחר, מבנה תחבירי, שימוש במילים מסוימות, הדגשתן או החסרתן של מילים ועובדות, יוצרים את התמונה המתווכת את המציאות לבין הקורא.¹¹⁸ פעולות אלה נתפסות כפעולות פוליטיות המפעילות כוח ומכריעות בדבר אופן הקצאת המשאבים ל'גיבורי' עלילת הסיפור השיפוטי.¹¹⁹ הטקסט השיפוטי נכתב בתוך ומתוך מציאות חיים תרבותית חברתית נתונה, ומשקף בשל כך תפיסות ערכיות בשאלות

¹¹⁵ מנחם מאוטנר "שכל-ישר, לגיטימציה, כפייה: על שופטים כמספרי סיפורים" פלילים ז 11, 15 (1998).

¹¹⁶ למייסדה של גישה זו נחשב פרופסור ג'יימס בויד וויט, ראו למשל: James Boyd White, *Heracles bow: essays on the rhetoric and poetics of the law* (Wisconsin 1985); James Boyd White, *Justice as translation* (Chicago 1990), James Boyd White, *What can a lawyer learn from literature?* 102 Harv. L. Rev. (1983) 4 גם מאמר מפורסם של רוברט קובר נחשב לחיבור-יסוד במסגרת גישה זו, ראו: Robert M. Cover, *The supreme court 1982 term- Foreward: Nomos and narrative*, 97 Harv. L. Rev. (1983) 4

¹¹⁷ ראו למשל: Peter Brooks, *The law as narrative and rhetoric* "Law's stories: Narratine and rhetoric in the law (Peter Brooks ed, New Haven 1996) 14; Richard K. Sherwin *A matter of voice and plot: Belief and suspicion in legal storytelling* 87 Mich. L. Rev. (1988) 543

¹¹⁸ יופי תירוש, "סיפור של אונס, לא יותר, על הפוליטיקה של ייצוג טקסטואלי בע"פ 3031/89 מדינת ישראל נ' דן שבתאי", *משפטים* לא (3) תשס"א, 579, בעמ' 579.

¹¹⁹ שם, בעמ' 582.

הנוגעות לזהות חברתית וליחסים חברתיים. מאחר שהטקסט השיפוטי נכתב לעיתים על ידי מספר שופטים הדנים באותה סוגיה, ניתן למצוא נרטיבים שונים לתאור אותה התרחשות עצמה, הכוללים שיקולים שונים.¹²⁰ הקר ושמיר טוענים כי מאחר שהטקסט משקף תפיסות ערכיות, הוא נוטל חלק ממשי בכינון מציאות חברתית ובהכוונת התנהגויות בהתאם למה שנתפס כראוי, ומשום כך השפעתו יוצאת את גבולות המקרה הנתון העומד בפניו וחשיבותו חורגת מעבר להכרעה בתוצאות המעשיות הנגזרות מהכרעתו.¹²¹ תפיסה זו, של מהותו של טקסט משפטי, מדגימה את יחסי הגומלין שבין משפט לחברה, כאשר מחד גיסא טקסט זה ניזון מתפיסות חברתיות, ומאידך גיסא הוא מזין את החברה והתרבות ומשפיע על תפיסות חברתיות.¹²²

מספר מחקרים שנערכו בישראל ישמו מתודולוגיה זו בתחום המשפט הפלילי, וזאת בעיקר בנוגע לפסקי דין שעסקו בעבירת האונס: תירוש היתה הראשונה שעשתה שימוש במתודולוגיה לשם ניתוח פסק דין שעסק באונס.¹²³ בוגוש ודון יחיא, במסגרת מחקרן שעסק באפליית נשים בבית המשפט, ניתחו את פסק הדין בעניין פרשת האונס בשומרת, ואילו נגבי ערכה מחקר שבו ניתחה סדרה של פסקי דין שעסקו כולם בעבירות אונס.¹²⁴ חוקרות נוספות שעשו שימוש במתודולוגיה זו הן פירסט ואגמון-גונן, אשר השוו בין גזרי דין שעסקו בעבירות אלימות נגד בנות זוג, לבין גזרי דין שעסקו בעבירות רכוש נגד מכוניות.¹²⁵ מחקרה של בילסקי, אשר נתחה את פרשת כרמלה בוחבוט, שהמיתה את בעלה¹²⁶ ומחקרה של רימלט, אשר ניתחה פסקי דין שדנו בנשים אלימות.¹²⁷ דוגמאות נוספות למחקרים שישמו מתודולוגיה זו, שלא בתחום הפלילי, הם מחקריה של קמיר, אשר ניתחה פסקי דין שעסקו בזכות האשה לבחור את שם משפחתה,¹²⁸ כתבה על "בעילה והבלעות בחוק העונשין" וכן על האשה הסבירה בפרשת אזואלס.¹²⁹ כמו גם עבודתה של מלר, אשר ניתחה פסקי דין שעסקו בסכסוכי משמורת ילדים.¹³⁰

¹²⁰ שולמית אלמוג **משפט וספרות** (2000) 57; שולמית אלמוג "סיפורים אובדים ברשת האינטרנט, נרטיב ומשפט" **משפט וממשל** 1, (תשס"ג) 357; רות הלפרין קדרי "ושיננתם לבניך – ולא לבנותיך" הרהורים מן העבר השני של המחיצה: על הכללה והדרה של נשים בשפת ההלכה" **מחקרי משפט יח** (תשס"ג) 353.

¹²¹ הקר ושמיר, לעיל ה"ש 74, בעמ' 312.

¹²² הילה מלר **אמהות בראי המשפט: תפיסת האמהות על ידי בית המשפט בסכסוכי משמורת קטינים במקרים בהם ניתנה המשמורת לאב** (עבודה לשם קבלת התואר מוסמך במשפטים, אוניברסיטת בר-אילן – הפקולטה למשפטים, 2006).

¹²³ תירוש, לעיל ה"ש 118.

¹²⁴ נגבי, לעיל ה"ש 16.

¹²⁵ ענת פירסט, מיכל אגמון-גונן "המכונת שווה יותר?! הענישה בעבירות אלימות נגד בנות זוג" **עיונים במשפט מגדר ופמיניזם**, 545 (דפנה ברק-ארז, שלומית יניסקי-דביר, יפעת ביטון ודנה פוגין' עורכות, 2007).

¹²⁶ בילסקי, לעיל ה"ש 20.

¹²⁷ רימלט **כאשר נשים נעשות אלימות**, לעיל ה"ש 19.

¹²⁸ אורית קמיר "לכל אשה יש שם" **משפטים** כז(2) תשנ"ז, 327 (1996).

¹²⁹ אורית קמיר "איך הרגה הסבירות את האשה. חום דמם של "האדם הסביר" "הישראלית המצויה" בדוקטרינת הקנטור בהלכת אזואלס" **פלילים** 137 (1997).

¹³⁰ מלר, לעיל ה"ש 122.

מתודולוגיה זו הינה עיקר התשתית לעבודת מחקר זו, אך יש לציין כי במסגרת העבודה ישולבו גם נתונים כמותיים מפסקי הדין.

פסקי הדין

פסקי הדין בהם השתמשתי לצרכי עבודה זו מהווים את כל הפסיקה הקיימת בנושא המתת ילדים על ידי הוריהם בישראל הנגישה לקריאה ולניתוח. מדובר בכל פסקי הדין בהם אם או אב גרמו למות ילדם, כולל מקרים אשר הוגדרו על ידי בית המשפט כ'המתת חסד'. מקורם של פסקי הדין הינו ממאגרי הנתונים 'נבו' ו'יתקדין', הכוללים את כל פסקי הדין שפורסמו בישראל, כמו גם פסקי דין רבים שלא פורסמו, וכן פסקי דין שאיתרתי באופן עצמאי. בסך הכל איתרתי 31 מקרים של הורים אשר המיתו את ילדיהם ואשר הגיעו לבתי המשפט: 17 מקרים של אמהות ו-14 מקרים של אבות. פסק הדין הישן ביותר שאיתרתי הוא משנת 1964 והחדש ביותר משנת 2008. למעלה משמונים אחוז מפסקי הדין הם משנות התשעים ועד ימינו. לגבי 27 מהמקרים, מצויים בידי פסקי הדין (הכרעת הדין או גזר הדין או שניהם). לגבי 4 מקרים נוספים, אין בידי את פסקי הדין, אלא רק ציטוטים או אזכורים חלקיים מהם, אשר פורסמו במקומות אחרים (פסקי דין אחרים או ספרות משפטית). לגבי 6 מהמקרים, איתרתי החלטות של שתי ערכאות (מחוזי ועליון). לאור מספרם המצומצם של פסקי הדין העוסקים בנושא זה, ניתחתי בעבודה זו הן את פסקי הדין שניתנו על ידי ביהמ"ש המחוזי והן את אלה שניתנו על ידי ביהמ"ש העליון. פסק הדין שימש כתוצר תרבות, כטקסט דרכו ניתן לבחון תפיסות רווחות, וכן לבחון את השיח השיפוטי בכללותו בעניין אמהות שהמיתו את ילדיהן. מקרים שנידונו בפני כמה ערכאות, או בפני מספר שופטים, אפשרו עריכת השוואה בין העמדות השונות של השופטים ביחס לאותו סיפור ממש. מספרם המצומצם של פסקי הדין העוסקים בנושא, חייב אותי זהירות יתרה בשלב הסקת המסקנות, במיוחד לעניין השוואת יחסו של בית המשפט לאבות ולאמהות. ראה בעניין זה נספח א' העוסק בנתונים מפסקי הדין ששמשו בסיס לעבודה זו.

אופן ניתוח פסקי הדין

בעבודה זו ניתחתי את פסקי הדין באמצעות ניתוח נרטיבי, מתוך נסיון לבחון את עמדת בתי המשפט ביחס לאמהות הממיתות את ילדיהן. ניתוח פסקי הדין נעשה הן על ידי ניתוח הסיפור בכללותו, כמובא מנקודת מבטו של השופט, והן באמצעות ניתוח הטקסט על ידי פירוקו למילים, תוך התייחסות למשמעות הבחירה במילה/מונח, הבלטה אל מול הסתרה של נקודות, כמו גם האופן בו לשון הטקסט ביקשה להביע רגשות או לעוררם. הניתוח נערך מתוך נקודת מבט ביקורתית - פמיניסטית. יש לציין כי

אני אם לילדים, ומשכך יכולה להבין את המורכבות של החוויה האמהית. למרות היותי אם, או אולי בגלל היותי אם, איני שותפה ל'זעזועי' המאפיין את השיח הציבורי והמשפטי על אודות אמהות ממיתות. אני סבורה כי עמדתי זו מאפשרת לי להביט על האמהות הממיתות כפי שהן, ולא דרך מסך 'הזעזועי', ובכך מאפשרת לי לנתח את הטקסטים באופן שהוא פחות שיפוטי כלפי אותן אמהות.

על מנת לבחון את הקישור שנעשה על ידי בתי המשפט בין המתת תינוקות ומחלות נפש, ערכתי השוואה בין מקרי המתה שבוצעו על ידי אבות אל מול מקרי המתה שבוצעו על ידי אמהות - בחנתי את הטקסטים של כל פסקי הדין שעסקו בהורים שהמיתו את ילדיהם על מנת ללמוד באילו מקרים ובאיזה אופן התחשב ביהמ"ש במצבם הנפשי של הנאשמים, אם בכלל, תוך חלוקה לאבות ולאמהות. עניין נוסף שבחנתי היה האם ובאיזו מידה התפיסה לפיה 'רק אמא משוגעת הורגת את הילדים שלה' חלחלה לתוך השיח המשפטי. לשם כך ניתחתי אמירות מתוך פסקי הדין בהן שופטים קישרו את מעשה ההמתה למחלות נפש/שגעון של האם. ניסיתי להבין מתוך הטקסט מה עומד מאחורי הקישור הזה והאם נעשה קישור דומה כאשר עסקינן באבות. הדבר האחרון שבחנתי היה פסיקת בתי המשפט בעניין המתת תינוק בשל ערעור שיקול הדעת לאחר לידה (סעיף 303 לחוק העונשין). ניתחתי את הטקסטים המתייחסים להחלת הסעיף על מנת ללמוד על תפיסתם של בתי המשפט בנוגע להפרעות נפשיות של אמהות לאחר לידה, ולקשר של הפרעות אלו למעשה ההמתה.

בעניין המסגרות הנרטיביות למעשה ההמתה, והמשקל שמיחסים בתי המשפט למציאות חייהן של האמהות הממיתות, בחנתי באילו מסגרות נרטיביות משתמשים השופטים על מנת להסביר את מעשה ההמתה. לשם כך ערכתי השוואה בין פסקי דין שנכתבו על ידי שופטים שונים ביחס לאותה מסכת עובדתית. את הנרטיבים זיהיתי באמצעות ניתוח הביטויים, הפעלים והמילים בהם בחרו השופטים לעשות שימוש, כמו גם מן המקום שניתן בטקסט לשיקולים השונים, ומהשוואת הפרשנות של השופטים השונים לאותן העובדות. פרט לזיהוי הנרטיבים ניסיתי בפרק זה לבחון איזה משקל נותנים השופטים למציאות חייהן של האמהות, וזאת באמצעות בחינת המקום שניתן לתאור מציאות חייהן של הנשים בפסק הדין כמו גם מניתוח האופן בו התייחסו השופטים למציאות חיים זו.

לגבי התפיסות המגדריות ביחס לאמהות, בחנתי את הטקסטים על מנת לעמוד על האופן שבו הם משקפים ומכוננים את יחסי המגדר. כדי לבחון את המסרים התרבותיים שיוצרת הפסיקה אודות אמהות, בחנתי וניתחתי אמירות של שופטים מהן ניתן ללמוד על הנורמות ההתנהגותיות המצופות מאמהות. ניסיתי להתחקות אחר השקפות העולם, ההשקפות האידיאולוגיות, ההנחות הסמויות

והדעות הקדומות על נשים ואמהות שמילאו תפקיד בעיצובו של הסיפור המשפטי וזאת על מנת להעמיק את ההבנה לגבי חלקו של בית המשפט בתהליכי ההבניה של יחסי המגדר, בשימורם ובהנצחתם. דרך הניתוח בה השתמשתי בחלק זה של העבודה, מאמצת בחלקה את המודל בו עשתה שימוש הנגבי בספרה: "סיפורי אונס בבית המשפט, ניתוח נרטיבי של פסקי דין".¹³¹

¹³¹ נגבי, לעיל ה"ש 16.

ג. רקע כללי

על מנת להבין את התופעה של המתת ילדים על ידי אמותיהם, אסקור בפרק זה את הרקע לתופעה. אפתח בהצגת נתונים על אודות המתת ילדים על ידי הוריהם בישראל, כפי שנאספו על ידי משטרת ישראל ועל ידי המועצה לשלום הילד וכפי שעולים מפסקי הדין ששמשו בסיס לעבודה זו. אמשיך בסקירה הסטורית של החקיקה העוסקת בהמתת ילדים על ידי הוריהם. מאחר שסעיפי חוק העונשין הישראלי העוסקים בעבירות המתה בכלל, ובהמתת תינוקות בפרט, עוצבו על ידי הדין האנגלי,¹³² אתמקד בחלק זה בעיקר בדין האנגלי. אפתח בסקירת התפתחות החקיקה בדין האנגלי ואמשיך בסקירת התפתחות החקיקה בדין הישראלי. אסיים פרק זה בסקירת הדין החל בישראל על אמהות שהמיתו את ילדיהן, נכון לימינו אנו.

1. נתונים על אודות המתת ילדים על ידי הוריהם בישראל.

על פי נתונים שנאספו על ידי המועצה לשלום הילד,¹³³ בשנים 2003 - 2010 היו 37 מקרים של מקרי המתת קטינים על ידי הוריהם, מתוכם 19 מקרים של גרימת מוות על ידי האב, 12 מקרים על ידי האם ו-6 מקרים על ידי שני ההורים. מניתוח הנתונים עולים מספר מאפיינים: גילם של 75% מהילדים שהומתו לא עלה על 4 שנים, מבחינת מינם של הקורבנות - יותר בנים נרצחו מאשר בנות, רוב הילדים הומתו בביתם או בבית אחד ההורים, צורת ההמתה הנפוצה היתה התעללות פיזית (חבלות- מכות) אם כי בולט יחסית מספר מקרי רצח בהטבעה ובירי. כמו כן – ישנם פי ארבעה יותר מקרים בחודשים יולי, אוגוסט ואוקטובר, ופי שניים יותר מקרים, בחודשים אפריל ויוני (חודשי חופשות הקיץ והחגים). המועצה לשלום הילד מציינת כי נמצא דמיון מדהים בין נתונים אלה לנתוני מחקר שנערך בארה"ב ובדק מקרי מוות של ילדים.¹³⁴

לפי נתוני משטרת ישראל,¹³⁵ בשנים 2003 - 2008 היו 14 מקרים של גרימת מוות של קטינים בידי הוריהם,¹³⁶ ב- 7 מקרים מעשה ההמתה בוצע על ידי האב, ב- 6 מקרים על ידי האם (מתוכם אחד על

¹³² יעקב בשן "על העבירה של המתת תינוקות" עיוני משפט ג', 352, 353 (1974).

¹³³ המועצה לשלום הילד "נתונים על רצח ילדים בישראל" (לא פורסם) וכן המועצה לשלום הילד המועצה לשלום הילד "נתונים ומאפיינים של רציחות ילדים בישראל בתוך המשפחה בשנים 2003-2010" (לא פורסם).

¹³⁴ שם, וכן ראה: Don R. Lucas, Kelly C. Wezner, Joel S. Milner, Thomas R. McCanne, I Nell Harris, Caria Monroe- Posey, John P. Nelson, *Victim, perpetrator, family and incident characteristics of infant and child homicide in the ABUSE AND NEGLECT 167* (2002). ILDHUnited States Air Force. 26 C

digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1023&context=usafresearch

¹³⁵ הכנסת, מרכז המחקר והמידע "גרימת מוות של ילדי בידי קרובי משפחתם" 2 (2008).

www.knesset.gov.il/mmm/data/docs/m02144.doc

ידי אם חורגת), ובמקרה אחד של גרימת מוות, היו מעורבים שני ההורים.¹³⁷ מניתוח הנתונים עולים מספר מאפיינים: ב-3 מתוך 7 מקרים שבהם גרם האב למות הילד, לא הוגש כתב אישום בשל מות הנאשם. ברוב המקרים גיל הקטין היה פחות מעשר שנים, ברוב המקרים המעשה נעשה בעונת הקיץ. מבחינת כתבי אישום שהוגשו - על פי נתוני המשטרה, סך הכל הוגשו 5 כתבי אישום באשמת רצח (2 כנגד אבות ו-3 כנגד אמהות), 2 כתבי אישום בגין גרימת מוות ברשלנות (כנגד אב וכנגד אם), 1 באשמת הריגה (אב) ו-1 באשמת העלמת לידה (אם).

מפסקי הדין ששמשו בסיס לעבודה זו עולים מאפיינים נוספים של מקרי המתת ילדים:¹³⁸ אמהות המיתו בנים בשיעור גבוה יותר מאשר בנות, לעומת אבות אשר המיתו בנים ובנות בשיעור דומה. את התופעה של המתת ולדות מאפיין גילה הצעיר של האם הממיתה, היות ההריון מחוץ לנישואין ומוסתר מהסביבה והיותה של החברה בה חיה האם, חברה מסורתית-שמרנית (מוסלמית, בדואית, יהודית-מסורתית). כל הנשים היהודיות שהמיתו את ולדן היו קורבן לאלימות ו/או לאונס בעברן ורוב המקרים של נשים שאינן יהודיות שהמיתו את ילדן, הם מקרים של המתת ולד בהם האם חששה מתגובת הסביבה. באף אחד ממקרי ההמתה לא צוין כי היה לאם רקע קודם של התעללות בילדיה, נהפוך הוא – בחלק מן המקרים מצוין כי מדובר באמהות מסורות לילדיהן. אחד הנימוקים היותר נפוצים שנתנו אמהות להמתת ילדן, היה החשש שלהן מהחיים הקשים הצפויים לילד.

מניתוח הנתונים הקשורים להליך המשפטי עצמו, מתוך פסקי הדין ששמשו בסיס לעבודה זו, עולה ממצא מעניין לפיו מערכת המשפט נוטה להתייחס לאבות שהמיתו את ילדיהם בחומרה רבה יותר מאשר לאמהות שהמיתו את ילדיהן. כך למשל, למרות שמרבית כתבי האישום נגד הורים שהמיתו את ילדיהם מוגשים באשמת רצח, אחוז האבות שמורשע ברצח גדול לאין שיעור מאחוז האמהות המורשעות ברצח. באופן דומה, העונשים המוטלים על אבות שהמיתו את ילדיהם חמורים יותר מהעונשים המוטלים על אמהות שהמיתו את ילדיהן. דוגמא נוספת ליחס המועדף לאמהות הינה שהסדרי טיעון והסכמה של הפרקליטות להקלה בסעיפי אישום, נפוצים יותר במקרים של המתה שבוצעו על ידי אמהות, מאשר במעשי המתה שבוצעו על ידי אבות.

הנתונים מפסקי הדין ששמשו בסיס לעבודה זו מצורפים כנספח א' לעבודה זו.

¹³⁶ נתונים אלה מתייחסים לילדים קטינים בלבד ויש להניח כי מקרים של המתת ילדים בגירים נכללים במסגרת הנתונים הרשמיים העוסקים בעבירות המתה.

¹³⁷ יצויין כי מהשוואה שערכתי לפסיקה ולמקרים המתוארים בעיתונות עולה כי נתוני המשטרה אינם מדויקים, שכן אינם כוללים את כל מקרי המתה.

¹³⁸ ראה נספח לעבודה זו. יש לנהוג בנתונים שיפורט להלן בזהירות רבה, מאחר שהם לא משקפים את כל המקרים של המתת ילדים על ידי הוריהם בישראל, אלא אך ורק את המקרים שהגיעו לבתי המשפט ופורסמו.

2. המתת תינוקות – סקירת ההתפתחות המשפטית

(א) כללי

לאורך ההסטוריה, רצח ילדים היה מדיניות חברתית מכוונת המבוצעת בידי בני אדם בכל מקום, נגד תינוקות ממין נקבה, תינוקות בעלי מום, תאומים ותינוקות בכורים. רצח תינוקות שיטתי וחוקי בוצע בספרטה, ברומא, בידי הערבים, ביפן הפיאודלית ובסין המסורתית.¹³⁹

ממצאים ארכיאולוגיים מצביעים על כך שהקרבת תינוקות היתה מנהג נפוץ בתרבויות עתיקות, במיוחד מאחר שזה אפשר להן לשלוט על גודל האוכלוסיה ולהפחית את הנטל החברתי שנגרם על ידי תינוקות חולים.¹⁴⁰ ממצאים מן התקופה הבבלית והכשדית, מן התקופות שבין 2000-4000 לפני הספירה, מהווים את ההתייחסות ההסטורית המוקדמת ביותר לרצח תינוקות, אולם התייעוד העשיר ביותר לגבי רצח תינוקות קיים לגבי התרבויות שצמחו מרומא ומיוון הקדומות. רצח תינוקות היה נפוץ באותן תרבויות, ונבע מסיבות כגון שליטה בגודל האוכלוסיה, השבחת הגזע ופתרון לבעיית ילדים לא חוקיים. בהתאם לחוק הרומאי, רצח תינוקות הפך לענין פרטי, שכן לאבות ניתנה הסמכות המשפטית האבסולוטית לטפל בכל העניינים שנחשבו כשיכים לתחום הביתי.¹⁴¹ רצח תינוקות היה נפוץ גם בחברות לא מערביות. כך למשל, רצח תינוקות ממין נקבה היה נפוץ בחברה הטרומ איסלאמית במאה השביעית לספירה בארצות ערב. תופעה זו היתה נפוצה גם בהודו ובסין למעשה נמשכת עד היום בקרב משפחות עניות, והגורמים לה נובעים ממעמדה הנמוך של האשה באותן תרבויות.¹⁴²

באירופה, טרם עליית הנצרות, רצח תינוקות לא נחשב לפשע. התפיסה היתה כי לאב המשפחה יש את הזכות לקבוע האם לגדל את ילדו או לתת לו למות. זה היה החוק ביוון וברומא, לפני ששליטיהן אימצו לחיקם את הנצרות במאה הרביעית לספירה. המתת תינוקות היתה גם פרקטיקה חוקית באירופה בטרם הכיבוש הרומי והיתה מקובלת גם בין אירופאים שמעולם לא היו נתונים לשליטה רומאית.¹⁴³ כמו במקומות אחרים בעולם, הסיבות להמתת תינוקות באותה עת היו רבות, וביניהן: פיקוח על הילודה, דרך להפטר מתינוקות פגומים, חולים או בלתי רצויים,¹⁴⁴ העדר אמצעים כלכליים, העדפה לתינוקות זכרים, ומאחר שילדים נחשבו כמביאים מזל רע.¹⁴⁵

¹³⁹ רייץ', לעיל ה"ש 41.

¹⁴⁰ Michelle Oberman, *A brief History of infanticide and the law*, in *INFANTICIDE, PSYCOSOCIAL AND LEGAL PERSPECTIVES ON MOTHERS WHO KILL* 3, 4 (Spinelli M.G. ed., 2003).

¹⁴¹ שם, בעמ' 4-5.

¹⁴² שם, בעמ' 5.

¹⁴³ שם, בעמ' 6.

¹⁴⁴ רייץ', לעיל ה"ש 41, בעמ' 295.

¹⁴⁵ Oberman 2003, לעיל ה"ש 140, בעמ' 5.

עליית הנצרות היוותה נקודת מפנה בהיסטוריה של רצח תינוקות במערב. עם עליית הנצרות רצח תינוקות הפך לבלתי חוקי. אלא שאותה נצרות ממש שאסרה את אותו רצח, הביאה עמה סט חדש של לחצים שעודד רצח תינוקות. הכנסיה הקתולית יסדה עיונות דתית ותרבותית נגד יחסי מין מחוץ לנישואין והריונות מחוץ לנישואין וקבעה שילד שנולד לאם לא נשואה יחשב לילד בלתי חוקי.¹⁴⁶ מאחר שחטאו של אבי הילד היה קשה להוכחה, האשה הלא נשואה, אשר הרתה, נתפסה כזו האשמה בקיום יחסי המין מחוץ לנישואין ולפיכך סבלה מהוקעה חברתית. בנוסף, מן הילד הבלתי חוקי נשללו הזכויות הרגילות שהוענקו לכל אדם: נשללה ממנו הזכות לרשת רכוש וכן נשללה ממנו, ע"י המדינה והכנסיה, הזכות לאזרחות וכן הזכות להשתתף בטקס של אכילת לחם הקודש. ההוקעה החברתית של האם ועתידו העגום של התינוק גרמו לרבות מהנשים הלא נשואות שהרו, להמית את תינוקן בסתר, וכך הפך רצח תינוקות בידי אמותיהן לפשע הנפוץ ביותר באירופה המערבית מאז ימי הביניים ועד תום המאה השמונה עשרה. הקשר בין ילדים בלתי חוקיים לרצח תינוקות היה כה מקובל, עד שהתפיסה היתה שפשע זה מבוצע רק על ידי נשים לא נשואות.

(ב) התפתחות החקיקה באנגליה

ואכן, החוק הפלילי הקדום ביותר באנגליה שמתייחס לרצח תינוקות, מתייחס לרצח תינוקות ממזרים שמבוצע על ידי נשים שאינן נשואות: בשנת 1623 העביר הפרלמנט האנגלי את החוק למניעת ההשמדה והרצח של ילדים ממזרים (the Act to prevent the murdering¹⁴⁷ and destroying of bastard children, 1623) החוק קבע כי אשה לא נשואה, המסתירה את מותו של תינוקה הממזר, עונשה מוות. הסתרה כאמור היתה שקולה לרצח, שעונשו מוות, בין שהילד נולד מת ובין שנולד חי. במקום להניח שהנאשמת היא חפה מפשע ולהטיל את נטל ההוכחה על התביעה, החוק הפך את חזקת החפות, וקבע שאם האם הנתבעת לא תוכל להביא עד ראיה שיעיד שהולד נולד מת, מחובתו של חבר המושבעים לקבוע כי האם רצחה את התינוק. מאחר שבאותה תקופה נשים שילדו ילדים לא חוקיים היו יולדות בסתר, מעטות היו הנשים שהיו יכולות להביא עד ראיה כנדרש. יתרה מזאת - מאחר שבאותה תקופה תמותת התינוקות היתה גבוהה, נשים רבות שניסו להסתיר את הריונן אשר הסתיים שלא ברצונן בהפלה או במות העובר, נידונו למוות.¹⁴⁸

¹⁴⁶ רייץ, לעיל ה"ש 41, בעמ' 296.

¹⁴⁷ כך במקור.

¹⁴⁸ Rapoport, לעיל ה"ש 100.

התוצאה הבלתי נמנעת היתה כי בשנים הראשונות להפעלת חוק זה, נשים רבות הורשעו בביצוע פשע של רצח תינוק ונידונו למוות.¹⁴⁹ אלא שכאמור, החוק התייחס לנשים לא נשואות בלבד ולפיכך הורשעו על פיו בעיקר נשים לא-נשואות ממעמד הפועלים שרצחו את ילדיהן. לגבי נשים נשואות שרצחו את תינוקן - המדינה המשיכה לכבד את פרטיותם של אנשים נשואים בהחלטתם לגבי גודל המשפחה והרכבה, אלא שעתה המתת התינוקות נעשתה בצורה יותר דיסקרטית מבעבר.

לאחר מספר עשורים של הפעלת החוק, בסוף המאה השבע עשרה, החלו חברי מושבעים ושופטים לסרב להרשיע נשים בעבירה זו, מאחר שחדלו לראות בהן נשים מופקרות מבחינה מינית והחלו לראות בהן נערות אומללות שנקלעו לנסיבות חיים קשות. דרך אחת בה השתמשו על מנת לא להרשיע נשים בעבירה על פי החוק היתה בכך שאיפשרו להן להשתמש בהגנות שאינן קבועות בחוק. כך למשל, אשה היתה יכולה לטעון טענת "benefit-of-linen" לפיה הראתה שהיא היתה מעוניינת בילד באמצעות הצגת בגדים שהכינה עבורו, טענת "want-of-help" – טענה לפיה לא היה באפשרותה להשיג עזרת מיילדת ללידה, ואף טענה שמות התינוק ארע עקב תאונה בשל בורותה או חולשתה במהלך הלידה. בנוסף - נשים היו יכולות להגן על עצמן בטענה של חוסר שפיות זמנית, אם היו יכולות להראות גם שהכינו בגדים לילד. במקביל להחלת הגנות אלה, נטל ההוכחה שהתינוק נולד חי, הועבר למעשה בחזרה אל התביעה. הפיחות במעמדו של חוק זה שמש מושבעים ושופטים, אשר לא רצו להטיל עונש מוות על נשים שהרגו במכוון את ילדיהן, לטעון כי מדובר בחוק שאינו חוקתי וכי יש לפסול אותו.¹⁵⁰ כתוצאה ממדיניות זו, בשנת 1700 ירד שיעור ההרשעות בעבירה זו לשיעור נמוך ביותר.¹⁵¹

בשנת 1803 תוקן החוק משנת 1623 ונטל ההוכחה הוחזר באופן רשמי אל התביעה. על מנת שאשה תורשע בעבירה של רצח ילד לא חוקי, היה על התביעה להוכיח שהתינוק נולד חי. במקרה שהמדינה לא הצליחה להוכיח זאת, האשה הורשעה רק בהסתרת לידתו של ילד לא חוקי וקיבלה מאסר שלא עלה על שנתיים. אם, לעומת זאת, האשה היתה מורשעת ברצח של אותו תינוק, היא היתה נשפטת לעונש מוות. כתוצאה מפער זה, חברי מושבעים העדיפו באופן מכריע, לקבוע כי האשה אינה אשמה, גם כשהיו ראיות רבות שהצביעו על ההפך.¹⁵²

¹⁴⁹ Oberman 1996, לעיל ה"ש 14, בעמ' 7-8.

¹⁵⁰ Rapaport, לעיל ה"ש 100, בעמ' 551-552.

¹⁵¹ Oberman 1996, לעיל ה"ש 14, בעמ' 8.

¹⁵² שם, בעמ' 8.

בשנת 1828 תוקן שוב החוק, והוחל לראשונה על נשים נשואות. ישנם שני הסברים אפשריים לתיקון זה. הסבר אפשרי אחד הינו שהאליטה הבריטית של המאה התשע עשרה החלה להתעניין בשלומם ורווחתם של ילדים, יותר מן הדורות הקודמים לה.¹⁵³ הסבר אפשרי אחר הינו שבאותה תקופה הצביעות של המעמדות הגבוהים נחשפה והיתה תחושה כי יש להחיל את החוק באופן שווה על כל המעמדות. רפפורט מציעה הסבר נוסף - והוא העיסוק הגובר של בני אותה תקופה, בתפקיד האשה כאם.¹⁵⁴

במהלך השנים נעשו נסיונות משפטיים שונים על מנת לפתור את חוסר ההתאמה בין החוק לבין ישומו בפועל, אולם כל הנסיונות שנעשו כשלו, והפער בין החוק לבין ישומו נותר גדול. רק בשנת 1909 הועבר חוק שסייע במקצת להחזיר את הסדר על כנו. מדובר בחוק שנתן לראשונה לשופט שיקול דעת לגבי הרשעה ברצח. החוק קבע כי אם שופט מוצא לנכון, הוא יכול להנחות את חבר המושבעים לזכות את הנאשם מרצח ולהרשיעו בהריגה וגזר הדין היה ניתן על ידי השופט. חוק זה אפשר לשופטים, בפעם הראשונה, להשתמש בדרך משפטית לגיטימית על מנת שלא להרשיע אמהות ברצח, אולם לא הכיר מפורשות במצב הנפשי של נשים לאחר לידה כגורם אפשרי לרצח.¹⁵⁵

בסוף המאה התשע עשרה, החלו להתפתח תפיסות חדשות של הנפש ושל מחלות נפש. כחלק מההתפתחות אותן תפיסות, עלתה באותה תקופה, לראשונה, הטענה כי יתכן קשר סיבתי בין הריון, לידה ומחלת נפש. הטענה אומצה במהירות על ידי אנשים בכל רחבי העולם ובמיוחד באנגליה. טענה זו שינתה את הדרך שבה החברה של המאה העשרים התייחסה לרצח תינוקות, ורצח שבוצע על ידי אמהות נהיה מזוהה עתה עם מחלת נפש.¹⁵⁶

Infanticide Act of 1922, אשר חוקק באנגליה בשנת 1922, הכיר לראשונה בכך שבנסיבות מסוימות, מחלה של הנפש, זמנית ככל שתהא, יכולה לבסס מחלה שתגרום לנאשם להיות בלתי אחראי למעשיו.¹⁵⁷ חוק זה קבע, כי נשים שהרגו את תינוקן שזה עתה נולד, ובשעת המעשה טרם החלימו מתוצאות הלידה ועקב כך סבלו מערעור שיקול הדעת, לא יואשמו ברצח אלא בהריגה בלבד.

Philipe Aries, *Centuries of Childhood*, in TOWARD A SOCIOLOGY OF EDUCATION 37 (Beck J., Jenks C.,¹⁵³

Keddie N. and Young M. Ed., 1978).

Rapaport, לעיל ה"ש 100, בעמ' 553.

House of Lords, **Infanticide Bill**. Hansard (HL), vol 108, col 292-310, 293 (1938), available at¹⁵⁵

<http://hansard.millbanksystems.com/lords/1938/mar/22/infanticide-bill-hl>

, שם, פסקה 294 וראה גם: Oberman 1996, לעיל ה"ש 14, בעמ' 8.

Homicide act, House of Lords, לעיל ה"ש 155. רק בשנת 1957 הכיר החוק האנגלי בהגנה של אחריות מופחתת עקב מצב נפשי, ב-¹⁵⁷

1957, כך שהחוק בדבר infanticide הווה סוג של פריצת דרך בכך שאפשר סוג של אחריות מופחתת ולו רק לנשים שהמיתו את תינוקן. (Rapaport).

Where a woman by any wilful act or omission causes the death of her newly-born child, but at the time of the act or omission she had not fully recovered from the effect of giving birth to such child, and by reason thereof the balance of her mind was then disturbed, she shall, notwithstanding that the circumstances were such that but for this act the offence would have amounted to murder, be guilty of manslaughter.

אלא שהחוק משנת 1922, בשל ניסוחו, לא היה מספיק אפקטיבי. הבעיה העיקרית שבו היתה כי לא היתה הגדרה מדויקת למושג "newly born" והמושג נתפס כחל על תינוקות שאך זה עתה נולדו. התוצאה היתה כי במרבית המקרים לא ניתן היה להחיל את החוק. כך למשל, אם שהרגה את תינוקה שהיה בן שלושה שבועות, לא היתה יכולה לקבל את הגנת החוק מאחר שהשופט שדן בעניינה סבר כי תינוק בן שלושה שבועות אינו יכול להכנס להגדרת "newly born".¹⁵⁸

אשר על כן, בשנת 1938 הוצע תיקון לחוק שיפתור בעיה זו. התיקון לחוק החליף את המושג "newly born" בהגדרה מדויקת של גיל הילד. התיקון לחוק קבע כי החוק יחול רק במקרה בו גיל הילד אינו עולה על שנים עשר חודשים. מדוע הועמד גיל הילוד על שנים עשר חודשים דוקא? מחד גיסא, המחוקקים מבית הלורדים לא רצו לקבוע גיל מבוגר יותר, מאחר שהנחת המוצא שלהם היתה שנדיר למצוא מקרים בהם לא הוטב מצבן של נשים שסובלות מאי שפיות לאחר לידה, כעבור שנה מיום הלידה. להנחה זו הצטרף החשש שאם יקבע גיל מבוגר יותר לתינוק, הדבר יאפשר לרוצחי ילדים בלתי רצויים, שעשו זאת שלא מסיבות של אי שפיות לאחר לידה, לחמוק מעונש. מאידך גיסא, לא נקבע גיל צעיר יותר, מאחר שמומחים רפואיים טענו באותה עת, כי חוסר השפיות שנוצר כתוצאה מהלידה, ואשר בא לידי ביטוי בדרך כלל במועד הסמוך ללידה, יכול להתארך לעיתים ולהתרחש במהלך תקופת ההנקה, כך שתקופה של שנה נראתה רחבה מספיק על מנת לכלול בחובה גם מקרים אלה.¹⁵⁹

יצוין כי במהלך הדיון בהצעת החוק שנערך בבית הלורדים הועלו עמדות שונות לגבי תקופת הזמן בה יש להחיל את החוק. היו כאלה שסברו כי יש להעלות את גיל הילוד לשנתיים, שכן העמדת הגיל על שנה אחת תגרום לכך שלא כל המקרים הרלבנטיים יכנסו בגדר החוק, והחוק ימשיך לפגור אחר המציאות. היו אחרים שסברו כי יש לצמצם את התקופה, על מנת למנוע מקרים בהם ינצלו אמהות את החוק על מנת לחמוק מעונש במקרים בהם לא מצבן הנפשי עקב הלידה הוא זה שגרם להרג הילד.

¹⁵⁸ House of Lords, לעיל ה"ש 155, פסקאות 294-295.
¹⁵⁹ שם, פסקה 296.

בסופו של דבר הכיר הפרלמנט בכך שכל קביעה של הגבלת זמן תהא בסופו של יום שרירותית, והעמיד את התקופה על שנה אחת, כאמור לעיל.¹⁶⁰

במסגרת הדיונים לתיקון החוק, מעבר להכרה בכך שקביעת מגבלת הזמן לישום החוק שרירותית באופן מסוים, הפרלמנט הכיר גם בחסרונות אחרים של החוק הקיים ושקל אופציות אלטרנטיביות. כך למשל, הביטוי: "the balance of her mind was disturbed" הוכר כביטוי בעייתי, שכן הביטוי לא תאם טרמינולוגיה רפואית קיימת, דבר שמקשה על הוכחת המצב הנפשי הספציפי הזה באמצעות ראיות רפואיות. הוטל ספק בין הקשר שבין ההפרעה הנפשית ובין הלידה – אחד הלורדים שהשתתפו בדיון (הלורד ארנולד) הציע להרחיב את הגורמים למצב הנפשי, כך שיכללו לא רק הפרעות נפשיות שנגרמות כתוצאה מהלידה, אלא גם הפרעות נפשיות שנוצרות עקב מצוקה ויאוש, כתוצאה מחרדה לילד, ועוני קשה, או כל אחד מאלה. כמו כן הפרלמנט הכיר בכך שלשון החוק מאד רחבה וכי ישנו צורך להביא לכך שמקרים לא ראויים לא יכנסו בגדר החוק. למרות כל הבעיות הנ"ל, שחברי הפרלמנט היו מודעים לה, הפרלמנט החליט, בסופו של דבר, לאשר את נוסח התיקון שהוצע לחוק, מתוך ההנחה שחוק זה הינו האמצעי הטוב ביותר על מנת להמנע ממצב בו שופטים נדרשים ליתן פסק דין מוות חובה על אמהות שרצחו את תינוקן.¹⁶¹ וכך, בשנת 1938 תוקן החוק על ידי Infanticide Act 1938. כאמור לעיל עיקר התיקון היה בהחלפת המונח "newly born" בקביעה שגיל הילד יהיה מתחת לשנים עשר חודשים, וכן בקביעה ש"ערעור שיקול הדעת" יכול לנבוע לא רק כתוצאה מהלידה, אלא גם כתוצאה מהשפעות ההנקה.

או בלשון החוק:

Offence of infanticide.

(1) Where a woman by any wilful act or omission causes the death of her child being a child under the age of twelve months, but at the time of the act or omission the balance of her mind was disturbed by reason of her not having fully recovered from the effect of giving birth to the child or by reason of the effect of lactation consequent upon the birth of the child, then, notwithstanding that the circumstances were such that but for this Act the offence would have amounted to murder, she shall be guilty of felony, to wit of infanticide, and may for such offence be dealt with and punished as if she had been guilty of the offence of manslaughter of the child.

¹⁶⁰ שם, וכן ראה: 158, Law Commission, [LAW COM No 304] **Murder Manslaughter and Infanticide**, (2006). <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc304.pdf>.
¹⁶¹ House of Lords, לעיל ה"ש 155.

162... (2)

(3)...

מאז 1938, גופים שונים שעוסקים ברפורמות בחוק באנגליה, ביקרו רבים מהעניינים שהיו מושא לויכוח בזמן שהחוק הוצג בבית הלורדים. בין הגופים השונים, לא היתה תמימות דעים בקשר לשאלה האם יש להשאיר את החוק על כנו ואם כן – באיזו מתכונת.¹⁶³ כך למשל, בחודש נובמבר 2006, The Law Commission, שהוקמה באנגליה ע"י Law Commissions Act 1965, למטרת קידום רפורמות בחוק, פרסמה דו"ח בשם: Murder, Manslaughter and Infanticide שבו, בין היתר, פרטה את המלצותיה בנוגע לויכוח הרפואי-משפטי בקשר לחוק הinfanticide. מן הדו"ח עולה כי הועדה שקלה מספר אפשרויות לרפורמות בחוק, שנעו בין ביטולו לבין שינוי רדיקלי שלו. בין היתר שקלה הועדה אפשרות להוציא מן החוק את ההתייחסות להנקה, מאחר שלא בוסס קשר בין ההנקה להפרעה הפסיכיאטרית, וכן שקלה להעלות את גיל הקורבן לשנתיים, שכן בכך יכללו בחוק רוב המקרים של המתת תינוקות הקשורים להפרעה פסיכיאטרית שלאחר לידה. בסופו של דבר, לאחר קיום התייעצויות עם מומחים מתחומים שונים, מתחומי הרפואה והמשפט, הגיעה הועדה למסקנה כי יש לשמר את החוק בנוסחו הנוכחי, שכן הוא נותן פתרון משפטי פרקטי למצב ספציפי של נסיבות.¹⁶⁴

ההצעה האחרונה באנגליה לתיקון חוק ה infanticide הועלתה בחודש יולי 2008, ע"י משרד המשפטים, במסגרת הצעה נוספת לרפורמה בחוקים העוסקים ברצח ובהריגה. משרד המשפטים הציע לתקן את החוק כך שישומו יוגבל למקרים בהם מדובר ברצח (להבדיל, למשל, ממקרים של הריגה ברשלנות). כמו כן הוצע, כי במקרים בהם טענת ה infanticide לא נטענה על ידי הנאשמת והיא הורשעה על ידי חבר המושבעים ברצח, תהא לשופט הסמכות להורות על בדיקה רפואית לנאשמת, כדי לבחון האם בזמן המעשה התקיימו האלמנטים הנדרשים לשם עבירת ה infanticide.¹⁶⁵

למרות הביקורת שספג החוק במשך שנים רבות, והבעיות הרבות שבו, למעלה מעשרים מדינות אימצו את החקיקה האנגלית בנוגע לרצח תינוקות,¹⁶⁶ בינהן ישראל.

¹⁶² ס"ק 2 לחוק מתייחס לחבר מושבעים וס"ק 3 לחוק קובע שלמרות חוק זה, כאשר יש אישום של רצח תינוק, ביהמ"ש יכול להרשיע בהריגה או בהעלמת לידה או לפטור מחמת אי שפיות. שני הסעיפים אינם רלבנטיים לדיון ולפיכך בחרתי שלא לצטט אותם.

¹⁶³ Law Commission, לעיל ה"ש 160, בעמ' 161.

¹⁶⁴ שם, בעמ' 171.

¹⁶⁵ Home Office **Murder, manslaughter and infanticide: proposals for reform of the law**, 45 (2008). <http://www.justice.gov.uk/consultations/docs/murder-manslaughter-infanticide-consultation.pdf>

¹⁶⁶ Friedman, Horwitz, Resnick, לעיל ה"ש שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת., בעמ' 1582.

(ג) התפתחות החקיקה בישראל

הקודקס הראשון שהגדיר את המשפט הפלילי בארץ ישראל היה הקודקס הפלילי העות'מאני שהושפע מתערובת של החוק המוסלמי והקודקס הצרפתי. בשנת 1920 עלו לשלטון בארץ ישראל הבריטים, מכח המנדט הבריטי מטעם חבר הלאומים על פלשתינה (א"י) והחילו על ישראל מערכת חוקים שהתבססה הן על המגילה והן על דבר המלך במועצתו על ארץ ישראל, 1922. בשנת 1936 ביטלו הבריטים את הקודקס הפלילי העות'מאני והכניסו לתוקף את פקודת החוק הפלילי - 1936, שהיתה מבוססת על המשפט הפלילי האנגלי. הפקודה פורסמה באנגלית ותורגמה לראשונה לעברית בעיתון הרשמי שיצא באותה עת. למען סבר את האזן יצויין כי מהדורה ראשונה של הפקודה בעברית, פורסמה רק בשנת 1948, למעלה מעשר שנים לאחר כניסתה של הפקודה לתוקף.¹⁶⁷

פקודת החוק הפלילי קלטה את ההוראה האנגלית בדבר המתת תינוק ואימצה אותה כמעט באופן מילולי בסעיף 226 לפקודה.¹⁶⁸ לשון הסעיף קבעה, כי אשה שגרמה למות בנה שנולד לאחרונה, באמצעות מעשה או מחדל, כאשר בזמן המעשה או המחדל טרם החלימה לחלוטין מהשפעות לידת אותו ילד, וכתוצאה מכך שיווי המשקל הנפשי שלה היה מעורער, הרי שגם אם הנסיבות היו כאלה שהעבירה היתה נחשבת לרצח, אותה אשה תואשם בעבירה של המתת תינוק (infanticide), ועבור עבירה זו יתייחסו אליה ויענישו אותה כאילו היתה מואשמת בעבירה של המתת אותו ילד (עבירת המתה להבדיל מעבירת רצח).¹⁶⁹ ובלשון הסעיף:

226. (1) Where a woman by any willful act or omission causes the death of her newly born child, but at the time of the act or omission she had not fully recovered from the effect of giving birth to such child, and by reason thereof the balance of her mind was then disturbed she shall, notwithstanding that the circumstances were such that but for this section the offence would have amounted to murder, be guilty of infanticide, and may for such offence be dealt with and punished as if she had been guilty of the offence of manslaughter of such child.

(2) ...

בשנת 1939 תוקנה פקודת החוק הפלילי ביחס ישיר לתיקון שנעשה באנגליה בסעיף המתת תינוק.¹⁷⁰ עיקר התיקון היה בהחלפת המונח "newly born", בקביעה שגיל הילד יהיה מתחת לשנים עשר

¹⁶⁷ שמואל בורסי פקודת החוק הפלילי מס' 74 לשנת 1936 (1948).

¹⁶⁸ פקודת החוק הפלילי מס' 74 לשנת 1936.

¹⁶⁹ תוספת שלי.

¹⁷⁰ פקודת החוק הפלילי (תיקון) מס' 59, 1939.

חודשים, וכן בקביעה ש"ערעור שיקול הדעת" יכול לנבוע לא רק כתוצאה מהלידה, אלא גם כתוצאה מהשפעות ההנקה.

לשון הסעיף המתוקן קבעה כדלקמן :

226. (1) Where a woman by any willful act or omission causes the death of her child being a child under the age of twelve months, but at the time of the act or omission the balance of her mind was disturbed by reason of her not having fully recovered from the effect of giving birth to the child or by reason of the effect of lactation consequent upon the birth of the child, she shall, notwithstanding that the circumstances were such that but for this section the offence would have amounted to murder, be guilty of infanticide, and may for such offence be dealt with and punished as if she had been guilty of the offence of manslaughter of such child.

(2) ...

בשנת 1966 תוקנה שוב הפקודה, בחוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 28) תשכ"ו – 1966,¹⁷¹ ונקבע עונש חדש לעבירה – חמש שנות מאסר. מדובר בתיקון בעל חשיבות, שכן יש בו משום הפחתה משמעותית של העונש שהיה אמור להגזר על נשים שהורשעו בהמתת תינוקן: עד אותו תיקון, הסעיף קבע כי יש להתייחס אל הנאשמת כאילו היא הואשמה בהמתה ולא ברצח, כאשר על עבירת המתה, העונש המירבי שהיה קבוע בחוק עמד על עשרים שנות מאסר. יש הסוברים כי תיקון זה, הקובע עונש חדש לעבירה, הביא לכך שלא מדובר עוד בסעיף הקובע עבירה כשלעצמה, אלא בסעיף הקובע עונש מופחת לעבירות רצח והריגה שנעשות בנסיבות ספציפיות.¹⁷²

יצויין כי תיקון זה נעשה במסגרת תיקון כולל של הפקודה בו שונו חלק מהעונשים הקבועים לעבירות. דברי ההסבר של הצעת החוק מסבירים את התיקון בכך שבמרוץ השנים השתנתה בכמה עניינים ההשקפה בנוגע לחומרת עבירות מסוימות או לחשיבות הציבורית של מניעתן, וכן בכך שהנוהג בבתי המשפט והקו המנחה של הכנסת בענייני עונשין, נוטים אף הם לכיוון של החמרה בסוגי עבירות מסוימות ולהקלה בסוגים אחרים. יצויין כי העונש שהוצע בהצעת החוק היה שבע שנים, אולם כאשר הגיע הדבר לידי חקיקה, הופחת העונש לחמש שנים בלבד.

עוד יצויין, כי בשלב בו נעשה תיקון זה, טרם חוקק סעיף 300א לחוק העונשין.¹⁷³ אשר מהווה חריג לכלל לפיו על מי שהורשע בעבירת רצח ייגזר, כעניין שבחובה, מאסר עולם. סעיף 300א לחוק העונשין

¹⁷¹ חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 28), התשכ"ו – 1966, ס"ח 481.

¹⁷² ראה למשל: דן ביין "ההגנה החוקתית על חוקת החפז" עיוני משפט כ"ב 11, 22 (1999).

¹⁷³ חוק העונשין (תיקון מס' 44), התשנ"ה-1995, ס"ח 1537.

נכנס לתוקפו ביום 23.8.1995, ומטרתו היתה ליתן מענה למקרים בהם תחושת הצדק אינה מתיישבת עם הטלתו של מאסר עולם בשל מצבו הנפשי של מבצע העבירה במועד ביצועה. הסעיף מאפשר, בנסיבות חריגות ומיוחדות, להקל עם נאשם שהורשע ברצח ולגזור עליו עונש קל מעונש החובה הקבוע בחוק.¹⁷⁴ הסעיף, שכאמור לא היה קיים במועד התיקון לחוק, נתן בידי בתי המשפט מכשיר לשם הקלה בעונשן של נשים שהמיתו את ילדן.

בשנת 1977, ועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת, ביצעה קודיפיקציה של דיני העונשין ויצרה את חוק העונשין, התשל"ז-1977, שהוא נוסח חדש ונוסח משולב של החקיקה שקדמה לו.¹⁷⁵ חוק העונשין, בסעיף 303 לו, מתייחס לעבירה של המתת ולד. נוסחו של הסעיף, שנותר, בלא שינוי, עד היום, קובע כדלקמן:

303 (א) אשה שגרמה במזיד, במעשה או במחדל, למות ולדה שלא מלאו לו שנים-עשר חדשים, ובשעת המעשה או המחדל היתה במצב של ערעור שיקול הדעת, משום שעדיין לא החלימה לגמרי מתוצאות הלידה או משום תוצאות ההנקה לאחר הלידה, הרי על אף היות העבירה לפי הנסיבות בגדר רצח או הריגה, דינה - מאסר חמש שנים.
(ב) ...

אציין כי לא מצאתי בספרות המשפטית הישראלית מאמרים או ספרים העוסקים בסעיף 303 לחוק העונשין באופן ספציפי. עיקר ההתייחסות לסעיף הינה השוואתית, ביחס לסעיפי חוק אחרים. בהמשך העבודה נראה כי בתי המשפט השתמשו בסעיף 303 לחוק העונשין על מנת להקל בעונשן של נשים שהמיתו את תינוקן, אך לא בהכרח בנסיבות אליהן התכוון המחוקק האנגלי, וכי החל משנת 2000, חדלה הפרקליטות להגיש כתבי אישום בהם מופיע סעיף זה ובתי המשפט חדלו מלהחילו.

פרט לסעיף 303 הנ"ל, אין בחוק הישראלי התייחסות ספציפית נוספת לעבירה של המתת תינוקות או ילדים, והתוצאה היא שמקרי המתת ילדים שאינם נכנסים לגדר הסעיף, נופלים בגדר החקיקה הפלילית הכללית המתייחסת לעבירות המתה.¹⁷⁶

על מנת להשלים את התמונה, נציין כי בשנים האחרונות הונחו על שולחן הכנסת שתי הצעות חוק פרטיות, אשר נוגעות לנושאים הנידונים בעבודה. הצעת החוק הראשונה, **הצעת חוק העונשין (תיקון -**

¹⁷⁴ ראה: ע"פ 10699/05 **מטוב נ' היועמ"ש**, נבו, סעיף 12 לפסק דינה של השופטת פוגלמן (2007).

¹⁷⁵ חוק העונשין, התשל"ז – 1977, ס"ח 864.

¹⁷⁶ ראה דיון להלן.

דיכאון לאחר לידה כסייג לאחריות פלילית), התשס"ו – 2006,¹⁷⁷ ביקשה לקבוע כי אשה אשר ביצעה מעשה פלילי לא תשא באחריות פלילית למעשה, אם בשעת המעשה, בשל מצב של פסיכוזה שלאחר לידה, היתה חסרת יכולת של ממש להבין את אשר עשתה או את הפסול שבמעשה או להמנע מעשיית המעשה. בדומה לסעיף 303 לחוק העונשין, גם הצעה זו מתייחסת למעשה פלילי שהתרחש בשל מצב נפשי שנגרם עקב הלידה, אך בעוד שסעיף 303 חל רק על מקרי המתת תינוק על ידי אמו, הצעה זו מבקשת לחול על מעשים פליליים בכלל. על פניו נראה כי הצעת חוק זו אינה מוסיפה על החוק הקיים שכן נכון להיום, בהתאם לסעיף 34 לחוק העונשין, והפסיקה שפרשה אותו, אדם המצוי בפסיכוזה בשעת ביצוע עבירה אינו נושא באחריות פלילית. הצעת חוק זו לא קודמה וכיום אינה נמצאת על סדר היום. הצעת החוק השניה הינה **הצעת חוק העונשין (תיקון – עונש מוות לרוצחי ילדים), התש"ע – 2009.**¹⁷⁸ הצעה זו ביקשה לקבוע כי מי שהורשע ברצח אדם שטרם מלאו לו 13 שנים ידון למוות או למאסר עולם. להצעת חוק זו, לו היתה מתקבלת, היו יכולות להיות השפעות מרחיקות לכת על הורים שהמיתו את ילדם והורשעו ברצח. יש לציין כי מאחר והרשעה על פי סעיף 303 לחוק העונשין אינה הרשעה ברצח, לו היתה מתקבלת הצעה זו לא היתה לה השפעה על החלתו של הסעיף. הצעה זו נפסלה על ידי ועדת השרים לענייני חקיקה.¹⁷⁹

(ד) סיכום ביניים

הסקירה ההסטורית שערכתי, בשילוב המחקרים שנסקרו במבוא, העוסקים במאפיינים של נשים שממיתות את תינוקן, מעלים כי נשים המיתו את ילדיהן מאז ומתמיד, מסיבות שונות, ובמיוחד מסיבות חברתיות-תרבותיות. עוד מעלה הסקירה ההסטורית, כי הקישור בין הפרעות רגשיות לאחר לידה והמתת תינוקות הוא קישור חדש באופן יחסי, שנעשה רק במאה התשע עשרה. נקודה מעניינת נוספת היא האמביוולנטיות הקיימת בחברה ביחס להמתת תינוקות על ידי אמם: למרות שהתופעה של המתת ילדים נתפסת כפשע נתעב, כאשר הממיתה היא האם, אנו מוצאים קושי של בתי המשפט להרשיעה ונעשים נסיונות למצוא סיבות שיאפשרו להקל בעונשה.

3. הדין החל על אם שהמיתה את ילדה

¹⁷⁷ הצעת חוק העונשין (תיקון – דיכאון לאחר לידה כסייג לאחריות פלילית), התשס"ו – 2006, הכנסת ה-17, פ/28. בשנת 2004 הונחה על שולחן הכנסת השש עשרה הצעת חוק דומה בעיקרה: הצעת חוק העונשין (תיקון – דיכאון לאחר לידה כסייג לאחריות פלילית), התשס"ה – 2004, הכנסת ה-16, פ/2865. הצעה זו לא קודמה.

¹⁷⁸ הצעת חוק העונשין (תיקון – דיכאון לאחר לידה כסייג לאחריות פלילית), התשס"ו – 2006, הכנסת ה-17, פ/28. בשנת 2004 הונחה על שולחן הכנסת השש עשרה הצעת חוק דומה בעיקרה: הצעת חוק העונשין (תיקון – דיכאון לאחר לידה כסייג לאחריות פלילית), התשס"ה – 2004, הכנסת ה-16, פ/2865. הצעה זו לא קודמה.

¹⁷⁹ פנחס וולף "נפסלה הצעת חוק להטיל עונשי מוות על רוצחי ילדים" מערכת וואלה. חדשות 17.1.2010 news.walla.co.il/?w=/22/1633158

מבחינת הדין החל, המקרה של המתת ילד על ידי אמו, יכול להכנס לגדר הסעיף בחוק העונשין העוסק בעבירת הרצח (סעיף 300 לחוק העונשין), לגדר הסעיף העוסק בעבירת ההריגה (סעיף 298 לחוק העונשין), או לגדר הסעיף העוסק בגרימת מוות ברשלנות (סעיף 304 לחוק העונשין) העונשים שניתן להשית על האם הינם מאסר עולם במקרה של רצח, עונש של עד עשרים שנות מאסר, במקרה של הריגה, ושלוש שנות מאסר במקרה של גרימת מוות ברשלנות.

אם מסתבר לבית המשפט כי האשה אינה מסוגלת לעמוד לדין מחמת היותה סובלת ממחלת נפש, רשאי בית המשפט לצוות על אשפוז, או כי תקבל טיפול מרפאתי, בהתאם לסעיף 15(א) לחוק טיפול בחולי נפש, תשנ"א-1991. במקרה שהאשה בצעה את המעשה בזמן שהיתה נתונה במצב של הפרעה נפשית חמורה או במצב של אי שפיות הדעת, האשה יכולה לעשות שימוש בהגנות שמקנים דיני העונשין לאנשים שביצעו עבירות במצבים נפשיים מסוג זה: סעיף 34 לחוק העונשין קובע כי אדם לא ישא באחריות פלילית, אם בשעת המעשה, בשל מחלה שפגעה ברוחו, היה חסר יכולת של ממש להבין את אשר הוא עושה או את הפסול במעשה, או להמנע מעשיית המעשה. בהתאם לסעיף 300(א) לחוק העונשין, ניתן להטיל עונש קל ממאסר עולם בעבירות רצח, אם נעברה העבירה במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה, הוגבלה יכולתו של הנאשם, במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש, להבין את אשר הוא עושה או את הפסול במעשה או להמנע מעשיית המעשה. שני הסעיפים האמורים, דורשים מהנאשם הוכחת שלושה תנאים מצטברים: התנאי הראשון הוא כי הנאשם היה מצוי בהפרעה נפשית חמורה או במחלת נפש, לפי העניין. התנאי השני הוא כי ההפרעה או המחלה תמצא ביטוייה בכך שבמישור השכלי, הוגבלה יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, או כי הנאשם היה חסר יכולת של ממש, להבין את מעשיו או להמנע מהם. התנאי השלישי הוא קיומו של קשר סיבתי בין הפגם הנפשי/המחלה לבין אי היכולת של הנאשם להבין את מהות המעשה או להמנע ממנו.

סעיף 300(א) פורש על ידי בתי המשפט באופן מצומצם ומחמיר, והתיבה "הגבלה ניכרת" נתפרשה ככזו המקרבת את הכרסום ביכול השליטה של הנאשם לרמה של חוסר יכולת של ממש. גישה מחמירה זו מצאה את ביטוייה גם בקביעת נטלי ההוכחה בהם נדרש לעמוד נאשם הטוען כי עניינו נכלל בגדרו של סעיף 303 לחוק. כך נקבע, כי נטל ההוכחה להתקיימות תנאי הסעיף מוטל על מי שהורשע וטוען לתחולתו. כן נקבע, כי אין די בהעלאת ספק סביר בדבר התקיימותם של תנאי הסעיף אלא יש

לשכנע את בית המשפט בדבר התקיימותם ברמת שכנוע של מאזן הסתברויות (ראה למשל: ע"פ 180.10669/05).

הגישה שבבסיסן של טענות הגנה אלה, ובסיס הפרשנות המצומצמת שניתנה לסעיף 300א לחוק העונשין, הינה כי על מנת להרשיע נאשם יש להראות כי הוא בחר בחירה חופשית להפר את החוק – הפרעה נפשית של מה בכך, שאין בה כדי למנוע מאדם לשלוט על מעשיו, או להבינם, אין בה כדי לפטור אותו מלתת את הדין על מעשיו. יתרה מזאת – גם הפרעה נפשית חמורה או מחלת נפש חמורה שאינן משפיעות על הבנתו של אדם את מעשיו או על יכולתו מלהמנע מלעשות עבירה, אין בהן כדי ליתן לו פטור או הקלה בעונש, שכן האינטרס החברתי הינו שרק אנשים שלא היו יכולים להמנע מלעשות עבירות יזכו להקלה בעונשם.

למרות קיומם של שני סעיפים אלה, הכוללים בחובם הגנות כלליות למקרים בהם בוצעו עבירות בשל מצב נפשי, וכפי שסקרנו לעיל, דיני העונשין יחדו סעיף ספציפי למקרה שבו הומת תינוק על ידי אמו בהיותה מעוררת מבחינה נפשית. סעיף 303 לחוק העונשין, שכותרתו "המתת תינוק", קובע כדלקמן:

(א) אשה שגרמה במזיד, במעשה או במחדל, למות ולדה שלא מלאו לו שנים-עשר חדשים, ובשעת המעשה או המחדל היתה במצב של ערעור שיקול הדעת, משום שעדיין לא החלימה לגמרי מתוצאות הלידה או משום תוצאות ההנקה לאחר הלידה, הרי על אף היות העבירה לפי הנסיבות בגדר רצח או הריגה, דינה - מאסר חמש שנים.

(ב) האמור בסעיף זה אינו בא לגרוע מסמכות בית המשפט להרשיע את מי שהואשם ברצח של ילד שלא מלאו לו שנים עשר חדשים בעבירה של הריגה או של העלמת לידה, או לקבוע שאינו נושא באחריות פלילית מחמת אי-שפיותו או ליקוי בכושרו השכלי לפי סעיף 19.

כאמור לעיל, התפיסה המקובלת הינה כי מטרת הסעיף הינה להביא לידי הקלה בעונשה של אם שהמתה את תינוקה מפאת דיכאון שלאחר לידה.¹⁸¹ על מנת שניתן יהיה להחיל את הסעיף על מקרה ספציפי של המתת תינוק, צריכות להתקיים שלוש נסיבות עיקריות: (א) העושה הוא 'אשה' (ב) הקורבן הוא 'ילדה שלא מלאו לו 12 חודש' (ג) בשעת המעשה (או המחדל) המבצעת "היתה במצב של ערעור שיקול הדעת משום שעדיין לא החלימה לגמרי מתוצאות הלידה או משום תוצאות ההנקה לאחר הלידה". ללא נסיבות אלה ניתן להרשיע ברצח או בהריגה ולהשית מאסר עולם (סעי' 300 לחוק העונשין) או עשרים שנות מאסר (סעיף 298 לחוק העונשין) כאמור לעיל.¹⁸²

¹⁸⁰ עניין מטטוב, לעיל ה"ש 174, סעיף 15 לפסק דינה של השופטת פוגלמן.

¹⁸¹ ב"פ, לעיל ה"ש 172.

¹⁸² יורם רבין ויניב ואקי דיני עונשין (2008), בעמ' 202.

סעיף 303 לחוק העונשין אינו סעיף שגרתו בחוק העונשין. כך, למשל, בניגוד למרבית סעיפי חוק העונשין, סעיף זה חל על אוכלוסיה מאד ספציפית (נשים שהן אמהות) בנסיבות מאד ספציפיות (לא סתם ערעור שיקול הדעת אלא ערעור שיקול הדעת שנגרם עקב נסיבות של לידה). סעיף זה יחודי אף מבחינת הקשר הסיבתי הנדרש בו – בניגוד לסעיפים 300א ו-341 לחוק העונשין, העוסקים במצבים של עבירות שנעשו עקב הפרעה נפשית או מחלת רוח, ובהם נדרש שיהיה קשר סיבתי בין העבירה לבין מחלת הנפש/ההפרעה הנפשית, סעיף זה אינו דורש הוכחת קשר סיבתי בין המעשה לערעור שיקול הדעת, אלא דורש קיומו של קשר סיבתי בין ערעור שיקול הדעת לבין הלידה. הסעיף אף מעורר שאלות משפטיות רבות ומגוונות: כך למשל, קיימת שאלה לגבי מהותו של הסעיף – על פניו נראה שמדובר בסעיף שיוצר עבירה חדשה בספר החוקים, עבירה של "המתת תינוק", אלא שקריאת הסעיף מעלה כי הוא מדבר על הקלה בעונשה של אשה שהמיתה תינוקה בנסיבות המתוארות בסעיף. נשאלת השאלה האם הסעיף יוצר עבירה של המתת ולד, ועל התביעה להוכיח את כל יסודות העבירה, או האם זה סעיף שקובע הקלה בעונש ואז הנאשמת היא זו שתבקש להחילו ונטל ההוכחה יהא עליה? (יצויין כי לנטל ההוכחה יש משמעות רבה בדיני העונשין, שכן במקרים גבוליים על פיו ישק דבר). היה ונגיע למסקנה שזהו סעיף היוצר עבירה, נוצר מצב מוזר בו אם התביעה נכשלת בהוכחת יסודות העבירה, העבירה יכולה להכנס תחת סעיף הרצח או הריגה, כלומר כשלון של התביעה יכול להוביל לעונש חמור יותר לנאשמת – מצב אבסורדי למדי. שאלות נוספות שמעורר הסעיף הינן – מהו נטל ההוכחה הנדרש לצורך הוכחת הסעיף? למה אין צורך בקשר סיבתי בין העבירה לבין ערעור שיקול הדעת? מדוע שנים עשר החודשים נמנים ביחס לגילו של הילד ולא לזמן שחלף מאז הלידה? מדוע נקבע עונש מקסימום? הנה כי כן, למרות חזונו התמימה כביכול, אין מדובר כאן בסעיף שגרתו או פשוט.¹⁸³

¹⁸³ Law Commission, לעיל ה"ש 160, בעמ' 157-158 וכן סיכומי הרצאות מקורס של רות קנאי - "עבירות המתה".

ד.דיון

1. הקישור שעושה מערכת המשפט בישראל בין אמהות שהמיתו את

ילדיהן לבין הפרעות נפשיות

א. הקדמה

כאשר עוסקים בסוגיה של אמהות שהמיתו את ילדיהן, אחד ההסברים הדומיננטים למעשה הוא היותה של האם בלתי שפויה. התפיסה החברתית המקובלת היא שאשה אינה יכולה להרוג את ילדיה אלא אם היא משוגעת. כותבות פמיניסטיות טוענות כי תפיסה זו נובעת מן המסורת של פחד מנשים והכוחות הביולוגיים המסתוריים ששולטים בהן¹⁸⁴ וכן מן הרצון לשמר מיתוסים על אודות אמהות ונשיות, לפיהם נשים הן פאסיביות ובתור שכאלה, אינן פועלות מתוך זעם, תאוות בצע, או תסכול.¹⁸⁵ הגדרת האשה כמשוגעת ממקמת את מקורו של המניע באשה הספציפית, ומונעת ממעשיה לקבל משמעות רחבה יותר. הגדרה זו אף מונעת התייחסות רצינית לנסיבות החברתיות בהן ארע המעשה, בהיות השגעון נתפס כנובע ממשוהו ביולוגי-פנימי, ולא מנסיבות חברתיות-חיצוניות.

מחקרים שנערכו באנגליה על אודות יחסה של מערכת המשפט להורים שהמיתו את ילדיהם, העלו נתונים מעניינים על הקישור שעושים בתי המשפט בין אמהות שהמיתו את ילדיהן, לבין הפרעות נפשיות. המחקר הראשון מצא כי מערכת המשפט האנגלית התייחסה אל גברים שהמיתו את ילדיהם כאל 'רעים ונורמלים' ואל נשים שהמיתו את ילדיהן כאל 'משוגעות ולא נורמליות'. המחקר העלה, כי נשים פחות הועמדו לדין מאשר גברים, כי נשים השתמשו יותר מגברים בטיעונים פסיכיאטרים, וכי נשים קיבלו פסקי דין שמתחשבים במצב נפשי, או שלא קיבלו עונש מאסר, לעומת גברים, שקיבלו בדרך כלל עונשי מאסר.¹⁸⁶ המחקר השני העלה כי כאשר אמהות המיתו את ילדן, במרבית המקרים יוחס המעשה למצבן הנפשי, אך כאשר אבות המיתו את ילדם, אף לא מקרה אחד יוחס למצבו הנפשי של האב.¹⁸⁷ (ראה סקירת הספרות לעיל).

¹⁸⁴ ANNA MOTZ, THE PSYCHOLOGY OF FEMALE VIOLENCE, CRIMES AGAINST THE BODY 114 (2000).

¹⁸⁵ Stangle, לעיל ה"ש 94 בעמ' 706.

¹⁸⁶ Wilczynski, לעיל ה"ש 108.

¹⁸⁷ M. N. Marks, R. Kumar, *Infanticide in England and Wales*, 33/4 MEDICINE, SCIENCE AND THE LAW, 329 (1993)

יחוס בעיות נפשיות לאמהות שהמיתו את ילדיהן, נראה מצד אחד כמיטיב עם אותן נשים, שכן הבעיות הנפשיות משמשות את בית המשפט כנימוק להקלה בעונשן של נשים אלה. מצד שני, יש לכך השלכות חברתיות-תרבויות מרחיקות לכת ביחס לנשים בכלל: יחוס בעיות נפשיות לנשים מקבע את התפיסה לפיה האשה נשלטת על ידי כוחות ביולוגיים אשר הינם למעלה משליטתה, מקבע את דמותה של האשה כנחותה מן הגבר (הגבר- נשלט על ידי ההגיון, האשה – נשלטת על ידי הטבע), מקבע את דמותה של האשה כמשוללת יכולת בחירה בין טוב לרע וכאחת שלא ניתן לסמוך עליה. יחוס בעיות נפשיות לנשים עלול גם ליצור פתולוגיזציה של האשה וכן לקבע תפיסות סטריאוטיפיות שמרניות המקשרות נשים עם הפרעות נפשיות. בעיה נוספת שעלולה להוצר היא השתקת הביקורת החברתית שיכול היה בית המשפט להעלות בדונו במקרה: העובדה שבית המשפט מיחס את מעשה ההמתה בעיקר לנסיבות נפשיות-פנימיות ולא לנסיבות חיצוניות הקשורות לגורמים אחרים (משפחתיים, מערכתיים או אחרים), מונעת מבית המשפט לבקר את הגורמים הסביבתיים שתרמו למעשה ההמתה ובכך מונעת שינוי חברתי ומשמרת את המצב הקיים.

בפרק זה אנסה לבחון את הקישור שעושה מערכת המשפט בישראל בין אמהות שהמיתו את ילדיהן לבין הפרעות נפשיות. בחלק הראשון של הפרק, אבחן את המקום שנותנת מערכת המשפט הישראלית להפרעות נפשיות ולמצב נפשי של אמהות שהמיתו את ילדיהן באמצעות השוואה בין פסקי דין העוסקים באמהות שהמיתו את ילדיהן, לבין פסקי דין העוסקים באבות שהמיתו את ילדיהם. בחלק השני אנסה לבחון האם התפיסה לפיה 'רק אמא משוגעת הורגת את הילדים שלה', חלחלה לתוך השיח המשפטי בישראל, ואם כן – האם קיימת תפיסה דומה לגבי אבות שהמיתו את ילדיהם. בחלק השלישי אסקור את פסקי הדין בהם החיל בית המשפט את סעיף 303 לחוק העונשין, העוסק בהמתת תינוק על ידי אמו בשעה ששיקול דעתה היה מעורער. באמצעות פסקי דין אלה אנסה להבין מהי הפרשנות שנותן בית המשפט לסעיף 303 לחוק העונשין, ומתוך כך – מהי תפיסתו בנוגע להפרעות נפשיות לאחר לידה ולקשר שלהן למעשה ההמתה.

ב. המקום שנותנת מערכת המשפט להפרעות נפשיות של אמהות שהמיתו את ילדיהן.

1. הקדמה

המערכת המשפטית יכולה להתחשב במצבו הנפשי של הנאשם בכל שלבי ההליך המשפטי: בשלב המקדמי יכול בית המשפט לקבוע כי הנאשם אינו כשיר לעמוד לדין, בשל היותו סובל ממחלת נפש,

בהתאם לסעיף 15(א) לחוק טיפול בחולי נפש, תשנ"א-1991, או כי הנאשם אינו נושא באחריות פלילית, בהתאם לסעיף 34ח' לחוק העונשין, מאחר שבשל מחלה שפגעה ברוחו, הוא היה חסר יכולת של ממש להבין את אשר הוא עושה או את הפסול במעשה, או להמנע מעשיית המעשה. בשלב הגשת כתב האישום, יכולה פרקליטות המדינה להתחשב במצבו הנפשי של הנאשם לצורך סווג העבירה בה יש להאשימו. כך, למשל, יכולה הפרקליטות להאשים נאשמת שהיתה במצב של 'ערעור שיקול הדעת', בזמן ביצוע מעשה ההמתה, בעבירה של המתת תינוק (בכפוף, כמובן, להתקיימותם של יתר תנאי הסעיף), או להאשים נאשם ברצח, בנסיבות סעי' 300א לחוק העונשין, אם נעברה העבירה במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה, הוגבלה יכולתו של הנאשם, במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש, להבין את אשר הוא עושה או את הפסול במעשה, או להמנע מעשיית המעשה. הפרקליטות יכולה להתחשב במצבו הנפשי של נאשם גם לצורך חתימה על הסדר טיעון, בטרם החל הדיון המשפטי, או בשלבים מאוחרים יותר של ההליך המשפטי, באמצעות הסכמה להמיר את סעיף האישום בסעיף חמור פחות. בית המשפט יכול להתחשב במצבו הנפשי של הנאשם לצורך הכרעת הדין, בכך שירשיע את הנאשם בסעיף האישום המתחשב במצבו הנפשי, או באמצעות קביעה כי עקב מצבו הנפשי של הנאשם, יש להרשיעו בעבירה אחרת מזו שהואשם בה בכתב האישום. שלב נוסף בו יכול בית המשפט להתחשב במצבו הנפשי של הנאשם, הוא שלב גזר הדין, בו קובע בית המשפט את העונש שיש להשית על הנאשם.

בחלק זה של העבודה אסקור את פסקי הדין שעסקו בהמתת ילדים על ידי הוריהם, על מנת לבחון מהו המקום שנותנת המערכת המשפטית לשיקולים נפשיים בעניינם של אמהות שהמיתו את ילדיהן. לצורך הניתוח אתיחס אל בית המשפט כאל שופרה של המערכת המשפטית כולה, ולהחלטת הערכאה האחרונה כמסכמת את כל התהליכים ואת כל התפיסות של הגורמים השונים הנוטלים חלק בהליך המשפטי. בחינת המקרים תעשה באופן השוואתי בין קבוצת האבות לקבוצת האמהות, על מנת לבחון האם קיימים הבדלים ביחסה של מערכת המשפט לאבות ולאמהות. אפתח את הדיון בבחינת סעיפי האישום בהם הואשמו הורים שהמיתו את ילדיהם, לאחר מכן אבחן בכמה מקרים נקבע כי הנאשמים אינם בני עונשין בשל מצבם הנפשי, אבחן באילו מקרים העלו אמהות ואבות טענות הגנה המתבססות על מצב נפשי ומה היו טענות אלה, אמשיך בנסיון לבחון באילו מקרים הושפעה הפרקליטות ממצבו הנפשי של הנאשם לשם חתימה על הסדרי טיעון. ואסיים בבחינת האופן בו התחשב בית המשפט במצבם הנפשי של אבות ואמהות לצורך הרשעתם ולצורך קביעת עונשם.

פסקי הדין בהם אתמקד בחלק זה של העבודה יהיו אך ורק פסקי הדין העוסקים בהמתת ילדים קטינים שלא על רקע 'המתת חסד', שכן המקרים שבהם הומתו ילדים בגירים, כמו גם המקרים של המתת חסד, הם מקרים הנתפסים על ידי הציבור ועל ידי מערכת המשפט כמקרים בעלי מניע 'מקובל' ולפיכך בתי המשפט נוהגים בהם כבמקרי המתה 'רגילים' ואינם מיחסים בהם משמעות מיוחדת למצבו הנפשי של הנאשם. סך הכל איתרתי 24 מקרים בהם הומתו קטינים שלא על רקע המתת חסד, 13 מקרים של אמהות ו-11 מקרים של באבות.

2. סיווג העבירה (קביעת סעיף האישום)

מתוך 11 המקרים של אבות שהמיתו את ילדיהם, כנגד 8 הוגשו כתבי אישום באשמת רצח וכנגד 3 הוגשו כתבי אישום באשמת הריגה. מתוך 13 המקרים של האמהות, כנגד 9 הוגשו כתבי אישום באשמת רצח, כנגד 2 הוגשו כתבי אישום באשמת הריגה, וכנגד 2 נוספות, הוגשו כתבי אישום בהתאם לסעיף 303 לחוק העונשין, החל במצב של 'ערעור שיקול הדעת'.

3. קביעה כי הנאשם אינו בר עונשין

בשני מקרים בלבד קבע בית המשפט כי ההורים אינם בני עונשין בשל מחלת הנפש בה לקו. בעניין **דוידוביץ'**¹⁸⁸ (אם שהמיתה את בנותיה) ובעניין **כרמי**¹⁸⁹ (אב שהמית את בתו). בכל שאר המקרים קבע ביתה משפט כי הנאשמים כשירים לעמוד לדין.

4. טענות הגנה המתבססות על מצב נפשי

הן אמהות והן אבות, העלו במשפטים טענות הגנה המתבססות על מצבם הנפשי: בעניין **דוידוביץ'** ובעניין **קרוצקוב**,¹⁹⁰ טענו הנאשמות כי לא היו שפיוות בזמן ביצוע המעשה, בפרשת **פלונית**¹⁹¹ טענה הנאשמת לאי שפיוות, לחלופין טענה כי יש להחיל עליה את סעיף 303 לחוק העונשין, ולחלופי חלופין כי מחלתה הנפשית מנעה ממנה לגבש את היסודות הדרושים כדי שהמעשה יחשב לרצח,¹⁹² ובעניין

¹⁸⁸ ת"פ (מחוזי חיפה) 92/165 מ"י נ' מרינה דוידוביץ, פ"מ תשנ"ג (3) 177 (1993). (להלן: עניין דוידוביץ').

¹⁸⁹ ת"פ (מחוזי חיפה) 99/326 מ"י נ' כרמי גד, תק-מה 2000 (1) 9620, 8545. (להלן: עניין כרמי).

¹⁹⁰ תפ"ח 1075-08 מ"י נ' רגינה קרוצקוב (לא פורסם, 20.12.09) www.psakdin.co.il/kAnnex/news_nihd_1.pdf (להלן: עניין

קרוצקוב).

¹⁹¹ ת"פ (מחוזי חיפה) 140/00 מ"י נ' פלונית (הכרעת הדין), נבו (2001), ע"פ 5031/01 פלונית נ' מ"י, נבו (2003), דנ"פ 03/8791 הרץ נ'

מ"י, נבו (2004), ת"פ (מחוזי חיפה) 140/00 מ"י נ' פלונית (גזר הדין), נבו (2003), ע"פ 75/04 פלונית נ' מ"י, נבו (2004). (להלן: פרשת פלונית).

¹⁹² ת"פ 140/00, שם, בעמ' 2.

מחאמיד¹⁹³ נטען כי מצבה הנפשי של הנאשמת עומד בתנאיו של סעיף 300א לחוק ולכן יש להשית עליה עונש מופחת. האבות העלו אף הם טענות הגנה המתבססות על מצב נפשי: בעניין **כרמי** נטען כי הנאשם לא היה שפוי בזמן מעשה ההמתה, בעניין **אבו חאמד**¹⁹⁴ נטען כי הפרעתו הנפשית של הנאשם היא עילה להפחית מעונשו על סמך סעיף 300א(א) לחוק העונשין, בעניין **אמנון כהן**¹⁹⁵ נטען כי הוא היה מצוי במצב של יאוש עמוק וניסה להתאבד לאחר המעשה, ובעניין **לוי**,¹⁹⁶ בערעור, הועלתה הטענה כי בעקבות מעשיו פיתח לוי מחלת נפש הדורשת טיפול. טענה נוספת שיש לה קשר למצב נפשי, ואף היא נטענה על ידי אבות ואמהות כאחד (ונדחתה בכל המקרים), היא הטענה כי מעשה ההמתה בוצע בהשפעת תרופה פסיכיאטרית. טענות מסוג זה ניתן למצוא בעניין **פימשטיין**,¹⁹⁷ בעניין **אבו חאמד**¹⁹⁸ ובעניין **נועה כהן**.¹⁹⁹ בהמשך פרק זה נראה אילו מטענות אלה התקבלו על ידי בית המשפט.

5. הסדרי טיעון

במקרה אחד מתוך 11 מקרים בהם המיתו אבות את ילדיהם, נחתם עם הנאשם הסדר טיעון לפיו אישום ברצח הומר בהריגה. הרקע להסדר הטיעון לא היה מצבו הנפשי המעורער של הנאשם, אלא היותו נתון תחת השפעת אלכוהול בזמן המעשה.²⁰⁰ ב-6 מקרים מתוך 13 מקרים בהם המיתו אמהות את ילדיהן נחתמו הסדרי טיעון עם הנאשמות: ב-3 מקרים אישום ברצח הומר להריגה (עניין **אדרי**,²⁰¹ עניין **בוריסוב**,²⁰² עניין **קרוצקוב**), ב-2, אישום בהריגה הומר לאישום בהמתת תינוק (עניין **ציוני**,²⁰³ עניין **נג'אח**),²⁰⁴ ובמקרה אחד אישום ברצח הומר לאישום על פי סעיף 300א לחוק העונשין (עניין **פלונית ממוצא בדואי**).²⁰⁵ מבחינת הסיבות לחתימת הסדרי הטיעון עם האמהות, הרי שבעניין **ציוני**, עניין **נג'אח** ועניין **פלונית ממוצא בדואי**, סעיף האישום החדש מדבר בעד עצמו, שכן תנאי להחלתו של הסעיף הוא המצאותה של הנאשמת במצב של 'ערעור שיקול הדעת'. בעניין **בוריסוב** מציין בית המשפט

¹⁹³ ת"פ (מחוזי חיפה) 456/01 מ"י נ' וופא מחאמיד, נבו, גזר דין מיום 10.12.03. (2003), ת"פ (מחוזי חיפה) 456/01 מ"י נ' וופא מחאמיד, תק-מח 2006 (2) 75, גזר דין מיום 28.6.06. (2006). (להלן: עניין מחאמיד).

¹⁹⁴ ע"פ 95/7761 ואיל אבו חאמד נ' מ"י, פד"י נא(3) 245 (להלן: עניין אבו חאמד).

¹⁹⁵ תפ"ח (מחוזי ת"א) 99/5140 מ"י נ' אמנון כהן, נבו (2000), (להלן: עניין אמנון כהן), בעמ' 2.

¹⁹⁶ תפ"ח 05/1011 מ"י נ' לליק לוי, תק-מח 2007 (1) 828. (להלן: עניין לוי).

¹⁹⁷ תפ"ח (מחוזי י-ם) 06/2065 מ"י נ' אלי (בן ניסן) פימשטיין, תק-מח 2004 (3) (2004). (להלן: עניין פימשטיין), בעמ' 2.

¹⁹⁸ לעיל ה"ש 194, בעמ' 249.

¹⁹⁹ תפ"ח (מחוזי ת"א) 93/153 מ"י נ' נועה כהן (לא פורסם, 2.11.93), ע"פ 93/6551 נועה בת חיים כהן נ' מ"י (לא פורסם, 28.5.96).

(להלן: עניין נועה כהן), בעמ' 2.

²⁰⁰ עניין לוי, לעיל ה"ש 196, בעמ' 5.

²⁰¹ פ"ח (מחוזי ב"ש) 915/00 מ"י נ' מירב אדרי, נבו (2001). (להלן: עניין אדרי).

²⁰² תפ"ח 1073-08 מ"י נ' אולגה בוריסוב (לא פורסם, 2.12.09), my.ynet.co.il/pic/news/091209/borisov.doc, ע"פ 373/10 אולגה

בוריסוב נ' מ"י, נבו (2011), (להלן: עניין בוריסוב).

²⁰³ ת"פ (מחוזי חיפה) 25/97 מ"י נ' לונה ציוני, נבו (1999). ע"פ 99/8235 לונה ציוני נ' מ"י, נבו (1999). (להלן: עניין ציוני).

²⁰⁴ ת"פ (מחוזי חיפה) 00/186 מ"י נ' עוואד נג'אח (גזר הדין), נבו (2001). (להלן: עניין נג'אח).

²⁰⁵ ע"פ 06/4147 פלונית נ' מ"י, נבו (2007). (להלן: עניין פלונית ממוצא בדואי).

שבבסיסו של הסדר הטיעון עומד מצבה הנפשי של הנאשמת,²⁰⁶ בעניין **קרוצקוב** הסדר הטיעון נעשה על רקע נסיבותיה של הנאשמת "...ודווקא נוכח העובדה שבו תוארה הנאשמת כאם מסורה ואוהבת, נטתה הכף לטובת המרת העבירה מרצח להריגה..."²⁰⁷ ובעניין **אדרי** אין אינפורמציה לגבי הסיבות לחתימה הסדר הטיעון.

6. הסכמת הפרקליטות להמרת סעיף אישום לאחר הגשת כתב האישום

ב-2 מקרים הסכימה הפרקליטות, בשלב הערעור, להמיר הרשעות ברצח בסעיפי אישום חמורים פחות: בעניין **נועה כהן** הסכימה הפרקליטות להמיר הרשעה ברצח בהרשעה בהריגה, בשל "הנסיבות המיוחדות והחרירות של המערערת"²⁰⁸ ובעניין **וופא מחאמיד** הסכימה הפרקליטות להמיר הרשעה ברצח, באישום ברצח בנסיבות סעיף 300א לחוק העונשין (כלומר – התחשבות בנסיבות נפשיות). במקרי המתה שבוצעו על ידי אבות לא מצאתי הסכמות דומות.

7. הכרעת הדין

בשלב הכרעת הדין על בית המשפט להכריע בשאלה, האם להרשיע את הנאשם בעבירה בה הואשם בכתב האישום, או האם בעבירה אחרת. רק ב-2 מקרים מתוך 24 קבע בית המשפט כי יש להרשיע את הנאשמים בעבירות שונות מאלו שנקבעו על ידי הפרקליטות: בפרשת **פלונית** קבע בית המשפט של ערעור, כי עקב מצבה הנפשי של הנאשמת, לא התגבש אצלה יסוד ה'כוונה' לרצוח,²⁰⁹ ולפיכך הרשיעה בהריגה. בתפ"ח 69/369²¹⁰ הואשמה הנאשמת ברצח, אולם בית המשפט החליט לקבל את טענת הסנגוריה ולהרשיע את הנאשמת בעבירה של המתת תינוק.

בחנית הסעיפים בהם הורשעו אבות ואמהות שהמיתו את ילדיהם, בערכאה האחרונה שדנה בעניינם, מעלה כי מתוך 11 אבות, 5 הורשעו ברצח, 4 הורשעו בהריגה, 1 זוכה מכל אשמה ולגבי אב אחד נקבע שאינו בר עונשין. מתוך 13 אמהות, 2 הורשעו ברצח בנסיבות סעיף 300א לחוק העונשין (עניין **וופא מחאמיד** ועניין **פלונית ממוצא בדואי**) 5 הורשעו בהריגה, 5 הורשעו על פי סעיף 303 לחוק העונשין

²⁰⁶ עניין **בוריסוב**, לעיל ה"ש 202, סעיף 14 לגזר הדין.

²⁰⁷ עניין **קרוצקוב** לעיל ה"ש 190, סעיף 8.

²⁰⁸ עניין **נועה כהן**, לעיל ה"ש 199, גזר הדין בעמ' 1.

²⁰⁹ יצוין כי בעניין **נועה כהן**, עושה השופטת קפלן הגלר מהלך דומה לזה של השופטת ברלינר, ומרשיעה את כהן בהריגה (בדעת מיעוט). מאחר ובשל מצבה הנפשי לא הוכח יסוד ה'הכנה' הדרוש לשם הרשעה ברצח.

²¹⁰ פסק הדין לא פורסם. אינפורמציה על אודות פסק הדין נלקחה מיעקב בשן "על העבירה של המתת תינוקות" **עיוני משפט** 5, 352 (1974).

(תפ"ח 69/369, ע"פ 91/433, ת"פ 92/476²¹², עניין ציוני, עניין נג'אח) ובמקרה אחד נקבע שהאם אינה בת עונשין.

מצאנו שב-7 מקרים מתוך 13 הורשעו אמהות על ידי בית המשפט בסעיפי אישום המתחשבים במצבן הנפשי (רצח בנסיבות סעיף 300א לחוק העונשין והמתת תינוק על פי סעיף 303 לחוק העונשין). במקרה נוסף, המיר בית המשפט את סעיף האישום מרצח להריגה, בשל מצבה הנפשי של הנאשמת. לעומת זאת, באף לא מקרה אחד הורשע אב בסעיף אישום המתחשב במצבו הנפשי.

8. קביעת העונש

(1) הפרעה נפשית כנימוק להקלה בענישה

ב-7 מקרים בהם אמהות המיתו את ילדיהן, מציין בית המשפט בגזר הדין את מצבה הנפשי של הנאשמת, כשיקול שיש להתחשב בו לשם הקלת עונשה. בעניין **נועה כהן** קובע בית המשפט כי על גזירת הדין לשקף בין היתר את מצבה הנפשי של הנאשמת. בעניין **ציוני** קובע ביהמ"ש כי להפרעה העמוקה באישיות של הנאשמת ולתקופות האשפוז הפסיכיאטרי שלה יש השלכה משמעותית על הענישה הראויה.²¹³ בעניין **נג'אח** מתייחס ביהמ"ש אל המצוקה הנפשית של הנאשמת בזמן ביצוע המעשה ובהווה, כשהוא שוקל את עונשה.²¹⁴ בעניין **אדרי** השופט אזולאי קובע כי יש להתחשב במצבה הנפשי של אדרי,²¹⁵ אבידע מציינת כי שירות המבחן העריך כי עונש מאסר ממושך יפגע במצבה הנפשי של הנאשמת,²¹⁶ ועמר מציין בעקיפין כי הוא מתחשב במצבה הנפשי.²¹⁷ **פרשת פלונית** קובע ביהמ"ש כי לא יוכל להתעלם ממצבה הנפשי של הנאשמת בעת ביצוע העבירה.²¹⁸ בעניין **מחאמיד** מציין בית המשפט כי לנגד עיניו תעמוד העובדה שהנאשמת היתה במצב של הפרעה נפשית חמורה.²¹⁹ בעניין **בוריסוב** מציין בית המשפט את מצבה הנפשי של הנאשמת כשיקול המרכזי להסדר הטיעון.²²⁰ ובעניין **קרוצקוב** מציין בית המשפט את מצוקתה הנפשית של הנאשמת כאחד השיקולים בהם הוא מתחשב

²¹¹ ע"פ 433/91 פלונית נ' מ"י, תק-על 91(3) 2261 (1991).

²¹² פסק הדין לא פורסם. אינפורמציה על אודות פסק הדין נלקחה מפ"ח (מחוזי באר-שבע) 915/00 מ"י נ' מירב אדרי, נבו (2001)

²¹³ עניין ציוני, ת"פ 25/97, לעיל ה"ש 203, בעמ' 3.

²¹⁴ עניין נג'אח, לעיל ה"ש 204, בעמ' 1.

²¹⁵ עניין אדרי, לעיל ה"ש 201, השופט אזולאי, בעמ' 8.

²¹⁶ שם, השופטת אבידע, בעמ' 10.

²¹⁷ שם, השופט עמר, בעמ' 12.

²¹⁸ פרשת פלונית, לעיל ה"ש 191, גזר הדין, בעמ' 6.

²¹⁹ עניין מחאמיד, לעיל ה"ש 193, ת"פ 456/01, גזר הדין, בעמ' 3.

²²⁰ עניין בוריסוב, לעיל ה"ש 202, סעיף 14 לגזר הדין.

בקביעת העונש.²²¹ לעומת כל אלה, באף לא אחד מהמקרים של אבות שהמיתו את ילדיהם, לא התחשב בית המשפט במצבו הנפשי של הנאשם לשם הקלה בעונשו.

(2) הפרעה נפשית כסיבה לדחיית ערעור על חומרת העונש

במקרה אחד של המתת וולד על ידי אמו החליט בית המשפט לדחות את ערעורה של הנאשמת על חומרת העונש מאחר שסבלה מליקויים נפשיים ובית המשפט סבור היה שהשאריתה במאסר תקדם את שיקומה: "אם יש תקווה לנאשמת להשתקם נפשית הרי זה דווקא בהיותה נתונה באותה מסגרת סגורה המתחשבת בה והמושיטה לה סעד נפשי".²²²

(3) העדר הפרעה נפשית כנימוק להחמרה בענישה

במקרה אחד (עניין אמנון כהן) השתמש בית המשפט בעובדה שהאב היה שפוי, כדי להחמיר בעונשו ולגזור עליו שלושה מאסרי עולם מצטברים. באותו מקרה אב המית באכזריות את אשתו ואת שני ילדיו. פסיכיאטרים שבדקו את הנאשם לא מצאו כל ממצאים למחלת נפש או להפרעה נפשית בולטת אחרת. האב הודה במעשיו והורשע ברצח. בגזר הדין בו גזר בית המשפט על הנאשם שלוש תקופות מצטברות של מאסר עולם, כותבים השופטים:

"אין מדובר בהתנהגות פסיכופאטית או התפרצות זעם רגעית של חולה נפש שאינו שולט ביצריו
ובדחפיו..."²²³

"אדם מן הישוב מתקשה לקבל את העובדה כי אדם שפוי מסוגל לבצע את מעשי הזוועה הללו.. הנאשם נבדק על ידי בכירי הפסיכיאטרים בארץ, נמצא בריא בנפשו ולא נמצאו סימנים כלשהם למחלת נפש או להפרעה נפשית אחרת. הממצאים הרפואיים דגן מגבירים את התחושה כי הנאשם כנטען על ידי ב"כ המאשימה הוא אכן "מפלצת".²²⁴

9. אי התחשבות במצבם הנפשי של הנאשמים

ב-4 מקרים בהם אבות המיתו את ילדיהם, בית המשפט לא התייחס כלל למצבו הנפשי של האב (עניין עזאם,²²⁵ עניין חטיב²²⁶ עניין אייזן²²⁷ ועניין בנימין²²⁸). ב-3 מקרים נוספים, העלו הנאשמים טענות כי

²²¹ מעניין לראות כי בעוד שבמקרים הראשונים שנסקרו, בית המשפט מציין את מצבה הנפשי של הנאשמת כדי להצדיק הקלה בעונשה, בשני המקרים האחרונים שהגיעו לבית המשפט (עניין קרוצקוב ועניין בוריסוב), מאוזכר מצבה הנפשי של הנאשמת כשיקול שיש לקחת בחשבון לעניין העונש, אולם בית המשפט מציין כי למרות שיקול זה, היה מחמיר עם הנאשמת יותר מאשר הסדר הטיעון שנתחם עמה.

²²² ע"פ 433/91 לעיל ה"ש 211, בעמ' 1.

²²³ עניין אמנון כהן, לעיל ה"ש 195, השופט ישעיה, בעמ' 3.

²²⁴ שם, השופט סוקולוב.

²²⁵ ע"פ 65/262 כלדון מצטטא עזאם נ' מ"י, פד"י יט (3) 497 (להלן: עניין מצטפה עזאם).

המיתו את ילדם עקב מצבם הנפשי, אך בית המשפט לא נתן למצב נפשי זה כל משקל, למרות שהכיר בכך כי הם סבלו מהפרעה נפשית מסוימת:

בעניין פימשטיין²²⁹, הנאשם הטביע את בתו בת השנתיים באמבטיה. חוות דעת פסיכיאטרית שהוגשה בעניינו לבית המשפט, קבעה כי פימשטיין הוא בעל הפרעת אישיות נרציסטית. פימשטיין טען כי פעל תחת השפעה של תרופה פסיכיאטרית ובסיכומיו התייחס לאפשרות שיוטל עליו עונש מופחת על פי סעיף 300א לחוק העונשין. בית המשפט דחה את הטענות. בפסק הדין בית המשפט הכיר בכך שמעשה ההריגה היה תוצאה של מחשבה מופרעת שמקורה באישיותו הנרקסיסטית של הנאשם, אך קבע כי הנאשם פעל במחשבה צלולה וכי לא ניתן לקבוע כי נגרמה לו הפרעה נפשית חמורה²³⁰

בעניין לוי אב המית את בתו התינוקת, בת החודש, בהיותו שיכור, תוך שהוא מתעלל בה בהתעללות קשה. לאחר שהורשע על פי הודאתו בהריגה, על פי עסקת טיעון, טען לוי כי בעקבות מעשיו פיתח מחלת נפש. הוגשה חוות דעת מטעם הפסיכיאטר המחוזי והוא קבע כי לוי אינו סובל מתסמינים של מחלת נפש. נפסק כי לוי מסוגל לעמוד לדין. בית המשפט הכיר בכך שהנאשם נמצא לאחר המעשה בדכאון, אך קבע כי אין לקחת דיכאון זה כנימוק להקלה בעונש.²³¹

בעניין **אבו חאמד** אב שרף למוות את בנו בן השנתיים. בחקירתו התברר כי הנאשם טופל כשנתיים במרפאת בית חולים פסיכיאטרי בשל תלונות על דכאון וחרדה. הנאשם אובחן כסובל מהפרעות אישיות עם קווים פסיביים אגרסיביים. כמו כן התברר כי ארבעה ימים לפני המקרה, ניתן לנאשם טיפול תרופתי, והוא הפסיקו לאחר יומיים. הנאשם טען כי בעת המעשה סבל ממחלת נפש, או פעל תחת השפעת התרופות הפסיכיאטריות וכי למצער הפרעתו הנפשית היא עילה להפחית מעונשו על סמך סעיף 300א(א) לחוק העונשין. בית המשפט דחה את טענותיו של הנאשם, הרשיע אותו ברצח וגזר עליו מאסר עולם. בפסק הדין בית המשפט הכיר בכך שאבו חאמד סבל מהפרעה נפשית חמורה בעת ביצוע העבירה, וכי הפרעה זו תרמה לביצוע המעשה, למרות זאת בית המשפט קובע כי לא הוכח שההפרעה

²²⁶ ת"פ 99/3 מ"י נ' מוחמד חטיב בן עלי, נבו (2000) (להלן עניין חטיב).

²²⁷ ע"פ 6220/00 פלוני נ' מ"י, תק-על 2001 (3) 182. (להלן עניין איזון).

²²⁸ ע"פ 156/80 כוכבי בן יצחק בנימין נ' מ"י, פד"י לה(4) 744 (להלן: עניין בנימין).

²²⁹ תפ"ח (מחוזי י-ם) 2065/06 מ"י נ' אלי (בן ניסן) פימשטיין, תק-מז 2004 (3) 2004. (להלן: עניין פימשטיין).

²³⁰ שם, בעמ' 13-15.

²³¹ עניין לוי, לעיל ה"ש 196, בעמ' 8.

הנפשית פגעה באופן ניכר ביכולתו של הנאשם להבין את מעשהו, או כי היא הקטינה באופן ניכר את כושרו להמנע מביצוע המעשה.²³² ערעורו של אבו חאמד על פסק הדין נדחה.

בניגוד למקרים המתוארים לעיל, בכל המקרים בהם אמהות שהמיתו את ילדיהן אובחנו כסובלות מהפרעה נפשית מסוימת, הורשעו האמהות, בסופו של דבר, בסעיף אישום המתחשב במצבן הנפשי.²³³

10. התחשבות במצב הנפשי של אמהות – הבדלים בין ערכאות

נקודה מעניינת שעלתה מסקירת פסקי הדין היא שהערכאה הראשונה נטתה להתחשב במצבן הנפשי של האמהות פחות מאשר ערכאת הערעור, ופחות מאשר הפרקליטות: **בעניין נועה כהן** הורשעה כהן ברצח על ידי הערכאה הראשונה בדעת רוב. בערעור, הפרקליטות הסכימה כי ההרשעה ברצח תומר בהריגה. **בפרשת פלונית** הורשעה הנאשמת על ידי בית המשפט המחוזי ברצח בנסיבות סעיף 300א לחוק העונשין. בית המשפט העליון החליט כי יש להמיר את האישום ברצח באישום בהריגה, שכן בשל מצבה הנפשי לא היתה יכולה הנאשמת לגבש כוונה לשם ביצוע רצח. בעניין **וופא מחאמיד** בית המשפט הרשיע אותה ברצח. בשלב הערעור, מחאמיד הורשעה, בהסכמת הצדדים, על פי סעיף 300א לחוק העונשין. התמונה שעולה היא שגם אם בתחילת ההליך, יחסה של המערכת המשפטית לאבות ולאמהות דומה מאד, הרי שבסופו של ההליך משתנה היחס, כך שהמקום שניתן להפרעות הנפשיות של אמהות גדול מזה שניתן להפרעות נפשיות של אבות.

11. סיכום ביניים

סקירת המקרים לעיל מעלה כי בשלב הראשוני בו מקבלת הפרקליטות את ההחלטה באיזה סעיף אישום יש להאשים את הנאשם או הנאשמת, היחס לאבות ולאמהות הוא כמעט זהה: כנגד רוב הנאשמים והנאשמות מוגש כתב אישום באשמת רצח, וכנגד מיעוטם – כתב אישום באשמת הריגה. גם מבחינת הקביעה הראשונית בעניין כשירותם של הנאשמים לעמוד לדין, אנו מוצאים כי בית המשפט נוהג באבות ובאמהות בצורה דומה: ברובם המוחלט של המקרים, גם כאשר הנאשמים סובלים מהפרעות נפשיות כאלה ואחרות, קובע בית המשפט כי הנאשמים כשירים לעמוד לדין. מבחינת טענות ההגנה שמעלים הנאשמים - הן אבות והן אמהות שהמיתו את ילדיהם, העלו בבית המשפט טענות בדבר הפרעות נפשיות שגרמו להם לבצע את המעשה, ככל שהדבר היה רלבנטי לעניינם. לעיתים אף

²³² עניין **אבו חאמד**, לעיל ה"ש 194, בעמ' 249.

²³³ יש לציין כי בעניין **דוידוביץ'**, בעניין **מחאמיד**, ובעניין **נועה כהן** הערכאה הראשונה, או אחד השופטים שישבו בהרכב, לא התחשבו במצבן הנפשי של הנשים, למרות שהכירו בכך כי הן סבלו מהפרעה נפשית כלשהיא, אך ההחלטה הסופית התחשבה במצב הנפשי.

בחר בית המשפט לבחון את מצבם הנפשי של הנאשמים, אבות ואמהות כאחד, גם כאשר לא העלו טענה ספציפית לגבי מחלת נפש.

למרות השוויון הלכאורי בתנאי הפתיחה, התמונה העולה מן המחקר הינה שהמערכת המשפטית נוטה ליחס משקל רב יותר למצבן הנפשי של נשים שהמיתו את ילדיהן, מאשר למצבם הנפשי של גברים שהמיתו את ילדיהם: הפרקליטות מתחשבת רק במצבן הנפשי של הנשים (להבדיל מזה של הגברים), לצורך חתימה עמן על הסדרי טיעון, או לצורך המרה של סעיף האישום בסעיף אישום חמור פחות. מבחינת הכרעות הדין, בתי המשפט נוטים להרשיע הן אבות והן אמהות, בסעיף האישום שנקבע על ידי הפרקליטות (אם בכתב האישום המקורי, אם בעסקת הטיעון, ואם בהסכמה מאוחרת, בשלב הערעור). מאחר שבמקרים העוסקים באמהות, סעיפי האישום נוטים להתחשב במצבן הנפשי, הרי שהרשעה כאמור משמעותה התחשבות במצבה הנפשי של האם. לכך יש להוסיף, כי בשני מקרים של אמהות שהמיתו את ילדיהן, קבע בית המשפט כי אין להרשיע את האמהות בסעיפי האישום שנקבעו על הפרקליטות אלא בסעיפי אישום אחרים, בגלל מצבן הנפשי, וכי אין מקרים דומים ביחס לאבות. מבחינת גזרי הדין, ראינו שבתי המשפט מתייחסים תמיד למצבה הנפשי של האם או למצוקתה הנפשית, כשיקול לטובתה לצורך קביעת העונש. כמו כן, במקרה היחיד שנדחה ערעורה של אם על גובה עונשה, בשל מצבה הנפשי, מציין בית המשפט כי הוא החליט כאמור 'לטובתה'. כאשר עסקינן באבות, התמונה שונה לגמרי: באף אחד ממקרי ההמתה שבוצעו על ידי אבות לא התייחס בית המשפט למצבו הנפשי של האב כשיקול להקלת עונשו ואילו באחד מפסקי הדין אנו מוצאים שימוש במצבו הנפשי (התקין) של הנאשם לשם החמרה בעונשו.

הבדל נוסף שעולה מפסקי הדין, הינו שבעוד שבכל המקרים שעסקו באמהות שהמיתו את ילדיהן התייחס בית המשפט למצבה הנפשי של האם באופן כלשהו גם אם לא העלתה האם טענה מפורשת בעניין מצבה הנפשי, במקרים שעסקו באבות התעלם בית המשפט, בחלק מהמקרים, ממצבו הנפשי של האב, לא בחן אותו ולא התייחס אליו. במקרים אחרים, למרות שבית המשפט הכיר בכך שהאב סבל מהפרעה נפשית, הוא לא נתן להפרעה נפשית זאת כל משקל.

התוצאה היא שברוב שלבי ההליך המשפטי, אמהות שהמיתו את ילדיהן זכו להקלות יותר מאבות, עקב התחשבות במצבן הנפשי או במצוקתן הנפשית. מסקנה זו עולה בקנה אחד עם ממצאי המחקרים שנעשו באנגליה ובסקוטלנד אשר סקרנו במבוא, אך בשני הבדלים עיקריים: בעוד שבאנגליה השוני ביחס כלפי אבות ואמהות היה לאורך כל ההליך המשפטי, בישראל נראה כי בשלב הראשוני של ההליך

אין הבדל ביחסה של המערכת המשפטית לאבות ולאמהות. כמו כן בעוד שבאנגליה ובסקוטלנד אבות נטו פחות להעלות טענות מן התחום הנפשי, בישראל לא מצאתי הבדלים משמעותיים בין אבות לאמהות בעניין זה.

ג. התפיסה לפיה 'רק אמא משוגעת הורגת את הילדים שלה'

ראינו כי המערכת המשפטית נותנת מקום גדול יותר להפרעות נפשיות של אמהות, מזה שהיא נותנת להפרעות נפשיות של אבות. בחלק זה של העבודה, ובהמשך לממצאים של החלק הראשון, אנסה להצביע על אחד הגורמים האפשריים להבדלים אלה.

כאמור במבוא לעבודה זו, התפיסה הרווחת בציבור הינה שאשה נורמלית אינה יכולה להמית את ילדיה. להלן אסקור את פסקי הדין שעוסקים באמהות ואבות שהמיתו את ילדיהם, מתוך נסיון לבחון, האם תפיסה זו חלחלה לתוך השיח המשפטי, והאם קיימת, אצל השופטים, תפיסה דומה לגבי אבות.

בפרשת **מרינה דוידוביץ'**, אשר הסעירה בזמנו את המדינה, אם הטביעה את שתי בנותיה הקטנות באמבטיה.²³⁴ היה זה המקרה הראשון שהגיע לבית משפט בישראל, שבו המיתה אם את ילדיה במה שנראה כמו 'כוונה תחילה' ושלא נכנס לקטגוריה של המתת חסד או של המתת ולד. זהו גם המקרה הראשון והיחיד בישראל, עד כה, בו נקבע כי האם אינה בת עונשין בשל מחלת הנפש שבה לקתה. שופטי בית המשפט המחוזי שדנו בפרשה, כמו גם הפסיכיאטרים שבדקו את הנאשמת, היו חלוקים בשאלת שפיותה של דוידוביץ': סגן הנשיא סלוצקי, סבר כי יש להרשיע את דוידוביץ' ברצח, ואילו השופטים אריאל וקליינברגר, סברו כי אין הנאשמת בת עונשין. השופט קליינברגר כותב בפסק הדין כדלקמן:

לדברי דר' בראל, המכהן כפסיכיאטר מחוזי במחוז ירושלים ואשר הינו מנהל בית החולים "כפר שאול", אין כל הסבר הגיוני למעשה ההמתה של הנאשמת, והוא ער לכך שבעיני אדם מן הישוב "אמא נורמלית" לא היתה מסוגלת לעשותו. אך, לדברי דר' בראל, על המומחה הרפואי להיזהר ולא להגרר אחרי סברה מקובלת זו.

אעיר כאן, אגב אורחא, כי כבר בתלמוד, במסכת כתובות ס, ע"ב [א], מוזכר מקרה של אשה, אשר במו ידיה חנקה את תינוקה למוות. נקבע, שאין לתלמוד ממקרה זה דבר, שכן אותה אשה בעשותה זאת שוטה היתה, ואין נשים שפויות נוהגות להרוג את בניהן.

מדובר, איפוא, על סברה עתיקת ימים הנשענת על נסיון חיים והעומדת גם במבחן השכל הישר

²³⁴ עניין דוידוביץ', לעיל ה"ש 188.

וההגיון. כאמור בע"פ 83/317 בעמ' 435 חייב בית המשפט, בבואו להכריע בטענה של אי שפיות, "לבדוק בקפדנות את חוות הדעת של המומחים, תוך התחשבות בחומר הראיות בשלמותו ותוך שימוש בשכל הישר ובנסיון החיים, ובדרך זו להגיע אל המסקנה, מה היא הדעה המדעית ומהי הדיאגנוזה, אשר תואמת ביותר את המקרה הנדון לפניו".²³⁵

עמדתו של השופט קליינברגר הינה כי אשה שפויה אינה יכולה להרוג את ילדיה. עמדה זו מנוגדת לעמדתו של דר' בראל, שהעיד מטעם התביעה, ואשר טען כי האמירה שאשה נורמלית אינה יכולה להרוג את ילדיה, הינה סברה מקובלת שאין להגרר אחריה. בחלק זה של פסק הדין, קליינברגר אינו כותב במפורש כי הוא אינו מקבל את עמדת הפסיכיאטר, זאת הוא כותב רק לקראת סוף פסק הדין, אולם כבר בשלב זה מנסה קליינברגר להסביר מדוע העמדה לפיה גם אשה שפויה יכולה להמית את ילדיה, אינה מקובלת עליו. השופט נוקט מהלך רטורי מעניין: מיד לאחר ציטוט עדותו של דר' בראל, הוא מצטט, כבדרך אגב ("אגב אורחא"), מקרה מהתלמוד, בו נקבע כי נשים שפויות אינן נוהגות להרוג את ילדיהן, וקובע: "מדובר, איפוא, על סברה עתיקת ימים הנשענת על נסיון חיים והעומדת גם במבחן השכל הישר וההגיון". קליינברגר קובע כאן שלוש קביעות: הראשונה – מדובר בסברה עתיקת יומין. לגבי קביעה זו אין מחלוקת. השניה – הסברה נשענת על נסיון חיים, והשלישית – הסברה עומדת במבחן השכל הישר. השימוש שעושה קליינברגר בביטוי הריאפיקציה ("מדובר, איפוא") יוצר בקורא תחושה שיש לקביעות אלו תוקף ברור מאליו הידוע לכל הציבור.²³⁶ כמו כן, הפתיחה בקביעה שאין לגביה מחלוקת, כי מדובר בסברה עתיקת יומין, ושילובה במשפט אחד יחד עם הקביעות הנוספות, יוצרת את הרושם כי קביעות אלו נכונות כמו הקביעה הראשונה. לאחר אמירה זו, מצטט קליינברגר הלכה לפיה, בהכרעו בשאלה של אי שפיות, על השופט "לבדוק בקפדנות את חוות הדעת של המומחים", ולעשות שימוש "בשכל הישר ובנסיון החיים", ובכך הוא מרמז כי ההלכה מונעת ממנו לקבל עדות מומחה כאשר השכל הישר ונסיון החיים קובעים אחרת. ציטוט ההלכה לאחר המסקנה, ולא לפני, יוצר את הרושם כאילו קליינברגר ניתח את המקרה, ורק לאחר מכן איתר את ההלכה שמאפשרת לו לדחות את עמדת המומחה. למעשה, הדמיון הגדול בין הביטויים בהם משתמשת ההלכה, לביטויים בהם קליינברגר עושה שימוש בפסק הדין על מנת להסביר את גישתו, מצביע על כך שקליינברגר ניתח את המקרה רק לאחר שראה את ההלכה, וזאת על מנת שהניתוח יתאם אותה ויאפשר לו לדחות את עמדת המומחה. התוצאה היא, שלמרות שנראה, על פניו, שיש כאן טיעון לוגי

²³⁵ שם, בעמ' 206 - 207.

²³⁶ בוגוש ודון יחיא, לעיל ה"ש 18, בעמ' 245.

מסודר ומבוסס, ושלאורה השופט נאלץ לפסוק על פי ההלכה, למעשה מדובר כאן בתפיסה האישית של השופט שמבוססת על ערכיו, אמונתו ותפיסת עולמו, ואשר השופט בנה לה הנמקה משכנעת באמצעות מניפולציה רטורית.

בהמשך הדברים כותב קליינברגר :

מוכן אני לצאת מתוך נקודת הנחה, המקובלת עלי, שאין במעשה ההמתה ובנסיון ההתאבדות שבוצע בעקבותיו, כשלעצמם, כדי להצביע על היותה של הנאשמת במצב פסיכוטי. ברם, אין בשום פנים ואופן להתעלם לחלוטין ממעשיה הנ"ל של הנאשמת, כשבאים לקבוע את מצבה הנפשי בעת עשייתם.²³⁷

טיעונו זה של קליינברגר נראה כטיעון מעגלי עם סתירה פנימית: באמירה זו ממשיך קליינברגר להתעמת עם העמדה לפיה גם אשה שפויה יכולה להמית את ילדיה. מצד אחד הוא מסכים ("מוכן אני", "מקובלת עלי") לקבל את התפיסה לפיה עצם המעשה אינו מעיד בהכרח על היותה של הנאשמת שרויה במצב פסיכוטי, אך מצד שני הוא מסרב בתוקף ("אין בשום פנים ואופן להתעלם לחלוטין") לקבל את התפיסה לפיה אין המעשה מעיד על מצב נפשי. כלומר, לשיטתו, עצם המעשה מלמד על מצב נפשי. החזרות בהן הוא משתמש, והמילים התקיפות בהן הוא משתמש כדי להביע את הסתייגותו, מלמדות על תפיסתו, לפיה מעשיה של הנאשמת מעידים, כשלעצמם, על מצבה הנפשי – וזאת בניגוד לעמדתו המוצהרת בתחילת הפסקה המצוטטת לעיל.

בפרשת **פלונית**, אשר נרחיב עליה בהמשך פרק זה, אם השליכה את בנה התינוק מחלון ביתה, וגרמה למותו²³⁸. בת"פ 140/00,²³⁹ מתייחס השופט נאמן להחלטת הנאשמת להמית את תינוקה :

מדברי הנאשמת עובר לארוע ולאחריו עולה כי הנאשמת אכן החליטה להמית את תינוקה משעמדה בפני קריסת נשואיה והסכנה כי הילדים ילקחו ממנה. את המעשה הנורא עשתה כאותה אשה שאמרה במשפט שלמה: "גם לי גם לך לא יהיה". מובן מאליו ששום אם אוהבת, וכך היתה הנאשמת, בעלת חשיבה נורמלית לא מסוגלת לחשוב מחשבה כזו כל שכן להוציאה אל הפועל, אך מסיבה זו הרי כבר אמרתי ואין על כך מחלוקת, שעל הנאשמת חל סעיף 300א.²⁴⁰

²³⁷ עניין דוידוביץ', לעיל ה"ש 188, בעמ' 207.

²³⁸ פרשת פלונית, לעיל ה"ש 191.

²³⁹ ת"פ (מחוזי חיפה) 140/00 מ"י נ' פלונית (הכרעת הדין), נבו (2001).

²⁴⁰ שם, בעמ' 18.

נאמן מניח שאם "בעלת חשיבה נורמלית" אינה מסוגלת להמית את תינוקה, ולפיכך מחיל על הנאשמת את סעיף 300 לחוק העונשין, המאפשר להקל בעונשה של מי שפעלה במצב של הפרעה נפשית חמורה שהגבילה את יכולתה להבין את מעשיה או להמנע מהם. על מנת להגיע למסקנה שהנאשמת פעלה במצב של הפרעה נפשית, נאמן משתמש בהוכחה על דרך השלילה: הוא אינו מחפש סימנים של "חשיבה לא נורמלית" אצל הנאשמת, אלא מבסס מסקנתו על שניים: על העובדה שהילד הומת בידי אמו, ועל ההנחה שאם בעלת חשיבה נורמלית לא היתה יכולה להרוג את ילדה. כדי לשכנע את הקורא בנכונות טענתו, נאמן עושה שימוש בביטויי ריאפיקציה ("מובן מאליו", "אין על כך מחלוקת").²⁴¹ כמו כן הוא מקביל את הארוע למשפט שלמה, בו האשה שהתינוק לא היה בנה (לא "האם האמיתית"), אמרה: "גם לי גם לך לא יהיה", בכך מנסה נאמן להראות שאמא שהורגת את ילדה אינה 'אמא אמיתית'.

נאמן מוסיף וטוען כי אשה בעלת חשיבה נורמלית, לא רק שאינה מסוגלת להמית את בנה, היא אף "לא מסוגלת לחשוב מחשבה כזו". להלן נבחן אמירה זו מבחינת הרטוריקה שלה, ומבחינה מהותית: מבחינה רטורית, נאמן עושה שימוש בביטוי: 'לא מסוגלת' שהינו ביטוי חזק יותר מ'לא יכולה'. יכולת תלויה לעיתים ברצון, אך מבחינת נאמן אין כאן שאלה של רצון אלא עניין של חוסר מסוגלות. מעניין לראות שנאמן אינו מציין באופן מפורש כי המחשבה היא אודות המתת הילד, אלא מציין: "מחשבה כזו", ויוצר את התחושה כי הוא אינו מסוגל להעלות על הכתב את המחשבה, בשל היותה כה בלתי מתקבלת על הדעת. אם נבחן את טענתו של נאמן מבחינה מהותית, הרי שמחקרים שבחנו מחשבות אגרסיביות של אמהות, מעלים כי לטענה זו אין אחיזה במציאות: כך למשל, מחקר שבחן כיצד מושפע מצבן הנפשי של אמהות שתינוקהן סבלו מהתקפות קוליק (כאבי בטן עזים הגורמים לתינוקות לבכות במשך שעות ארוכות) מצא כי 70% מהאמהות פיתחו פנטזיות ומחשבות אגרסיביות מפורשות כלפי התינוק, ו- 26% מהאמהות הודו כי חשבו על המתת הילד בזמן התקפת הקוליק.²⁴²

מעניין להשוות את דברי נאמן בפרשת פלונית, לדבריו בהכרעת הדין בעניין מוחמד חטיב,²⁴³ אשר ניתנה שנה קודם לכן. באותו מקרה גבר הכה את אשתו, ובבוא השוטרים לעוצרו, השליך את בנו בן החודשיים מהחלון, והמיתו. גם בעניין זה היה סבור נאמן שהמניע להמתה היה החשש שהילד ילקח מההורה הממית (הפעם – בגלל המעצר עקב הכאת אשתו). בהכרעת הדין מציין נאמן:

²⁴¹ בוגוש ודון יחיא, לעיל ה"ש 18.
²⁴² Susan Levitzky, Robyn Cooper, *Infant Colic Syndrome – Maternal Fantasies of Aggression and Infanticide*, 39 *CLIN PEDIATR* 395 (2000)
²⁴³ עניין חטיב, לעיל ה"ש 226.

...הוא התחיל להשתולל ו: "זרקתי את הילד מרוב שלא יכולתי להתרחק ממנו כי הילד הזה היה החיים שלי." הוא נשאל: "אם אתה אומר שזה החיים שלך למה זרקת אותו?" ומשיב: "אני הייתי מרגיש שאם הוא מת אני מת ועכשיו אני מרגיש שאני מת. אחרי שזרקתי את התינוק נרגעתי". ענינו הרואות כי למעשה הנאשם הודה בהריגת בנו בכוונה תחילה. מהעדויות עולה שהמניע לכך היה: "גם לי גם לך לא יהיה" כלומר אם הוא נעצר ונכלא ולא יוכל להיות איתו, אז גם אימו לא תהיה איתו. למעשה די היה בהודאה זו בפנינו כדי להרשיע את הנאשם ברצח ילדו...²⁴⁴

ואכן נאמן מרשיע את הנאשם בעבירת הרצח. ישנו דמיון רב בין שני המקרים: בשניהם השליך הורה את ילדו מהחלון והמיתו, בשניהם נאמן קובע שהמניע היה החשש שהילד ילקח מהורה הממית, ("גם לי גם לך לא יהיה"). אך בעוד שכאשר המעשה מבוצע על יד אם, נאמן קובע שמעשה השלכת הילד מעיד על כך שאין היא בעלת חשיבה נורמלית, כאשר המעשה מבוצע על ידי אב, נאמן אינו מעלה ספקות לגבי מצבו הנפשי, ואינו מהסס להרשיעו ברצח.

השופט טירקל, שדן בפרשת **פלונית** במסגרת ע"פ 5031/01,²⁴⁵ עושה מהלך דומה לזה של השופט קליינברגר בעניין **דוידוביץ'**: טירקל מנסה לברר את מצבה הנפשי של פלונית בזמן מעשה ההמתה. הוא פותח, כמו קליינברגר, בציטוט דבריו של מנהל החטיבה הפסיכיאטרית במרכז רפואי רמב"ם, שבדק את המערערת שעות ספורות לאחר מקרה ההמתה, וקבע כי בזמן המעשה התקיימו אצל המערערת שני המימדים הפסיכוכטי והשפוי.²⁴⁶ מיד לאחר מכן מציין טירקל כי אין עדות זו עומדת בפני עצמה, וכי יש לעיין בה על רקע הפרשה כולה. הוא מצטט את דברי השופט חיים כהן מפרשה אחרת, לפיהם לעיתים עצם מעשה העבירה מעיד על קיומה של סטיה מתקנים של בריאות הנפש, וכי על בית המשפט להכריע לא רק על פי חוות דעת המומחים אלא גם על פי העובדות שהוכחו לפניו בדבר מעשיו והתנהגותו של הנאשם.²⁴⁷ טירקל ממשיך וקובע כי מסכת הארועים שקדמה למעשה ההמתה, מעידה על התדרדרות חמורה במצבה הנפשי של המערערת, שהגיעה לשיאה ביום ההמתה.²⁴⁸ מכאן מגיע טירקל למסקנה כי המערערת, במצבה הנפשי, לא היתה יכולה לגבש את הכוונה הפלילית המיוחדת הדרושה בעבירות של רצח. כמו קליינברגר, טירקל אינו מקבל את עמדת המומחה, כשהוא מסתמך על הלכה משפטית. ההלכה בה משתמש טירקל, היא ההלכה לפיה עצם מעשה העבירה מלמד על הלך

²⁴⁴ שם, בעמ' 2.

²⁴⁵ ע"פ 5031/01 פלונית נ' מ"י, נבו (2003).

²⁴⁶ שם, בעמ' 648.

²⁴⁷ שם, בעמ' 648-649.

²⁴⁸ שם, בעמ' 649.

נפשי. ובענייננו, השימוש בהלכה זו, בשילוב המסקנה אליה מגיע טירקל, מעידים על כך שאף טירקל סבור כי אשה שפויה אינה יכולה להמית את ילדה.

התייחסות נוספת המקשרת בין מעשה ההמתה לבין מצבה הנפשי של האם, ניתן למצוא בעניין **נועה כהן**.²⁴⁹ השופט לוי מציין בגזר הדין:

בנסיבות מן הסוג שתיק זה עוסק בהן עולה מיד שאלת מצבה הנפשי של הנאשמת, שהרי מדובר באם שגרמה במו ידיה למותו של בנה, ואתה תוהה מה גרם לה לעשות צעד כה חריג ומזעזע בחומרתו.²⁵⁰

מבחינת השופט לוי הדברים ברורים: עצם מעשה ההמתה מעלה באופן מיידי את שאלת מצבה הנפשי של האם. הקישור הוא מיידי, ברור וודאי. גם השופטת ברלינר, באותו עניין, מצביעה על הקישור בין מחלת נפש למעשה ההמתה:

בהתאם למצב המשפטי הקיים – נראה לי כי אין מנוס מהמסקנה כי אכן הנאשמת בצעה רצח. אלא שבאותה מידה לא יכול להיות ספק בכך שמאחורי המעשה עומדת הפרעה נפשית קשה שלרוע מזלה של הנאשמת אינה מגיעה לכלל מחלת נפש.²⁵¹

אם אצל לוי, הרצח מעלה את שאלת מצבה הנפשי של הנאשמת, אצל ברלינר ניתנת כבר התשובה – מבחינתה אם בוצע רצח, אזי אין כאן שאלה, שכן ברור שהאם היתה מצויה בהפרעה נפשית קשה. כדי לחזק את עמדתה, ברלינר משתמשת בביטויי ריאפיקציה ("אין מנוס מהמסקנה", "לא יכול להיות ספק בכך"). כאמור לעיל, ביטויים מסוג זה נועדו על מנת ליצור תחושה שיש לדברים תוקף הידוע לנמען ולמעשה לציבור בכללותו.²⁵²

בחינת פסקי הדין שעסקו באבות שהמיתו את ילדיהם מעלה תמונה שונה. באף אחד מפסקי הדין אין אמירה מפורשת דומה, לפיה אב נורמלי אינו מסוגל להמית את בנו, או כי מעשי האב מעידים על ההלך הנפשי בו הוא היה שרוי, אפילו כאשר מדובר בנסיבות דומות (ראה לעיל עניין **חטיב**). את האמירות היחידות המקשרות בין מחלת נפש למעשה ההמתה, מצאתי בעניין **אמנון כהן**,²⁵³ מפי השופטים סוקולוב וישעיה. באותו מקרה המית גבר את אשתו ושני ילדיו, מאחר שחשד כי אשתו בוגדת בו.

²⁴⁹ עניין **נועה כהן**, לעיל ה"ש 199.

²⁵⁰ שם, בעמ' 5.

²⁵¹ שם, בעמ' 28.

²⁵² בוגוש ודון יחיא, לעיל ה"ש 18.

²⁵³ עניין **אמנון כהן**, לעיל ה"ש 195.

מעשה ההמתה בוצע בצורה קרת רוח ואכזרית במיוחד, אשר זעזעה עמוקות את השופטים שישבו בדין.²⁵⁴

השופטת סוקולוב כותבת בגזר הדין: "אדם מן הישוב מתקשה לקבל את העובדה כי אדם שפוי מסוגל לבצע את מעשי הזוועה הללו ואף ביצע אותם".²⁵⁵ זוהי אמירה המזכירה במקצת את האמירות אותן ניתחנו לעיל, אולם שונה מהן באופן מהותי: ראשית, בניגוד לאמירות לעיל, המתייחסות אל 'אם' או אל 'אמא', ואל העובדה המפורשת של המתת הבן שלה, אמירה זו מתייחסת ל'אדם' ואל 'מעשי הזוועה'. מקריאת המשפט לא ניתן לנחש כלל כי מדובר כאן על אב שהמית את ילדיו. אי ציון העובדה שהמעשה בוצע על ידי 'אבא' יכול להעיד על כך כי עצם המעשה מזעזע את השופטת, ולא העובדה שהוא בוצע דווקא על ידי אביהם של הילדים. בנוסף, בעוד שהאמירות לעיל מביעות את עמדתו האישית של השופט, אמירה זו מוצגת כעמדתו של 'האדם הסביר', כך שלכאורה אין בה כדי ליצג את עמדתה של סוקולוב כלפי המעשים (השווה לאמירתו של דר' בראל המצוטט ע"י השופט קליינברגר בעניין דוידוביץ' לעיל).

השופט ישעיה, המזועזע אף הוא מן המעשה, כותב:

שלושה פסיכיאטרים, מן הבכירים בארצנו, בדקו את הנאשם וניסו להבין את מניעיו והתנהגותו, אולם הדבר לא עלה בידם. הם לא מצאו עדות, או סימנים כלשהם למחלת נפש או "להפרעה נפשית בולטת אחרת"... על רקע זה לא ניתנים להסבר ובלתי נתפסים לחלוטין מעשי זוועה אלה. אדם בריא לחלוטין בנפשו ממית בדרך כה זוועתית ואכזרית את הקרובים לו ביותר בשל קנאתו האובססיבית לאשתו ורק משום שנראה לו שהיא בוגדת בו.²⁵⁶

גם בדבריו של ישעיה, כמו בדבריה של סוקולוב, אין אזכור לכך שמדובר באב שהמית את ילדיו, והדגש מושם על זוועת המעשה ("מעשי זוועה", "זוועתית"). מבחינת קורבנות המעשה, ישעיה אינו עושה אבחנה בין אשתו של הנאשם לבין ילדיו ומכנה את כולם: "הקרובים לו ביותר", מה שמעיד על כך שאין הוא שם את הדגש על העובדה שמדובר באב שהמית את ילדיו.

²⁵⁴ שם, השופט ישעיהו מכנה את המעשים: "מעשי זוועה מחרידים ומפלצתיים" (בעמ' 2), השופטת סוקולוב קוראת להם: "מעשי זוועה" (בעמ' 6) והשופט משאלי מתייחס אל "מעשיו המחרידים" (בעמ' 8).
²⁵⁵ שם, בעמ' 6.
²⁵⁶ שם, בעמ' 3.

אמירה מעניינת נוספת שניתן ללמוד ממנה על יחסו של בית המשפט כלפי אבות שממיתים את ילדיהם, ניתן למצוא בעניין **לליק לוי**²⁵⁷ אשר המית את בתו התינוקת, בת החודש, בהיותו שיכור, תוך שהוא מתעלל בה בהתעללות קשה. השופטת סולומון צ'רניאק כותבת בגזר הדין:

אנו מסכימים שגם השפה אילמת אל מול המעשה הזדוני שביצע הנאשם בתינוקת ורק ענישה מירבית תוכל לבטא במידת מה את התהום הנפגעת בלב כל אדם השומע על מעשיו של הנאשם ואת האינטרס הציבורי שחיי עוללים לא יהיו הפקר.²⁵⁸

בניגוד למקרים שעסקו באמהות, אשר בהם השתמש בית המשפט במעשים כדי ללמוד על מצבה הנפשי של האם, בגזר דין זה בית המשפט משתמש במעשי הנאשם כדי להסביר מדוע יש להחמיר בעונשו.

מניתוח המקרים דלעיל עולה כי לא מעט שופטים סוברים כי אשה הממיתה את ילדיה איננה שפויה. מטבע הדברים, לסברה זו יכולות להיות השפעות מרחיקות לכת על גורלה של הנאשמת ועל תוצאתו של המשפט. דוגמא להשפעה שכזו ניתן למצוא בשני המקרים שנסקרו לעיל (פרשת **פלונית** ועניין **דוידוביץ'**), אשר בהם השופטים אשר אחזו בסברה זו, לא קיבלו את עדותם של פסיכיאטרים מומחים רק משום שהסיקו, מעצם מעשה ההמתה, כי האשה היתה בלתי שפויה במהלכו. מעניין לראות כי השופטים האוחזים בסברה זו עושים שימוש בביטויי ריאפיקציה בנסותם להעביר לקורא את המסר כי מדובר בעניין ברור וידוע שאין לגביו מחלוקת. השימוש בביטויי ריאפיקציה מחזק את הטענה שהבסיס לסברה זו הוא תפיסה אישית ולא עובדות מוצקות, שכן אם הבסיס לתפיסה היה נעוץ בעובדות, היו השופטים משתמשים בהן כדי לשכנע בעמדתם. לגבי אבות מסתמן כי לא קיימת סברה דומה, וכי שופטים אינם נוהגים להעלות ספקות לגבי שפיותו של האב אך ורק משום שהמית את ילדיו.

ד. פסיקת בתי המשפט בעניין המתת תינוק בשל ערעור שיקול הדעת לאחר לידה

בחלקים הקודמים של פרק זה התייחסתי באופן כללי למערכת המשפט ולתפיסות השופטים ביחס לאמהות הממיתות את ילדיהן. בחלק זה של הפרק אתייחס לסעיף ספציפי בחוק העונשין, העוסק בהפרעה נפשית מסוימת של אם הממיתה את תינוקה, מתוך נסיון ללמוד על תפיסתם של בתי המשפט בנוגע להפרעות נפשיות של אמהות לאחר לידה, ולקשר של הפרעות אלו למעשה ההמתה.

²⁵⁷ עניין לוי, לעיל ה"ש 196.
²⁵⁸ שם, בעמ' 7.

דיני העונשין בישראל יחדו סעיף ספציפי למקרה שבו הומת תינוק על ידי אמו בהיותה במצב של ערעור שיקול הדעת. סעיף 303 לחוק העונשין, שכותרתו 'המתת תינוק', קובע כדלקמן:

(א) אשה שגרמה במזיד, במעשה או במחדל, למות ולדה שלא מלאו לו שנים-עשר חדשים, ובשעת המעשה או המחדל היתה במצב של ערעור שיקול הדעת, משום שעדיין לא החלימה לגמרי מתוצאות הלידה או משום תוצאות ההנקה לאחר הלידה, הרי על אף היות העבירה לפי הנסיבות בגדר רצח או הריגה, דינה - מאסר חמש שנים.

(ב) האמור בסעיף זה אינו בא לגרוע מסמכות בית המשפט להרשיע את מי שהואשם ברצח של ילד שלא מלאו לו שנים עשר חדשים בעבירה של הריגה או של העלמת לידה, או לקבוע שאינו נושא באחריות פלילית מחמת אי-שפיותו או ליקוי בכושרו השכלי לפי סעיף 19.

סעיף 303 לחוק העונשין חל על אם שהמיתה את ילדה, שטרם מלאו לו שנים עשר חודשים, בנסיבות הקבועות בסעיף.²⁵⁹ הצלחתי לאתר שמונה מקרים של תינוקות אשר גילם לא עלה על שנה, שהומתו על ידי אמם, ואשר הגיעו לדיון משפטי בבתי המשפט בישראל. שבעה מהתינוקות היו תינוקות בני יומם, ואחד – בן ארבעה חודשים וחצי. להלן אסקור בקצרה את פסקי הדין, ואת השימוש שנעשה בהם בסעיף 303 לחוק העונשין:

בשנת 1969 הועלתה בפעם הראשונה האפשרות להרשיע אם שהמיתה את תינוקה בעבירה של המתת תינוק.²⁶⁰ באותו מקרה, נערה בת 17 המיתה את בנה מיד לאחר לידתו, כאשר הוכח בבית המשפט כי ההריון נגרם כתוצאה מאונס של בחור שהיה מוכר לנערה. הנערה הואשמה ברצח, אולם הסנגוריה טענה כי המעשה נופל בגדר העבירה של המתת תינוק.²⁶¹ בדיון בבית המשפט לא היתה מחלוקת כי דעתה של הנאשמת לא היתה מיושבת עליה 'מחמת שלא החלימה עדין מתוצאות הלידה', אולם נתגלעה מחלוקת בין הצדדים סביב השאלה האם ערעור נפשי זה הגיע כתוצאה מהאקט הפיזיולוגי של הלידה, כפי טענת הסנגוריה, או שמא נבע מתגובתה הנפשית לכך שהביאה ילד לעולם שלא כאשה נשואה, על כל הפחדים ורגשי הבושה הכרוכים בכך, כפי טענת התביעה. התביעה טענה כי יש לפרש את סעיף המתת תינוק בצמצום, ולהחילו אך ורק על מקרים בהם דעתה של הנאשמת לא היתה מיושבת עליה בשל האקט הפיזיולוגי של הלידה, ולא בשל הנסיבות שבהן ארעה הלידה. בית המשפט פסק כי אין צורך להכריע בשאלה שנתעוררה לגבי פרשנותו של הסעיף, מאחר שמעדות הפסיכיאטרית בתיק עולה כי האקט הפיזיולוגי של הלידה היווה אחת מהסיבות שגרמו לערעור שיקול הדעת ולפיקד

²⁵⁹ ראה בפרק 13 סקירה הסטורית על אודות סעיף זה.

²⁶⁰ תפ"ח 369/69, לעיל ה"ש 210.

²⁶¹ סעיף 1(1)226 לפקודת החוק הפלילי דאז.

המקרה נכנס בגדר הסעיף. מפסק הדין עולה כי בית המשפט סבור כי כאשר האקט הפיזיולוגי של הלידה מהווה אחד הגורמים לערעור שיקול הדעת, הרי שהסעיף חל, וזאת גם אם אין זה הגורם העיקרי לערעור שיקול הדעת. את השאלה האם ניתן להחיל את הסעיף גם על מקרה שבו הערעור נגרם כתוצאה בלעדית של תגובה נפשית למצב החברתי, מותר בית המשפט ללא מענה.

בשנים 1991 ו-1992 נידונו שני מקרים נוספים של המתת ולד. פסקי הדין הקצרים אינם מפרטים את נסיבות מעשי ההמתה, אולם ידוע כי שתי הנשים הורשעו בעבירה על פי סעיף 303 לחוק העונשין.²⁶² כמו כן ידוע, כי במקרה אחד מתוך השנים, קבע בית המשפט כי הנאשמת נזקקה מאד לטיפול רפואי בשל ליקויים נפשיים מהם סבלה. פסק הדין אינו מציין מה מקור הליקויים.

פרשה נוספת של המתת ולד הינה **עניין ציוני**,²⁶³ שנידון בבית המשפט בשנת 1997. ציוני, אשה בת 35, ילדה תינוקת ונטשה אותה בחצר. ציוני הואשמה בהריגה, אולם במסגרת עסקת טיעון הומר סעיף האישום בעבירה של המתת תינוק. בית המשפט המחוזי קבע, על סמך תסקיר שירות המבחן, כי לנאשמת יש רקע סביבתי קשה, וכן קבע, בהסתמך על חוות דעת פסיכיאטרית, כי לנאשמת יש הפרעה עמוקה מאד באישיות עם פיגור סביבתי, אך היא כשירה לעמוד לדין. לגבי סעיף 303 לחוק העונשין מציין בית המשפט כי "הוראת החוק מצביעה על הכרה באפשרות שאשה תמצא, לאחר לידה, במצב שבו התערער שיקול דעתה, עד כדי המתת הולד".²⁶⁴ ביהמ"ש אינו עוסק בשאלה ממה נובע ערעור שיקול הדעת, האם מהאקט הפיזיולוגי של הלידה או האם מגורמים סביבתיים, אלא מסתפק בכך שהנאשמת נמצאה במצב של ערעור שיקול הדעת לאחר הלידה והוא זה שגרם למעשה ההמתה. שופטי בית המשפט העליון, שדנו בערעור שהוגש על ידי הנאשמת על חומרת העונש, ציינו לגבי גזר הדין של בית המשפט המחוזי: "מסכת חייה האומללים הביאה אותה למעשה הנורא ובהתחשב בהם הטיל עליה בית המשפט המחוזי עונש קל ביותר יחסית לזוועת המעשה".²⁶⁵ שופטי בית המשפט העליון אינם מתייחסים מפורשות לסעיף 303 לחוק העונשין, אך מדבריהם ניתן ללמוד שהם סבורים כי המתת התינוק נגרמה מסיבות חברתיות-סביבתיות ולא עקב ערעור נפשי שנגרם כתוצאה מהאקט הפיזיולוגי של הלידה.

²⁶² ע"פ 433/91 פלוגית נ' מ"י, נבו (1991), ת"פ 476/92 מ"י נ' פלוגית, נבו (1992).

²⁶³ עניין ציוני, לעיל ה"ש 203.

²⁶⁴ ת"פ 25/97, לעיל ה"ש 203, בעמ' 2.

²⁶⁵ ע"פ 8235/99, לעיל ה"ש 203, בעמ' 1.

עניין נג'אח²⁶⁶ היתה הפרשה הבאה של המתת ולד אשר הגיעה לבית המשפט. נג'אח, מוסלמית רווקה בת 21, שהרתה לגבר נשוי, המיתה את תינוקה מיד לאחר לידתו. נג'אח הואשמה בהריגה, אולם בעקבות עסקת טיעון הורשעה על פי הודאתה בעבירה של המתת תינוק. ביהמ"ש המחוזי קובע בגזר הדין כדלקמן: "הנאשמת המיתה את התינוקת שנולדה לה במזיד, במצב של ערעור שיקול הדעת שלה, מיד לאחר הלידה, על בסיס של חשש מתוצאות הלידה בהיותה מוסלמיה רווקה שהרתה לגבר נשוי".²⁶⁷ מאמירה זו, המבוססת על לשון הסעיף בתוספות קלות, ניתן ללמוד שבית המשפט סבור כי אין חובה שערעור שיקול הדעת בו עוסק סעיף 303, יגרם כתוצאה מהאקט הפיזיולוגי של הלידה, אלא שיתכן שהוא יגרם גם כתוצאה מנסיבות חברתיות אליהן נקלעה הנאשמת.

פרשה נוספת שארעה סמוך למקרה נג'אח היא פרשת לילך הרץ, המוכרת יותר בשם **פרשת פלונית**.²⁶⁸ מדובר בפרשה המזוהה ביותר עם העבירה של המתת תינוק, וזאת למרות שבסופו של יום הרץ הורשעה בהריגה. בטרם אכנס לגופו של עניין, אסקור בקצרה את התגלגלות הפרשה בבתי המשפט: בינואר 2000, הרץ, אשה נשואה ואם לשניים, בעלת עבר עשיר של אשפוזים פסיכיאטרים ונסיבות חיים קשות, השליכה את בנה השני, בן הארבעה חודשים וחצי, מן החלון של הקומה השלישית, ועקב כך גרמה למותו. כנגד הרץ הוגש כתב אישום באשמת רצח. ביהמ"ש המחוזי הרשיע את הרץ ברצח, בנסיבות סעיף 300א(א) לחוק העונשין וגזר עליה 12 שנות מאסר.²⁶⁹ הוגש ערעור על ההרשעה בפני ביהמ"ש העליון,²⁷⁰ וביהמ"ש העליון הורה לביהמ"ש המחוזי לקבל חו"ד פסיכיאטרית נוספת בנוגע לאם ולאחר מכן שוב להכריע את דינה. ביהמ"ש המחוזי שמע חוות דעת כאמור, אולם הותיר את הכרעתו כפי שהיתה. שוב הוגש ערעור, וביהמ"ש העליון החליט להמיר את ההרשעה ברצח, בהרשעה בהריגה, מן הסיבה שעקב מצבה הנפשי לא התגבשה אצל פלונית כוונה לרצוח. כעת הוגשה בקשה לדיון נוסף,²⁷¹ בטענה שיש להרשיע את המערערת בעבירה של המתת תינוק, ולא בעבירה של הריגה. ביהמ"ש העליון דן בבקשה ודחה אותה. התיק הוחזר לביהמ"ש המחוזי על מנת שיגזור את עונשה של האם. ביהמ"ש המחוזי גזר על האם 10 שנות מאסר.²⁷² הוגש ערעור לביהמ"ש העליון על חומרת העונש, אך ביהמ"ש דחה את הערעור והותיר את העונש על כנו.²⁷³

²⁶⁶ עניין נג'אח, לעיל ה"ש 204.

²⁶⁷ שם, בעמ' 1.

²⁶⁸ **פרשת פלונית**, לעיל ה"ש 191.

²⁶⁹ ת"פ (מחוזי חיפה) 140/00 מ"י נ' פלונית (הכרעת הדין), נבו (2001).

²⁷⁰ ע"פ 5031/01 פלונית נ' מ"י, נבו (2003).

²⁷¹ דנ"פ 8791/03 הרץ נ' מ"י, נבו (2004).

²⁷² ת"פ (מחוזי חיפה) 140/00 מ"י נ' פלונית (גזר הדין), נבו (2003).

²⁷³ ע"פ 75/04 פלונית נ' מ"י, נבו (2004).

במהלך גילגוליה של פרשת פלונית, נתנו הערכאות השונות את דעתן על פרשנותו של סעיף 303 לחוק העונשין. **בתפ (מחוזי חי') 140/00** (הכרעת הדין) השופט נאמן מסביר כי המונח 'ערעור שיקול הדעת', אין משמעו ששיקול הדעת עורער באופן שהוא לא היה קיים כלל, אלא משמעו ששיקול הדעת אינו כשיקול דעת של אדם רגיל. נאמן מציין כי המחוקק חוקק את סעיף 303 תוך הכרה במציאות לפיה חלק גדול מהנשים לוקה בדכאון לאחר לידה ברמה זו או אחרת. לשיטתו, הצורך בסעיף המתת תינוק נבע מכך שכאשר חוקק עוד לא היה קיים סעיף 300א המאפשר ענישה מופחתת בשל כך שמעשה ההמתה נעשה בשל מחלת נפש. מהשארית סעיף 303 לאחר חקיקתו של סעיף 300א, לומד ביהמ"ש שכדי להחיל את סעיף 303 צריך ביהמ"ש להיות משוכנע שאכן הממיתה סבלה מ'דכאון לידה', והוא שגרם לה לעשות את שעשתה:

השוואת התיקרה של חמש שנות מאסר לגבי מעשה המתה במזיד, שבנסיבות רגילות עונשו הוא מאסר עולם חובה, ובנסיבות של ס' 300א אמנם פחות ממאסר עולם אך עדיין יוטל עונש מאסר לשנים רבות, מלמדת שיש להחיל את ס' 303 רק כאשר מסתבר יותר שהמעשה נעשה בשל 'דכאון לידה' מאשר שהוא לא נעשה מחמת 'דכאון לידה'.²⁷⁴

בע"פ 5031/01 מציינת השופטת דורנר, כי השאלה אם חל סעיף 303 אם לאו, היא שאלה עובדתית - האם ערעור שיקול דעתה של המערערת נגרם כתוצאה מלידת התינוק?²⁷⁵ באותו מקרה נקבע כי הנאשמת סבלה ממחלת נפש שנים רבות לפני הלידה, ודוקא הלידה הטיבה עמה. כמו כן נקבע כי היא לא נכנסה לדיכאון האופייני לערעור שיקול הדעת בשל לידה, ולפיכך נפסק שלא נמצאה תשתית ראייתית לטענה בדבר ערעור שיקול הדעת.

בדנ"פ 8791/03 נתבקש דיון נוסף על מנת לקבוע את יסודות העבירה של 'המתת תינוק'. ביהמ"ש פסק כי:

לשונו של סעיף 303(א) לחוק העונשין ברורה, וממנה עולה כי אחד מיסודותיה של עבירת "המתת תינוק", הוא קיומו של קשר סיבתי בין המעשה או המחדל המיוחס לאם, למצב של ערעור בשיקול דעתה שהוא תולדה של אי החלמה מתוצאות הלידה או כתוצאה מהנקה שלאחר הלידה...מדובר

²⁷⁴ ת"פ 140/00, לעיל ה"ש 269, השופט נאמן, בעמ' 14.
²⁷⁵ בעמ' 638.

בעבירה יחודית, קלה בחומרתה מעבירות של רצח והריגה ואשר מקורה אינו במצבה הנפשי של היולדת בדרך כלל, אלא רק בערעור שיקול דעתה אשר נגרם בעטיין של הלידה או ההנקה.²⁷⁶

כל הערכאות שדנו בפרשת פלונית סברו כי הרץ היתה מעורערת נפשית בזמן הארוע: החל מביהמ"ש המחוזי, שסבר כי יש להחיל עליה את סעיף 300א(א) לחוק העונשין, וכלה בבית המשפט העליון, שהמיר את סעיף האישום מרצח להריגה, מן הסיבה שעקב מצבה הנפשי לא התגבשה אצל הרץ כוונה לרצוח. למרות זאת, אף אחת מהערכאות לא סברה שהרץ סבלה מדכאון לאחר לידה. הערכאות שנתנו דעתן על אפשרות החלתו של סעיף 303 לחוק העונשין, קבעו כולן כי ניתן להחיל סעיף זה רק כאשר ערעור שיקול הדעת שהוביל למעשה ההמתה, נבע מאי החלמה מתוצאות הלידה או ההנקה. מאחר שנקבע כי פלונית לא סבלה מדכאון לאחר לידה, נפסק כי לא ניתן להחיל את סעיף 303 במקרה זה.

מקרה נוסף של המתת ולד ארע בחודש מרץ 2000. **מירב אדרי**, נערה בת 19, המיתה את התינוק שילדה מיד לאחר לידתו. אדרי הרתה מגבר המבוגר ממנה בשבע עשרה שנה, אשר קיים עמה יחסים תוך שימוש בכוח ובאיומים. את ההריון הסתירה אדרי ממשפחתה. אדרי הואשמה ברצח ובעקבות הסדר טיעון הורשעה בהריגה. רק אחד משלושת השופטים התייחס בפסק הדין לסעיף 303 לחוק העונשין, וציין כי התנאים המיוחדים לעבירה של המתת תינוק לא התקיימו.²⁷⁷

המקרה השמיני והאחרון הוא מקרה משנת 2005. צעירה רווקה ממוצא בדואי הרתה כתוצאה מיחסים שקיימה עם בן דודה, והמיתה את בנה מיד לאחר שנולד מאחר שחששה לחייה. הצעירה הואשמה ברצח והורשעה על פי הסכם טיעון ברצח בנסיבות סעיף 300א(1).²⁷⁸ סעיף 303 לחוק העונשין לא אוזכר בפסק הדין של הערעור המצוי בידי.

ביחס לאבות - איתרתי פסק דין אחד שעוסק בהמתת תינוק בן יומו על ידי אביו. מדובר בעניין **מצטפה עזאם**,²⁷⁹ שנידון בבית המשפט בשנת 1965. באותו מקרה, גבר מוסלמי המית את בנו בן השבוע, שנולד ארבעה חודשים וחצי לאחר החתונה, בשל חששה של אשתו מהבושה שתגרם למשפחה. בבית המשפט המחוזי עזאם הורשע ברצח ונגזר עליו מאסר עולם. בערעור זוכה המערער מכל אשמה, מאחר שלא נמצא 'דבר מה' לתמוך בהודאתו. למרות שיש דמיון רב בין נסיבות מקרה זה לנסיבות מקרים אחרים

²⁷⁶ בעמ' 3.

²⁷⁷ עניין אדרי, לעיל ה"ש 201.

²⁷⁸ עניין פלונית ממוצא בדואי, לעיל ה"ש 205.

²⁷⁹ עניין מצטפה עזאם, לעיל ה"ש 225.

של המתת תינוקות על ידי אמם, בפסק הדין שבערעור כלל לא עלתה לדיון השאלה בדבר מצבו הנפשי של האב בזמן הארוע.

בכל המקרים בהם המיתו נשים את תינוקן, שגילו לא עלה על שנה, ואשר יש בידינו אינפורמציה לגביהם, קבע בית המשפט כי בזמן מעשה ההמתה היו אותן נשים מצויות במצב של ערעור נפשי או מצוקה נפשית מסוג כלשהו. באף לא אחד מהמקרים נקבע כי האם הממיתה סבלה מדכאון לאחר לידה (על ניגזרותיו) או כי ערעור שיקול הדעת נבע אך ורק מהאקט הפיזיולוגי של הלידה או בעיקר ממנו. למעשה, ברוב המקרים התייחס בית המשפט רק לגורמים חברתיים-סביבתיים שגרמו לנאשמת למצוקה נפשית ולערעור שיקול דעתה. מקביעות אלה ניתן להסיק כי התפיסה שאשה היא תוצר של הביולוגיה שלה, או כי הביולוגיה של האשה עלולה לגרום לאשה לעשות מעשים קיצוניים, לא קנתה אחיזה בישראל. בתי המשפט בישראל מניחים אמנם שאשה שממיתה את ילדה סובלת מערעור נפשי כלשהו, אולם אינם סבורים שערעור נפשי זה נגרם כתוצאה מהאקט הפיזיולוגי של הלידה, אלא כי הוא נגרם כתוצאה של תגובה לנסיבות חברתיות-סביבתיות.

מלשונו הפשוטה של סעיף 303 לחוק העונשין, כמו גם מהסקירה ההסטורית שערכתי בדבר הרקע לחקיקת חוק ה- infanticide ובדבר הנסיונות שנעשו במהלך השנים לתקנו, נראה כי כוונת המחוקק היתה שסעיף זה יחול על אמהות שהמיתו את תינוקן בשעה ששיקול דעתן היה מעורער כתוצאה מהאקט הפיזיולוגי של הלידה ולא כתוצאה מנסיבות חברתיות-סביבתיות. למרות זאת, סקירת המקרים מעלה כי לפחות עד שנת 2000 נטתה המערכת המשפטית בישראל לתת לסעיף 303 לחוק העונשין פרשנות מרחיבה, ולהחיל אותו על מקרים בהם ערעור שיקול הדעת של האם לא נגרם כתוצאה מהאקט הפיזיולוגי של הלידה, אלא ארע כתגובה לגורמים חברתיים-סביבתיים, או כתוצאה של מחלת נפש קודמת (תפ"ח 69/369, עניין נג'אח, עניין ציוני). בשן, שביקר פרשנות מרחיבה זו, טען כי מדובר בפרשנות בעייתית שכן היא פותחת פתח לכל יולדת הגורמת למות תינוקה לטעון בהצלחה לתחולת ההגנה האמורה גם כשמדובר ברצח או המתה רגילים.²⁸⁰ בשנת 2000 חל שינוי בגישה, כאשר נקבע בפרשת פלונית באופן מפורש כי יש להחיל את סעיף 303 לחוק העונשין רק על מקרים בהם ערעור שיקול הדעת נגרם כתוצאה מהלידה עצמה או ההנקה (כפי כוונתו המקורית של החוק). ואכן, בעשור האחרון לא ניתן למצוא עוד פסקי דין המרשיעים נשים שהמיתו את תינוקן על פי סעיף 303

²⁸⁰ ראה לעניין זה ביקורת של בשן, לעיל ה"ש 210, בעמ' 357.

לחוק העונשין. יש לציין כי סקירת פסקי הדין העוסקים באמהות שהמיתו את ילדיהן מעלה כי הפסקת השימוש בסעיף 303 לחוק העונשין הגיעה בד בבד עם החמרה בסעיפי האישום שהוגשו כנגד נשים שהמיתו את ילדיהן, כמו גם החמרה בענישתן (לסקירת הנתונים מפסקי הדין ששמשו בסיס לעבודה זו, ולפרוט נוסף, ראה נספח א').

ה. סיכום

מערכת המשפט בישראל נוטה לקשר בין אמהות שהמיתו את ילדיהן לבין הפרעות נפשיות או מצוקות נפשיות, יותר מאשר היא עושה זאת ביחס לאבות שהמיתו את ילדיהם. אמנם בשלב הראשון של ההליך המשפטי יחסה של הפרקליטות כלפי ההורים הממיתים הוא מאד דומה, אולם עם התקדמות ההליך אנו מוצאים יותר ויותר התייחסות למצבן הנפשי של האמהות מטעמים של הפרקליטות והשופטים, והתחשבות במצב זה. התוצאה היא שנשים, יותר מגברים, זוכות פעמים רבות להקלות עקב מצבן הנפשי, אם בחתימה על הסדר טיעון שבו מוסכם על עונש מופחת, או אם בגזר דין מקל.

הקישור בין נשים למחלות נפש נראה, לא אחת, כמבוסס על התפיסה לפיה אשה הממיתה את ילדיה איננה שפויה. ראינו כי לא מעט שופטים אוחזים בסברה זו וכי לשופטים אלה יש נטיה לקבל עדויות מומחים הטוענים כי הנאשמת לוקה בנפשה, יותר מאשר לשופטים שאינם אוחזים בסברה זו. בניגוד לתפיסה שמרנית זו, הנראית כמבוססת על סטריאוטיפים, מגלים בתי המשפט תפיסה שניתן לראותה, מנקודת מבט פמיניסטית, כמתקדמת יותר בעניין המקור למצוקות הנפשיות: בתי המשפט בישראל נוטים לייחס את המצוקות הנפשיות של הנשים לגורמים סביבתיים-חברתיים, יותר מאשר לגורמים ביולוגיים, ובכך מערערים את התפיסה לפיה אשה נשלטת על ידי כוחות ביולוגיים אשר הינם למעלה משליטה. ממצא מעניין זה מציב את בתי המשפט בישראל בעמדה מתקדמת יותר, מבחינה פמיניסטית, מבתי משפט ברחבי העולם. מעניין יהיה לחקור מדוע התפיסה הביולוגית לא קנתה מקום בבתי המשפט בישראל.

ממצא נוסף של מחקר זה הוא כי בעשור האחרון הופסק השימוש בסעיף 303 לחוק העונשין. הסברים אפשריים להפסקת השימוש בסעיף יכולים להיות התפיסה של בתי המשפט לפיה ערעור נפשי אינו נגרם כתוצאה מהלידה, בשילוב החמרה שמצאנו בשנים האחרונות, ביחסה של המערכת המשפטית כלפי אמהות שהמיתו את ילדיהן.

2. המסגרות הנרטיביות למעשה ההמתה והמשקל שמיחסים בתי המשפט

למציאות חייהן של האמהות הממיתות.

בפרק זה אנתח פסקי דין שעסקו באמהות אשר המיתו את ילדן, ואשר בהם מספר שופטים כתבו את הטקסט השיפוטי. באמצעות ניתוח נרטיבי של פסקי הדין, אנסה להשיב על שתי שאלות. השאלה הראשונה תתמקד במסגרות הנרטיביות בהן בחרו השופטים לתאר את מעשה ההמתה. אנסה לזהות את הנרטיבים ולחשוף את ההשקפות, האמונות, השיקולים והסטריאוטיפים עליהם הם מבוססים. בנוסף אנסה לבחון כיצד משפיעים נרטיבים אלו על גזר הדין ועל יחסי המגדר. השאלה השנייה עליה אנסה להשיב תתמקד במשקל שמיחסים בתי המשפט למציאות חייהן של האמהות הממיתות. אנסה לבחון איזה משקל, אם בכלל, נותנים השופטים לנסיבות האישיות והחברתיות בהן ביצעו האמהות את מעשה ההמתה, בגזרם את דין, ומדוע. בחרתי לנתח פסקי דין בהם מספר שופטים כתבו את הטקסט השיפוטי מאחר שהשוואה בין הטקסטים מאפשרת את חשיפת הנרטיבים השונים.

להלן אציג את סיפורן של שלוש נשים שהועמדו לדין בגין המתת ילדן. בשלושת המקרים נתגלעה מחלוקת בין השופטים, או בין הערכאות, בעניין חומרת העונש שיש לגזור על הנאשמות: **בעניין אדרי**²⁸¹ נחלקו שלושת שופטי בית המשפט המחוזי לגבי העונש שיש לגזור על הנאשמת. **בעניין מחאמיד**²⁸² נחלקו הערכאות בעניין העונש שיש לגזור על הנאשמת: בית המשפט המחוזי גזר על הנאשמת מאסר עולם בגין רצח. בעקבות ערעור שהוגש לביהמ"ש העליון, הוחזר הדיון לבית המשפט המחוזי והפעם נגזרו על הנאשמת 18 שנות מאסר. הוגש ערעור נוסף, וביהמ"ש העליון קיבל את הערעור והפחית את העונש ל-15 שנות מאסר. **בעניין פלונית ממוצא בדואי**²⁸³ שופטי ביהמ"ש העליון שדנו בערעור שהוגש על חומרת העונש (18 שנות מאסר) נחלקו בשאלה האם יש להותיר את העונש על כנו או האם להפחיתו ל-5 שנות מאסר בלבד.

מאפיין נוסף של שלושה מקרים אלה הוא שכל שלוש הנשים חוו מציאות חיים קשה: אדרי גדלה בתנאים של הזנחה ממושכת, ניצול והתעללות, מחאמיד חייתה במשפחה אלימה וחוותה נסיונות לניצול מיני ע"י אביה ועל ידי גברים נוספים, ואילו פלונית, נערה ממוצא בדואי שהרתה לבן דודה, לא היתה מודעת להריונה והמיתה את תינוקה עקב החשש לחייה. לגבי כל אחד מהמקרים אציג את הרקע

²⁸¹ עניין אדרי, לעיל ה"ש 201.

²⁸² עניין מחאמיד, לעיל ה"ש 193.

²⁸³ עניין פלונית ממוצא בדואי, לעיל ה"ש 205.

העובדת למעשה כפי שהוצג על ידי השופטים (אנסה לחלץ מתוך הטקסט השיפוטי את הרקע הרחב ביותר) ולאחר מכן אנתח בניתוח נרטיבי, בזה אחר זה, את הטקסטים השיפוטניים.

1. מירב אדרי

פ"ח (ב"ש) 915/00 מדינת ישראל נ' מירב אדרי²⁸⁴

א. רקע כללי

מירב אדרי, נערה בת 19, המיתה את התינוק שילדה מיד לאחר לידתו. אדרי, שאובחנה כבעלת אינטליגנציה גבולית, גדלה כילדה בתנאים קשים ביותר, שכללו הזנחה ממושכת, ניצול והתעללות. משפחתה של אדרי מתוארת על ידי גורמי הרווחה כמשפחה רב בעייתית, עם יחסי אישות קשים, אלימות מילולית ופיזית, כאוס בחלוקת תפקידים במשפחה, וקושי בסיפוק צרכים: אמה מתפקדת כדמות מאיימת בחייה של אדרי ומתוארת כאשה דלה, מוזרה ומוזנחת המרבה להתפרץ ולצעוק; אביה מתואר כאדם דתי המוכר בקהילה, והקשר שלה עמו מאופיין בריחוק. לאדרי יש ארבעה אחים גדולים, כאשר אחד מהם נרקומן ושני מוכר כמפגר. אדרי עצמה מתוארת כנערה בודדה מבחינה חברתית, כנועה וצייתנית, המצייתת לדרישות אחיה ומשפחתה מתוך חשש ופחד להביע התנגדות. מאז סיום לימודיה בבית ספר מקצועי נאמר שהיא יושבת בבית ללא מעש. אבחון שנעשה לאדרי סמוך לאחר ארוע ההמתה מצא כי היא מתפקדת ברמה גבולית, מתקשרת באופן תקין אך בודדה מבחינה חברתית, חסרת יוזמה וכנועה. בתחום הרגשי אדרי אובחנה כילדותית, תלותית ופאסיבית, עם קווים המנעותיים, דימוי עצמי שברירי ופגיע, מפוחדת ומסוגרת. (עמ' 3 לפסה"ד – השופט אזולאי).

לגבי נסיבות ההריון – אמה של אדרי היתה לוקחת אותה עמה לשוק לעזור לה בקניות. במסגרת ביקוריה בשוק שלחה אותה אמה לירקן המבוגר ממנה ב-17 שנה. הירקן קיים עם אדרי יחסי מין תוך שימוש בכוח ובאיומים ובתמורה לכך נתן לאמה פירות וירקות ללא תשלום. האם עודדה את הקשר. כשהרתה אדרי כתוצאה מהקשר עם הירקן, התכחש הירקן לאבהותו. בנסיבות אלה המיתה אדרי את ילדה מיד עם לידתו (עמ' 9 לפסה"ד – השופטת אבידע). בסיום הדיון אמרה אדרי: "אני לא יודעת מה עשיתי, אני הייתי במצוקה גדולה ולא ידעתי למי לפנות, המצב היה לי קשה בבית ולא תמכו בי טוב בבית, אני מבקשת שתרחמו עליי" (עמ' 7 לפסה"ד – השופט אזולאי).

²⁸⁴ עניין אדרי, לעיל ה"ש 201.

כל אחד משלושת שופטי ההרכב שדן במקרה גזר על הנאשמת תקופת מאסר שונה: השופט אזולאי גזר על אדרי עונש של 45 חודשי מאסר, השופטת אבידע גזרה עליה עונש של 3 שנות מאסר והשופט עמר גזר עונש של 5 שנות מאסר. השוואה בין גזרי הדין מדגימה כיצד הנרטיב בו בחר כל שופט עוצב על ידי השקפת עולמו וכיצד נרטיב זה שמש לשופט מסגרת המסבירה את מעשה ההמתה.

ב. השופט אזולאי

השופט אזולאי רואה באדרי את האחראית העיקרית למעשה ההמתה. הנה מקצת מדבריו:

יש להצטער על כך שהנאשמת לא מצאה במצוקתה את הכוחות לפנות לבני משפחתה ולגורמים קהילתיים לקבלת העזרה לה היתה זקוקה, ועל כך, שאחד הגורמים לקיפוד פרי בטנה של הנאשמת במו ידיה היה, לדברי אחיה של הנאשמת, החשש שלה מתגובת האב והפגיעה במעמד האב כאדם דתי ומכובד בקהילתו. מבחינה זו נראה שהערך של קדושת החיים מחייב להמנע מהטלת אימה יתרה ולאפשר הידברות ושיח פתוחים בדרכי נועם. מקרים מסוג זה מחייבים את החברה על כל גווניה לחשבון נפש, והתייחסות לשאלה - אם ההגזמה בתחושת הבושה מפני מצבים שונים המגיעים עד כדי אי יכולת לשוחח על מצוקות, אינה מחייבת חשיבה מחודשת וסלילת דרכים למניעת מוות עקב בושה וחשש מפני אימה יתרה. על כך אמרו חז"ל, שכל המטיל אימה יתרה בתוך ביתו בא, בין השאר, לידי שפיכות דמים (תלמוד בבלי, גיטין, דף ו' עב'). מלאכת גזירת הדין במקרה זה אינה קלה. לכל מקרה שנדון בפסיקה יש ייחוד משלו, ולא ניתן להצביע על אף מקרה הדומה למקרה זה בנסיבותיו. לאחר ששקלתי את מכלול השיקולים לקולא ולחומרא, נראה לי שיש להתחשב מצד אחד בעובדה שהנאשמת גרמה למותו של אדם ולקיפוד פרי בטנה, בתנאים קשים וחמורים, המהווים עבירה של הריגה, מבלי שהתקיימו התנאים המיוחדים לעבירה של המתת תינוק לפי סעיף 303(א) לחוק העונשין, היינו שהיתה בשעת המעשה במצב של ערעור שיקול הדעת משום שלא החלימה לגמרי מתוצאות הלידה, עבירה שהינה קלה יותר. מאידך גיסא, יש להתחשב במצב הנפשי, השכלי והמצוקתי בו היתה נתונה, ובכך שהתקשתה לספר על הריונה לבני משפחה אחרים, ולא מצאה את הדרך והכוחות הנפשיים והשכליים לפנות לגורמים אחרים בקהילה לקבלת עזרה.

למרות שאזולאי קורא לחברה לערוך חשבון נפש, ניתוח דבריו מעלה כי את עיקר האחריות הוא מטיל על אדרי עצמה. אזולאי קובע שאדרי לא מצאה את הכוחות לבקש עזרה ממשפחתה או מגורמים קהילתיים. האם בנסיבות המקרה היתה יכולה אדרי לפנות אל בני משפחתה ולבקש עזרתם? כמפורט לעיל, משפחתה של אדרי התעללה בה והזניחה אותה מגיל ילדות ויחסיה עמם התאפיינו בפחד וחשש. קשה להניח שאדרי היתה יכולה לפנות אל מי מבני משפחתה במצוקתה זו במיוחד עקב חששה מאביה,

אשר ההריון היה פוגע במעמדו כאדם דתי (נימוק אשר, לדברי השופט, ניתן על ידי אחיה). האם היתה יכולה לפנות לגורמים קהילתיים? פסק הדין מתאר את אדרי כנערה בודדה, שישבה כל היום בביתה, ומבחינה שכלית היתה על סף הפיגור. ספק אם נערה במצב כזה יכולה לדעת אל איזה גורם קהילתי עליה לפנות. נראה, אם כן, שבמצבה של אדרי לא חסרו לה 'הכוחות' לפנות למישהו, אלא שפשוט לא ידעה אל מי לפנות. הסבריה של אדרי בעניין זה תומכים בניתוח האמור: "...אני הייתי במצוקה גדולה ולא ידעתי למי לפנות, המצב היה לי קשה בבית ולא תמכו בי טוב בבית".

התאור של אזולאי את אדרי בתחילת הפסקה, כמי ש"לא מצאה במצוקתה את הכוחות" מטיל בה דופי, שהרי לפי תאור זה, אם רק היתה מתאמצת היתה יכולה להציל עצמה, ומשלא עשתה זאת – הרי האשם הוא עליה. גם בהמשך הדברים, כאשר אזולאי מפרט בסוף הפסקה את שיקוליו בגזירת העונש, הוא מציב מחד גיסא, את העובדה שאדרי המיתה את פרי בטנה בתנאים קשים וחמורים, ומאידך גיסא אומר כי "יש להתחשב במצב הנפשי, השכלי והמצוקתי בו היתה נתונה, ובכך שהתקשתה לספר על הריונה לבני משפחה אחרים, ולא מצאה את הדרך והכוחות הנפשיים והשכליים לפנות לגורמים אחרים בקהילה לקבלת עזרה" למרות שמדובר בנימוקים לקולא, שאמורים לפעול לטובתה של הנאשמת, התחושה היא שאזולאי מאשים את אדרי על מחדלה ועל כך שלא עמדו לה כוחות הנפש. הוא משתמש בפעלים: "התקשתה", "לא מצאה את הדרך". האם ניתן להאשים את אדרי על כך שלא היה לה אל מי לפנות?

נראה כי צפייתו של השופט מאדרי לפנות לגורמים חיצוניים מתעלמת לא רק ממצבה הסוביקטיבי של אדרי, אשר בשלב זה היתה מפוחדת ומבוהלת, ויתכן שמצבה השכלי פעל אף הוא כנגדה, אלא אף ממציאות חיהן האוביקטיבית של הנשים החשופות לפגיעות ולסכנות שהגברים אינם חשופים להן. התכחות זו מסייעת להסוואתה והעלמתה של מצבן הבלתי שוויוני של נשים בחברה ובכך משכפלת אותו ותורמת להנצחתו.²⁸⁵

גישתו של אזולאי מזכירה את עמדתו של השופט בד בפרשת כרמלה בוחבוט. באותו עניין המיתה אשה את בעלה בעקבות אלימות שנקט כנגדה במשך שנים. בילסקי, שהשוותה בין פסק הדין של השופט דורנר לפסק דינו של השופט בד בעניין בוחבוט, מראה כי בעוד שהשופט דורנר בחרה לחשוף את האנשים ואת המוסדות הנוספים שהיו מעורבים בטרגדיה והפנתה אליהם אצבע מאשימה על כך

²⁸⁵ רימלט כאשר נשים נעשות אלימות, לעיל ה"ש 19, בעמ' 325.

שידעו ונמנעו מלדווח לרשויות, השופט בדן התמקד בשאלה מדוע בוחבוט לא דווחה לרשויות ולא עזבה בעוד מועד את מערכת היחסים האלימה.²⁸⁶

כפי שצוין לעיל, אזולאי קורא לחברה לערוך חשבון נפש. בכך נותן אזולאי, לכאורה, מקום לאחריות החברה למעשה ההמתה, אך זאת רק לכאורה. כאשר אזולאי מונה את השיקולים שהנחו אותו להקל בעונשה של אדרי, אין הוא מתייחס לנסיבות החברתיות או לחברה אלא מתמקד ב"מצבה הנפשי השכלי והמצוקתי של אדרי". מעובדות המקרה נראה כי מצבה הנפשי והמצוקתי של אדרי הינם תוצאה של מציאות חייה, אולם כאשר ההתייחסות היא אל 'מצב', התחושה הנוצרת אצל הקורא הינה שמדובר במשהו שקיים בפני עצמו, ללא כל גורם או מניע, דבר המרחיק אותנו מאחריות החברה לאותו 'מצב'.

ג. השופטת אבידע

השופטת אבידע רואה את המעשה כנובע ממציאות חייה הקשה של אדרי. על החשיבות שמיחסת אבידע לנסיבות חייה של אדרי ניתן ללמוד מכך שהיא מקדישה 8 מבין 13 הפסקאות המרכיבות את גזר דינה לתאור הנסיבות. מיד לאחר סיום חלק המבוא, פותחת אבידע בפסקה כדלקמן:

מה שארע בבית משפחת אדרי בשעות הראשונות של יום 3.3.2000 החל עוד לפני שנים רבות, כאשר הנאשמת – שהיא היום אך בת תשע עשרה שנים – היתה ילדה קטנה מאוד. למרות שאובחנה, עוד כשהיתה כבת שלוש שנים, כמי שסובלת מעיכוב התפתחותי ניכר בכל התחומים לעומת ילדים בני גילה, סירבה משפחתה לאפשר לגורמי הרווחה לטפל בה.

תאור ילדותה של אדרי על ידי אבידע נועד על מנת להאיר את המעשה באור ה'נכון' להשקפתה של השופטת, דהיינו להציב את המעשה כתולדה של מה שקדם לו, וכהתפתחות סבירה ובלתי נמנעת.²⁸⁷ השקפה זו, הרואה את המעשה כנובע מנסיבות חייה הקשות של אדרי, תואמת אף את הכינוי בו בחרת אבידע לכנות את מעשה ההמתה: "מה שארע". אלו מילים סבילות, שמתארות התרחשות שקרתה לכאורה מאליה, ללא כל קשר לאדרי. עוד ניתן ללמוד מפסקה זו, שאבידע תולה את האשם במשפחתה של אדרי. זה מתחיל בכך שהארוע ממוקם על ידה "בבית משפחת אדרי" - ציון מיקום הארוע, בבית המשפחה, נועד על מנת לקשור בין המשפחה לבין ארוע ההמתה. בהמשך אבידע מציינת

²⁸⁶ בילסקי, לעיל ה"ש 20, בעמ' 18.
²⁸⁷ השווה: נגבי, לעיל ה"ש 16, בעמ' 31.

כי כבר בגיל 3 מנעה משפחתה של אדרי ממנה טיפול, וזאת על מנת להדגיש את אחריותה של המשפחה לגורלה של אדרי בכלל ולמעשה שעשתה בפרט.

לגבי המעשה עצמו כותבת אבידע:

כשהרתה התכחש בועלה לאבהותו. הפחד שבו היתה שרויה, והעדר דמות תומכת בחייה, מנעו מהנאשמת לקבל החלטה כלשהי באשר להריון שהלך והתפתח ברחמה. בעליבותה מצאה פתרון, להסתיר ולהעלים את הריונה, אלא שפתרון זה לא יכול היה להחזיק ימים רבים. וכך ארע שבשעות הקטנות של ליל ה- 3.3.2000 ילדה את בנה לבדה בשירותים, בעוד יתר בני המשפחה, ישנים. זמן קצר לאחר שיצא הרך הנולד לאויר העולם, הנאשמת השיבה את נשמתו לבורא.

הנאשמת מתוארת כדמות סבילה, המופעלת, שלא באשמתה, על ידי ה"פחד" ו"העדר דמות תומכת בחייה". שני אלה מונעים ממנה קבלת החלטה. גם שאר הפעולות שאדרי נוקטת בקשר להריונה אינן מתוארות כפעולות אקטיביות, אלא תוך שימוש בשם הפועל ("להסתיר" ו-"להעלים" להבדיל מ"הסתירה" ו-"העלימה"). הלידה עצמה, בדומה למעשה ההמתה, אינה מתוארת באופן אקטיבי אלא כארוע שפשוט קרה ("וכך ארע"). תאור הלידה מדגיש את בדידותה של הנאשמת: לא רק שהנאשמת ילדה את בנה "לבדה", הלידה אף ארעה "בעוד יתר בני המשפחה ישנים". "ישנים" בבחינת לא יודעים, לא רואים ולא שומעים. אקט ההמתה עצמו מתואר על ידי אבידע באופן אקטיבי אך תוך שימוש במילים רכות ("השיבה נשמתו לבורא"). המסקנה מכל אלה הינה שאבידע רואה את אדרי כקורבן של נסיבות חייה וכי מעשה ההמתה היה כמעט בלתי נמנע. יצוין כי אבידע מצהירה על עמדה זו מפורשות: בפסקה הראשונה לגזר דינה מציינת אבידע: "אלמלא נסיבותיה האישיות, המאד מיוחדות, של הנאשמת, היה העונש שלו היתה ראויה חמור ביותר..". בהמשך הדברים היא מכנה את אדרי 'קורבן של נסיבות': "יש, כפי שבענייננו, הנסיבות של הנאשם בהיותו הוא עצמו קורבן שהן מאפילות על יתר שיקולי הענישה".

ד. השופט עמר

השופט עמר הוא השופט המחמיר מבין השלושה. פסק דינו מציג את אדרי כאשה אשה אכזרית, חסרת רחמים, מניפולטיבית ומתוחכמת הפועלת באופן בלתי סביר. בפתח גזר דינו כותב עמר כי קשה עליו מלאכת גזירת הדין, ומציין את הקושי של שופט להתעלם ממידת הרחמים. עם זאת, מוסיף עמר, יש להשמר מנטיה למתן משקל בלתי הולם לשיקולי הענישה. לאחר פתיח זה נכנס עמר לפרטי המקרה

ומציין את השיקולים שהנחו אותו בגזר דינו: ראשית הוא דן במקרה ההמתה עצמו (באכזריות שבהמתת התינוק, בחוסר הרחמים של אדרי ובכך שרצתה להפטר מהתינוק), לאחר מכן הוא מציין בקצרה (5 שורות) את נסיבות חייה האומללות של אדרי והיותה על גבול הפיגור השכלי בתקופות מסוימות בחייה, הוא מתייחס למניפולציות שנעשו על ידי הנאשמת בפני המומחה מטעמה בכך שטענה כי אינה אשמה כי היא מפגרת, מציין את החומרה שבעבירת ההריגה (באופן כללי), ומתייחס לנימוק שלפיו אדרי בצעה את המעשה כדי לא להטיל בושה באביה.

להלן נבחן את הקטע בו מתייחס עמר אל מעשה ההמתה:

בל נשכח, בהקשר זה, כי – ובנוסף לאינטרס הציבורי, ככלל – הרי שמול ענינה של הנאשמת, מוכת הגורל, הניצבת בפנינו, מצוי בפנינו גם גורלו המר של אותו עולל בן יומו שחייו קופדו במחי יד, שניות או דקות לאחר שבא לאויר העולם, ואף כי את קול בכייתו הצליחה הנאשמת לחנוק, בהמיתה אותו, הרי שאת זעקות דמו לא יהא בידיה לעולם לחנוק, ואלו עולות מן האדמה ותמשכנה לזעוק ולהדהד. אם רחמים מבקשת, איפוא, הנאשמת על נפשה, הרי אנו, אין בידינו לשכוח שמידה זו לא היתה מנת חלקה, כאשר לא חסה ולא ריחמה על עוללה, ובהופכה את שאלתו הרטורית (במובן החיובי), של הנביא – "התשכח אישה עולה, מרחם בן ביטנה" (ישעיה מ"ט 15) – למציאות מרה ואכזרית. הנאשמת הפכה את עולה (עוללה) הרך לעול, לנטל ולאות קלון, לפי תפיסתה, שממנו יש להפטר, שעה שנשים רבות אשר האל לא פקד אותן בפרי בטן משתוקקות ומיחלות לחבוק בזרועותיהן תינוק ולהעניק לו חום ואהבה, אך הדבר לא צולח בידיהן, למרבית הצער.

קריאת הקטע מעלה תאור של מעשה אכזרי וקר רוח. לפי עמר, אדרי "לא חסה ולא רחמה על עוללה". חזרות על אותו טיעון, או על אותן מילים, נועדו על מנת לתת תוקף לדברים ולייצר עבורם הסטוריה מלאכותית.²⁸⁸ כדי להדגיש את חוסר הסבירות של מעשה ההמתה עמר משתמש בשאלה רטורית: "התשכח אישה עולה, מרחם בן ביטנה?".²⁸⁹ עמר קובע כי: "הנאשמת הפכה את עולה (עוללה) הרך לעול, לנטל ולאות קלון, לפי תפיסתה, שממנו יש להפטר". מתאור זה ניתן להבין כאילו חטאה הגדול של אדרי אינו המתת בנה אלא רצונה להפטר ממנו, רצון שאינו תואם את ההתנהגות המצופה מאם. רצונה של אדרי להפטר מבנה מקבל מימד נוסף, כאשר עמר מנגיד את התנהגותה של אדרי לרצון של נשים עקרות ללדת ולגדל ילדים. הרצון ללדת ולגדל ילדים מאפיין תפיסה נשית מסורתית נורמטיבית ואדרי מתוארת כפועלת בניגוד לו. סטייתה של אדרי מהתקן של נשיות מסורתית נורמטיבית יש בה

²⁸⁸ בוגוש ודון יחיא, לעיל ה"ש 18, בעמ' 252.

²⁸⁹ מעניין לראות שהפסוק המלא דוקא נותן מקום לאפשרות (החריגה) שאם תשכח את בנה: "התשכח אישה עולה מרחם בן ביטנה, גם אלה תשכנה ואנוכי לא אשכחך". השווה ל: "כרחם אב על בנים רחם ה' על יראיו" (תהילים קג 13), שם לא ניתנת אפשרות כזו.

כדי להחמיר את גינויה, מה גם שעמר שם את אדרי בעמדה נחותה עוד יותר, בכך שהוא מציב אותה אל מול נשים עקרות שאינן יכולות ללדת ולא אל מול נשים נורמטיביות.

בהמשך מציין עמר כי הנאשמת נהגה במניפולטיביות:

יתר על כן, לא למותר לציין בהקשר זה – ומבחינת זיקתו לעבירה הנדונה – כי גם מחוות דעתו של המומחה מטעם הנאשמת (ד"ר וייל) עולה מימד מניפולטיבי ברור, מצד הנאשמת, בהתייחסותה לעבירה, כאשר ביקשה לטעון בפניו כל העת, כי אינה אשמה במעשה, על שום שאינו אלא תוצאה של היותה מפגרת, כך לדבריה, וכי "אין היא כשירה לעמוד לדין", לדבריה. ד"ר וייל התרשם כי הנאשמת תודרכה לטעון טענות אלו, תוך עשיית שימוש מניפולטיבי, כאמור, במצבה ובנתוניה הקשים.

בפסקה זו מנסה עמר להציג את הנאשמת כאשה מניפולטיבית ומתוחכמת תוך שהוא מבסס עמדתו בעיקר על חוות דעתו של ד"ר וייל. קריאת הפסקה יוצרת את הרושם כי מבחינת השופט אין ספק שמדובר כאן באשה מניפולטיבית ושהדבר מבוסס על נימוקים שונים, ביניהם חוות דעתו של המומחה. קריאה זהירה יותר של הפסקה מעלה כי למעשה הנימוק היחיד של השופט להצגתה של הנאשמת כמניפולטיבית הוא חוות דעתו של המומחה. למרות שעמר כותב: "גם מחוות דעתו של המומחה..". עיון בפסקאות הקודמות של גזר הדין מעלה כי קודם לפסקא זו אין כל התייחסות מצידו של עמר למניפולטיביות של הנאשמת, כך שהמילה "גם" מיותרת לכאורה. הסבר אפשרי לכך יכול להיות שהיתה קיימת פסקה קודמת שהתייחסה למניפולציות מטעם הנאשמת אך היא נמחקה מן הגרסה הסופית של גזר הדין. אפשרות אחרת הינה שעמר חשב על סיבות נוספות אולם לא כתב אותן בגוף פסק הדין. כך או כך, המילה "גם" יוצרת אצל הקורא את התחושה שיש למניפולציות בסיס שהינו מעבר לחוות דעתו של המומחה למרות שפסק הדין אינו מפרט מהו אותו בסיס.

מעניין שעיון בדברי המומחה, כפי שמופיעים בגזר דינו של השופט אזולאי (בעמ' 5), מעלה תמונה שונה מזו המוצגת על ידי עמר: "יש רושם שהיא מקבלת יעוץ בקשר לחלק מתשובותיה, ולעיתים עשתה רושם גם אומלל וגם מניפולטיבי שנראים לא תואמים את יכולותיה כיוון שהם מורכבים יותר". בעוד שהמומחה שם את הדגש על יכולותיה של הנאשמת עמר דוקא נתפש לעניין המניפולטיבי ומרחיב אותו. בעוד אצל המומחה מדובר על "רושם מניפולטיבי" עמר מרחיב וטוען כנגד הנאשמת כי עשתה "שימוש מניפולטיבי במצבה ובנתוניה הקשים". עניין נוסף, שאין להתעלם ממנו, הוא העובדה שהמומחה מציין שניתן לנאשמת יעוץ לגבי תשובותיה. לאור בדידותה של הנאשמת, העובדה כי אין לה איש פרט למשפחתה, ומאחר שאנו יודעים כי הנאשמת כנועה, פאסיבית ומצייתת לדרישות אחיה

ומשפחתה מתוך פחד, יתכן שמה שמוצג כ'מניפולציה' הינו תוצאה של אותה כניעות וצייתנות להוראות שנתן לה מי מבני משפחתה.

לקראת סוף גזר הדין כותב עמר את הדברים הבאים :

כן, ועם כל ההתחשבות במצבה הנפשי של הנאשמת, במצוקתה, בתלאותיה וביתר נסיבותיה, הרי, שבסופו של דבר, גם על פי דבריה, ביצעה את המעשה שביצעה רק כדי להימנע מהטלת בושה, כדבריה, על משפחתה, ובמיוחד, על אביה, שהינו אדם דתי מוכר ומכובד בקהילתו. ואולם, ואף שאין אני שוכח לרגע את מימרת חז"ל, לפיה "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו", הרי שמכל מקום, ואובייקטיבית, לא דבק כל רבב הילכתי באותו יילוד (ככל שהדברים נוגעים לחשש למעמדו של אבי הנאשמת בקהילתו, כאדם דתי), ואף מבחינת התייחסות החברה והסביבה, אין לראות איזו "סטיגמה", כולי האי, דבקה, כביכול, באותו יילוד או בנאשמת עצמה, רק על שום שאותו יילוד בא לעולם שלא מנישואין.

לגבי הנימוק כי אדרי עשתה המעשה כדי לא להטיל בושה על אביה - נראה שעמר נותן לנימוק זה חשיבות רבה ("הרי, שבסופו של דבר..."). עמר טוען כי אובייקטיבית אין כל בעיה הלכתית עם הילוד או אמו. טיעון זה מציג את המעשה של אדרי כמעשה לא רציונלי ולא דרוש. בכך אומר למעשה עמר, כי מדובר בטרגדיה אישית, שכן חוסר הרציונליות שבפעולה של אדרי הוא שהמיט עליה את האסון. הטיעון הזה הוא טיעון בעייתי מאד ממספר בחינות. ראשית - גם אם לא נפל בילד כל פגם הלכתי, הרי בחברה דתית שמרנית אין זה מקובל שאשה תלד מחוץ לנישואין, ולמרות שאין פגם הלכתי בכך, קשה לומר שהאם לא תוקע ע"י סביבתה. שנית - למרות שעמר אינו שוכח את מימרת חז"ל על כך שאין לדון אדם עד שמגיעים למקומו, הוא בהחלט דן את אדרי, ומתעלם לחלוטין ממצבה הסובייקטיבי. שלישית, בניגוד לאזולאי, המטיל את האחריות בעניין חששה של אדרי לספר לאביה, על אביה או על החברה, האצבע המאשימה מופנית על ידי עמר כלפי אדרי בלבד. האחריות עוברת מהחברה לאשה שכן היא מוצגת כמי שבחרה בחירה לא רציונלית תוך התעלמות ממגוון האמצעים שהמשפט והחברה מספקים להגנתה.²⁹⁰

ה. סיכום הגישות העולות מפסק הדין בעניין אדרי

כל אחד מהשופטים מסביר את מעשה ההמתה באופן שונה: אדרי של אבידע היא קורבן של נסיבות, וביצעה את המעשה בגלל מציאות חייה. אדרי של אזולאי אשמה במצב אליו הגיעה ואדרי של עמר

²⁹⁰ בילסקי, לעיל ה"ש 20, בעמ' 8.

המיתה את בנה בהיותה, על פי תפיסתו, אשה אכזרית, חסרת רחמים ומניפולטיבית הפועלת באופן בלתי סביר.

ניתוח הטקסטים השיפוטיים מעלה כי השופטים עושים מניפולציות על העובדות, בין במודע ובין שלא במודע, על מנת להתאימן להשקפת עולמם. אזולאי מציג את אדרי כאדם עם חופש פעולה וחופש מחשבה, למרות שהצגה זו אינה מתיישבת עם מצבה השכלי של אדרי או עם האופן בו השפיעה על אדרי מציאות חייה. אבידע מציגה את אדרי כקורבן חסר אוניס המופעל על ידי הנסיבות ורואה במציאות חייה את המניע למעשה ההמתה ואילו השופט עמר, הרוצה להציג את הנאשמת כאשה מניפולטיבית ו'רעה', משתמש בדברי המומחה באופן מניפולטיבי על מנת לחזק את השקפתו שלו. העובדה שסיפור אחד מסופר בשלוש דרכים כה שונות, ושהשוני נובע ממניפולציות שעושים השופטים על עובדות המקרה, מחדדת את ההבנה שכל סיפור משקף את השקפת עולמו של השופט שכתב אותו.

נקודה מעניינת שעולה מן הניתוח היא כי לעיתים, שיקולים לטובת הנאשמת שאינם מתיישבים עם הנרטיב, או ההסבר בו בחר השופט, מאוזכרים בפסק הדין, על מנת לתת את הרושם ששיקולים אלה נלקחו בחשבון, אך בסופו של דבר לא ניתן להם משקל של ממש. כך, למשל, אזולאי שניתוח דבריו מעלה כי הוא רואה בנאשמת את האחראית הבלעדית למעשה, מתייחס בגזר דינו לחשבון הנפש שעל החברה לערוך. ניתוח החלטתו מעלה כי השיקול החברתי לא נלקח בחשבון כאשר הוא גוזר את עונשה של הנאשמת. באופן דומה השופט עמר מציין שיקולים כמו מצבה הנפשי ומצוקתה של הנאשמת, אך בסופו של דבר שם את הדגש על היות המעשה לא רציונאלי. נקודה מעניינת נוספת הינה שכאשר הנאשמת מוצגת באשה אקטיבית ופעילה, המשקל שניתן למציאות חייה קטן וכאשר היא מוצגת כדמות סבילה ופאסיבית, המשקל שניתן לנסיבות חייה – גדול יותר.

2. ופא מחאמיד

ת"פ 01/456 (חיפה) מ"י נ' ופא בת מוחמד מחאמיד - גזר דין מיום 2003/12/10

ע"פ 04/1796 ופא מחמיד נ' מ"י - ערעור על גזר הדין מיום 2003/12/10

ת"פ 01/456 (חיפה) מ"י נ' ופא בת מוחמד מחאמיד – גזר הדין מיום 28/6/06

ע"פ 06/7215 פלונית נ' מ"י - ערעור על גזר הדין מיום 28/6/06²⁹¹

א. רקע כללי

²⁹¹ עניין מחאמיד, לעיל ה"ש 193.

וופא מחאמיד המיתה את בנה בדקירות סכין כשהיה בן שנה ושבעיים. בע"פ 7215/06 מתוארות נסיבות חייה של מחאמיד ונסיבות הארוע, כדלקמן:

המערערת גדלה במשפחה רב-בעייתית באום אל פחם, תוך אלימות פיסית של ההורים כלפי ילדיהם וביניהם, ונסיונות לניצול מיני על-ידי גברים לרבות האב; משנפטר האב הואשמה וופא בקירוב קיצו בשל האשמות מיניות שהעלתה. גם בהמשך, משעזבה את משפחתה ועבדה בעבודות מזדמנות, הוטרדה לדבריה מינית והיתה קרוב לניצול. בנה נולד לה (לאחר הפלה אחת בהריון קודם) כחד הורית ללא זיהוי אב, והיא השתכנה בשכונה יהודית דתית. לפי דיווחי טיפת חלב השתדלה לטפל בתינוק אך היתה מדוכאת ותשושה, ופיתחה חששות פן ילקח ממנה הילד. בהיות בנה בן שנה ושבעיים המיתה אותו: היא ניסתה להצית אותו ומשלא הצליחה, דקרה אותו בסכין.

מחאמיד הורשעה על ידי ביהמ"ש המחוזי ברצח ונגזר עליה מאסר עולם (ת"פ 456/01). היא ערערה לביהמ"ש העליון וביהמ"ש החליט כי היא עומדת בתנאי סעיף 300א לחוק העונשין ולפיכך יש להחזיר את העניין לבית המשפט המחוזי על מנת שיגזור עונש מופחת (ע"פ 1796/04). הדיון הוחזר לבית המשפט המחוזי, וזה גזר עליה 18 שנות מאסר. הוגש ערעור נוסף על גובה העונש וביהמ"ש העליון העמיד את העונש על 15 שנות מאסר (ע"פ 7215/06).

בכל אחת מההחלטות שניתנו בעניינה של מחאמיד מתוארות עובדות המקרה באופן שונה, ובכל אחת מהן ניתן משקל שונה לנסיבות חייה. להלן נבחן את גזה"ד הראשון שניתן בבית המשפט המחוזי, שבו נגזר על מחאמיד מאסר עולם, את גזה"ד השני שניתן בבית המשפט המחוזי בו נגזרו על מחאמיד 18 שנות מאסר, ואת פסק הדין בערעור בבית המשפט העליון, בו הועמד עונשה על 15 שנות מאסר.

ב. גזה"ד הראשון (לינדשטראוס, ג'ובראן ודר)

בגזה"ד הראשון שניתן בעניינה של מחאמיד, בשנת 2003, הרשיע ביהמ"ש המחוזי את הנאשמת בעבירה של רצח בכוונה תחילה, על פי הודאתה ובחן את הטענה כי יש לקבוע ענישה מופחתת על פי סעיף 300א(א) לחוק העונשין. עיקר גזה"ד הוקדש לשאלה האם הנאשמת היתה שפויה בזמן ביצוע מעשה ההמתה. ביהמ"ש התייחס לחוות הדעת הפסיכיאטריות שהוגשו מטעם הצדדים והגיע למסקנה שלא נתקיימו התנאים הנדרשים בסעיף 300א(א) לחוק העונשין, תשל"ז-1977 לשם הקלה בעונש. בפתח גזר הדין מתאר ביהמ"ש את עובדות המקרה:

הנאשמת ילדה בן ביום 23.11.00. בהיות הילד בן שנה ושבעיים, ביום 7.12.01, החליטה הנאשמת להמית את בנה. היא הכניסה לדירה בלון גז וניסתה להצית אותו. משלא עלה הדבר בידה, נטלה שמיכות שהיו בדירה וניסתה להצית את המנוח. לאחר מכן הצטיידה בסכין ודקרה את המנוח שלוש פעמים בבטנו העליונה משמאל. הדקירות פגעו קשות במנוח. לאחר מכן כיסתה הנאשמת את פניו של בנה המנוח באמצעות כרית.

מדובר בפרוט טכני ולאקוני של עובדות המקרה. העובדות מתייחסות אך ורק נקודתית למעשה ההמתה, בלא כל התייחסות לנסיבות חייה של הנאשמת, לנסיבות ההריון או לסיבת ההמתה. תירוש, שערכה השוואה בין תאורי סיפור אונס,²⁹² טוענת כי כאשר אונס מתואר בדיווח 'רזה', אובייקטיבי לכאורה, אודות העובדות, יש בכך משום הדחקה-הסתרה של ההבטים השליליים של מעשה האונס. זהו יצוג משטיח של מה שהובא בפני ביהמ"ש, ואשר אינו מייצג את הנאנסת. לפי תירוש, מאחורי יצוג כזה, עומדת השקפה שאינה מוכנה או אינה מסוגלת, לראות את הכאב, ההשפלה, האלימות והבהלה של קורבן האונס. בענייננו – תאור מצומצם כאמור, מדחיק-מסתיר את הרלבנטיות של נסיבות חיי הנאשמת למעשה ההמתה, ומיצג השקפה שאינה מוכנה לראות את נסיבות החיים כגורם רלבנטי למעשה העבירה; ואכן, התייחסות ראשונה לנסיבות חייה של הנאשמת אנו מוצאים רק בסוף פסק הדין. לאחר שגוזר ביהמ"ש את דינה של הנאשמת למאסר עולם:

משהגענו למסקנה שאין מקום לענישה מופחתת, והעונש הנגזר על הנאשמת הוא עונש חובה, אין מקום לבחינת שיקולים אישיים לצורך קביעת העונש. עם זאת, אין אנו יכולים להמנע מלציין שבפנינו טרגדיה של אשה צעירה, שעברה מסכת חיים קשה מאז ילדותה. הנאשמת ניסתה להתמודד עם קשיים אלה. אף שבשלב מסוימים נראה היה שהיא עומדת בכך ומצליחה לבנות לה חיים משלה, לא עמדה בלחצים והרגה את פרי בטנה.

נראה שפסקה זו נועדה על מנת להראות כי ביהמ"ש לא התעלם מנסיבות חייה של הנאשמת. אלא שקריאה זהירה של פסקה זו, מעלה כי למעשה מופנית כאן אצבע מאשימה כלפי הנאשמת, על כך ש"ניסתה להתמודד" (אך לא הצליחה) ו"לא עמדה בלחצים" (יתכן שמישהי אחרת במקומה היתה עומדת בלחצים). כמו בפסק דינו של אזולאי בעניין אדרי, מואשמת הנאשמת במחדלה ובכך שלא עמדו לה כוחות הנפש. עוד יצויין כי ביהמ"ש אינו מפרט מהם אותם חיים קשים של הנאשמת, דבר שאינו מאפשר לקורא בחינה אמיתית של השאלה, האם אשה אחרת במקומה של הנאשמת, היתה יכולה להתמודד עם נסיבות חיים אלה בצורה טובה יותר.

²⁹² תירוש, לעיל ה"ש 118, בעמ' 588.

נקודה מעניינת נוספת, הינה השימוש שעושה ביהמ"ש בפעלים אקטיביים: למרות שמדובר בפסקה קצרה יחסית, מספר הפעלים המתיחסים לפעולותיה של הנאשמת, גדול (החליטה, הכניסה, ניסתה להצית, נטלה, הצטיידה, דקרה, כיסתה). שימוש בפעלים אלה יוצר אצל הקורא את הרושם כי מדובר באשה עצמאית והחלטית שביצעה פעולות ביוזמתה ומרצונה.

ג. גזה"ד השני (דר, שיף והורוביץ)

בגזה"ד השני של ביהמ"ש המחוזי, אשר בו נגזרו על הנאשמת 18 שנות מאסר, תאור תמצית העובדות מצומצם פחות: בעוד גזה"ד הראשון עוסק אך ורק בתאור טכני לאקוני של מעשה ההמתה, בגזר דין זה יש התייחסות מסוימת לנסיבות חייה של הנאשמת:

תמצית העובדות היתה שהנאשמת, שעזבה את בית הוריה, ילדה ילד שלא מנישואין וחייתה לבדה, החליטה להיות הילד בן שנה ושבעיים, להמיתו. לאחר נסיונות מספר להמיתו באמצעות הצתת בלון גז ושמיכות, נסיונות שעלו בתוהו, הצטיידה בסכין ודקרה את המנוח שלוש פעמים בבטנו העליונה משמאל. הדקירות פגעו קשות במנוח. לאחר מכן כיסתה הנאשמת את פניו של בנה המנוח באמצעות כרית.

למרות שיש כאן לכאורה התייחסות לעברה של הנאשמת, התאור העובדתי מנתק את מחאמיד מההקשר חברתי-סביבתי. מחאמיד מתוארת כפועלת באופן עצמאי ומנותק מהקשרים חברתיים: היא "עזבה את בית הוריה", ולא מוסבר מדוע עשתה זאת. היא "ילדה ילד שלא מנישואין" גם כאן אין בנמצא הסברים לסיטואציה בה התרחש הדבר. ולסיום היא: "חייתה לבדה". הצרוף של כל אלה יוצר את הרושם של אשה עצמאית, שמחליטה עבור עצמה. לכן, כשבהמשך הדברים מצוין כי היא "החליטה להיות הילד בן שנה ושבעיים להמיתו", מתקבל הרושם שנעשתה כאן החלטה שקולה מצידה של אשה עצמאית והחלטית.

זאת ועוד. ביהמ"ש בחר לציין שלוש עובדות לגבי חייה של מחאמיד (עזבה את בית הוריה, ילדה מחוץ לנישואין, חיתה לבדה). שתי העובדות הראשונות טעונות מטען חברתי שלילי - עזיבת בית ההורים ללא כל סיבה הנראית לעין, אינה נתפסת בחברה כדבר חיובי, מה גם שביהמ"ש בוחר להשתמש בלשון "עזבה", מילה בעלת מטען שלילי (וזאת למרות שבנסיבות העניין המילה "נמלטה" היתה יותר מתאימה). לגבי לידה מחוץ לנישואין, גם עובדה זו בעייתית מבחינה חברתית שכן בחברות רבות לידה מחוץ לנישואין מטילה סטיגמה על האם והילוד. לגבי העובדה השלישית, שמחאמיד "חייתה לבדה",

על פניו אין כאן כל מטען שלילי, אלא תאור אובייקטיבי של מצב, אולם מאחר שעובדה זו מגיעה מיד לאחר שתי קודמותיה ובהמשך להן, ניתן לראות גם בכך מעין הבעת ביקורת על הנאשמת, על כך שחיתה לבדה. ובמה דברים אמורים?

הצגתה של מחאמיד כדמות עצמאית, החלטית, העוזבת את בית הוריה בלא כל סיבה מפורשת וחיה לבדה, יש בה כדי להציב את מחאמיד כאנטיתזה למיתוסים אודות נשיות. לפי מיתוסים אלה אשה נמצאת בבית ומטפלת במשפחה (הורים וילדים כאחד), אשה היא פאסיבית ולא מקבלת החלטות על דעת עצמה, וודאי שאינה חיה לבדה. הצגתה של מחאמיד באופן המנוגד למיתוסים אלה מציב אותה בעמדת 'האשה הרעה'. סטנגל ונרוני²⁹³ טוענים כי הגדרת האשה כרעה מאפשרת שימורן של התפישות אודות הפאסיביות וחוסר האלימות של הנשים, לכן הצבתה של מחאמיד באופן זה מאפשרת לביהמ"ש להשית עליה עונש של 18 שנות מאסר, העונש הגבוה ביותר שנגזר על אם שהמיתה את בנה, לאחר שהוגש ערעור על גובה העונש.

אלא שבחינת סיפור חייה של מחאמיד מעלה תמונה מורכבת יותר. כאמור לעיל, מחאמיד סבלה מאלימות מצד הוריה, סבלה מניצול מיני מצד אביה, וכשנפטרה, האשימו אותה במותו בשל כך שאמרה שהוטרה על ידו. בנסיבות כאלה, קשה לומר ש'עזיבתה' את בית הוריה מנותקת ממה שקרה שם. האם בנסיבות אלה לא יהיה יותר נכון לתאר את 'עזיבתה' כהמלטות על מנת לשמור על חייה, על חיי בנה ועל שפיותה?

לקראת סוף גזר הדין מציין ביהמ"ש כי :

העובדה שהנאשמת אהבה את בנה וטיפלה בו, העובדה שחייה היו קשים עד לרצח ובוודאי שהם קשים לאחריו, כל אלה צריכים להלקח בחשבון אולם במידה מוגבלת, לאור חומרתה של העבירה והעובדה שהנאשמת, בגלל החשש כי תופרד מבנה, העדיפה לקפד את חייו.

לזכות מחאמיד נזקפת העובדה כי אהבה את בנה וטיפלה בו וכן כי "חייה היו קשים", אך ביהמ"ש אינו מפרט במה באו לידי ביטוי האהבה או הטיפול וכן אינו מפרט את הקשיים שהיו מנת חלקה, ובכך אינו מאפשר לקורא להבין במה דברים אמורים. הנימוקים הללו אף מוצגים מפורשות כנימוקים שצריכים

²⁹³ Stangle, לעיל ה"ש 94, וכן HILARY NERONI, THE VIOLENT WOMEN: FEMININITY, NARRATIVE, AND VIOLENCE IN CONTEMPORARY AMERICAN CINEMA (2005).

להלקח בחשבון באופן מוגבל. את עיקר המשקל שם בית המשפט על חומרתה של העבירה ועל הנימוק של הנאשמת למעשה ההמתה, שמוצג כנימוק אגואיסטי ולא רציונלי (הנאשמת העדיפה להמית את בנה בגלל חשש שלה). הצגת הנימוק באופן זה ממשיך את הקו של בית המשפט הרואה בנאשמת 'אשה רעה'. רק על מנת לסבר את האוזן, ולהראות כי ניתן להסביר את המעשה באופן אחר, נציין כי באת כוחה של הנאשמת יחסה את המעשה "לעיוות בחשיבה של הנאשמת שסברה שהיא מצילה את בנה מחיים קשים" (עמ' 2 לגזה"ד).

ד. הערעור בפני בית המשפט העליון על גזה"ד השני (לוי, רובינשטיין ופוגלמן)

בערעור בפני בית המשפט העליון על גזה"ד השני נפתח פסק הדין במשפט הבא: "בפנינו פרשה טראגית, שבה רצחה אם, במצב נפשי קשה, את בנה בן השנה". כבר מפתח זה אנו למדים כי הדגש ששם ביהמ"ש הוא על מצבה הנפשי של הנאשמת. בהמשך מצטט ביהמ"ש חוות דעת שמפרטת את נסיבות חייה של הנאשמת ואת מצבה הפסיכיאטרי. מעניין לראות, כי למרות שמדובר בהחלטה השלישית מבין השלוש, זוהי ההחלטה הראשונה שממנה ניתן ללמוד בצורה מסודרת, על נסיבות חייה של הנאשמת (ראה פרוט במבוא לעיל). לגבי המשקל שנותן בית המשפט העליון לנסיבות חייה, נאמר על ידי ביהמ"ש:

אין חולק כי אין להתעלם מהסיטואציה הנפשית הקשה שאשה בודדת זו, מנותקת ממשפחה, מן החברה בה גדלה, נמצאה ונמצאת בה.

כאן, לראשונה, מתבונן ביהמ"ש בעולם מנקודת מבטה של מחאמיד. ביהמ"ש מכיר בבדידות שלה, בניתוק שלה ממשפחתה ובניתוק מהחברה בה גדלה (מעניין לראות את ההתייחסות השונה של בתי המשפט לאותה עובדה: העובדה שמחאמיד "חיתה לבדה" (בלשון ביהמ"ש המחוזי), הופכת ל"אשה בודדת" (בלשון ביהמ"ש העליון). למרות שביהמ"ש מכיר בנסיבות חייה של מחאמיד, הדגש מושם על ידו על "הסיטואציה הנפשית הקשה" שנגרמה כתוצאה מאותן נסיבות.

ה. סיכום הגישות העולות מפסקי הדין בעניין מחאמיד

בפסקי הדין שניתנו בעניין מחאמיד ניתן לזהות את את נרטיב 'האשה האוטונומית' הרואה בנאשמת אחראית בלעדית למעשיה, כאשר הנסיבות החברתיות האופפות את המעשה כמעט ואינן מקבלות משקל. נרטיב 'האשה הרעה', ונרטיב 'האשה המשוגעת' המתמקד בסיטואציה הנפשית הקשה בה היתה שרויה הנאשמת כתוצאה ממצאות חייה.

באף אחד מגזרי הדין לא נותן בית המשפט משקל של ממש למציאות חייה של הנאשמת. בשני גזרי הדין של בית המשפט המחוזי אנו מוצאים כי לקראת סוף פסק הדין, כאילו על מנת לצאת ידי חובה, מתייחס בית המשפט לראשונה לנסיבות ("מסכת חיים קשה מאז ילדותה" בגזה"ד הראשון, "אהבה את בנה וטיפלה בו" ו-"העובדה שחייה היו קשים", בגזה"ד השני), אך שיקולים אלה אינם מקבלים כמעט משקל. ("אין מקום לבחינת שיקולים אישיים לצורך קביעת העונש" בגזה"ד הראשון ו- "כל אלה צריכים להלקח בחשבון אולם במידה מוגבלת" בגזה"ד השני). בניגוד לבית המשפט המחוזי, בית המשפט העליון מכיר במציאות חייה הקשה של מחאמיד, ומתייחס אליה בפסק דינו, אך הדגש מושם על ידו על "הסיטואציה הנפשית הקשה" שנגרמה כתוצאה מאותה מציאות חיים ולא על מציאות החיים עצמה או על האחראים לה.

3. פלונית (ממוצא בדואי)

ע"פ 06/4147 פלונית נ' מ"י²⁹⁴

א. רקע כללי

פלונית, צעירה רווקה ממוצא בדואי, בעלת ארבע שנות לימוד, הרתה כתוצאה מיחסים שקיימה עם בן דודה. היא ילדה בן, אולם היות שחששה כי בעקבות הלידה נשקפת סכנה ממשית לחייה, המיתה את התינוק מיד כשנולד. המערערת הודתה בעובדות כתב האישום ובעקבות הסדר טיעון נגזר דינה לשבע שנות מאסר. בערעור שהוגש על העונש התייחסו השופטים בעיקר לנסיבות החברתיות בהן נעשה המעשה, תוך התחשבות בנקודת מבטה הספציפית של הנאשמת. השופטים נחלקו בעניין העונש שיש להטיל על הנאשמת: השופטים לוי וברלינר סברו כי יש להשאיר את העונש על כנו, לעומתם, המשנה לנשיאה ריבלין, סבר כי יש להפחית את עונשה של הנאשמת ל-5 שנות מאסר. להלן נערוך השוואה בין גזר הדין שנכתב על ידי לוי לבין גזר הדין שנכתב על ידי ריבלין.

ב. גזר דינו של השופט לוי – לעומת גזר דינו של המשנה לנשיאה ריבלין

עובדות המקרה מתוארות על ידי השופט לוי באופן הבא:

טרגיות הן נסיבותיו של הערעור המונח בפנינו. המערערת, צעירה רווקה, ממוצא בדואי, הרתה מיחסים שקיימה עם בן-דודה, ובתום חודשי הריון ממושכים ילדה בן זכר שעם לידתו הציב בפניה דילמה אנושית קורעת לב. המערערת, שכל השכלתה הצטמצמה לארבע שנות לימוד בלבד, היתה מודעת להשקפתם של הסובבים אותה ולפיה אישה המקיימת יחסים מסוג זה עם מי שאינה נשואה

²⁹⁴ עניין פלונית ממוצא בדואי, לעיל ה"ש 205.

לו, פוגעת פגיעה אנושה לא רק בכבודה שלה (לו ספק אם יש תקנה), אלא גם בכבודם של בני משפחתה. נוכח זאת, ידעה המערערת כי אם לא תמצא פתרון מהיר למבוך אליו נקלעה, היא עלולה לשלם על כך אף בחייה. וכך נקלעה אישה צעירה זו, שאינה מצוידת בכלים המוכרים בחברה מודרנית כדי להתמודד עם הריון לא רצוי, לצורך לבחור בין חייה שלה לחייו של בנה שאך זה בא לעולם. בנסיבות קשות אלו גבר במערערת יצר החיים, והוא שהובילה להחלטה הנוראה לקפד את פתיל חייו של פרי בטנה במו ידיה.

המשנה לנשיאה, א' ריבלין, מתאר את עובדות המקרה בצורה קצת שונה:

במקרה שלפנינו אין - ולא היתה - מחלוקת באשר לעובדות שהובילו לתוצאה הטרגית. המערערת, בחורה בדואית צעירה, שהיתה בת 19 בעת ביצוע העבירה, הרתה לבן דודה. המערערת גדלה במשפחה בת 17 ילדים, המנהלת אורח חיים שמרני, מסורתי-בדואי. המערערת היא בעלת אישיות דלה מאד: אינה יודעת קרוא וכתוב וסייעה מגיל 15 לפרנסת משפחתה במרעה ובחקלאות. המערערת כלל לא היתה מודעת לעובדה כי היא בהריון, וביום בו נודע לה כי היא בהריון מתקדם, בשבוע ה-36, היא ילדה בביתה בלידה מוקדמת. המערערת חנקה את תינוקה למוות מיד לאחר שהגיח לאוויר העולם. המערערת - כך הבהירה התביעה וכך קבע גם בית המשפט קמא - היתה נתונה במצוקה נפשית קשה ולא ראתה מוצא אחר מלבד המתת התינוק. אין ספק כי היא פעלה בדרך שנראתה לה כאפשרות היחידה להציל את חייה שלה, ופעלה על גבול הכורח.

שני השופטים מתארים אשה לא משכילה, שנקלעה למצב בו היה עליה לבחור באחת משתי אופציות - להמית את תינוקה או למות והיא בחרה להציל את חייה. למרות התאור הדומה, כל אחד מהם רואה את מעשיה של הנאשמת באופן אחר: השופט לוי מתאר את הנאשמת כאחת ש"השכלתה הצטמצמה לארבע שנות לימוד" וכאחת ש"אינה מצוידת בכלים המוכרים בחברה מודרנית כדי להתמודד עם הריון בלתי רצוי", למרות זאת, כשהוא מיחס לנאשמת פעולות, הוא עושה שימוש בפעלים שמצביעים על אשה חושבת, מודעת, מבינה ומקבלת החלטות: "היתה מודעת", "ידעה", היתה במצב בו היה לה "הצורך לבחור", והיא הגיעה ל"החלטה". הנאשמת של ריבלין, לעומת זאת, מתוארת על ידי שימוש בפעלים שליליים: "אינה יודעת" (קרוא וכתוב), "כלל לא היתה מודעת" (לעובדה כי היא בהריון), "לא ראתה" (מוצא). הנאשמת של ריבלין אינה מחליטה או מבצעת בחירה, כפי הנאשמת של לוי, אלא פועלת כמעט מחוסר ברירה "על גבול הכורח". בעוד שנטייתו של לוי היא לראות בנאשמת אשה עצמאית האחראית למעשיה, נטייתו של ריבלין היא לראות בה קורבן של נסיבות.

השופט לוי ממשיך וכותב כדלקמן :

קשה היא מלאכת הענישה, וקשה היא שבעתיים בתרחישים קיצוניים מן הסוג שערעור זה הציב בפנינו. מחד, מדובר בספק-אשה ספק-נערה שביצעה עבירת רצח לכל דבר ועניין. מאידך, אתה תוהה כיצד היו נוהגים רוב הבריות באותן נסיבות, ואם החלטתם היתה שונה מזו שגמלה בלבה של המערערת. שני שיקולים קוטביים אלה חייבו את בית המשפט המחוזי למצוא את נוסחת האיזון הראויה למקרה המיוחד שהובא בפניו. אותה נוסחה היתה חייבת לתת ביטוי לכלל האוניברסאלי בדבר קדושת החיים, ולסלידה העמוקה שחש כל בר דעת מהמתתו של עולל בידי הורה שעקב החולשה האנושית בעט במוסכמות הנהוגות בקרב בני עדתו. מנגד, לא ניתן ואסור להתעלם מן המצוקה האנושית אליה נקלעה המערערת, שעקב הנסיבות בהן גדלה ובהן חונכה לא היתה מצוידת בידע ובכלים העומדים לרשותו של כל מי שחי בחברה מודרנית כדי להתמודד עם מצבים מסוג זה. שיקול נוסף שגם עליו אנו מצווים לתת את הדעת, מקורו בכך שהצדדים הציגו בפני בית המשפט המחוזי הסדר טיעון שהתייחס גם לנושא הענישה, וממנו לא חרג בית משפט קמא.

למרות שעל פניו נראה שלוי סבור כי נסיבות חייה של הנאשמת הביאו אותה למצב בו המיתה את בנה, הוא מוצא גם בנאשמת אחריות למעשים. לוי מדבר על "הסלידה העמוקה שחש כל בר דעת מהמתתו של עולל בידי הורה שעקב החולשה האנושית בעט במוסכמות הנהוגות בקרב בני עדתו". לוי משתמש במילים "חולשה אנושית" ו"בעיטה במוסכמות". בעיטה במוסכמות הינה פעולה אגרסיבית ואקטיבית שנעשית מתוך כוונה, וקשה לישוב אותה עם המילים "חולשה אנושית". זאת ועוד, לוי אינו מתייחס למקרה הספציפי אלא מדבר על מקרה כללי. השימוש בנרטיב אוניברסלי כללי, גורם לכך שהמקרה הפרטי הופך משועבד לסיפור הכללי ואינו נבחן על פי העובדות המיוחדות המאפיינות אותו, אלא על פי תבנית קבועה מראש, המפשיטה אותו מפרטיו הקונקרטיים.²⁹⁵ יתרה מכך - בדונו במקרה הכללי, עושה לוי שימוש בלשון ניטרלית מבחינה מגדרית ומתייחס ל'הורה' שהמית את ילדו (להבדיל מ'אם' שהמיתה את ילדה). שימוש בלשון כאמור יוצר את הרושם שאין הבדל בין אם לאב ומרמז לכך שהורות היא ענין שוויוני, נייטרלי מבחינה מגדרית. רימלט טוענת כי השימוש ברטריקה נטרלית של הורות, הינה בעייתית ממספר טעמים : ראשית, הוא מבלבל בין מודל ההורות השוויונית כאידאל ראוי לבין המציאות החברתית בפועל שעדיין משקפת חוסר שוויון ממשי בין גברים לנשים בזירה המשפחתית. שנית, במקרים רבים מתברר כי הדיבור על שוויון מגדרי הינו ריק מתוכן ואינו מעיד על שינוי תפישתי, שכן שופטים רבים עדיין אוחזים בתפיסות סטריאוטיפיות ביחס לתפקידן של

²⁹⁵ נגבי, לעיל ה"ש 16, בעמ' 43.

אמהות.²⁹⁶ במקרה דנן נראה כי לוי נוטה ליחס לנאשמת יכולות רבות יותר מאלה המיוחסות לה על ידי המשנה לנשיאה, וניתן לסבור כי יחוס יכולות אלה מתבסס על אי הבנתו את המציאות החברתית בה מתפקדת הנאשמת כאשה, דבר העולה בקנה אחד עם לשונו הנטרלית מגדרית. בין כך ובין כך, לוי מאשים את הנאשמת על כך שגילתה חולשה ונהגה בניגוד למה שמקובל בחברה, תוך התנערות מהחברה לה היא שייכת. האשם מופנה כלפי אדרי ולא כלפי החברה או כלפי המוסכמות החברתיות.

לעומת לוי, המשנה לנשיאה נותן משקל של ממש לנסיבות חייה של הנאשמת, רואה אותה כקורבן של נסיבות אלה ואת החברה כאחראית למצב אליו הגיעה. להלן ציטוט דבריו, המדברים בעד עצמם:

בית המשפט המחוזי גזר על המערערת שבע שנות מאסר. חברי סבור כי יש להותיר עונש זה על כנו. אני סבור, לעומתו, כי יש מקום לקבל את הערעור וליתן משקל רב יותר להיות המערערת עצמה קורבן של נסיבות חייה, של הדלות הרגשית ושל האילוצים החברתיים בסביבה בה גדלה. סבורני כי לא ניתן לשפוט את המערערת, שפעלה מתוך האופק המצומצם של עולמה ומתוך הדלות והבורות בהן גדלה, על פי נורמות החיים המערביים המודרניים, על האפשרויות והידע הקיימים בהם. המערערת היתה נתונה לחשש ממשי ומיידי לפגיעה בחייה בידי אביה והגברים במשפחה, אם וכאשר ייודע להם דבר הריגה. כפי שעולה מחוות הדעת שנערכה בעניינה בסמוך למעצרה, המערערת, "בעלת קווים אישיותיים בלתי בשלים, גבוליים", חוותה את התנהגותה כמרד וכפגיעה משמעותית בערכים הבדואיים בכלל וכפגיעה בכבוד המשפחה בפרט. היא ביצעה את המעשה הנפשע מתוך מצוקה נוראית, כשאין איש לצידה, שיכול לסייע לה. מצוקתה האישית של המערערת ואימת המוות בה היתה נתונה אינן משקפות תחושות סובייקטיביות בעלמא. יש להן אחיזה ממשית במציאות בה גדלה המערערת, בדלות המכאיבה, בבדידות הקשה ובהעדר כל גורם תומך - הכל במסגרת חברה מסורתית. די לעיין בתסקיר שירות המבחן שנערך בעניינה של המערערת כדי להבין את הסכנה הממשית שנסקפה לחייה: כך, מצוין בתסקיר כי משפחת של המערערת מסרה כי אין בכוונתה לפגוע במערערת, אולם בה בעת מתנגדים בני המשפחה לקבל סיוע מגורמי הטיפול של מחלקת הרווחה במקום ישובם. עוד ציין שירות המבחן כי התרשם כי המערערת "מתמודדת עם מצב נפשי ואישי יוצא דופן וזקוקה להגנה ולהתייחסות טיפולית", אולם ויתר על האפשרות להעביר את המערערת למקלט לנערות במצוקה כחלופה למעצרה, שכן התקשה "להעריך כיצד יתפרש על ידי בני משפחת מוצאה וההשלכות של כך על מידת הסיכון לחייה" (הדגשות הוספו). בנסיבות אלה, השקפתו, הנכונה כשלעצמה, של בית המשפט המחוזי, בדבר "זעקת החברה, הזועקת את זעקתו של התינוק העולל שנקטל" אינה עומדת לבדה. הסגורית המלומדת היתה סבורה כי "בדבריו אלה מתעלם בית המשפט מהאחריות החברתית

²⁹⁶ רימלט אמא טובה, אמא רעה, לעיל ה"ש 75.

להזנחה הסביבתית והחינוכית בה התנהלו חיי המערערת" וכי "החברה הישראלית.. לא נחרדה ולא נזעקה לעמוד לצידה של המערערת בשנים ארוכות של הזנחה ובכל השנים בהן לא זכתה לקבל זכויותיה, דוגמת חוק חינוך חובה...". "המשקל שראוי להעניק לזעקות החברה הנחלצת להגן על העולל שנקטל" – כך טענה הסנגורית – "צריך לעמוד ביחס ישר למידת האחריות והדאגה שהחברה הישראלית מוכנה להביע כלפי המתרחש ביישובי הפזורה הבדואית". בכך אין להצדיק את המעשה הנורא, אך אין לשכוח, עם זאת, את עצם היות המערערת, במובנים מסוימים, קורבן.

ג. סיכום הגישות העולות מפסק הדין בעניין פלונית

בעוד שלוי מתייחס אל הנאשמת כאל דמות אוטונומית ובעלת יכולת פעולה, תוך ניתוקה מההקשר החברתי והמגדרי, ריבלין עושה את ההפך – הוא רואה את הנאשמת כקורבן חסר אוטונומיה ומייחס חשיבות רבה לנסיבות חייה כאשה ולאחריות החברתית של החברה כלפי נסיבות אלה.

4. סיכום

הבחירות המעצבות את הנרטיב השיפוטי משקפות את ערכיהם של השופטים היושבים בדין ומגדירות מה חשוב או רלבנטי בעיניהם בהקשר הנדון. הנרטיב מנתב את שחזור המציאות לאפיק אידאולוגי מסוים ומסתיר את שחזורי המציאות האפשריים האחרים, ולמצער מצביע על נחיתותם ביחס לשחזור המועדף.²⁹⁷ הנרטיבים הנוגעים לעובדות האירוע הנידון בפני ביהמ"ש אינם אפוא שחזור נטרלי של עובדות אלא ארגון מחדש של עובדות אלה המעוצב על ידי הבחירות של יוצריהם. בחירות אלה פועלות לא אחת לאישוש ולהנצחה של הסטריאוטיפים המיניים ושל הדעות הקדומות נגד נשים, באמצעות מניפולציה של העובדות.²⁹⁸

ניתוח פסקי הדין מעלה כי בתי המשפט בישראל נוקטים בארבע מסגרות נרטיביות כדי לתאר ולהסביר מעשה המתת ילד על ידי אמו: הנרטיב הראשון, נרטיב 'האשה כקורבן' מטיל את עיקר המשקל על נסיבות המקרה ורואה באם גורם פאסיבי הנגרר עקב נסיבות חיים קשות למעשה נואש (השופטת אבידע בעניין **אדרי**, השופט ריבלין בעניין **פלונית ממוצא בדואי**). הנרטיב השני, נרטיב 'האשה האוטונומית' רואה באשה את האחראית העיקרית למצבה. האם נתפסת כדמות אוטונומית אשר פועלת במנותק מהקשרים חברתיים או אחרים (השופט אזולאי בעניין **אדרי**, השופט לוי בעניין **פלונית ממוצא בדואי** ושופטי ביהמ"ש המחוזי בגזה"ד הראשון בעניין **מחאמיד**). נרטיב שלישי, נרטיב 'האשה

²⁹⁷ יונתן יובל "צדק נרטיבי" מחקרי משפט י"ח 283, 287 (2002).

²⁹⁸ נגבי, לעיל ה"ש 16, בעמ' 209.

הרעה' רואה בנאשמת אשה לא נורמטיבית הפועלת בניגוד לנורמות חברתיות מקובלות (השופט עמר בעניין **אדרי** ושופטי ביהמ"ש המחוזי בגזה"ד השני בעניין **מחאמיד**), והנרטיב הרביעי והאחרון, נרטיב 'האשה המשוגעת' הוא הנרטיב אשר מסביר את מעשה ההמתה כנובע מן המצוקות הנפשיות או הבעיות הנפשיות של האם (שופטי ביהמ"ש העליון בעניין **מחאמיד**). הנרטיבים השונים משרתים מטרה, לאו דוקא מודעת, של השופטים: הצגת הסיפור באופן מסוים היא אמצעי רטורי שמטרתו להוביל את הקוראים אל תוצאת פסק הדין באופן שזו תראה להם סבירה ואולי אף הכרחית.²⁹⁹ הסיפור מוביל אל תוצאת השיפוט, מעניק לה את סבירותה וצדקתה.³⁰⁰

לנרטיב שנבחר על ידי השופט ישנן השלכות על חומרת העונש של הנאשמת. ניתוח פסקי הדין לעיל העלה כי שופטים שבחרו לתאר את הנאשמת כקורבן, ושמו את הדגש על מציאות חייה, נטו להקל בעונשה. לעומתם, שופטים שעשו שימוש בנרטיב 'האשה האוטונומית' נטו להחמיר איתה, כשהמחמירים מכולם היו השופטים שהבנו את הנאשמת בדמות 'האשה הרעה'. מעבר להשלכות על הנאשמת עצמה, לנרטיב ישנן גם השלכות רחבות ומורכבות על יחסי המגדר: נרטיב 'האשה כקורבן' מתחשב במציאות חייה של האשה, ובהיותה כפופה למבנים פטריאכלים. בכך, משרת נרטיב זה את הביקורת החברתית הפמיניסטית ומאפשר שינוי חברתי. מנגד, נרטיב זה תופס את האשה כקורבן, כדמות חלשה ובלתי אוטונומית, שאינה יכולה לקבל החלטות במקרי מצוקה. הבניית האשה כדמות בלתי עצמאית ופאסיבית, נשענת, במודע או שלא במודע, על סטריאוטיפ האשה הפאסיבית. סטריאוטיפ נשי זה אינו גלוי על פני הטקסט אלא מובלע בהנחות הרקע של הנרטיב. באופן דומה, גם לנרטיב 'האשה האוטונומית' ישנם שני פנים. מחד גיסא נרטיב זה רואה באשה דמות חזקה ועצמאית אשר יכולה לקבל החלטות באופן 'מושכל', ובכך משווה את האופן בו נתפסת אשה לאופן בו נתפס גבר ומקדם את השוויון בין נשים לגברים. מאידך גיסא, נרטיב זה מתעלם ממצואות חייהן של נשים מסוימות, המקשה עליהן, ולעיתים אף כופה עליהן, החלטות בשל העדר ברירה אחרת.³⁰¹ נרטיב 'האשה הרעה' ונרטיב 'האשה המשוגעת' בעייתיים עוד יותר מקודמיהם, שכן לא זו בלבד שהם מקבעים תפיסות סטריאוטיפיות שמרניות אודות נשים, הם גם אינם מקדמים כל שינוי חברתי או ביקורת חברתית. גישה המדגישה את מצוקתה הנפשית של האשה, מכניסה את האשה להקשר קליני טיפולי ויוצרת פתולוגיזציה של האשה. על פי גישה זו, הבעיה נתפסת כבעיה הנעוצה באשה עצמה, ובמבנה הנפשי שלה ולא במבנה החברתי או בנסיבות החברתיות. לעומת הגישה המתמקדת בנפש

²⁹⁹ תירוש, לעיל ה"ש 118, בעמ' 584.

³⁰⁰ נגבי, לעיל ה"ש 16.

³⁰¹ רימלט **כאשר נשים נעשות אלימות**, לעיל ה"ש 18, בעמ' 324.

פנימה, גישה הרואה את הנאשמת כאשה לא נורמטיבית, 'לא אמיתית', מאפשרת לשופטים לשפוט את האשה העומדת לדין מבלי להתמודד עם השאלות המטרידות שמעלה מעשה המתת ילד, אודות אמהות בכלל ואהבת אם, בפרט. אם האשה היא לא נורמטיבית וחריגה, אזי גם האמהות שלה חריגה, ואין המעשה שעשתה מערער את סדרי העולם.³⁰²

כל שלוש הנשים שסיפרתי את סיפורן בפרק זה חוו מציאות חיים קשה, אך סיפורן זה איננו חריג. סקירת המקרים של אמהות שהמיתו את ילדיהן, ואשר הגיעו לבתי המשפט בישראל, מעלה שבחלק גדול מהמקרים מדובר בנשים שחוו חיים קשיים: חלקן היו קורבנות של אלימות פיזית ו/או מילולית וחוו התעללות מינית או פגיעה מינית כבר בגיל ילדות, וחלקן חוו מערכות יחסים קשות עם משפחתן ו/או עם בני זוגן.³⁰³ מקרי המתת וילד בישראל התאפיינו אף הם ברקע חברתי בעייתי: האמהות שהמיתו את ולדן היו בדרך כלל נשים צעירות, לא נשואות שהרו מחוץ לנישואין ואשר חיו בחברה מסורתית-שמרנית שהוקיעה הריונות מסוג זה.³⁰⁴ ממצאים אלה דומים לממצאי המחקר של ד'אורבן שסקרתי במבוא, בשינויים קלים.

למרות שמציאות החיים הקשה של האמהות הממיתות מאפיינת את מרבית המקרים, הניתוח שערכתי לעיל מעלה כי חלק ניכר מהשופטים שדנו במקרים אלה נטו להתעלם ממצאות חיים זו, לא לאזכר אותה כלל, או לתת לה משקל מינימלי, תוך הצגת מסגרת נרטיבית אחרת למעשה שאינה שמה את הדגש על נסיבות חיצוניות אלא מתמקדת באשה עצמה (שגוען, חריגות, אוטונומיה). ניתוח פסקי הדין שנקטו בגישה זו חשף כי התעלמות זו נובעת בעיקרה מחוסר הבנה של מציאות חייהן של נשים, החשופות לפגיעות ולסכנות שהגברים אינם חשופים להן. חוסר הבנה זה היה בעוכרן של הנאשמות מאחר שהוא הביא לרוב להחמרה בעונשן, כמו גם לכך שהמקרה שלהן נשפט כמקרה חריג שנובע מנסיבות הקשורות לאישיותן ושאינו דורש התמודדות עם המבנה החברתי.

³⁰² Stangle, לעיל ה"ש 94, בעמ' 707.

³⁰³ עניין **נועה כהן**, עניין **ציוני**, עניין **אדרי**, עניין **פלוגית**, עניין **מחאמיד**, עניין **בוריסוב**, עניין **קרוצקוב**.

³⁰⁴ תפ"ח 369/69, עניין **נג'אח**, עניין **אדרי**, עניין **פלוגית ממוצא בדואי**.

3. התפיסות החברתיות - תרבותיות העולות מפסקי הדין ביחס לאמהות

א. הקדמה

פסק דין מהווה צוהר אל המוסכמות החברתיות-תרבותיות המקננות בתודעתם של שופטים במערכת המשפט והוא חושף את הסינתזה המתרחשת בקרב שופטים בין מוסכמות אלה לבין הנורמה המשפטית שהם מחילים על הסוגיה הנדונה.³⁰⁵ הבחירות הנרטיביות והרטוריות של השופטים בפסק הדין משקפות את העמדות, את ההנחות או את הדעות הקדומות שמילאו תפקיד בעיצובו. חשיפת השקפות אלו מעידה הן על התפיסות התרבותיות שעיצבו את פסקי הדין והן מסיעת להבין את חלקו של המשפט בתהליכי ההבניה של יחסי המגדר, בשימורם ובהנצחתם.³⁰⁶

בפרק זה אנסה לבחון את התפיסות החברתיות – תרבותיות ביחס לאמהות כפי שמשקפות בפסקי הדין של בתי המשפט בישראל הדנים באמהות שהמיתו את ילדיהן, ובאופן שבו הן משקפות ומכוננות את יחסי המגדר. אנסה לבחון את המסרים התרבותיים שיוצרת הפסיקה אודות אמהות, באופן גלוי ובאופן סמוי. באמצעות ניתוח נרטיבי של פסקי הדין, אתחקה אחר השקפות העולם, ההשקפות האידאולוגיות, ההנחות הסמויות והדעות הקדומות על נשים ואמהות שמילאו תפקיד בעיצובו של הסיפור המשפטי.

ב. תפיסת המקרה כטרגדיה

השופטים שדנו במקרים של אמהות שהמיתו את ילדיהן, נטו לראות את הארוע כטרגדיה: השופטת ביניש בפרשת פלונית, השופט רובינשטיין בעניין מחאמיד והשופט קליינברגר בעניין דוידוביץ, התייחסו אל הארוע בו דנו כאל 'פרשה טראגית'. ('הפרשה הטרגית שקופדו בה חייו של תינוק בן ארבעה חודשים וחצי על ידי אמו',³⁰⁷ "בפנינו פרשה טראגית",³⁰⁸ "בפרשה טראגית זו",³⁰⁹) ערכאות הערער בעניין ציוני ובעניין פלונית ממוצא בדואי, וכן בית המשפט המחוזי בעניין לב, התייחסו לנסיבות המעשה כאל נסיבות טרגיות ('נסיבות המעשה הן הטרגיות במיוחד',³¹⁰ "טרגיות הן

³⁰⁵ אורית קמיר, כבוד אדם וחווה, פמיניזם ישראלי, משפטי וחברתי (2007).

³⁰⁶ נגבי, לעיל ה"ש 16, בעמ' 20.

³⁰⁷ פרשת פלונית, לעיל ה"ש 191, ע"פ 75/04 בעמ' 72 (פסק דינה של השופטת ביניש).

³⁰⁸ עניין מחאמיד, לעיל ה"ש 193, ע"פ 7215/06 בעמ' 1 (פסק דינו של השופט רובינשטיין).

³⁰⁹ עניין דוידוביץ, לעיל ה"ש 188, בעמ' 198 (פסק דינו של השופט קליינברגר).

³¹⁰ עניין ציוני, לעיל ה"ש 203, ע"פ 8235/99 בעמ' 1.

נסיבותיו של הערעור המונח בפנינו³¹¹ "נסיבות טרגיות וקשות"³¹², בעניין **לב**, עניין **אברמנקו**, הערעור בעניין **בוריסוב** ובפרשת **פלונית**, כינו השופטים את המקרה: 'המקרה הטרגי' או 'הארוע הטרגי' ('הארוע הטרגי',³¹³ "זהו מקרה טרגי",³¹⁴ "עסקינן במקרה טרגי עד מאד"³¹⁵ "בפתח הדברים יאמר כי מדובר במקרה טראגי מאד").³¹⁶ התבטאויות נוספות המתייחסות לארוע כאל טרגדיה ניתן למצוא בעניין **מחאמיד**, בו קבע בית המשפט המחוזי בגזה"ד: "בפנינו טרגדיה של אשה צעירה"³¹⁷ ובעניין **נועה כהן** שם כתבה השופטת ברלינר: "אין ספק שהחומרים מהם מורכב תיק זה מתאימים יותר לטרגדיה יונית מאשר לפס"ד מתוחם וממוסגר באמות מידה משפטיות"³¹⁸, ואילו קפלן-הגלר ציינה: "וגודל הטרגדיה, תעתוע הגורל הנורא במחזה עוועים".³¹⁹

ראיית המקרה כטרגדיה, מלווה, בדרך כלל, בקושי של בית המשפט לגזור את דינה של האם: "קשה עלינו גזירת הדין במקרה זה" (בעניין **צינוני**), "ענינו הרואות כי עסקינן בנושא קשה עד מאד וברי כי גזירת הדין בו קשה כשאל" (השופט רובינשטיין בעניין **מחאמיד**), "קשה היא מלאכת הענישה וקשה היא שבעתיים בתרחישים קיצוניים מן הסוג שערעור זה הציב בפנינו" (בעניין **פלונית ממוצא בדואי**), "מלאכת גזירת הדין במקרה זה אינה קלה" (השופט אזולאי בעניין **אדרי**), "אכן מלאכת גזירת הדין וקציבת העונש הראוי, ככלל – הינה, כידוע, מן הקשות שבהכרעות השיפוטיות המוטלות על שופט בשר ודם, ושבעתיים אמורים הדברים בנסיבותיו של מקרה זה" (השופט עמר בעניין **אדרי**), "גזירת הדין בעניינה של הנאשמת קשה היא. קשה היא כנובע מנסיבות המקרה, מאותה עוצמה קשה שעניינה הריגת אם את בנה באותו לילה" (השופטת ברלינר בעניין **נועה כהן**), "קשה היא מלאכת גזירת הדין והיא קשה שבעתיים כאשר אנו עומדים אך מול התופעה המחרידה של אם הממיתה את עוללה" (השופטת בייניש בפרשת **פלונית**), "גזירת דינה של אם שהביאה במו ידה לקטילת חיי בנה ללא כל הסבר מצידה, היא מלאכה קשה" (בעניין **אברמנקו**) ו- "המגוון העצוב של תיקים של המתת ילדים ע"י הוריהם מצביע על הקושי העצום בהכרעה" ו-"לטעמי, מלאכת גזירת דינה של אם הממיתה את בנה הקטן, בהאמינה כי בכך תמנע ממנו גרול אכזר, היא מטלה קשה מנשוא" (הערעור בעניין **בוריסוב**).

³¹¹ עניין **פלונית ממוצא בדואי**, לעיל ה"ש 205, ע"פ 4147/04 בעמ' 3.
³¹² תפ"ח (מחוזי ת"א) 19/91 מ"י נ' **צביה לב**, פ"מ תשנ"א (3) 335 (1991) (להלן: עניין **לב**), בעמ' 343.
³¹³ שם, בעמ' 342 וכן **פרשת פלונית** לעיל ה"ש 191, ע"פ 75/04 בעמ' 72 (פסק דינה של השופטת ביניש).
³¹⁴ פ"ה 1073/03 מ"י נ' **אברמנקו ילנה**, נבו (2004), ע"פ 2189/04 **אברמנקו נ' מ"י**, נבו (2005) (להלן: עניין **אברמנקו**), פה (ת"א) 1073/03 בעמ' 1.
³¹⁵ עניין **בוריסוב**, לעיל ה"ש 202 ע"פ 373/10 בעמ' 2 (פסק דינו של השופט רובינשטיין).
³¹⁶ **פרשת פלונית**, לעיל ה"ש 191, בעמ' 433.
³¹⁷ עניין **מחאמיד**, לעיל ה"ש 193, תפ (חיפה) 456/01, בעמ' 4.
³¹⁸ **עניין נועה כהן**, לעיל ה"ש 199, בעמ' 28 (פסק דינה של השופטת קפלן).
³¹⁹ שם, בעמ' 46 (פסק דינה של השופטת קפלן-הגלר).

השוואה לפסקי הדין שעוסקים באבות שהמיתו את ילדיהם מעלה כי רטוריקת הטרגדיה והקושי בגזירת הדין נעדרים כמעט לחלוטין מפסקי הדין העוסקים באבות שהמיתו את ילדיהם. רק בשני מקרים בהם המיתו אבות ילדים 'גדולים', מצאתי התבטאויות של בית המשפט על כך שמדובר בטרגדיה וכי קיים קושי לגזור את דינו של הנאשם: המקרה הראשון הוא עניין **כוכבי**,³²⁰ באותו מקרה אב ירה בבתו בת ה-15 בזמן ארוחת הערב. ביהמ"ש קבע בפסק הדין: "...ולא פחות קשה ולא פחות גדולה היא הטרגדיה שבזהותם של העבריין והקורבן...קשה, קשה מאד הוא יישומה הנכון והשקול של מידת העונש, שעל בית המשפט למדוד בנסיבותיו של מעשה עבירה מזעזע וטראגי זה".³²¹ המקרה השני הוא עניין **פרילוצקי**³²² אשר המית את בנו בן ה-29 בדקירות סכין לאחר שנים בהם הבן נקט כנגדו באלימות קשה. המשותף בין שני פסקי דין אלה לבין פסקי הדין העוסקים באמהות שהמיתו את ילדיהן, הוא התייחסותו של בית המשפט למערכת היחסים שבין ההורה לילדו: בעניין **כוכבי** התייחס בית המשפט למערכת היחסים שבין כוכבי לבתו והציג אותו כ'אב אוהב'.³²³ בעניין **פרילוצקי**, בית המשפט מתאר את מערכת היחסים האלימה שבין הבן לאביו,³²⁴ ומביע הזדהות עם סבלו של האב כתוצאה מאותה מערכת יחסים ('הגיעו מים עד נפש וכח הסבל כשלי'). באף אחד מפסקי הדין העוסקים באבות שהמיתו את ילדיהם, פרט לשני אלה, לא מצאתי תאור או התייחסות למערכת היחסים אב-ילד, כפי שנמצאת במרבית פסקי הדין העוסקים באמהות שהמיתו את ילדיהן. ניתן אולי ללמוד מכך שבית המשפט רואה במקרה המתה טרגדיה, כאשר הוא סבור שהתקיימה בין הנאשם לקורבנו מערכת יחסים המאפיינת יחסי הורה-ילד. מאחר שאמהות ככלל נתפסות בעיני בית המשפט כאוהבות את ילדיהן, המקרה מסווג לרוב כטרגדיה. האבות הממיתים, לעומתן, אינם נתפסים על ידי בתי המשפט ככאלה שהיתה להם מערכת יחסים מיוחדת עם הילד-הקורבן, ולפיכך מעשה ההמתה נתפס כיותר צפוי ו'רגילי' ונשפט באותם כלים של מעשה המתה רגיל.

ג. הנורמות התנהגותיות המצופות מאם

פסקי הדין העוסקים באמהות שהמיתו את ילדיהן, כוללים אמירות של שופטים מהן ניתן ללמוד מהן הנורמות התנהגותיות המצופות מאמהות על ידי בתי המשפט. להלן נסקור את האמירות הללו ונסה להבין מה הן מלמדות אותנו על הציפיות של בתי המשפט מאמהות.

³²⁰ עניין **כוכבי**, לעיל ה"ש 228.

³²¹ שם, בעמ' 745.

³²² תפ"ח (מחוזי ת"א) 1030/04 מ"י נ' פלוני, נבו (2004), ע"פ 7741/04 פלוני נ' מ"י, נבו (2005) (להלן: עניין **פרילוצקי**)

³²³ "לבתי היחידה גילה קשרי אהבה מיוחדים, אך אהבת אב זו קלקלה את השורה". שם.

³²⁴ עניין **פרילוצקי**, פסה"ד במחוזי, בעמ' 2.

1. אמירות כלליות ביחס לאמהות ולהורות

האמירות המתייחסות באופן ישיר לציפיותיו של בית המשפט מאמהות או מהורים, מתייחסות לנאשמת הספציפית, בדרך כלל, כאל מי שכשלה בתפקידה האמהי. מעשה ההמתה נתפס על ידי בית המשפט לא רק כפגיעה בזכותו של הילד לחיות, כפי שהוא נתפס במקרי רצח או מקרי הריגה 'רגילים', אלא גם ככשלונו של האם במילוי תפקידה. ברוב האמירות מסוג זה, עושה בית המשפט שימוש בתבנית רטורית קבועה: בית המשפט מציג את הנורמה ההתנהגותית המצופה מאם ולעומתה את האופן בו התנהגה הנאשמת. לשם הדגשת הפער בין הנורמה להתנהגות, משתמש בית המשפט במילות הנגדה. בנוסף, על מנת שהנורמה ההתנהגותית המצופה מהאשה תתפס על ידי הקוראים כדבר ברור וידוע, הנורמה מוצגת כנגזרת מן ה'טבע' (כעניין ביולוגי/אינסטינקטיבי), או כנגזרת מן המקורות (כעניין ידוע ועתיק יומין). האמירות השייכות לסוג זה משרתות, בדרך כלל, נרטיב המבנה את הנאשמת בדמות 'האם הרעה'. מדובר בנרטיב המשקף תפיסות שמרניות ביחס לאשה, ואשר לפיו קיימים גבולות ברורים ביחס להתנהגות אמהית 'תקינה'. אשה החורגת מהתנהגות 'תקינה' זו, נתפסת כאם רעה שיש להוקיעה ולגנותה³²⁵ (ראה דיון בפרק 2ד – המסגרות הנרטיביות למעשה ההמתה). להלן אסקור את האמירות הכלליות, תוך מיון לנורמות התנהגותיות וניתוחן.

(1) לרצות להעניק לילדיה חוס ואהבה

בעניין **אדרי**,³²⁶ המיתה אם את תינוקה מיד לאחר לידתו. השופט עמר קבע בגזר הדין:

הנאשמת הפכה את עולה (עוללה) הרך לעול לנטל ולאות קלון, לפי תפיסתה, שממנו יש להפטר, שעה שנשים רבות אשר האל לא פקד אותן בפרי בטן משתוקקות ומיחלות לחבוק בזרועותיהן תינוק ולהעניק לו חוס ואהבה, אך הדבר לא צולח בידיהן למרבית הצער.

הנורמה ההתנהגותית: "נשים רבות אשר האל לא פקד אותן בפרי בטן משתוקקות ומיחלות לחבוק בזרועותיהן תינוק ולהעניק לו חוס ואהבה". התנהגות הנאשמת: "הפכה את עולה (עוללה) הרך לעול לנטל ולאות קלון, לפי תפיסתה, שממנו יש להפטר" מילות הנגדה: "שעה ש". מקור הנורמה: רמז לספר בראשית.

עמר משתמש, לכאורה, בתאור מצב אמפירי. הוא מציין, כעובדה, שנשים שאין להן ילדים משתוקקות לחבוק תינוק ולהעניק לו חוס ואהבה. אלא שבתאור זה מסתתרות שתי תפיסות ביחס לנשים: הראשונה היא התפיסה לפיה מכל אשה מצופה שתרצה ללדת והשנייה, שמצופה מאם שתרצה להעניק

³²⁵ Stangle, לעיל ה"ש 94, בעמ' 707.

³²⁶ עניין אדרי, לעיל ה"ש 201.

לילדיה חום ואהבה. הביטויים בהם בחר עמר לעשות שימוש בעניין ההריון ("פקד" ו-"פרי בטן") הם ביטויים המכוונים לספר בראשית: המילה "פקד" מתייחסת לסיפור עקרותה של שרה, והמילים "פרי בטן" לסיפור עקרותה של רחל. תפקידה העיקרי של האישה בתקופת המקרא, כמו בחברות פטריארכליות אחרות, היה לידת ילדים וגידולם. ריבוי ילדים היה אמצעי של הישרדות במלחמת הקיום האכזרית ולפיכך אשה עקרה נחשבה למי שטוב מותה מחייה. שרה ורחל, אליהם מכוון הביטוי בו משתמש עמר, היו אמהות האומה אשר היו עקרות עד שאלוהים החליט לאפשר להן ללדת. לפי פרשנים, עקרות זו נועדה כדי להראות כי עם ישראל נוצר מכח רצונו של האל.³²⁷ השימוש בביטויים אלו מראה כי לפי שיטתו של עמר, כל אשה רוצה להפוך לאם, והשאלה היא רק האם האל ירצה שהיא תהרה או לא. בהקשר זה, התנהגותה של הנאשמת מקבלת מימד שלילי נוסף, בהיותה מנוגדת לרצון האל.

הביטוי "חום ואהבה", בו משתמש עמר, משמש בדרך כלל על מנת לתאר את צרכיו של ילד. עמר עושה בביטוי זה שימוש שונה, בכך שהוא מציינו בהקשר האמהי. לפי עמר מצופה מאם **לרצות** להעניק לילד חום ואהבה. גם הביקורת שמביע עמר על התנהגותה של הנאשמת, אינה מתייחסת באופן ישיר למעשיה (מעשה ההמתה), אלא לכך שראתה בילד נטל ורצתה להפטר ממנו ("הפכה את עולה (עוללה) הרך לעול לנטל ולאות קלון, לפי תפיסתה, שממנו יש להפטר"). יוצא מכך שעמר מצפה מאם, לא רק שתתנהג בצורה מסוימת, אלא גם שתחשוב באופן מסוים. יש לציין כי הפסקה המצוטטת לעיל, בה מתאר עמר את הנורמה ההתנהגותית המצופה מאם, משתלבת היטב בנרטיב 'האם הרעה' בו נוקט עמר בעניין **אדרי**, ואשר עליו פרטתי בפרק 2ד (המסגרות הנרטיביות למעשה ההמתה).

(2) לגדל, לאהוב, ולדאוג למחסורם של ילדיה עד שיגדלו.

בעניין **קרוצקוב**,³²⁸ הטביעה אם את בנה בן הארבע. בגזר הדין התייחס בית המשפט לנורמות התנהגותיות המצופות משני ההורים (ולא רק מן האם. ראה דיון בהמשך פרק זה):

כפי שנקבע לא אחת בפסיקתו של ביהמ"ש העליון, העונש שקצב המחוקק, בנסיבות של ביצוע עבירות חמורות, הינו עונש המוצא, ולא במסגרת המלצה, שהרי המחוקק קבע את דעתו שבעבירות חמורות של נטילת חיי אדם, מקל וחומר נטילת חיי תינוק או קטין על ידי הורה, כאשר הקטין תלוי באופן מוחלט בהורה ואין לו יכולת להתנגד למעשיו של זה, וכאשר ההורה פועל בסתירה מוחלטת למצופה

³²⁷ יאירה אמית "ולמה נתעקרו האמהות?" **קוראות מבראשית**, הוצאת ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 127 (1999).
³²⁸ עניין **קרוצקוב**, לעיל ה"ש 190.

ממנו, לגדל, לאהוב, לדאוג למחסור של בנו צאצאו עד אשר יגדל זה – לפי משפט הטבע, הדעת נותנת שיש להטיל על הורה כזה עונש המשיק לרף העליון של הענישה שנקבעה על ידי המחוקק.

הנורמה ההתנהגותית: "לגדל, לאהוב, לדאוג למחסור צאצאו עד אשר יגדל זה". התנהגות הנאשמת: "נטילת חיי תינוק או קטין על ידי הורה" מילות הנגדה: "בסתירה מוחלטת למצופה ממנו". מקור הנורמה: משפט הטבע, הטבע בכלל, ציפיה חברתית.

לפי עמדת בית המשפט, מעשה ההמתה סותר את הציפיות מהורה לגדל, לאהוב ולדאוג למחסורו של ילדו. האמירה, באופן בה נאמרה, יוצרת את הרושם כי הנאשמת לא רק המיתה את ילדה, אלא גם לא אהבה אותו, לא גידלה אותו ולא דאגה למחסורו. אלא שבחינת גזר הדין מעלה כי לכל אורכו שזורות בו עדויות על אודות היותה של הנאשמת אם מסורה ואוהבת, דואגת ואכפתית (ואפילו "אמא מושלמת").³²⁹ יתכן שבית המשפט סבר כי מעשה ההמתה מגמד את כל אלה, ומרגע שהמיתה את בנה הרי שהאם מוחזקת כלא אוהבת אותו, ולא נתפסת כמי שגידלה אותו ודאגה למחסורו. אך באותה מידה יתכן כי קשה לבית המשפט לישוב בין אהבתה של אם וטיפול המסור בבנה, לבין מעשה ההמתה, ולכן הוא משטח את העובדות ומבנה את דמותה של הנאשמת באמצעות הנרטיב החד מימדי של 'האם הרעה'. תמיכה לסברה זו ניתן למצוא בכך שבית המשפט ממשיך להתעלם מן העדויות אודות היותה של קרוצקוב אם מסורה, גם כשהוא מתייחס לשיקולים להקלה בעונש, ובסופו של דבר, מחמיר בעונשה.

מבחינת מקורה של הנורמה ההתנהגותית הנדרשת ("לגדל, לאהוב, לדאוג למחסור") בית המשפט רואה אותה כנובעת משלושה מקורות שונים. המקור הראשון הוא ציפיות חברתיות. על כך שניתן ללמוד מהשימוש במילים: "למצופה ממנו", שכן ציפיות, נובעות תמיד מהחברה. המקור השני הוא 'משפט הטבע' (jus naturale). מדובר באחת מגישות המשפט הקלאסיות, אשר בבסיסה העמדה כי קיים חוק טבעי נצחי, לא משתנה, טבוע בעולם ובאדם, אשר גילוי הוא פרי רציונליות שניתנת להסקה מתוך הטבע. המקור האחרון עליו מרמזים הדברים הוא הטבע עצמו - הבחירה במילה 'צאצא', מחזקת את הרושם שהנורמה ההתנהגותית המצופה מהורה היא עניין 'טבעי': להבדיל מהשימוש במילים 'קטין' ו-'תינוק', בהן משתמש בית המשפט כדי לתאר את התנהגותה של האם, ואשר מתייחסות אך ורק אל בני אדם, המילה 'צאצא', בה בוחר בית המשפט להשתמש כשהוא דן בהתנהגות הרצויה, מתייחסת גם לחיות, ובכך מחזקת את הקשר של הנורמה הרצויה לטבע.

³²⁹ שם, סעיפים 7-8 לפסק הדין.

(3) לספק את צרכיהם הגשמיים והנפשיים של ילדיה

בעניין **מחאמיד**³³⁰ אם דקרה את בנה בן השנה ושבועיים והמיתה אותו. בגזר הדין קבע השופט רובינשטיין: "אין מושגים הסותרים זה את זה ערכית ואנושית באופן חד וכואב כמו אם מקור החיים והעדוד לאדם ("כאיש אשר אמו תנחמנו" ישעיהו ס"ו, י"ד) מזה – ורצח פרי בטנה מזה."

הנורמה ההתנהגותית: "אם מקור החיים והעדוד לאדם" התנהגות הנאשמת: "רצח פרי בטנה" מילות

הנגדה: "אין מושגים הסותרים זה את זה ערכית ואנושית באופן חד וכואב". מקור הנורמה: ספר ישעיהו.

לפי התפיסה שרובינשטיין מציג, אם אמורה לספק את צרכיהם הגשמיים והנפשיים של ילדיה. לעניין הצרכים הגשמיים, האם אמורה להיות מקור החיים של ילדיה, כלומר עליה לדאוג לכל צרכיהם הפיזיים הדרושים לשם מחייתם (גם לאחר הלידה). בעניין הצרכים הנפשיים, מן האם מצופה כי תעודד את ילדיה ותנחמם בעת צרה. המקור לנורמה המצופה הוא ספר ישעיהו. מילות ההנגדה בהן משתמש רובינשטיין משולבות בתאור רגש ("חד וכואב") ונראה כי הן מעידות על הבנתו של רובינשטיין כי מדובר כאן בעניין מורכב וקשה. (ראה בהקשר זה את ניתוח גזר הדין בעניין **מחאמיד** בפרק ד 2 - הנסיבות החברתיות של מעשה ההמתה).

(4) להגן על ילדיה ולשמור עליהם

בגזר הדין של בית המשפט המחוזי בפרשת **פלונית**,³³¹ התייחסו השופטים לתפקידה של אם כדלקמן: "הנאשמת, שהיתה אמו של הילד, והיתה אמורה כאם להגן עליו ולשמרו מכל משמר, אך היא זו שקיפדה את חייו באכזריות רבה, בזריקתו מן החלון".³³²

הנורמה ההתנהגותית: "והיתה אמורה כאם להגן עליו ולשמרו מכל משמר" התנהגות הנאשמת: "היא זו

שקיפדה את חייו באכזריות רבה" מילות הנגדה: "אך". מקור הנורמה: רמז לספר משלי.

בתאור הנורמה ההתנהגותית הרצויה עשה בית המשפט שימוש בביטוי "מכל משמר" הלקוח מספר משלי,³³³ ובכך קישר את הנורמה למקורות היהודיים, ויצר לה בסיס הסטורי. אמצעי רטורי נוסף בו השתמש בית המשפט כדי לבסס את הנורמה אותה הוא מציג, הוא שימוש בחזרות ("להגן עליו", "לשמור עליו", "מכל משמר"). חזרות אלה יוצרות לנורמה הסטוריה מלאכותית.³³⁴

³³⁰ עניין **מחאמיד**, לעיל ה"ש 193.

³³¹ פרשת **פלונית**, ת"פ (חי') 140/00, לעיל ה"ש 191.

³³² שם, בעמ' 6.

³³³ "מכל-משמר צ'ר לְכָן: כִּי-מִמֶּנּוּ תוֹצְאוֹת חַיִּים" (משלי ד כג).

³³⁴ בוגוש ודון יחיא, לעיל ה"ש 18, בעמ' 252.

גם בערעור **בפרשת פלונית**³³⁵ התייחסה השופטת ביניש לכך שהורה צריך להגן על ילדיו. להבדיל מבית המשפט המחוזי, ביניש ייחסה את הצורך להגן על צאצאים, לאבות ולאמהות כאחד (ראה דיון בהמשך הפרק):

קשה היא מלאכת גזירת הדין, והיא קשה שבעתיים כאשר עומדים אנו אל מול התופעה המחרידה של אם הממיתה את עוללה. מעשי המתה של ילדים בידי הוריהם מזעזעים את נפשו של כל אדם, שכן הם נתפסים כמנוגדים לאינסטינקט אנושי ראשוני ובסיסי – הצורך של הורים להגן על צאצאיהם. מטעם זה גם, לא פעם, התגובה של אדם מהישוב השומע על ילד שהומת בידי אביו או אמו היא כי מדובר במעשה כה חריג, עד כי מצביע הוא על סטיה מהנורמה, המצדיקה תגובה סלחנית. אולם הסתכלות זו היא חד מימדית ומחטיאה את תכלית ההליך העונשי.³³⁶

הנורמה ההתנהגותית: "הצורך של הורים להגן על צאצאיהם" התנהגות הנאשמת: "מעשי המתה של ילדים בידי הוריהם" מילות הנגדה: "נתפסים כמנוגדים". מקור הנורמה: אינסטינקט - הטבע

פסקה זו חריגה בנוף האמירות העוסקות בהתנהגות המצופה מאם, מאחר שהנורמה ההתנהגותית המתוארת בה אינה מייצגת בהכרח את עמדת השופטת, אלא את עמדת הציבור הרחב כפי שהיא נתפסת על ידי השופטת. בתחילת הקטע ביניש מתייחסת למעשים ה"מזעזעים את נפשו של כל אדם", ביטוי הכולל הן את הציבור הרחב והן אותה עצמה, אך בהמשך היא מתייחסת לתגובת האדם מהישוב למעשים מסוג זה, ומבקרת אותה ובכך מעידה על עצמה שעמדתה שונה מן העמדה אותה היא מייחסת לציבור הרחב או "לאדם מהישוב". ביניש אף אינה מתייחסת להתנהגות אותה היא מתארת (להגן על צאצאים) כאל נורמה התנהגותית רצויה, אלא כאל אינסטינקט ראשוני וכמו בעניין **קרוצקוב**, אף היא עושה שימוש במושג "צאצאיהם", כדי לחזק את הקשר אל הטבע.

מעניין להשוות את דבריה של ביניש, בעניין האינסטינקט האנושי לדבריו של השופט מישאל חשין, שישב עמה באותו הרכב:³³⁷

אודה: בתחילה סברתי כי יש להקל בעונשה של המערערת. מי היא אם שתקפח את חייו של בנה הקטון, והרי אינסטינקט האם, אינסטינקט הקיום וההשרדות – באדם, בחיה, בעוף ובמקצת שוכני המים – מה ישווה לו, מה חזק ממנו? ואם אם תטול נשמתו של בנה, בנה אשר בסבל ובאושר נשאה ברחמה תשעה חודשים, אין זאת אלא שהטבע תעתע בנו, ואם כך תעתע בנו הטבע, מה לנו שנגזור על

³³⁵ פרשת פלונית, ע"פ 75/04, לעיל ה"ש 191.

³³⁶ שם, בעמ' 75.

³³⁷ שם, בעמ' 79.

האם הרחקה מן החברה לתקופת שנים ארוכה? אלא שחברתי שכנעה אותי בדבריה כי דרכה היא הדרך הנכונה. שאם לא אנו, בית המשפט, נזעק את זעקתו של יוהד הקטון, עולל בן ארבעה חודשים וחצי שבן יום היה ובן יום אבד – ועד השמים נזעק – מי יזעק לו?

חשין, כמו ה'אדם מהישוב' של ביניש, סבר – אך שינה עמדתו, כי מעשה ההמתה מנוגד לאינסטינקט, ולפיכך יש להתייחס בסלחנות אל האם שהמיתה את ילדה. בניגוד לביניש, הקובעת כי מדובר ב"אינסטינקט אנושי", כלומר – באינסטינקט שחל על האנשים כולם, חשין משייך את האינסטינקט לאם בלבד ("אינסטינקט האם, אינסטינקט הקיום וההשרדות"). הבדל נוסף הוא שבעוד שביניש מתארת אינסטינקט של הגנה על צאצאים, חשין מכנה את האינסטינקט "אינסטינקט הקיום וההשרדות". באמצעות שימוש במילים אלה, מקשר אותנו חשין לתאוריה האבולוציונית, הקובעת כי הפונקציות האנושיות נקבעו לשם השרדות המין האנושי. כדי להדגיש את היותו של האינסטינקט 'טבעי' חשין מתאר את האינסטינקט כחל גם על חיות באופן כללי. חשין מבסס את הטענה שלו באמצעים רטוריים שונים. הוא עושה שימוש בשאלות רטוריות: "מי היא אם שתקפח את חייו של בנה?", "אינסטינקט האם...מה ישווה לו, מה חזק ממנו?", "אם הטבע תעתע בנו מה לנו שנגזור על האם הרחקה מן החברה לתקופת שנים ארוכה?" וכן: "שאם לא אנו נזעק...מי יזעק לו?". אמצעי רטורי נוסף בו משתמש חשין כדי לחזק את טיעונו הוא חזרות: למרות שמדובר בפסקה קצרה, חשין חוזר על אותם רעיונות במילים שונות: "אינסטינקט האם, אינסטינקט הקיום וההשרדות" וגם -"מה ישווה לו, מה חזק ממנו" וכן - "הטבע תעתע בנו, ואם כך תעתע בנו הטבע". השורש ז.ע.ק. מופיע בדבריו שלוש פעמים.

השופטים שדנו בפרשת **פלונית** בבית המשפט המחוזי, וכן ביניש וחשין, מסכימים כולם כי אם צריכה להגן על ילדיה. אולם בעוד שהשופטים שדנו בפרשת **פלונית** בבית המשפט המחוזי, הציגו את הגנת הילד כציפיה חברתית מהאם ("אמורה כאם להגן עליו"), ביניש, בתארה את עמדת ה'אדם מהישוב', וחשין, התייחסו להתנהגות זו כאל צורך הנובע מאינסטינקט. ראיית האמהות כתוצר של אינסטינקט, או כנובעת מסיבות ביולוגיות-אבולוציוניות, כפי עמדתו המרומזת של חשין, היא גישה רווחת אצל תיאורטיקנים לא פמיניסטיים. הגישה הרואה בהתנהגות אמהית תוצר של אינסטינקטים, רואה את האמהות כדבר בלתי נמנע ובלתי משתנה הנובע מן הטבע. הגישה הרואה את ההתנהגות האמהית כנובעת מסיבות אבולוציוניות, סוברת כי חלוקת העבודה בין המינים היתה נחוצה לשם השרדות המין האנושי בקהילות האנושיות הקדומות או שהיא מובנית כעת באופן ביולוגי לתוך המיניות של בני

האדם. לפי שתי הגישות, אמהות נתפסת כעובדה טבעית שלא ניתן לשנותה.³³⁸ צ'ודורו סבורה כי נימוקים המבוססים על הסברים מן הטבע, אינם יכולים להסביר את תפקידן האמהי של נשים. לשיטתה, אין שום דבר בפיזיולוגיה הנשית שהופך אשה למתאימה במיוחד לטפל בילדה ואין גם כל סיבה ממקור אינסטינקטיבי לכך שהיא תהיה מסוגלת לעשות זאת.³³⁹ לטענתה, ההסבר לכך שנשים משמשות כאמהות, נעוץ במבנה חברתי, ובתהליך החברות המתרחש באמצעות מבנה המשפחה.³⁴⁰ מעניין לראות כי כאשר מעשה ההמתה נתפס כחריגה מאינסטינקט, או כחריגה מן הטבע, הנטייה היא רצון להקל עם הנאשמת, כנראה בשל ההנחה שדבר מה אורגני השתבש אצלה. כאשר מעשה ההמתה נתפס כחריגה מדרישה חברתית, הנטייה היא רצון להחמיר עם הנאשמת, שכן היא נתפסת כפועלת מרצונה החופשי בניגוד לציפיות החברתיות (השווה לעניין קרוצקוב לעיל).

(5) להיות סבלנית

בעניין **דוידוביץ'**,³⁴¹ אין אנו מוצאים את התבנית הרטורית האחידה שהוצגה לעיל. במקרה זה האמירה הכללית הינה חלק ממבחן 'האדם הסביר' בו משתמש השופט סלוצקי על מנת לקבוע האם האם קונטרה על ידי השתוללות בנותיה. להלן דברי השופט סלוצקי:

השתוללות הקטינות באמבטיה, כעולה מגרסת הנאשמת בת/3, אין להחשיבה בשום פנים ואופן כקינטור. אדם סביר מן הישוב לא יאבד עשתונותו עד כדי המתת הבנות רק מפני שהשתוללו, ובעיקר כשהמדובר בהורה. כידוע הקינטור שיש בו כדי למנוע הרשעה בעבירת רצח חייב להיות קינטור לפי קנה מידה אובייקטיבי של האדם הסביר וגם לפי קנה המידה של הנאשמת. קינטור לפי קנה מידה סובייקטיבי בלבד אין די בו. שני מבחנים אלה, האובייקטיבי והסובייקטיבי, צריכים להצביע יחד ולא לחלופין על יסוד הקינטור. גם אם נניח שהנאשמת, סובייקטיבית, קונטרה בשל השתוללות הבנות, עדיין חל המבחן האובייקטיבי, על פיו אין בהתנהגותן של הבנות כדי להוציא אדם מכליו וכדי לאבד את שליטתו העצמית עד כדי המתתן, בפרט כשהמדובר הוא באימן של הבנות-הקטינות.³⁴²

מבחן האדם הסביר של סלוצקי פותח בבחינת התנהגותו של 'האדם הסביר', אשר, לפי סלוצקי, לא יאבד עשתונותו בסיטואציה כזו, וממשיך בבחינת התנהגותו של 'הורה', שאף הוא, לשיטתו של

³³⁸ ננסי צ'ודורו "שיעתוק האמהות – פסיכואנליזה והסוציולוגיה של המגדר" דרכים לחשיבה פמיניסטית 86, 97-98 (ניצה ינאי, תמר אלאור, אורלי לובין, חנה נווה, תמי עמיאל-האור עורכות, 2007).

³³⁹ שם, בעמ' 115.

³⁴⁰ שם, בעמ' 124.

³⁴¹ עניין דוידוביץ', לעיל ה"ש 188.

³⁴² שם, בעמ' 197.

סלוצקי, "בעיקר", אמור שלא לאבד עשתונותיו. ההורה אליו מתייחס השופט אינו מכונה מפורשות 'ההורה הסביר', אולם מאופן ניסוח המשפט נראה ברור שלכך כוונתו. בהמשך הדברים חוזר סלוצקי על המבחן האובייקטיבי, כאשר הפעם הוא מתמקד לא בהורה כי אם באם. כמו במשפט המתייחס אל ההורה (הסביר), הוא פותח בצינון כי ההתנהגות של הבנות לא היתה מוציאה 'אדם' מכליו ובהמשך מתייחס ל'אימן של הבנות-הקטינות' ש'בפרט' לא היתה אמורה לצאת מכליה. לשיטתו של סלוצקי 'ההורה (הסביר)' ו'אימן (הסבירה) של הבנות-הקטינות' אמורים לנהוג באיפוק רב יותר מזה של 'האדם הסביר' ביחס אל ילדיהם. מעניין כי בשונה מאמירתו ביחס ל'הורה', סלוצקי אינו מציין שמדובר ב'אם' באופן כללי, אלא 'באמן של הבנות-הקטינות'. בכך מגלה את דעתו שהציפיה שלו לנהוג באיפוק יתר, מתייחסת לאם אשר בנותיה שלה, שהן קטינות, משתוללות (להבדיל מאם הרואה ילדים אחרים משתוללים). ניתן ללמוד מכך שסלוצקי סבור שלא עצם אמהותה של האשה היא הגורמת לה להיות סבלנית יותר מ'האדם הסביר', ביחס לילדיה, אלא הקשר המיוחד שיש לה עם.

קמיר טוענת כי השימוש במבחן 'האדם הסביר' כאמת מידה משפטית להערכת התנהגותן של נשים, עלול להיות בעייתי. האדם הסביר הוא דמות גברית שתכונותיה והשקפת עולמה הם של גבר. מאחר שנסיון חייהן וחינוכן של נשים שונים מאלה של גברים, גם תגובותיהן להתרחשויות יהיו שונות ולפיכך מדידתן לאור הבנתן של גבר את המציאות, הינה בלתי מוצדקת ומענישה נשים על אי היותן גברים.³⁴³ מנגד, גם שימוש במבחן 'האשה הסבירה' יכול להיות בעייתי שכן הוא עלול לבטא גישות מסורתיות, אסנציאליסטיות ולהנציח סטריאוטיפים של נשיות.³⁴⁴ סלוצקי בוחן את הנאשמת בעינים של 'האדם הסביר' ובכך מחיל עליה את השקפת העולם הגברית. החלת השקפה זו הינה בעייתית, שכן מערכת היחסים שבין אם לילדיה שלה שונה, לטוב ולרע, ממערכת היחסים שבין אדם זר לילדים. גם השימוש במבחן 'ההורה (הסביר)' או 'אימן (הסבירה) של הקטינות' בעייתי שכן הוא מציב דמות אידאלית של אם שיש לה סבלנות יותר מלכל אדם אחר, ובכך מקבע גישה סטריאוטיפית כלפי נשים.

2. אמירות המתייחסות באופן ספציפי לנאשמת

האמירות מן הסוג זה, מתייחסות לנאשמת הספציפית ומתארות את התנהגותה בשעה שמילאה את תפקידה האמהי בעבר, או את ההתנהגות האמהית המצופה ממנה בעתיד. למרות שבאמירות אלה בית המשפט אינו מתייחס באופן גלוי לציפיותיו מאמהות, כפי המצב באמירות שנסקרו לעיל, הרי שמאופן

³⁴³ קמיר "איך הרגה הסבירות את האשה. חום דמם של "האדם הסביר" "הישראלית המצויה" בדוקטרינת הקינטור בהלכת אזולס", לעיל ה"ש 129, בעמ' 178.

³⁴⁴ שם, בעמ' 180.

התייחסותו של בית המשפט לנאשמת הספציפית, ניתן ללמוד, באופן עקיף, על ציפיותיו של בית המשפט מאמהות. בניגוד לאמירות הכלליות שנסקרו לעיל, עיקר האמירות השייכות לסוג זה מתייחסות לנאשמת באופן חיובי ומשמשות את בית המשפט להבנייתה בדמות ה'אם האידיאלית'. באמצעות עדויות אוהדות המתארות את יחסה של הנאשמת לבנה, מבנה בית המשפט את הנאשמת כאם נפלאה אשר המיתה את ילדה ברגע של משבר או של חולשה. בעוד שהשופטים הנוקטים בנרטיב 'האם הרעה' אינם יכולים להבין את המניעים למעשה ההמתה, השופטים הנוקטים בנרטיב 'האם האידיאלית', מגלים הבנה מסוימת למצב בו היתה נתונה האם בשעה שהחליטה להמית את ילדה. יש לציין כי נרטיב זה, כמו קודמו, משקף תפיסות שמרניות ביחס לאשה, מתוך שהוא משבח את האשה על התנהגות אמהית 'תקינה', אך תוצאתו הפוכה מזו של נרטיב 'האם הרעה': בעוד שנרטיב 'האם הרעה' מביא להחמרה בדינה של האם, הנרטיב של 'האם האידיאלית' מביא להקלה בעונשה. להלן אסקור את האמירות, תוך מיון לנורמות התנהגותיות וניתוחן.

(1) האם המסורה, האוהבת, המגוננת והמקריבה.

בשלושה פסקי דין שעסקו באמהות שהמיתו את ילדיהן, הנאשמת תוארה כאם אוהבת ומסורה, הקשורה לילדה ומטפלת בו במסירות נפש ובאורך רוח. שניים מפסקי דין אלה עסקו במקרים של המתת חסד (עניין לב,³⁴⁵ עניין הלמן³⁴⁶) ואחד במקרה המתה 'סטנדרטי' (עניין נועה כהן).³⁴⁷ להלן ציטוטים מפסקי הדין (הדגשות שלי מ.ב.):

ומעל לכל דבר הנדרש בהקרנה מיוחדת בשזירת הדברים ובבדיקתם בהסתכלות צופה פני עבר, עולים **אהבתה ויחסה** לבנה המנוח. יחס זה נידון בהרחבה על ידי חברי...**אהבה** עזה **אהבה** אותו. ציר ומרכז בפסיפס חייה. יחסה – יחס **מגונן** ומפצה על נטישת האב הביולוגי בגיל שלוש. יחסה – הבטחות **אהבתה** כי לא ינטש יותר, כי יגדל בתנאים הטובים האופטימליים. יחסה – מעבר למזכרת בתיה בה נקלט נהדר כדבריה **וטיפול בה במסירות** בתופעת ההיפראקטיביות בה לקה, כולל **מאמציה** בנסיעות לגבעתיים לפסיכולוג הילדים עד כדי מחלוקת עם בעלה.³⁴⁸

16 שנה **גידלה וטיפחה** הנאשמת את המנוח. ..בענייננו הרי המדובר באם **אוהבת** אשר **מסירותה** לבנה הפגוע היתה ללא גבול במשך שנים רבות. ימים ולילות **שמרה** הנאשמת על בנה, עד אשר גדל והפך לנער אלים, שהנאשמת לא היתה מסוגלת להתמודד עמו. כאשר תקוות הנאשמת כי בנה יתקבל

³⁴⁵ עניין לב, לעיל ה"ש 312.

³⁴⁶ ת"פ 555/75 מ"י נ' **עליזה הלמן**, פ"מ תשל"ו, חלק שני (1976). (להלן: עניין הלמן).

³⁴⁷ עניין **נועה כהן**, לעיל ה"ש 199.

³⁴⁸ שם, דברי השופטת קפלן, בעמ' 39.

למוסד חינוכי מיוחד נכזבה, והתחליף המוצע היה אשפוזו בבי"ח לחולי נפש, הרי כשך כוחה ועולמה חשך עליה... **טיפול המסור** בבנה... אין מנוס לקבוע כי הנאשמת אכן **הקריבה** את שנותיה **בטיפול** בבנה.³⁴⁹

הנאשמת **טיפול במסירות** בבנה החולה... קיבלה אותו לביתה **וטיפול** בו... בנה הבכור היווה כמעט את כל תוכן חייה והיא היתה **קשורה** אליו **בלב** ובנפש... אין חולקין כי המעשה בוצע מתוך **אהבת** אם לבנה שבמקרה זה הגיעה לשיאה.³⁵⁰

הנאשמת **אהבה** את בנה המנוח **כאהוב** "אם רחמניה את בנה יקירה" ובמפורש נאמר בכתב האישום שנפשה היתה **קשורה** בנפשו והיא **כאבה את כאבו**. ובהסתמך על החומר שבפנינו אפשר לומר שהיא **טיפול** במנוח במשך כל שנות מחלתו **במסירות נפש** והיתה "דוגמא ומופת לאורך רוח **ולעמידה בסבל** לרוחב לב ולנשיאת עול".³⁵¹

הדגש של בית המשפט מושם על האהבה, הקשר, הטיפול, המסירות וההגנה שמעניקה האם לבנה. האם מוצגת כמי שהקריבה את עצמה למען ילדה וסבלה למענו. השימוש בביטויים כמו: "דוגמא ומופת", "אהבת אם שהגיעה לשיאה", "מסירות ללא גבול", "אהבה עזה", "ציר ומרכז בפסיפס חייה", מסייעים כולם להבניתה של דמות אמהית אידאלית ובלתי ניתנת להשגה.

הבניית הנאשמת בדמות האם האידאלית בפסקי דין העוסקים באמהות שהמיתו את ילדן שלא על רקע מה שמכונה 'המתת חסד' אינה עניין שבשגרה וזאת למרות שברבים מפסקי הדין עולה מן העדויות כי האם הממיתה היתה אם אוהבת ומסורה. כך, למשל, בעניין **נועה כהן**, רק שופטת אחת בחרה להציג את הנאשמת כ'אם האידאלית'. שני השופטים האחרים שישבו בדיון, לא התכחשו לקשר המיוחד שהיה בין האם לבנה, אך לא שמו עליו את הדגש. בעוד שהשופטת שהבנתה את הנאשמת בדמות האם האידאלית זיכתה את הנאשמת מאשמת רצח, שני השופטים האחרים הרשיעו אותה באישום זה. דוגמא נוספת ניתן למצוא בעניין **קרוצקוב**, בו התעלמו השופטים מעדויות אודות היותה של הנאשמת אם מסורה (ראה לעיל), וכן בעניין **בוריסוב**.³⁵² באותו עניין איזכרו השופטים עדויות מהן עלה כי הנאשמת היתה אם מסורה: "עד ללידת בנה עסקה הנאשמת בעבודות שונות ולאחריה הפסיקה לעבוד **והתמסרה לטיפול** בבנה לבדה במשך כל שעות היממה. לגירסת הנאשמת, כמו גם

³⁴⁹ עניין **לב**, לעיל ה"ש 312.

³⁵⁰ עניין **הלמן**, לעיל ה"ש 346, דברי השופט בנטל.

³⁵¹ שם, דברי השופט חלימה.

³⁵² עניין **בוריסוב**, לעיל ה"ש 202.

לדברי בעלה, היא **טיפלה** בבנה **במסירות** ובהתנהגותה כלפיו מעולם לא השתמשה באלימות".³⁵³ גם ב"כ המאשימה הסכימה כי מדובר באם מסורה שנקלעה למצב חריג: "ב"כ המאשימה אינה חולקת על כך שטיפולה של הנאשמת במנוח היה מסור, וכי המדובר בארוע חריג...".³⁵⁴ למרות כל אלה, בחלק בו דן בית המשפט בעובדות המקרה, מציין בית המשפט בלאקוניות כי: "עיון בטיעוני הצדדים מעלה, כי עמדתם המשותפת הנה, כי ככלל יחסה של הנאשמת למנוח היה תקין". התנהגותה המסורה של האם, שאין עליה חולק, אינה מופיעה בחלק זה של גזר הדין, וכמו בעניין קרוצקוב, התנהגות זו אף לא מוזכרת כשיקול לטובת הנאשמת כשבית המשפט גוזר את עונשה.

נראה כי הבנייתה של האם הממיתה בדמות 'האם האידיאלית', משקפת את מידת הזדהותו של בית המשפט עם המעשה שעשתה הנאשמת. כאשר בית המשפט מבין את המעשה או את מניעיו, כפי במקרים של 'המתת חסד', אזי הוא מוכן לקבל עדויות המציגות את האם כאם טובה, שכן הדבר עולה בקנה אחד עם תפיסתו את המעשה ומאפשר לו להצדיק את ההקלה בענישתה. כאשר מניעיו של מעשה ההמתה אינם מקובלים על בית המשפט, או אינם מובנים לו, מעדיף בית המשפט להתעלם מעדויות שמציגות את הנאשמת כאם טובה. הצגת האם כאם טובה במקרים אלה, עלולה ליצור סיפור לא קוהרנטי אשר בו 'אמא טובה' עושה 'מעשה רע' וממיתה את ילדה. מעבר לכך שמדובר בסיפור בעייתי המערער את יסודותיה של התפיסה לפיה אמא טובה אינה הורגת את ילדיה, הרי שהצגת האם כאם טובה, פוגעת ביכולתו של בית המשפט להצדיק את העונש החמור אותו הוא מטיל על הנאשמת.

(2) האם המתייסרת עקב מות בנה

בארבעה מקרים מבנה בית המשפט את דמותה של הנאשמת כמי שמתייסרת על מות בנה, למרות שהיא זו אשר המיתה אותו במו ידיה. בשלושה מקרים (עניין **אדרי**, עניין **אברמנקו**, עניין **לב**) היסורים של האם על מות בנה מוצגים במסגרת גזר הדין כעונשה האמיתי של האם, במקרה נוסף (עניין **נועה כהן**)³⁵⁵ יסוריה של האם משתמשים את בית המשפט על מנת להסביר שקרים בעדותה:

שום עונש שנטיל לא ידמה לעונש שהנאשמת כבר השיתה על עצמה. מרגע שתינוקה נפח את נשמתו

בידה ועד יומה האחרון יהדהד בקרבה בכיו ודמותו לא תמוש מעיניה.³⁵⁶

³⁵³ שם, בסעיף 4 לגזר הדין.

³⁵⁴ שם, בסעיף 8 לגזר הדין.

³⁵⁵ עניין **נועה כהן**, לעיל ה"ש 199.

³⁵⁶ עניין **אדרי**, לעיל ה"ש 201, עמ' 8 (פסק הדין של השופטת אבידע, פסקה ראשונה).

מאמין ביהמ"ש כי בפועל נגזר עונשה של הנאשמת לחיות עד יומה האחרון בצל פשעה וזכרון המעשה הנורא ירדוף את הנאשמת כל ימי חייה.³⁵⁷

ברור לנו כי העונש הקשה ביותר הינו עצם האובדן שלו ושבירת המסגרת המשפחתית... נענשה קשות בעצם אובדן חיי בנה האהוב.³⁵⁸

העולה מכך הוא שאינני מאמין לטענת הנאשמת כאילו נטלה באותו לילה כמות חריגה של גלולות ואני קובע שהנאשמת בדתה את העניין מלבה, וזאת על מנת להכין לעצמה קו הגנה במשפטה. אך תתכן גם אפשרות נוספת, אפשרות שהיא בתחום נפתולי נפשו של האדם, לאמור, שהיא נהגה כך כדי להקל על נפש אם מיוסרת המבקשת להעביר משכמה מעט מכובד נטל האשם הכרוך בקיפוד פתיל חייו של בנה.³⁵⁹

מדוע רצתה הנאשמת להאחז בעניין הכדורים – אין כל קושי להבין. הטלת האחריות ולו חלקית על כתפי השד שבכדורים (באנלוגיה לשד בבקבוק שגם הוא היה מוכר לנאשמת) מקילה את הנטל, וכמעט קשה לבוא אל הנאשמת בטענה על כך שדבקה בגרסה זו.³⁶⁰

את דמותה המיוסרת של האם מבסס בית המשפט על אמונתו ולא על התרשמותו האישית מן הנאשמת: בעניין **לב** מציין בית המשפט מפורשות כי מדובר בעניין של אמונה ("מאמין בית המשפט") ובעניין **נועה כהן** אפשרות יסוריה הנפשיים של האם מועלית כסברה של השופט א.א. לוי ולא כעניין מבוסס על ראיות. השימוש ביסוריה של האם כטיעון להקלה בעונשה מלמדנו שבית המשפט סבור שהמקרה של המתת ילד על ידי אמו שונה ממקרים אחרים של המתה, בהם הסבל של הנאשם עקב מעשה ההמתה אינו עולה כשיקול להקלה בעונש. הסבר אפשרי לכך יכול להיות שבית המשפט סבור שאם קשורה אל בנה באופן כזה, שאפילו אם היא עצמה ממיתה אותו (בכוונה!) היא מתייסרת על כך בדיעבד.

עמדה שונה מהעמדה שתוארה לעיל, ניתן למצוא בערעור בעניין **אברמנקו**:

לא נוכל לקבל את טענת בא כח המערערת, כי הריגת בן משפחה אהוב – ובוודאי כשבהריגה עסקינן ולא בעבירה הפחותה ממנה של גרימת מוות – היא כשלעצמה נסיבה לקולה. אכן, העונש הנפשי

³⁵⁷ עניין **לב**, לעיל ה"ש 312, בעמ' 343.

³⁵⁸ עניין **אברמנקו**, לעיל ה"ש 314, גזר הדין במחוזי, בעמ' 4.

³⁵⁹ שם, בעמ' 19-20 (פסק הדין של השופט א.א. לוי).

³⁶⁰ שם, בעמ' 31 (פסק הדין של השופטת ברלינר).

ותחושת האשם ילוו את בן המשפחה ההורג עד עולם, אך כך צריך להיות גם בהריגתו של אדם אחר,

יהא אשר יהא.³⁶¹

עמדתו של בית המשפט העליון משקפת את התפיסה לפיה אין שוני בין אם שהמיתה את ילדה לבין כל

אדם אחר שהמית אדם זר לו.³⁶²

(3) האם כשומרת על המסגרת המשפחתית

בעניין **אברמנקו** המיתה אם את בנה בן ה-26 בדקירות סכין, על רקע ויכוח על סידור חדרו.³⁶³ במהלך גזר הדין מאזכר בית המשפט את דבריהם של באת כח המדינה ושל בעלה של הנאשמת, ביחס לתפקודה של הנאשמת 'כרעיה וכאם': "באת כח המדינה סבורה, כי מדובר באשה אלכוהליסטית מזה שנים, שאף כי לדבריה לא היתה שיכורה בעת קרות המעשה, היא לא תפקדה כרעיה וכאם והמעשה שעשתה מעיד על קהות רגשות"³⁶⁴ וכן - "לדברי בעלה היא למעשה לא תפקדה כרעיה וכאם וכל חייה סבבו סביב האלכוהול".³⁶⁵ בית המשפט עצמו אינו מתייחס באופן מפורש לתפקודה של הנאשמת כרעיה וכאם, אך לקראת סוף פסק הדין הוא מציין:

גזירת דינה של אם שהביאה במו ידיה לקטילת בנה היא מלאכה קשה, וברור לנו, כי העונש הקשה ביותר הינו עצם האובדן שלו ושבירת כל המסגרת המשפחתית, שהיתה במקרה זה רעועה ממילא עקב התמכרותה של הנאשמת לאלכוהול.

בית המשפט קובע שבמקרה הכללי ("גזירת דינה של אם שהמיתה את ילדה") העונש הקשה הוא עצם האובדן ושבירת המסגרת המשפחתית, אך רומז כי במקרה הספציפי הזה, שבירת המסגרת המשפחתית אינה יכולה להחשב כעונש, מאחר שהיא היתה רעועה ממילא בגלל התנהגותה של הנאשמת. חוסר התפקוד של הנאשמת במסגרת המשפחתית משמש כנגדה, בכך שבית המשפט אינו זוקף לזכותה את השיקולים 'הסטנדרטים' המשמשים, בדרך כלל, לטובתם של נאשמים שהמיתו את ילדיהם. בכך מגלה בית המשפט כי לשיטתו תפקידה של אם הינו לשמור על המסגרת המשפחתית, וכי יש להחמיר עמה אם אינה מתפקדת כנדרש.

³⁶¹ עניין **אברמנקו**, לעיל ה"ש 314, פסק הדין בעליון, בעמ' 3.

³⁶² התפיסה לפיה יש להקל בעונשם של עבריינים בשל הסבל שנגרם להם עקב ביצוע מעשה העבירה, אינה מיוחדת לאמהות שהמיתו את ילדיהן. ניתן למצוא תפיסה שכזו גם בעבירות של צווארון לבן בהן נפגעת הקריירה המקצועית של העברייין עקב ביצוע המעשה. גביוון, במאמרה "שימוע, שוויון לפני החוק והיועץ המשפטי" **עיוני משפט** ט"ו 457 (תש"ן) מציינת כי יש מחלוקת האם ראוי להתחשב בסבל אחר שנגרם לחשוד בגין העבירה כשיקול לאי העמדה לדין או לענישה מופחתת. יש הסבורים שהתחשבות בסבל זה היא חידוד אי השוויון ויש הסבורים שמדובר בשיקול רלבנטי.

³⁶³ עניין **אברמנקו**, לעיל ה"ש 314.

³⁶⁴ שם, גזר הדין המחוזי, בעמ' 2.

³⁶⁵ שם, גזר הדין במחוזי, בעמ' 3.

3. סיכום ביניים

מן האמירות שניתחתי לעיל עולות מספר נורמות התנהגותיות להן מצפה בית המשפט מאם ביחס לילדיה: בית המשפט מצפה מאם לרצות להעניק לילדיה חום ואהבה (עניין **אדרי**), להגן ולשמור על ילדיה ואף לרצות לעשות כן (פרשת **פלונית**), לספק את צרכיהם הגשמיים והנפשיים של הילדים (עניין **מחאמיד**), להיות סבלנית כלפיהם (עניין **דוידוביץ**), לגדלם, לאהוב אותם ולדאוג לכל מחסורם (עניין **קרוצקוב**) וכן לשמור על המסגרת המשפחתית (עניין **אברמנקו**). האם האידאלית, אליה יש לשאוף, מתוארת על ידי בית המשפט כאם אוהבת ומסורה, הקשורה לילדיה ומטפלת בהם במסירות נפש ובאורך רוח. היא מוצגת כמי שמגוננת על ילדיה, מקריבה את עצמה למענם וסובלת למענם. (עניין **הלמן**, עניין **לב** עניין **נועה כהן**). תפיסת בית המשפט את אהבת האם כאהבה אידאלית, הגוברת על הכל, נלמדת גם מכך שבית המשפט סבור כי גם אם שהמיתה את ילדה בכוונה (!), מתייסרת בדיעבד על מותו וזהו עונשה האמיתי (עניין **אדרי**, עניין **אברמנקו**, עניין **לב**, עניין **נועה כהן**).

מעניין שבית המשפט מצפה מאם לא רק להתנהג באופן מסוים, אלא גם לחשוב באופן מסוים: מן האמירות לעיל עולה כי אמהות אינן מצופות רק לחבק את ילדיהן או להגן עליהם (הפעולה הפיזית) אלא הן אף נדרשות לרצות, או להרגיש צורך, לעשות פעולות אלה. בית המשפט מצפה מהאם שתחוש רגשות מסוימים כלפי ילדיה: הוא מצפה שתאהב אותם, שתחוש קשורה אליהם ושתתייסר יסורים קשים על מותם.

ממצא מעניין נוסף הוא שהמקור של הנורמה ההתנהגותית משפיע על התייחסות בית המשפט לעניין העונש. כאשר הסטייה מהנורמה נתפסה על ידי בית המשפט כסטייה מאינסטינקט, או כסטייה מן הטבע, הנטייה של בית המשפט היתה להקל עם הנאשמת. כאשר הסטייה מהנורמה נתפסה כסטייה מדרישה חברתית, נטיתו היתה להחמיר עמה.

עוד נטייה להחמרה בעונשן של נאשמות ניתן למצוא במקרים בהם השתמש בית המשפט בנרטיב 'האם הרעה': על קרוצקוב, פלונית, מחאמיד ואברמנקו, אשר בית המשפט ביקר את התנהגותן האמהית, נגזרו בין 10 ל-15 שנות מאסר בפועל, כאשר בכל שאר מקרי המתת ילדים על ידי אמותיהם, לא נגזרו על האם יותר משמונה שנות מאסר. נטייה להקל עם הנאשמות ניתן למצוא במקרים בהם השתמש בית המשפט בנרטיב 'האם האידאלית': השופטת קפלן-הגלר אשר הבנתה את הנאשמת בדמות האם האידאלית זכתה אותה מאשמת רצח, והרשיעה אותה בהריגה (לעומת השופטים האחרים שישבו בדיון

ואשר הרשיעו אותה ברצח), ואילו בעניין **לב** ובעניין **הלמן**, גזר בית המשפט על האם הממיתה שנת מאסר אחת. נתונים אלה מתיישבים עם מחקרה של קרלן אשר מצא כי שופטים מענישים בחומרה יותר נשים שמוצגות בבית המשפט כאמהות רעות.³⁶⁶

ג. הציפיות החברתיות מאבות ומאמהות – נטרליות מגדרית – האמנם?

כפי שראינו לעיל, לא מעט שופטים מתבטאים בלשון נטרלית מבחינה מגדרית בבואם לדון בחובות שחבים הורים ביחס לילדיהם. רימלט טוענת כי מודל השוויון ההורי שקיים היום בשיח המשפטי מעלים מציאות של חוסר שוויון ומקשה על בתי המשפט לתת מענה ראוי לדילמות מגדריות שהן תוצר של מציאות בלתי שוויונית זו. בנוסף, ישנם שופטים רבים שאוחזים בתפישות סטריאוטיפיות וציפיותיהם מנשים וגברים הם אחרות, למרות השיח השוויוני לכאורה, ואבחנות אלה מכפיפות נשים למערכת ממשטרת של כללים ביחס להתנהגות אמהית ראויה.³⁶⁷ הקר ושמיר טוענים כי למרות שבתי המשפט מנסים ליצור שוויון בין אמהות לאבות בנוגע לחובותיהם לילדיהם, הם מתבססים על תפיסה שמרנית בנוגע לתפקידה של האשה במשפחה ובחברה, ויוצרים דימוי נשי תלותי ולא רציונלי וכן דימוי של 'האם הטובה' האמורה להקריב את רצונה הפרטי למען ילדה.³⁶⁸ להלן ננסה לבחון האם לשופטים אשר נוקטים בשפה השומרת על נטרליות מגדרית, יש ציפיות שונות מאבות ומאמהות, בהתאם לעמדתם של הקר ורימלט, או שמא הנטרליות המגדרית משקפת תפיסת הורות שוויונית אמיתית.

פרשת פלונית (ע"פ 75/04) משייכת השופטת ביניש את 'אינסטינקט ההגנה על הצאצאים' לאבות ולאמהות כאחד, ובלשונה: "אינסטינקט אנושי ראשוני ובסיסי – הצורך של הורים להגן על צאצאיהם".³⁶⁹ גם בהמשך פסק הדין, נוקטת ביניש בלשון נטרלית מגדרית בהתייחסה לתופעה של המתת תינוקות: היא מדברת על "התופעה של המתת ילדים בידי הוריהם" (להבדיל מהמתת ילדים על ידי אמם), וזאת למרות שהמקורות עליהם היא מסתמכת כדי להוכיח את טענותיה מתייחסים ברובם לאמהות. כך למשל, כשהיא מתייחסת ל- "מחקרים על אודות התופעה של המתת ילדים בידי הוריהם", היא מצטטת שלושה מחקרים העוסקים רק באמהות³⁷⁰ וכשהיא מדברת על "התופעה שבה הורים ממיתים את ילדיהם בעקבות סכסוך עם בני זוגם" היא מצטטת ממקור שמתייחס לרצח של

³⁶⁶ Pat Carlen, Women's imprisonment (London, 1983).

³⁶⁷ רימלט **אמא טובה, אמא רעה**, לעיל ה"ש 75.

³⁶⁸ הקר ושמיר, לעיל ה"ש 74.

³⁶⁹ פרשת **פלונית**, לעיל ה"ש 191, ע"פ 75/04, בעמ' 75.

³⁷⁰ שם, עמ' 76 ליד האות א'.

אם את תינוקה עקב תוקפנותה של האם כלפי בן זוגה.³⁷¹ אנו רואים כי ביניש עושה מאמץ ליצור את הרושם כי אין כל שוני בין אמהות שממיתות את ילדיהן, לאבות שעושים זאת, למרות שהיא מסתמכת, מן הסתם במודע, על מחקרים שמתייחסים בעיקר לנשים.

מהמשך הדברים ניתן ללמוד, שלמרות הנטרליות המגדרית בה היא נוקטת, ביניש אינה רואה בשני ההורים אחראים שווים לגידול ילדם: על עמדותיה אלה ניתן ללמוד מאמירה שלה לקראת סוף פסק הדין: "בעלה אילן ומשפחתו עשו מאמץ לסייע לה בתקופות קשות בגידולו של בנה הבכור". במשפט זה מנסה ביניש להאיר באור חיובי את התנהגות בעלה של הנאשמת ומשפחתו, בכך שלא ישבו בחיבוק ידיים, ועזרו לנאשמת בתקופות הקשות. אלא שאם נבחן את המשפט לעומקו, נגלה מספר דברים מעניינים: ראשית, הילד שהומת, ואשר הוא בנם המשותף של הנאשמת ושל אילן, משויך לנאשמת בלבד ("בנה הבכור"). שנית, בהתייחסה לעזרה של אילן ומשפחתו, השופטת מתיחסת אליהם כאל יחידה אחת. החיבור הזה מעלה שאלות: האם תפקידו של אב ביחס לבנו זהה לתפקידה של משפחתו? האם לא היינו מצפים מאב אחריות גדולה יותר לגידול ילדיו מאשר ממשפחתו? ושלישית – המשפט מנסה להאיר את התנהגותו של האב באור חיובי, כבעל תומך, בכך ש"עשה מאמץ לסייע לה בתקופות קשות בגידולו של בנה הבכור". האם אין זה מתפקידו של האב לגדל את בנו ולא רק "לסייע" לזוגתו? ואם הוא כבר "מסייע" האם לא נצפה ממנו שיעשה זאת באופן קבוע ורציף ולא רק ב"תקופות קשות"? ועל כך עוד צריך להכיר לו טובה? הצטברותם של שלושה עניינים אלה מרמז על האפשרות שביניש שבויה בתפיסות ארכאיות אודות חלוקת התפקידים המגדרית, למרות נסיונה הרטורי להציג כאילו אין הבדלים בין אמהות לאבות.

גם בפרשת **קרוצקוב**³⁷² משתמש בית המשפט בלשון נטרלית מבחינה מגדרית:

כפי שנקבע לא אחת בפסיקתו של בית המשפט העליון, העונש שקצב המחוקק, בנסיבות של ביצוע עבירות חמורות, הינו עונש המוצא, ולא במסגרת המלצה, שהרי המחוקק קבע את דעתו שבעבירות חמורות של נטילת חיי אדם, מקל וחומר נטילת חיי תינוק או קטין על ידי הורה, כאשר הקטין תלוי באופן מוחלט בהורה ואין לו יכולת להתנגד למעשיו של זה וכאשר ההורה פועל בסתירה מוחלטת למצופה ממנו, לגדל, לאהוב, לדאוג למחסור של בנו צאצאו עד אשר יגדל זה - לפי משפט הטבע, הדעת נותנת שיש להטיל על הורה שכזה עונש המשיק לרף העליון של הענישה שנקבעה על ידי המחוקק.

³⁷¹ שם, בעמ' 77 ליד האות ה'.

³⁷² עניין קרוצקוב, לעיל ה"ש 190.

כאמור בתחילת פרק זה, טענת ביהמ"ש בפסקה זו הינה שהורה מצופה לגדל, לאהוב ולדאוג למחזורו של בנו עד שיגדל. "זהו משפט הטבעי", כלומר – זה הדבר הטבעי שמצופה מהורה לעשות ביחס לצאצאיו, ואם הורה אינו פועל לפי הטבע הזה יש להענישו בחומרה. האם ביהמ"ש מצפה באותה מידה מאבות ומאמהות שיתנהגו באופן אותו הוא מפרט בפסקה זו? על כך ניתן לנסות ללמוד מפסקה אחרת, בהמשך פסק הדין, בה מתייחס ביהמ"ש אל האב:

גם זעקתו של האב כפי שזו מצאה את ביטויה במכתבים שהגיש לבית המשפט ובדברים המרגשים שהוא השמיע, היא בגדר שיקול שבית המשפט אינו יכול להתעלם ממנו בבואו לגזור את עונשה של הנאשמת, שהרי האב, הוא אביו מולידו של הקטין, מי שנשא בעול מזונותיו גם אם באופן חלקי, מי שהכיר לבסוף באבהותו על הקטין, מי שנקבעו לו הסדרי ראייה ודאג לקטין, מי שיכול היה לסמוך על הנאשמת שתגן על הקטין, ולבטח לא תביא למותו. אבי הקטין גם הוא קורבן שנפגע באופן חמור יותר על ידי מעשי הנאשמת, שהרי הוא איבד את בנו בנסיבות קשות ביותר וזכאי הוא לראות את מבצע עוולה זה בא על עונשו באופן הראוי.

בהתייחסו לאבי הילד שהומת, ביהמ"ש מנסה להראות כי מדובר באב שדאג לבנו, אם מן הבחינה הכלכלית (שילם מזונות) ואם מן הבחינה הרגשית (הכיר באבהותו ודאג לקטין). אך עיון בעובדות המקרה מראה כי מדובר באב שהתנער מכל אחריות ביחס לבנו: הוא התכחש לאבהותו (הנאשמת תבעה אותו בתביעת אבהות), לא שילם מזונות (הוגשה נגדו תביעת מזונות) לא סייע לאם בנו בגידול הילד, ורק לאחר שנכפה לעשות כן, הכיר באבהותו ושילם חלק ממזונותיו.

בתארו את האב נוקט ביהמ"ש בלשון אמפתית: בפתח הדברים מתייחס בית המשפט ל"זעקתו" של האב ול"דברים המרגשים שהוא השמיע". מאחר שהביטוי "זעקתו של האב" מופיע מיד לאחר ההתייחסות לזעקתו של התינוק (המופיעה בפסקה קודמת), נראה שביהמ"ש עורך כאן הקבלה בין השניים, ובכך מגלה דעתו כי הוא רואה באב קורבן חסר אונים של המעשה, כפי התינוק (בהמשך הוא מציין זו מפורשות). בהמשך הדברים מציין ביהמ"ש כי מדובר ב"אביו מולידו" של הילד. השימוש במילה "מולידו" מחבר את האב לתהליך הלידה, ומקשר אותו באופן משמעותי יותר אל הילד מאשר המילים "אביו של התינוק". ביהמ"ש מוסיף שהאב נשא במזונות הילד, למרות שבאופן חלקי, הכיר לבסוף באבהותו על הקטין, כי נקבעו לו הסדרי ראייה וכי הוא דאג לקטין וסמך על הנאשמת שתדאג לו. גישתו האמפתית של ביהמ"ש כלפי האב, מעלה את השאלה האם ביהמ"ש סבור כי "משפט הטבעי" שתואר מספר פסקאות קודם לכן כחל על "הורה", חל בפועל גם על אבות. האם ביהמ"ש מצפה גם

מאב לגדל, לאהוב ולדאוג למחסור של בנו, או שמצפה ממנו רק 'לסמוך' על האם שתעשה את כל אלה? אין ספק כי אב זה לא גידל את בנו ולא דאג למחסורו, ומאחר שכך מתעוררת השאלה מי כאן הקורבן? האם האב הוא הקורבן של מעשיה של קרוצקוב, כפי נסיונו של ביהמ"ש להציג את הדברים? ואולי קרוצקוב היא הקורבן של מעשיו של האב? במהלך פסק הדין מציין בית המשפט כי אחד הקשיים של קרוצקוב, היה שגידלה את בנה כאם חד הורית ללא תמיכה מהאב. לו היה האב מכיר באבהותו מלכתחילה, משלם מזונותיו של בנו כסדרם ומגדל את בנו, כפי "משפט הטבע", בלשון ביהמ"ש, אולי קרוצקוב לא היתה מגיעה למקום אליו הגיעה, והטרגדיה היתה נמנעת.

הניתוח של דברי ביניש בפרשת **פלונית** ושל דברי השופטים בעניין **קרוצקוב** מעלה כי יש ממש בטענה שלמרות השימוש בלשון הנטרלית מגדרית, לשופטים יש ציפיות שונות מאבות ומאמהות. כמו כן הניתוח מאשש את הטענה כי השימוש בלשון האל-מגדרית מעלים מציאות של חוסר שוויון ומקשה על בתי המשפט לתת מענה לדילמות מגדריות שהן תוצר של מציאות בלתי שוויונית זו.

על הציפיות השונות של בתי המשפט מאבות ומאמהות, ניתן ללמוד גם מפסקי דין העוסקים באבות שהמיתו את ילדיהם. למרות שבאף אחד מפסקי הדין העוסקים באבות לא מתייחס בית המשפט באופן ספציפי לציפיות שיש לו מאבות ביחס לילדיהם, איתרתי שני פסקי דין בהם התייחס בית המשפט לציפיותיו מהורים בכלל: מדובר בפסקי הדין בעניין **ולס**,³⁷³ ובעניין **איזון**.³⁷⁴ בשני המקרים הורשעו האבות בהריגה לאחר שהמיתו את תינוקם באמצעות חבלה/טלטול.

בגזר הדין בעניינו של **ולס**, מתייחסת השופטת חנה בן עמי לציפיות שיש לה מהורים כלפי ילדיהם תוך שהיא נוקטת לשון נטרלית מבחינה מגדרית: (הדגשות שלי, מ.ב.).

....אדם סביר ובריא, השומע את בכיו של ילדו, מונע על ידי הבכי לטיפול בו. הורה מן הישוב, נושא בלבו מטען של **רחמים וחמלה** אל ילדו. זהו משפטו של הטבע. זה משפטה של כל חברה מתוקנת ובריא. על קשר הדם וה**רחמים** בין הורה לילדו, עמדה הפסיקה לא אחת...[ציטוט משני פסקי דין]. אף המסורת היהודית הכירה ברגשות אלו כרגשות הטבעיים והטבועים בהורה. חכמי ישראל עמדו על חובותיו של הורה כלפי ילדו, חובות המבטאים דאגה למכלול צרכיו של הילד, הגשמיים הנפשיים והרוחניים. כך בספר תהילים, פרק ק"ג פסוק י"ג מקביל נעים זמירות ישראל בין **רחמי** אב לבין **רחמי** האל על בניו: "**כרחם** אב על בנים רחם ה' על יראיו" כך מדברי רבנו בחיי: "ויתן ה' **חמלה ורחמים**

³⁷³ ת"פ (מהזוי י-ם) 2065/06 מ"י נ' ישראל אשר ולס (הכרעת הדין), תק-מח 2008 (3) 251, (גזר הדין), תק-מח 2008 (4) 5108 (2008). (להלן: עניין ולס).

³⁷⁴ עניין איזון, לעיל ה"ש 227. בימים אלה מתנהל משפט חוזר בתיק זה.

בלב הוריו כדי להקל עליהם גידולו, ויעדיפוהו על עצמם במאכל ובמשתה, ויקל עליהם טרחו וקושי גדולו כגון רחיצתו וניקויו והטיפול בו והרחקת הנזקים ממנו על כרחו של התינוק. ואחר כך יעבור מדרגת הינקות לדרגת הנערות, ולא ימאסו בו הוריו ולא יקוצו ברוב דרישותיו וחוסר הכרתו את מה שהם סובלים מתואנותיו וטרחו ומשאו ואף תגדל בלבם דאגתם לו ומחשבתם עליו עד שיגיע לבגרות... " דוגמה מעניינת לחזקה בדבר רחמי ההורה על ילדו ניתן לראות בסוגיה של הגנה עצמית בדין הגנב הבא במחתרת...".

למרות שהשופטת מתייחסת להורים באופן כללי, התחושה היא שהיא מכוונת דבריה בעיקר אל אבות. בקטע מאוזכרות מספר נורמות התנהגותיות (להגן, לגדל ולטפח, לרחם ולדאוג למכלול צרכי הילד), אך הדגש שמושם על ידי השופטת הוא על מידת הרחמים שהורה אמור לשאת בלבו כלפי ילדו: השורש ר.ח.מ. מופיע בקטע 8 פעמים (לשם ההשוואה, השורש ט.פ.ל, מופיע רק פעם אחת), פסקי הדין אותם מצטטת השופטת במהלך הקטע מופיעים תחת הכותרת: 'על קשר הדם והרחמים בין הורה לילדו' (למרות שבהם עצמם אין כל אזכור למילה רחמים), וכן שתיים מתוך שלוש הדוגמאות המובאות מן המקרא ומדברי חז"ל, עוסקות ברחמי הורה על ילדו. לכך יש להוסיף כי ביהדות הרחמים נתפסים כתכונה של האב יותר מאשר של האם, ויש הסוברים כי דרכו של אדם לרחם על בנו יותר מאשר על עצמו.³⁷⁵ מכל זאת ניתן להסיק שלשיטתה של השופטת, הרחמים הם אלה שמפעילים את ההורה בכל פעולותיו ביחס לילד. יש לציין כי הדרישה מהורה 'לרחם' על ילדו דורשת שהילד יהיה מצוי במצוקה כלשהיא. כאשר אין מצוקה, אין צורך ברחמים. המשמעות היא שלשיטתה של השופטת ההורה נדרש להגיב על מצוקות, אך לא לפעול במקרה שבו הילד לא מצוי במצוקה או בבעיה.

בעניין אייזן התייחס בית המשפט לחובה המוטלת על הורים:

"...העובדה שלעיתים מדובר לא רק בקטינים אלא גם בחסרי ישע, מטילה על ההורים חובה כפולה ומכופלת, לשמור על הילד ולנצור אותו כבבת העין, לא רק מפני פגיעתם הרעה של זרים אלא גם מנחת זרועם שלהם.³⁷⁶

בעוד שבפסקי הדין בפרשת פלונית התייחסו השופטים להגנה על הילד באופן כללי (מכל סכנה שהיא), כאן הציפיה מההורה היא ספציפית, לשמור על הילד מפני פגיעתם של אנשים (כולל מנחת זרועו של

³⁷⁵ אליאב שוטמן "ואת בנו לא ידע - על רצח בתוך המשפחה" פרשת השבוע, פרשת וזאת הברכה, גליון מס' 331, מ"י משרד המשפטים המחלקה למשפט עברי, המרכז להוראות המשפט העברי ולימודו, מכללת שערי משפט, בעמ' 1-2 (תשס"ט).
³⁷⁶ ת"פ (מחוזי ת"א) 40057/00 מ"י נ' אייזן, סע' 2 לגזר הדין (לא פורסם), 13.7.2006, בתוך ת"פ (י-ם) מ"י נ' ולס, סעיף 20 לגזר הדין, תק-מח 5108 (4) 2008.

ההורה עצמו). ציפיה זו מתעלמת מסכנות נוספות האורבות לילד שלא נגרמות על ידי אדם. קשה להניח שבית המשפט אינו סבור שיש להגן על ילד, או על תינוק, גם מפני סכנות אחרות ועוד יותר קשה להניח כי בית המשפט סבור שהגנה על הילד באופן כללי, נתונה למישהו אחר שאינו הורה. הסבר אפשרי לאמירה זו יכול להיות כי בית המשפט כיוון דבריו למקרה הספציפי של פגיעה בילד בידי אדם, ולכן לא התייחס לפגיעות אפשריות אחרות. הסבר אפשרי נוסף, יכול להיות שלמרות שבית המשפט נוקט בלשון נטרלית מבחינה מגדרית, למעשה בדבריו הוא מתייחס לאבות בלבד, ובכך מגלה דעתו כי ציפיותו מאב הינה לשמור על ילדיו מפני פגיעתם של אנשים זרים ולא מפני כלל הסכנות האורבות לילד. ציפיה זו מתיישבת עם דימוי האב כמגן על משפחתו מפני פגיעה של זרים/תוקפים, בספרה הציבורית, ודימוי האם כמגנה על ילדיה מפני סכנות הנובעות מגורמים אחרים, בספרה הביתית.

ניתוח האמירות בהן נעשה שימוש בלשון נטרלית מגדרית בפסקי הדין השונים, מעלה כי כאשר בית המשפט דן בהורה שהמית את ילדו, גם כאשר הוא עושה שימוש בלשון נטרלית מגדרית, אין הוא רואה בעיני רוחו הורה נטול מגדר, אלא הורה שמינו כמינו של הנאשם העומד לפניו. וכך, הציפיות שמוצגות כציפיות מ'הורה' הן למעשה הציפיות שיש לשופט מהורה בן מינו של הנאשם. מאחר שהנורמות ההתנהגותיות המצופות מאמהות ביחס לילדיהן רבות יותר מאלה המצופות מאבות ביחס לילדיהם, ומשתרעות על תחומים נרחבים יותר, התוצאה היא שבפסקי דין העוסקים באמהות שהמיתו את ילדיהן אנו מוצאים ציפיות רבות יותר מההורה, מאשר בפסקי הדין העוסקים באבות שהמיתו את ילדיהם.

ד. סיכום

כאשר בית המשפט דן בנשים שהמיתו את ילדיהן, שאלת אמהותן עולה על הפרק כמעט תמיד. תפיסת האמהות של השופטים מורכבת מסטריאוטיפים אודות אמהות ומציפיות ברורות אודות התנהגות אמהית רצויה. כך, למשל, אמא נתפסת על ידי בית המשפט כמי שאוהבת את ילדיה, גם כאשר מעשיה מלמדים אחרת. הנחה זו עומדת בבסיס קביעת בית המשפט כי מקרי המתת ילדים על ידי אמותיהם הינם טרגדיה, וזו אף ההנחה שעומדת בבסיס אמונתו של בית המשפט כי אם מתייסרת על מות ילדה גם כאשר היא עצמה הביאה למותו. מבחינת הציפיות אודות ההתנהגות האמהית הרצויה - בית המשפט מצפה מאם שתספק את כל צרכי ילדיה, הגשמיים והנפשיים, שתאהב אותם, תגן עליהם ותדאג לכל מחסורם, שתהיה סבלנית ביחסה אליהם, ושתשמר את המסגרת המשפחתית. מן האם האידיאלית מצופה אף שתקריב את עצמה למען ילדיה ותסבול למענם. ציפיות אלה מכפיפות נשים

למערכת ממשטרת של כללים ביחס להתנהגות אמהית ראויה ומשמרות את יחסי המגדר. הכפפת הנשים למערכת כללים זו מונעת לא רק מעצם הצגת הציפיות בנוגע להתנהגות אמהית ראויה, אלא אף מכך שאמהות שאינן עומדות בסטנדרטים אלה, לפי תפיסת בית המשפט, נענשות על ידי בחומרה רבה יותר.

המצב שונה כאשר בית המשפט דן באבות שהמיתו את ילדיהם. אחד הממצאים של מחקר זה הינו כי כאשר בתי המשפט בישראל דנים באבות שהמיתו את ילדיהם, הם מתייחסים למעשה ההמתה כאל מעשה המתה 'סטנדרטי' שבו נבחנים השיקולים הרגילים. מערכת היחסים בין האב לילד כמעט לעולם אינה מתוארת בפסק הדין והדין מתנהל כאילו מדובר בזרים. במקרים הספורים בהם מתייחס בית המשפט לציפיות שיש לו מהתנהגותו של הנאשם, הציפיות של בית המשפט מוצגות כציפיות 'מהורה' ולא כציפיות 'מ'אב'. התוצאה היא שבפסקי הדין העוסקים באבות שהמיתו את ילדיהם אין התייחסות ספציפית לציפיות התנהגותיות מאב כפי שאנו מוצאים בפסקי דין העוסקים באמהות. למרות האמור לעיל, ניתן אולי ללמוד על הציפיות שיש לבתי המשפט מאבות, באמצעות ניתוח הציפיות 'ההוריות' בפסקי הדין. בהנחה שהציפיות 'ההוריות' מתייחסות אל הורה שמינו כמינו של הנאשם (ראה לעיל), אזי מפסקי הדין בעניין **אייזן** ובעניין **וולס**, ניתן להסיק שבית המשפט אינו מצפה מאב לטפל או להגן על ילדו באופן שוטף, כפי צפייתו מאם, אלא בעיקר להגיב על מצוקות וסכנות: לרחם על ילדו ולהגן עליו מפני זרים.

ה. סיכום ומסקנות

1. ניתוח הנתונים מתוך פסקי הדין

מניתוח הנתונים מתוך פסקי הדין ששמשו בסיס לעבודה זו עולה כי מערכת המשפט נוטה להתייחס לאבות שהמיתו את ילדיהם בחומרה רבה יותר מאשר לאמהות שהמיתו את ילדיהן. למרות שמרבית כתבי האישום נגד הורים שהמיתו את ילדיהם מוגשים באשמת רצח, אחוז האבות שמורשעים ברצח גדול לאין שיעור מאחוז האמהות המורשעות ברצח. במקביל, העונשים המוטלים על אבות שהמיתו את ילדיהם חמורים יותר מהעונשים המוטלים על אמהות שהמיתו את ילדיהן. דוגמא נוספת ליחס המועדף לאמהות הינה שהסדרי טיעון, והסכמה של הפרקליטות להקלה בסעיפי אישום, נפוצים יותר במקרים של המתה שבוצעו על ידי אמהות, מאשר במעשי המתה שבוצעו על ידי אבות.

בעשר השנים האחרונות ניתן להבחין בהחמרה מסוימת ביחסה של המערכת המשפטית כלפי האמהות הממיתות, הן מבחינת כתבי האישום שהוגשו כנגדן והן מבחינת ענישתן. אם עד שנת 2000 כתבי האישום שהוגשו כנגד נשים שהמיתו את ילדן כללו אישומים בהריגה, בהמתת תינוק, או ברצח, החל משנת 2000 כל הנשים שהועמדו לדין בגין המתת ילדן הועמדו לדין באשמת רצח (למרות שבסופו של יום רק בודדות הורשעו ברצח, וגם אז בנסיבות סעיף 300א לחוק העונשין). לעניין החמרת הענישה – עד שנת 2000 העונש הממוצע שהוטל על אמהות שהמיתו את ילדיהן עמד על 3.5 שנות מאסר (לא כולל מקרים של 'המתת חסדי'), החל משנת 2000 (פרשת פלונית) העונש הממוצע שהוטל על אמהות שהמיתו את ילדיהן עמד על 12 שנות מאסר. יש לציין כי החמרה דומה לא נמצאה אצל אבות, שמלכתחילה נשפטו בחומרה יחסית.

משתנים נוספים שמחקר זה מצביע על כך שיש להם השפעה על חומרת הענישה של אמהות הם: היותו של הקורבן ולד - אמהות שהמיתו ילדים קטינים שאינם ולדות הוענשו בחומרה רבה יותר מאשר אמהות שהמיתו תינוקות בני יומם, והלאום של האם - אמהות שאינן יהודיות (מוסלמיות, בדואיות) הוענשו בחומרה רבה יותר מאשר נשים יהודיות.

יש לציין, כי מאחר שמספר פסקי הדין מהם נאספו הנתונים הוא מצומצם, בהחלט יתכן כי השוני שעולה מן הנתונים, אינו נובע מיחס מגדרי שונה כלפי מבצע המעשה, אלא נעוץ בנסיבות המיוחדות של המקרים שנסקרו.

2. יחסה של המערכת המשפטית כלפי אמהות שהמיתו את ילדיהן

(א) הקישור שעושה מערכת המשפט בישראל בין אמהות שהמיתו את ילדיהן לבין הפרעות נפשיות

אחת המסקנות של מחקר זה היא שמערכת המשפט בישראל קושרת בין אמהות שהמיתו את ילדיהן לבין הפרעות נפשיות, יותר מאשר היא עושה זאת ביחס לאבות. למרות שבראשית ההליך המשפטי היחס לאבות ולאמהות הוא כמעט זהה (סעיפי אישום דומים, כשרות משפטית דומה), עם התקדמות ההליך, המערכת המשפטית נוטה ליחס משקל רב יותר למצבן הנפשי של אמהות שהמיתו את ילדיהן מאשר לזה של האבות. הדבר בא לידי ביטוי בכך שהסדרי טיעון נחתמים יותר עם אמהות מאשר עם אבות, בשל מצבן הנפשי של האמהות, בכך שבתי המשפט סבורים שהפרעות נפשיות משפיעות יותר על אמהות מאשר על אבות, בכך ששיקולים נפשיים משמשים את בית המשפט כשיקולים להקלת עונשן של אמהות ולא להקלת עונשם של אבות, ובכך ששיקולים נפשיים משמשים את בתי המשפט ואת הפרקליטות לשם המרת סעיפי אישום חמורים בכתבי אישום נגד אמהות, בסעיפי אישום מקלים יותר. הקישור הזה בין אמהות שהמיתו את ילדיהן לבין הפרעות נפשיות, בא לידי ביטוי גם בכך שככלל, בתי המשפט נוטים לעסוק יותר במצבן הנפשי של האמהות יותר מאשר בזה של האבות.

העיסוק של בית המשפט במצבן הנפשי של אמהות שהמיתו את ילדן, תואם את הסברה המקובלת חברתית לפיה אשה אינה יכולה להרוג את ילדיה אלא אם היא משוגעת. ואכן - מחקר זה מצביע על כך כי אחת הסיבות האפשריות לקישור שעושים בתי המשפט בישראל בין אמהות להפרעות נפשיות נובע מכך שלא מעט שופטים אוחזים בסברה זו.

נטייתם של בתי המשפט בישראל לראות אמהות שממיתות את ילדיהן כסובלות מהפרעות נפשיות, נראית על פניה כמיטיבה את מצבן ביחס לזה של אבות, שכן לרוב הדבר מביא להקלה בעונשן. אך ליחוס הפרעות נפשיות לנשים יש גם השלכות מרחיקות לכת על יחסי המגדר: הדבר יוצר פתולוגיזציה של האשה, ויש בו כדי לקבע תפיסות סטריאוטיפיות שמרניות הקושרות נשים עם הפרעות נפשיות.

נקודה שניתן לזקוף לזכותם של בתי המשפט בישראל הינה בכך שהם אינם קושרים בין הפרעות נפשיות של נשים לסיבות ביולוגיות-טבעיות. אחד הממצאים המעניינים של עבודה זו הינו כי בתי המשפט בישראל נטו ליחס את ערעור שיקול הדעת בו היו מצויות הנשים לאחר הלידה (לשיטתם של בתי המשפט) לתגובה לנסיבות חברתיות-סביבתיות ולא לתהליכים ביולוגיים. ניתן לטעון כי נטייה זו משקפת תפיסה מתקדמת, מבחינה פמיניסטית, לפיה אשה אינה נשלטת אך ורק על ידי גורמים

ביולוגיים אלא כי גם לחברה השפעה על מצבה הנפשי ועל רווחתה. תפיסה זו מטילה אחריות מסוימת על החברה ופותחת את האפשרות לשינוי חברתי.

ממצא נוסף של מחקר זה, אשר משתלב עם ההחמרה ביחסו של בית המשפט כלפי אמהות ממיתות בעשור האחרון, הוא הפסקת השימוש בסעיף 303 לחוק העונשין (המתת תינוק עקב ערעור שיקול הדעת לאחר לידה). בעשר השנים האחרונות לא הואשמו נשים בעבירה על פי סעיף 303 לחוק העונשין, לא נחתמו הסדרי טיעון שהמירו סעיף אישום בסעיף זה ובתי המשפט לא ביקשו להמיר אישומים ברצח או בהריגה, באישום על פי סעיף זה. את הפסקת השימוש בסעיף 303 ניתן ליחס לפרשנות המצומצמת שניתנה לסעיף בפרשת פלונית, כמו גם לעמדת בתי המשפט לפיה הפרעות נפשיות לאחר לידה נובעות בדרך כלל מסיבות חברתיות ולא מסיבות ביולוגיות.

(ב) המסגרות הנרטיביות למעשה ההמתה

השופטים הדנים במקרים של אמהות שהמיתו את ילדיהם נוקטים בארבע מסגרות נרטיביות על מנת להסביר את מעשה ההמתה: נרטיב 'האשה כקורבן', נרטיב 'האשה האוטונומית', נרטיב 'האשה הרעה' ונרטיב 'האשה המשוגעת'. כל אחת מהמסגרות הנרטיביות מסבירה את מעשה ההמתה באופן שונה, ומבוססת על תפיסת העולם של השופט ועל האופן בו הוא רואה בעיני רוחו את דמות האם הממיתה. המחקר מעלה כי למסגרת הנרטיבית ישנן השלכות על חומרת העונש של הנאשמת: שופטים שבחרו לתאר את הנאשמת כקורבן, נטו להקל בעונשה. לעומתם, שופטים שעשו שימוש בנרטיב 'האשה האוטונומית' נטו להחמיר עם האם, כשהמחמירים מכולם היו השופטים שהבנו את הנאשמת בדמות 'האשה הרעה'. מעבר להשלכות על הנאשמת עצמה, למסגרת הנרטיבית ישנן גם השלכות רחבות ומורכבות על יחסי המגדר: נרטיב 'האשה כקורבן' מתחשב במציאות חייה של האשה, ובהיותה כפופה למבנים פטריאכלים אך רואה באשה דמות חלשה ובלתי אוטונומית. נרטיב 'האשה האוטונומית' רואה את האשה כשווה לגבר מבחינת האוטונומיה שלה והיכולת שלה לקבל החלטות מושכלות אך מתעלם ממצואות חייהן של נשים, המקשה עליהן, ולעיתים אף כופה עליהן, החלטות בשל העדר ברירה אחרת. נרטיב 'האשה הרעה' ונרטיב 'האשה המשוגעת' בעייתיים עוד יותר מקודמיהם, שכן לא זו בלבד שהם מקבעים תפיסות סטריאוטיפיות שמרניות אודות נשים, הם גם אינם מקדמים כל שינוי חברתי או ביקורת חברתית. גישה המדגישה את מצוקתה הנפשית של האשה, מכניסה את האשה להקשר קליני טיפולי ויוצרת פתולוגיזציה של האשה. על פי גישה זו, הבעיה נתפסת כבעיה הנעוצה באשה עצמה, ובמבנה הנפשי שלה ולא במבנה החברתי או בנסיבות החברתיות. גישה הרואה את הנאשמת כאשה לא

נורמטיבית, 'לא אמיתית', מאפשרת לשופטים לשפוט את האשה העומדת לדין מבלי להתמודד עם השאלות המטרידות שמעלה מעשה המתת ילד, אודות אמהות בכלל ואהבת אם, בפרט. אם האשה היא לא נורמטיבית וחריגה, אזי גם האמהות שלה חריגה, ואין המעשה שעשתה מערער את סדרי העולם.

(ג) המשקל שמיחסים בתי המשפט למציאות חייהן של האמהות הממיתות.

פסקי הדין מעלים תמונה קשה בנוגע למציאות חייהן של האמהות הממיתות: חלק מהאמהות היו קורבנות של אלימות פיזית ו/או מילולית וחוו התעללות מינית או פגיעה מינית כבר בגיל ילדות, וחלקן חוו מערכות יחסים קשות עם משפחתן ו/או עם בני זוגן. מקרי המתת וילד בישראל התאפיינו אף הם ברקע חברתי בעייתי: האמהות שהמיתו את ולדן היו בדרך כלל נשים צעירות, לא נשואות שהרו מחוץ לנישואין ואשר חיו בחברה מסורתית-שמרנית שהוקיעה הריונות מסוג זה. למרות נתונים אלה, מחקר זה מעלה כי חלק ניכר מהשופטים שדנו במקרי ההמתה נטו להתעלם ממצואות החיים של האמהות, לא לאזכר אותה כלל, או לתת לה משקל מינימלי, תוך הצגת מסגרת נרטיבית אחרת למעשה, שאינה מדגישה את הנסיבות החיצוניות אלא מתמקדת באשה עצמה (ראה לעיל). ניתוח פסקי הדין שנקטו בגישה זו חשף כי התעלמות זו נובעת בעיקרה מחוסר הבנה או חוסר הכרה של מציאות חייהן של נשים, החשופות לפגיעות ולסכנות שהגברים אינם חשופים להן.

3. תפיסת האמהות כפי שמשקפת מתוך פסקי הדין

פסקי הדין העוסקים באמהות שהמיתו את ילדיהן, מספרים לא רק על אלימות של נשים כלפי מה שנתפס כיקר להן מכל, אלא גם על האמהות עצמה. הם נוגעים בשאלות כמו: מה זה להיות אמא, מה אנחנו מצפים מאם, ואיך אנו רואים בעיני רוחנו את האם האידאלית. מחקר זה מצא כי תפיסת האמהות של השופטים הדנים באמהות שהמיתו את ילדן מורכבת מסטריאוטיפים על אודות אמהות ומציפיות ברורות על אודות התנהגות אמהית רצויה. כך, למשל, אמא נתפסת על ידי בית המשפט כמי שאוהבת את ילדיה, גם כאשר מעשיה מלמדים אחרת. בית המשפט מצפה מאם שתספק את כל צרכי ילדיה, הגשמיים והנפשיים, שתאהב אותם, תגן עליהם ותדאג לכל מחסורם, שתהיה סבלנית ביחסה אליהם, ושתשמר את המסגרת המשפחתית. מן האם האידאלית מצופה אף שתקריב את עצמה למען ילדיה ותסבול למענם. ציפיות אלה מכפיפות נשים למערכת ממשטר של כללים ביחס להתנהגות אמהית ראויה ומשמרות את יחסי המגדר. הכפפת הנשים למערכת כללים זו מונעת לא רק מעצם

הצגת הציפיות בנוגע להתנהגות אמהית ראויה, אלא אף מכך שאמהות שאינן עומדות בסטנדרטים אלה, לפי תפיסת בית המשפט, נענשות על ידו בחומרה רבה יותר.

ממצא מעניין נוסף הוא שהמקור של הנורמה ההתנהגותית משפיע על התייחסות בית המשפט לעניין העונש. כאשר הסטייה מהנורמה נתפסה על ידי בית המשפט כסטייה מאינסטינקט, או כסטייה מן הטבע, הנטייה של בית המשפט היתה להקל עם הנאשמת. כאשר הסטייה מהנורמה נתפסה כסטייה מדרישה חברתית, נטיתו היתה להחמיר עמה. הסבר אפשרי לכך יכול להיות כי סטייה מהטבע, בדומה לשגעון, נתפסת כדבר שאינו נמצא בשליטת האדם ולכן אין טעם בהענשתו. לעומת זאת, סטייה מדרישה חברתית נתפסת כדבר המצוי בשליטת האדם ולפיכך הענשתו יכולה להביא לכך שהוא או אחרים דומים לו, ימנעו מביצוע המעשה הסוטה.

לעומת פסקי הדין העוסקים באמהות שהמיתו את ילדיהן, פסקי הדין העוסקים באבות שהמיתו את ילדיהם, אינם עוסקים בדרך כלל בציפיות שיש לשופטים מ'אבות'. במקרים הספורים בהם מתייחס בית המשפט לציפיות שיש לו מהתנהגותו של אב, הציפיות מוצגות כציפיות מ'הורה', וגם אז מדובר בציפיות מצומצמות יותר מאלה הנדרשות מאם: בעוד שמהאם מצופה לתפקד באופן יומיומי ושוטף, לספק את צרכי ילדיה, לטפל, לאהוב ולהגן (ראה לעיל), מהאב מצופה בעיקר להגיב על מצוקות וסכנות: לרחם על ילדו (כשהוא מצוי במצוקה) ולהגן עליו מפני תוקפנות של זרים. ציפיות אלה מציבות את האב בתפקיד 'הורה משני' שאינו מטפל בילדיו טיפול שוטף, ובכך משמרות אף הן את יחסי המגדר.

4. המודעות של השופטים להנחות היסוד המשמשות בסיס לפסקי הדין בעניין אמהות שהמיתו את

ילדיהן

מלאכתם של שופטים הגוזרים את דינן של אמהות שהמיתו ילדיהן היא מלאכה מורכבת ועל כך מעידים שופטים רבים. בנסיונם ליתן למעשה הסבר מובן, ולשכנע את הקוראים בצדקת החלטתם, דבקים השופטים במסגרות נרטיביות חד מימדיות המבוססות על סטריאוטיפים ודעות קדומות. למרות שכוח השכנוע של נרטיב חד מימדי גדול יותר מזה של סיפור המציג ספקות או פרשנויות מתחרות, ההשלכות של שימוש בנרטיב המבליע הנחות סטריאוטיפיות ביחס לאשה על הבניית המגדר, על הבנת נשיות ואמהות ועל שוויון בין גברים לנשים, הן רחבות מאד. הנסיון להמנע מיצירת נרטיב

שיפוטי אינו ישים, גם אילו היה רצוי,³⁷⁷ אך ראוי שתהיה מודעות שיפוטית לקיומם של הנרטיבים, להנחות הבסיס עליהם הם מבוססים ולהשלכות של הבחירה בנרטיב זה או אחר.

מודעות שיפוטית לנרטיבים ולסטריאוטיפים המשמשים להם בסיס, מודעות למשקל היתר שמיחסים בתי המשפט למצבן הנפשי של אמהות, כמו גם מודעות לכך שמציאות חיהן האוביקטיבית של נשים שונה מזו של גברים, וכי מציאות זו מהווה אחד הגורמים שמביאים את האמהות להמית את ילדיהן, יכולה להביא לכך שהשופטים יפתחו פרספקטיבה רחבה יותר בנוגע למעשה ההמתה. פרספקטיבה שתאפשר להם להתרחק מהסטריאוטיפים על אודות אמהות, ולראות את ההשפעות שיש למבנה חברתי ולנסיבות חברתיות על מעשי ההמתה. תקוותי היא שעבודה זו, תהווה נדבך ראשון לשם קידום מודעות זו.

5. יחסה של המערכת המשפטית כלפי אבות שהמיתו את ילדיהם

עבודה זו התמקדה באמהות שהמיתו את ילדיהן, אולם נגעה גם בתופעה של אבות שהמיתו ילדיהם. אחד הממצאים המעניינים של מחקר זה הינו כי יחסם של בתי המשפט לאבות שהמיתו את ילדיהם שונה במהותו מיחסם לאמהות שהמיתו את ילדיהן. הדבר בא לידי ביטוי, לא רק בכך שאבות מורשעים יותר מאמהות בעבירת הרצח, או בכך שהעונשים המוטלים על אבות חמורים מאלה המוטלים על אמהות, אלא בעיקר בכך שהדיון המשפטי בעניינם של אבות מתנהל באופן שונה לחלוטין מן האופן בו מתנהל דיון בעניינן של אמהות. כאשר בית המשפט בישראל דן באבות שהמיתו את ילדיהם, הוא מתייחס למעשה ההמתה כאל מעשה המתה 'סטנדרטי' שבו נבחנים השיקולים הרגילים. רטוריקת ה'טרגדיה' ו'הקושי בגזירת הדין', הכה אופייניים לפסקי דין העוסקים באמהות שהמיתו את ילדיהן כמעט ואינם מופיעים בפסקי דין אלה, בית המשפט אינו עוסק ב'אינסטינקט האבהות' או ב'אבהות נורמטיבית', ואינו נוהג לדון ברקע החברתי-אישי של האב או לפשט למעלה מן הנדרש במצבו הנפשי. בניגוד לפסקי הדין העוסקים באמהות ממיתות בהן עוסק בית המשפט באמהות של הנאשמת, ובמערכת היחסים שלה עם ילדיה, הקשר בין האב לילד-הקורבן אינו מקבל כל התייחסות או משקל והמקרה נדון כמעט כמו מקרה המתה בו מעורבים שני אנשים זרים.

התוצאה היא שהתמונה שעולה ביחס לאבות, בעייתית לא פחות מזו העולה ביחס לאמהות ואולי אף יותר: ההתייחסות למקרי המתה שמבוצעים על ידי אבות כאל מקרי המתה 'רגילים', האבהות שנחקת כמעט לחלוטין, העובדה שאין נסיון אמיתי להבין את המניעים והגורמים למעשה,

³⁷⁷ אלמוג 2000, לעיל ה"ש 120, בעמ' 310-308ב.

וההתעלמות מהנסיבות הנפשיות, מעוררים סימני שאלה רבים. ראוי היה שעניין זה יחקר באופן רחב יותר, במסגרת העיסוק הגדל והולך בחקר הגבריות, אולם קצרה היריעה בעבודה זו.

ו. בבליוגרפיה

ספרות

- שרי ב. אורטנר "האם היחס בין הנשי לגברי הוא כמו היחס שבין הטבע לתרבות?" **דרכים לחשיבה פמיניסטית** 25 (ניצה ינאי, תמר אלאור, אורלי לובין, חנה נווה, תמי עמיאל-האוזר עורכות, 2007).
- שולמית אלמוג **משפט וספרות** (2000).
- שולמית אלמוג "סיפורים אובדים ברשת האינטרנט, נרטיב ומשפט" **משפט וממשל** ו (תשס"ג).
- יאירה אמית "ולמה נתעקרו האמהות?" **קוראות מבראשית**, הוצאת ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 127 (1999).
- אליזבת באדינטר ... **וגם אהבה: תולדותיה של אהבת האם מן המאה ה-17 ועד המאה ה-20** (1985).
- יהודית בובר אגסי (1982) "מעמד האשה בישראל" **נשים במלכוד: על מצב האשה בישראל** 210 (דפנה יזרעאלי, א. פרידמן, ר. שרידט, פרנסס רדאי וי. בובר- אגסי עורכים, 1982).
- רינה בוגוש ורחל דון-יחיא **מגדר ומשפט, אפליית נשים בבתי המשפט בישראל** (1999).
- שמואל בורסי **פקודת החוק הפלילי מס' 74 לשנת 1936** (1948).
- דן בייך "ההגנה החוקתית על חזקת החפות" **עיוני משפט** כ"ב 11 (1999).
- ליאורה בילסקי "נשים מוכות: מהגנה עצמית להגנת העצמיות" **פלילים** ו 5 (1997).
- ניצה ברקוביץ "אשת חיל מי ימצא: נשים ואזרחות בישראל" **סוציולוגיה ישראלית** ב (1) 277 (1999).
- ניצה ברקוביץ "אזרחות ואמהות מעמדן של נשים בישראל" **ישראל מחברה מגויסת לחברה אזרחית** (יואב פלד ועדי אופיר, עורכים, 2001).
- יעקב בשן "על העבירה של המתת תינוקות" **עיוני משפט** ג, 352 (1974).
- רות גביזון "שימוע, שוויון לפני החוק והיועץ המשפטי" **עיוני משפט** ט"ו 457 (תש"ן).
- מיכל גוטליב-רגב **פתאום הורים** (1998).
- ענת גור "האשה העבריינית – מאפיינים יחודיים ודרכי טיפול ושיקום מותאמות" הרשות לשיקום האסיר (2002)
- http://www.shikumasir.org/print_page.php?page_id=30&tat=39&tat_tat=43&last_tat=&with_out_top=1
- סימון דה בובאר **המין השני** כרך א' (שרון פרמינגר מתרגמת, 2001).
- ליאת הולר הררי "הנקה ודיכאון לאחר לידה, האם יש קשר?" (2005).
www.hebpsy.net/temper_articles.asp?t=0&id=492
- רות הלפרין-קדרי "שוויון זכויות...בלי הבדל...מין": נשים משפט ושינוי חברתי בישראל" **תרבות דמוקרטית**, ר' הלפרין-קדרי וט' כהן עורכות אורחות, "י שטרן ואח' עורכים, 10, 163 (2006).

רות הלפרין קדרי "ושיננתם לבניך – ולא לבנותיך" הרהרויים מן העבר השני של המחיצה: על הכללה והדרה של נשים בשפת ההלכה" **מחקרי משפט יח** (תשס"ג) 353.

דפנה הקר ורוגן שמיר "אמהות", 'אבהות', 'משפחה': בין אינטואיציה להלכה פסוקה" **סוציולוגיה ישראלית** ה(2) תשס"ד, 311 (2003).

דפנה הקר "פמיניזם דילמתי מודל המשמורת הפיזית הרצוי בגירושין" **עיונים במשפט מגדר ופמיניזם** 699 (דפנה ברק-ארז, שלומית יניסקי-דביר, יפעת ביטון ודנה פוגץ' עורכות, 2007).

דפנה הקר **הורות במשפט, מאחורי הקלעים של עיצוב הסדרי משמורת וראייה בגירושים** (2008).

דפנה הקר ורוגן שמיר "אמהות", 'אבהות', 'משפחה': בין אינטואיציה להלכה פסוקה" **סוציולוגיה ישראלית** ה(2) 311 (2003).

קרול טבריס **אמת המידה הנשית** (1995).

יונתן יובל "צדק נרטיבי" **מחקרי משפט י"ח** 283 (2002).

דפנה יזרעאלי "נשים, עבודה משפחה ומדיניות ציבורית" **משאבי אנוש ויחסי עבודה בישראל: אופקים חדשים** (אריה גלברזון, אמירה גלין, אליעזר רוזנשטיין, עורכים) 327 (1990).

פנינה להב "כשהפליאטיב רק מקלקל: הדיון בכנסת על חוק שיווי זכויות האישה", 46-47 **זמנים** (1993), עמ' 149-159.

עמיה ליבליך סדר נשים: **סיפורי נשים במשפחה החדשה בישראל** (2003).

מנחם מאוטנר "שכל-ישר, לגיטימציה, כפייה: על שופטים כמספרי סיפורים" **פלילים** ז 11 (1998).

אנגילה מק – ברייד **התפתחותן של אמהות**. תרגום: ש. גולדשטיין (1978).

עירית נגבי **סיפורי אונס בבית המשפט, ניתוח נרטיבי של פסקי דין** (2009).

סילביה פוגל ביז'אווי "משפחות בישראל: בין משפחתיות לפוסט מודרניות" **מין, מגדר, פוליטיקה** 107 (דפנה יזרעאלי עורכת, 1999).

תמר פרי, זהר ניצן, בוריס קפלן, ציון ובן רפאל, "דיכאון לאחר לידה" **הרפואה**, 136, 153 (1999).

ענת פירסט, מיכל אגמון-גונן "המכוננית שווה יותר?! הענישה בעבירות אלימות נגד בנות זוג" **עיונים במשפט מגדר ופמיניזם**, 545 (דפנה ברק-ארז, שלומית יניסקי-דביר, יפעת ביטון ודנה פוגץ' עורכות, 2007).

בטי פרידן "הבעיה שאין לה שם" **ללמוד פמיניזם: מקראה** 48 (דלית באום, דלילה אמיר, רוני בריר-גראב, יפה ברלוביץ', דבורה גריינימן, שרון הלוי, דינה חרובי, סילביה פוגל ביז'אווי עורכות, 2006).

ננסי צ'ודורו "שיעתוק האמהות – פסיכואנליזה והסוציולוגיה של המגדר" **דרכים לחשיבה פמיניסטית** 86 (ניצה ינאי, תמר אלמור, אורלי לובין, חנה נווה, תמי עמיאל-האוזר עורכות, 2007).

פיליס צ'סלר **נשים ושגעון** (שרה סייקס מתרגמת, 1987).

אורית קמיר "לכל אשה יש שם" **משפטים** כז(2) תשנ"ז, 327 (1996).

אורית קמיר "איך הרגה הסבירות את האשה. חום דמם של "האדם הסביר" "הישראלית המצויה" **בדוקטרינת הקינטור בהלכת אזולס** "פלילים" ו 137 (1997).

אורית קמיר **כבוד אדם וחווה, פמיניזם ישראלי, משפטי וחברתי** (2007).

זויליה קריסטבה **כוחות האימה: מסות על הבזות** (נועם ברוך מתרגם, 2005).

יורם רבין ויניב ואקי **דיני עונשין** (2008).

נויה רימלט "כאשר נשים נעשות אלימות" **פלילים** י 277 (2001).

נויה רימלט "אמא טובה, אמא רעה, אמא לא רלבנטית: הורות במשפט בין אידיאל השוויון למציאות האימהית" **משפטים** לט 573 (2010).

אדריאן ריץ' **ילוד אשה** (כרמית גיא מתרגמת, 1989).

שולמית שחר **המעמד הרביעי: האשה בחברת ימי הביניים** (1991).

יופי תירוש, "סיפור של אונס, לא יותר: על הפוליטיקה של יצוג טקסטואלי בע"פ 3031/98 מ"י נ' דן שבתאי" **משפטים** לא(3) 579 (תשס"א).

ספרות באנגלית

Freda Adler & Herbert M. Adler, *Sisters in Crime: The Rise of the New Female Criminal* (New-York, 1975)

Philippe Aries, *Centuries of Childhood*, in *TOWARD A SOCIOLOGY OF EDUCATION* 37 (Beck J., Jenks C., Keddie N. and Young M. Ed., 1978).

Nitza Berkovitch, *Motherhood as a National Mission: The Construction of the Womanhood in the Legal Discourse of Israel*, *Women's Studies International Forum* 20, 5-6: 605 (1997)

Peter Brooks, *The law as narrative and rhetoric*, *Law's stories: Narratine and rhetoric in the law* (Peter Brooks ed, New Haven 1996) 14

Beverley Brown, *Women and Crime: the dark figure of criminology*, *Economy and Society*, 15(3), 355 (1986).

Pat Carlen, *Women's imprisonment* (London, 1983).

Pat Carlen, *Criminal Women* (Oxford, 1985).

Pat Carlen & Anne Worrall, *Gender, Crime and Justice*. (Philadelphia, 1987)

Gabriel Cavaglion "Bad, Mad or Sad? Mothers Who Kill and Press Coverage in Israel" in *CRIME MEDIA COLTURE* 4, 271, 271 (2008)

<http://cmc.sagepub.com/content/4/2/271.full.pdf+html>

Meda Chesney-Lind, *Women and Crime: The Female Offender*, *12 Signs: Journal of Women in Culture & Society*, 78. (1986),

Meda Chesney-Lind, *The Female Offender: Girls, Women and Crime* (1997).

Nancy Chodorow, *The Reproduction of Mothering* (1978).

Helen Cixous, *Coming to Writing*, in *Coming to Writing and Other Essays*, 1 (D. Jenson ed., S. Cornell, D. Jenson, A. Liddle & S. Sellers, Trs., Cambridge, 1991).

Robert Cover, *The supreme court 1982 term- Foreward: Nomos and narrative*, 97 *Harv. L. Rev.* (1983) 4

PT D'Orban, *Women who kill their children*, 134 *BRIYISH JOURNAL OF PSYCHIATRY*, 560 (1979).

Dorothy Dinnerstein, *The mermaid and the minotaur: sexual arrangements and human malaise* (New York: 1976).

Patricia Ewick & Susan S. Silbey, *Subversive Stories and Hegmonic Tales: Twords a Sociology of Narrative*, *Law & Society Review*, 29(2), 187 (1995).

Shulamith Firestone, *The Dialectic of Sex: The Case for feminist Revolution* (London, Paladin, 1970).

David Garland, *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory* (Oxford, 1990).

Sandra M. Gilbert & Susan Gubar, *The Madwoman in the attic* (New-Haven, 1979).

Glasser S., Barell V., Boyko V.,Ziv A., Lusky A.,Shoham A., & Hart S, *Postpartum depression in an Israeli cohort: Demographic, psychosocial and medical risk factors*, *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*, Volume 21, 99 (2000).

Evelyn Nakano Glenn, *Social Construction of Mothering: a Thematic Overview*. in *MOTHERING: IDEOLOGY, EXPERIRNCE, AND AGENCY*. Evelyn Nakano Glenn, Grace Chang and Linda Rennie Forcey (eds.), New York: Routledge, 1 (1994).

Susan Hatters Friedman, Sarah McCue Horwitz, Philip J. Resnick, *Child Murder by Mothers: A Critical Analysis of the Current State of Knowledge and a Research Agenda*. 162 *THE AMERICAN JOURNAL OF PSYCHIATRY*, 1578 (2005) available at ajp.psychiatryonline.org/cgi/reprint/162/9/1578

Sharon Hays *THE CULTURAL CONTRADICTIONS OF MOTHERHOD*. New Haven: Yale University Press. (1996).

Frances Heidensohn, *Models of Justice: Portia or Persephone? Some thoughts on equality, fairness and gender in the field of criminal justice*. *International Journal of Sociology of Law*, 14, 287 (1987).

Jayne Huckerby, *Women Who Kill Their Children: Case Study And Conclusions Concerning The Differences*, in *The Fall From Maternal Grace By Khoua Her And Andrea Yates*. *Duke Journal of Gender Law & Policy*. Volume 10,147 (2003).

Susan Martha Kahn *REPROPUCING JEWS: A CULTURAL ACCAUNT OF ASSISTED CONCEPTION IN ISRAEL* (2000).

Susan Levitzky & Robyn Cooper, *Infant Colic Syndrome—Maternal Fantasies of Aggression and Infanticide*, *Clinical Pediatrics*, Vol. 39, No. 7, 395 (2000).

Eileen B. Leonard, *Women, Crime and Society* (N.Y, 1982).

Don R. Lucas, Kelly C. Wezner, Joel S. Milner, Thomas R. McCanne, I Nell Harris, Caria Monroe-Posey, John P. Nelson, *Victim, perpetrator, family and incident characteristics of infant and child homicide in the United States Air Force*. 26 CHILD ABUSE AND NEGLECT 167 digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1023&context=usafresearch (2002). _

M. N. Marks, *Characteristics and Causes of Infanticide in Britain*. 8 INTERNATIONAL REVIEW OF PSYCHIATRY. 99 (1996).

Jill Theresa Messing and John W. Heeren *Domestic Homicide and the Death Penalty* FEMINIST CRIMINOLOGY 4,170, 183 (2009) available also at <http://fcx.sagepub.com/content/4/2/170.full.pdf+html>

BELINDA MORRISEY, *WHEN WOMEN KILL: QUESTIONS OF AGENCY AND SUBJECTIVITY* (2003).

Kathryn Moseley, *The History of Infanticide in Western Society*, 1 ISSUES IN LAW & MEDICINE. 345.(1986).

ANNA MOTZ, *THE PSYCHOLOGY OF FEMALE VIOLENCE, CRIMES AGAINST THE BODY* (2000).

Hilde Lindermann Nelson *DAMAGED IDENTITIES, NARRATIVE REPAIR*. Ithaca: Cornell University Press. (2001).

HILARY NERONI, *THE VIOLENT WOMEN: FEMININITY, NARRATIVE, AND VIOLENCE IN CONTEMPORARY AMERICAN CINEMA* (2005).

Annalee Newitz *Murdering Mothers*. in "BAD" MOTHERS: THE POLITICS OF BLAME IN TWENTIETH CENTURY AMERICA. Molly Ladd – Taylor and Lauri (1998).

Michelle Oberman, *Mothers Who Kill: Coming to Terms with Modern American Infanticide*. 34 AMERICAN CRIMINAL LAW REVIEW, 1 (1996).

Michelle Oberman, *A brief History of infanticide and the law*, in *INFANTICIDE, PSYCOSOCIAL AND LEGAL PERSPECTIVES ON MOTHERS WHO KILL* 3 (Spinelli M.G. ed., 2003).

Otto Pollak, *The Criminality of Women* (Wetport, conn, 1950).

Elizabeth Rapaport, *Mad women and desperate girls: infanticide and child murder in law and myth*. 33 FORDHAM URBAN LAW JOURNAL 527 (2006).

Philip J. Resnick, *Murder of the newborn: a psychiatric review of neonaticide*. The American Journal of Psychiatry, 126 (1969).

Barbara Katz Rothman, *RECREATING MOTHERHOOD: IDEOLOGY AND TECHNOLOGY IN A PATRIARCHAL SOCIETY*. New York: W. W. Norton & Company (1989)

Sara Ruddick, *Maternal Thinking: Toward a Politics of Peace* (New York, 1989).

- Sara Ruddick, *Thinking mothers/conceiving birth*, in *Representations of Motherhood*, (D. Bassin, M. Honey & M. Mahrer Kaplan ed. New Haven & London, 1994).
- Lita Linser Schwartz & Natalie K. Isser, *Child Homocide: Parents Who Kill* (2007).
- Richard K. Sherwin, *A matter of voice and plot: Belief and suspicion in legal storytelling* 87 *Mich. L. Rev.* (1988) 543.
- Susan Sered *PRIESTESS, MOTHER, SACRED SISTER: RELIGION DOMINATED BY WOMEN*. New York: Oxford University Press. (1994).
- Steven F. Shatz & Naomi R. Shatz, *Chivalry is Not Dead: Murder, Gender, and the Death Penalty* 42 (February 19, 2011). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1767508>
- Rita James Simon, *Women and Crime* (1975).
- Carol Smart, *The New Female criminal: reality or Myth?* *British Journal of Criminology*, 19(1), 50 (1979).
- Alison Solomon *Anything for a Baby: Reproductive Technology in Israel*. in *CALLING THE EQUALITY BLUFF: WOMEN IN ISRAEL*. B. Swirski and M. P. Safir (eds.), New York: Pergamon Press, 102 (1991).
- Heather Leigh Stangle, *Murderous Madonna: femininity, violence, and the myth of postpartum mental disorder in cases of maternal infanticide and filicide*, 50 *WILLIAM & MARRY LAW REVIEW*, 699 (2008).
- Tony Ward, *The Sad Subject of Infanticide: Law, Medicine and Child Murder, 1860-1938*. *Social & Legal Studies*, Vol. 8, No. 2, 163 (1999).
- Robin West, *Jurisprudence and Gender*, *The University of Chicago Law Review* 55(1), pp. 1-72 (Reprinted in a short version in: *Feminist Legal Theory – Readings in Law and Gender* edited by Katharine T. Bartlett and Rosanne Kennedy, Colorado: Westview Press, 1991, pp. 201-234. (1998).
- James Boyd White, *Heracles bow: essays on the rhetoric and poetics of the law* (Wisconsin 1985).
- James Boyd White, *Justice as translation* (Chicago 1990).
- James Boyd White, *What can a lawyer learn from literature?* 102 *Harv. L. Rev.* (1983) 4
- Ania Wilczynski, *Mad Or Bad? Child-Killers, Gender and the Courts*, *The British Journal of Criminology* 37, 419 (1997).
- Anne Worrall, *Offending Women* (London,1990).
- Alyssa N Zucker, *the Psychological Impact of Reproductive Difficulties on Women's Lives*. in *Sex Roles*, Vol. 40 (9/10), 767 (1999).

חקיקה

- חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 28), התשכ"ו – 1966, ס"ח 481.
- חוק העונשין, התשל"ז – 1977, ס"ח 864.
- חוק העונשין (תיקון מס' 44), התשנ"ה-1995, ס"ח 1537.
- חוק טיפול בחולי נפש, תשנ"א-1991.
- פקודת החוק הפלילי מס' 74 לשנת 1936.
- פקודת החוק הפלילי (תיקון) מס' 59, 1939.
- תיקוני טעויות בחוק העונשין תשל"ז – 1977, ס"ח 891.
- הצעת החוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 29), התשכ"ו – 1965, ה"ח 674, 38 (התשכ"ו).
- הצעת חוק העונשין (תיקון -דיכאון לאחר לידה כסייג לאחריות פלילית), התשס"ה - 2004, הכנסת ה-16, פ/2865.
- הצעת חוק העונשין (תיקון -דיכאון לאחר לידה כסייג לאחריות פלילית), התשס"ו - 2006, הכנסת ה-17, פ/28.
- הצעת חוק העונשין (תיקון - עונש מוות לרוצחי ילדים), התש"ע - 2009, הכנסת ה-18, פ/1834/18.

פסיקה

- דני"פ 8791/03 הרץ נ' מ"י, נבו (2004).
- ע"פ 262/65 כלדון מצטפא עזאם נ' מ"י, פד"י יט (3) 497.
- ע"פ 156/80 כוכבי בן יצחק בנימין נ' מ"י, פד"י לה (4) 744.
- ע"פ 433/91 פלונית נ' מ"י, תק-על (3) 2261 (1991).
- ע"פ 2575/93 חסן מוסטפא נ' מ"י, נבו (1995).
- ע"פ 6551/93 נועה בת חיים כהן נ' מ"י (לא פורסם, 28.5.96).
- ע"פ 7761/95 ואיל אבו האמד נ' מ"י, פד"י נא (3) 245.
- ע"פ 8235/99 לונה ציוני נ' מ"י, נבו (1999).
- ע"פ 6220/00 פלוני נ' מ"י, תק-על 2001 (3) 182.
- ע"פ 5031/01 פלונית נ' מ"י, נבו (2003).
- ע"פ 75/04 פלונית נ' מ"י, נבו (2004).
- ע"פ 1796/04 וופא מחמיד נ' מ"י, תק-על 2006 (2) 3283 (2006).
- ע"פ 2189/04 אברמנקו נ' מ"י, נבו (2005).

- ע"פ 7741/04 פלוני נ' מ"י, נבו (2005)
- ע"פ 10699/05 מטטוב נ' היועמ"ש, נבו (2007).
- ע"פ 7215/06 פלונית נ' מ"י, תק-על 2007(4) 1532 (2007).
- ע"פ 4147/06 פלונית נ' מ"י, נבו (2007)
- ע"פ 373/10 אולגה בוריסוב נ' מ"י, נבו (2011).
- פ"ח (מחוזי ב"ש) 915/00 מ"י נ' אדרי, נבו (2001).
- פ"ח 1073/03 מ"י נ' אברמנקו ילנה, נבו (2004).
- ת"פ 555/75 מ"י נ' עליזה הלמן, פ"מ תשל"ו, חלק שני (1976).
- ת"פ (מחוזי חיפה) 165/92 מ"י נ' מרינה דוידוביץ, פ"מ תשנ"ג (3) 177 (1993).
- ת"פ (מחוזי חיפה) 25/97 מ"י נ' לונה ציוני, נבו (1999).
- ת"פ 3/99 מ"י נ' מוחמד חטיב בן עלי, נבו (2000)
- ת"פ (מחוזי חיפה) 326/99 מ"י נ' כרמי גד, תק-מח 2000 (1) 9620, 8545.
- ת"פ (מחוזי חיפה) 140/00 מ"י נ' פלונית (הכרעת הדין), נבו (2001).
- ת"פ (מחוזי חיפה) 140/00 מ"י נ' פלונית (גזר הדין), נבו (2003).
- ת"פ (מחוזי חיפה) 186/00 מ"י נ' עוואד נג'אח (גזר הדין), נבו (2001).
- ת"פ (מחוזי חיפה) 456/01 מ"י נ' ופא מחמיד, נבו, גזר דין מיום 10.12.03. (2003).
- ת"פ (מחוזי חיפה) 456/01 מ"י נ' ופא מחמיד, תק-מח 2006 (2) 75, גזר דין מיום 28.6.06. (2006).
- ת"פ (מחוזי י-ם) 2065/06 מ"י נ' ישראל אשר ולס (הכרעת הדין), תק-מח 2008 (3) 251 (2008).
- ת"פ (מחוזי י-ם) 2065/06 מ"י נ' ישראל אשר ולס (גזר הדין), תק-מח 2008 (4) 5108 (2008).
- תפ"ח (מחוזי ת"א) 19/91 מ"י נ' צביה לב, פ"מ תשנ"א (3) 335 (1991).
- תפ"ח (מחוזי ת"א) 153/93 מ"י נ' נועה כהן (לא פורסם, 2.11.93).
- תפ"ח (מחוזי ת"א) 5140/99 מ"י נ' אמנון כהן, נבו (2000).
- תפ"ח (מחוזי ת"א) 1030/04 מ"י נ' פלוני, נבו (2004).
- תפ"ח (מחוזי י-ם) 2065/06 מ"י נ' אלי (בן ניסן) פימשטיין, תק-מח 2004 (3) (2004).
- תפ"ח 1011/05 מ"י נ' לליק לוי, תק-מח 2007 (1) 828.
- תפ"ח 1073-08 מ"י נ' אולגה בוריסוב (לא פורסם, 2.12.09)
my.ynet.co.il/pic/news/091209/borisov.doc
- תפ"ח 1075-08 מ"י נ' רגינה קרוצקוב (לא פורסם, 20.12.09)
www.psakdin.co.il/kAnnex/nws_nihd_1.pdf

שונות

הכנסת, מרכז המחקר והמידע "גרימת מוות של ילדי בידי קרובי משפחתם" (2008)
www.knesset.gov.il/mmm/data/docs/m02144.doc

המועצה לשלום הילד "נתונים ומאפיינים של רציחות ילדים בישראל בתוך המשפחה בשנים 2003-2010" (לא פורסם).

המועצה לשלום הילד "נתונים על רצח ילדים בישראל" (לא פורסם)

המועצה לשלום הילד "מקרי מוות בתאריכים 1.1.03 עד 23.10.08" (לא פורסם).

פנחס וולף "נפסלה הצעת חוק להטיל עונשי מוות על רוצחי ילדים" מערכת וואלה. חדשות 17.1.2010
news.walla.co.il/?w=/22/1633158

הילה מלר, אמהות בראי המשפט: תפיסת האמהות על ידי בית המשפט בסכסוכי משמורת קטינים במקרים בהם ניתנה המשמורת לאב (עבודת גמר לתואר מוסמך במשפטים, אוניברסיטת בר אילן – הפקולטה למשפטים, 2006).

אליאב שוחטמן "ואת בנו לא ידע - על רצח בתוך המשפחה" פרשת השבוע, פרשת וזאת הברכה, גליון מס' 331, מ"י משרד המשפטים המחלקה למשפט עברי, המרכז להוראות המשפט העברי ולימודו, מכללת שיערי משפט (תשס"ט).
<http://www.justice.gov.il/NR/rdonlyres/5A0F8C4F-9609-4075-B240-819CD30D614C/12019/331.rtf>

ד. שפון אמהות הממיתות ילדיהן לעומת אבות הממיתים ילדיהם: סטריאוטיפים בחברה הישראלית. (עבודת תזה לתואר מוסמך, האוניברסיטה העברית - הפקולטה למשפטים, המכון לקרימינולוגיה, 2004).

Home Office **Reducing homicide: a review of the possibilities** (2003)
www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/rdsolr0103.pdf

Home Office **Murder, manslaughter and infanticide: proposals for reform of the law** (2008). www.justice.gov.uk/consultations/docs/murder-manslaughter-infanticide-consultation.pdf

House of Lords, **Infanticide Bill**. Hansard (HL), vol 108, col 292-310 (1938), available at hansard.millbanksystems.com/lords/1938/mar/22/infanticide-bill-hl

Law commission [LAW COM No 304], **Murder Manslaughter and Infanticide** www.lawcom.gov.uk/docs/lc304.pdf (2006).

U.S. Department of Justice, Office of Justice Program, Bureau of Justice Statistics.
Homocide trends in the U.S. , Infanticide. bjs.ojp.usdoj.gov/content/homicide/children.cfm (2007)

UNICEF, **World Report on Violence Against Children** (2006)
www.crin.org/docs/UNVAC_World_Report_on_Violence_against_Children.pdf

נספחים

1. נתונים מפסקי הדין ששמשו בסיס לעבודה זו.
2. טבלאות - פסקי דין העוסקים באמהות ובאבות שהמיתו את ילדיהם.
3. תפ"ח (מחוזי ת"א) 153/93 מ"י נ' נועה כהן (לא פורסם, 2.11.93), ו- ע"פ 6551/93 נועה בת חיים כהן נ' מ"י (לא פורסם, 28.5.96).

נספח א'

נספח א'

נתונים מפסקי הדין ששמשו בסיס לעבודה זו

איתרתי 13 מקרים בהם הומתו ילדים על ידי הוריהם ואשר הגיעו לדיון משפטי בבתי המשפט בישראל. מסה הדין הישן ביותר שאותר הינו משנת 1964 והיחיד ביותר משנת 2009. למעלה מ-80% מפסקי הדין ששמשו בסיס לעבודה זו הינם משנות התשעים ועד ימינו. ביחס ל-26 מהמקרים הצלחתי לאתר את החלטות השיפוטיות. לגבי 5 המקרים הנותרים, החלטות השיפוטיות לא פורסמו בפרסום רשמי, והאינפורמציה לגביהם נלקחה מספרות משפטית, מן העיתונות, או מפסיקת בתי המשפט. להלן אסקור את הנהוגה שעולים מפסקי הדין, הן באופן כללי והן על פי אבחנה בין אמהות לאבות טבלאות הסכמות את נתוני המקרים, בחקוקה לפי אמהות ואבות, מצורפת בהמשך נספח זה.

יצוין כי לא כל המקרים בהם הומתו ילדים על ידי הוריהם בישראל הגיעו לדיון בערכאות שיפוטיות. כך, למשל, לפחות שלושה מקרים של אבהו שהמיתו את ילדיהם לא הגיעו לדיון משפטי בשל התאבדותו של האב.¹ ישנם מקרים נוספים של המתת ילדים שהתרחשו בישראל בעת האחרונה אך טרם הגיעו לדיון משפטי או שטרם ניתן פסק דין בעניינם, וישנם מקרים שהגיעו לדיון בערכאות שיפוטיות, אולם לא פורסמו בפרסום רשמי ולפיכך לא ניתן היה לאתרם. מן האמור עילה כי יש לנהוג בנתונים הכלליים שיפורט להלן בזהירות רבה, מאחר שהם משקפים אך ירק את המקרים שהגיעו לבתי המשפט ופורסמו ולא את מקרי ההמתה האחרים שלא הגיעו לבתי המשפט או שלא פורסמו. בעניין הנתונים על אודות ההליכים המשפטיים שיפורטו בהמשך, הרי שיש בהם כדי לשקף את המצב המשפטי בישראל לגבי מקרי המתה של ילדים על ידי הוריהם, שהגיעו לבתי המשפט ופורסמו בפרסומים רשמיים.

א. נתונים כלליים:

1. **מינם של הנאשמים** - מתוך 31 מעשי המתה, 17 בוצעו על ידי אמהות, 14 על ידי אבות.

¹ תנפמ, בית דין מחקר וחינוך, עמ' 3-4.

2. **הלאום של הנאשמים** - מתוך 17 מעשי המתה שבוצעו על ידי אמהות, 13 מעשי המתה בוצעו על ידי אמהות יהודיות, 2 על ידי אמהות מוסלמיות, אחד על ידי אם בדואיה ואחד – לא ידוע. מתוך 14 מעשי המתה שבוצעו על ידי אבות, 10 מקרים בוצעו על ידי אבות יהודיים ו-4 מקרים על ידי אבות מוסלמים.

3. **מספר הקורבנות** – ב-33 מעשי ההמתה שהגיעו לדיון בתי המשפט הומתו 34 ילדים. ב-28 מקרים מקרים הימת ילד אחד, ב-3 מקרים הומתו שני ילדים

4. **מינם של הקורבנות** - מתוך 34 קורבנות. 22 בנים, 11 בנות, ואחד - סין לא ידוע. אמהות המיתו יותר בנות מבנים. מתוך 18 מעשי המתה של ילדים שבוצעו על ידי אמהות ב-13 מקרים הומתו בנים, ב-4 מקרים הומתו בנות, ומקרה אחד – לא ידוע. מתוך 18 מעשי המתה של ילדים שבוצעו על ידי אבות, ב-9 מקרים הומתו בנים וב-7 מקרים הומתו בנות.

5. גילאי הקורבנות

פרטים לגבי גילאי הקורבנות ידועים רק לגבי 33 מהקורבנות (מתוך 34):

ולדות (ביום לידה עד גיל שבעיים)	8	(7 על ידי אמהות, 1 על ידי האב)
עד גיל שנה (לא כולל ולדות)	6	(5 על ידי האב, 1 על ידי אבות)
מגיל שנה עד גיל 4	8	(3 על ידי אמהות, 5 על ידי אבות)
מגיל 4-10	4	(3 על ידי אמהות, 1 על ידי האב)
מגיל 10-18	2	(1 על ידי האב, 1 על ידי האם)
בנויים	5	(2 על ידי אמהות, 3 על ידי אבות)

מתוך 7 מקרים של ילדים בגילאי עשר ומעלה (כולל בוגרים), 2 מקרים הוגדרו על ידי ביהמ"ש כהמתת חסדי.

6. **תזונים לגבי המתת תינוקות בני יומם (ולדות)** - איתרתי 8 מעשי המתה של וולדות שהגיעו לבתי המשפט, 7 מהמקרים בוצעו על ידי אמהות, אחד – על ידי האב. לגבי נשים שיש לנו לגביהן נתוני גיל, הנשים שהמיתו את ולדן היו ככלל נשים צעירות: קטינה, ונשים בגילאים 17, 19 ו-31. (פרט לאחת, בת 35). ב-4 מהמקרים מצוין בפסק הדין כי הנשים הדו מחוץ לישראל (ומצאו במצוקה ומשית עקב החשש מתגיבת הסביבה ואי החשש לחייהן מבחינות הלאום של מבצעת מעשה ההמתה - 3 מעשי

המתת ולד בוצעו על ידי יהודיות, 2 על ידי נשים שאינן יהודיות (ממוצא ברואי וממוצא מוסלמי). מקרה אחד – לא ידוע. נתון מענין הוא שכל הנשים היהודיות שהמיתו את ולדן היו קורבן לאלימות ולאן אונס העברן. לגבי אלה שאינן יהודיות, לא צויין כי היו קורבן לאלימות ולאן אונס.

המקרה של המתת ולד על ידי אב – המעשה בוצע על ידי גבר מוסלמי. הרקע להמתה היה חששה של האם מתגובת הסביבה, שכן התניק כולד לאחר ארבעה וחצי חודשי נישואין. האב הורשע ברית המשפט המחוזי על פי הודאתו אולם זוכה בערעור בשל העדר דבר מה לתמיכה בהודאתו.

ב. נתונים הנוגעים להליך המשפטי

1. **כתבי אישום – מרבית כתבי האישום שהוגשו כנגד הורים שהמיתו את ילדיהם הוגשו באשמת רצח – 10 כתבי אישום באשמת רצח הוגשו כנגד אמהות, 11 כתבי אישום באשמת רצח הוגשו כנגד אבות. בסוף ההליך המשפטי, רק 2 אמהות מתוך 10 (20%) הורשעו ברצח, אך זאת בניסבות סעיף 300א לחוק העונשין. 7 אבות מתוך 11 (64%) הורשעו ברצח.**

2. **הסדרי טיעון – בתיקים בהם הנאשמת היתה האם – 7 מקרים מתוך 16 (44%) הסתיימו בהסדרי טיעון. ב-4 מקרים אישום ברצח הוסר באישום בהריגה, ב-2 מקרים אישום בהריגה הומר לאישום על פי סעיף 303 לחוק העונשין וכמקרה אחד, על פי הסדר הטיעון, הורשעה האם ברצח בניסבות סעיף 300א(1) לחוק העונשין. בשני מקרים נוספים מתוך 16, במהלך הדין המשפטי, הפרקליטית הסכימה לשנות את סעיף האישום, כך שהאם תואשם בהריגה בניקום ברצח בתיקים בהם הנאשם היה האב – 2 מקרים מתוך 14 (14%) הסתיימו בהסדר טיעון לפי האישום ברצח הומר בהריגה.**

3. **הרשעות – מתוך 17 מקרים של אמהות שהמיתו את ילדיהן, 7 הורשעו בהריגה, 5 הורשעו בהמתת תינוק, 2 הורשעו ברצח בניסבות סעיף 300א לחוק העונשין. אחת הורשעה בהריגה מוות על ידי מעשה לא חוקי ולגבי אם אחת נקבע שאינה בת ענישה. (לגבי מקרה אחד, שלא מורסם – לא ידוע סעיף ההרשעה)**

מתוך 14 מקרים של אבות שהמיתו את ילדיהם, 7 הורשעו ברצח ונגזר עליהם מאסר עולם, 5 הורשעו בהריגה, לגבי נאשם אחד נקבע שאינו בר ענישה, נאשם אחד זוכה מאשמת רצח בערעור.

4. ענישה

(א) חומרת העונש - העונש הקל ביותר שנכרך על אם שהמיתה אינו ילדה עמד על שנת מאסר אחת, העונש החמור ביותר עמד על 15 שנה מאסר. העונש הקל ביותר שהוטל על אם שהמיתה את ילדו עמד על 5 שנות מאסר, העונש החמור ביותר עמד על מאסר עולם.

(ב) ענישת שונה בקטגוריות שונות של מקרים -

במקרים של המתת חסד, העונש שהוטל על נשים היה שנת מאסר אחת. על המתת ילד העונש נע בין שנה ושמונה חודשי מאסר לשבע שנות מאסר. על המתת ילד קטין שאינו וכד העונש המנוצח שהוטל על אמהות היה הנור יותר מזה שהוטל במקרה של המתת ילד, ונע בין שלוש לחמש עשרה שנות מאסר.

לגבי ענישה של אבות, לא מצאתי הברלים בענישה על המתת ילד לענישה על מקרים של המתת ילד ביגר יותר נראה כי כל מי שנפסק כי הסית את ילדו מתוך תכנון ומחשבה, הורשע ברצח ונגזר עליו מאסר עולם (פרט למקרה אחד בו נקבע שהאב אינו צד ענישה) אבות שהמיתו את ילדיהם שלא בכוונה תחילה, אלא כתוצאה של נסיון להעניש/להרגיע/לחשתיק הורשע בהריגה, ונגזרו עליהם תמונת של 6 עד 20 שנות מאסר.

(ג) ענישה לפי לאום - העונשים התמורים ביותר שהוטלו על אמהות, הוטלו על נשים שאינן יהודיות. 15 שנות מאסר נגזרו על אשה בוסלנית שהואשמה בהמתת ילדה 7 שנות מאסר נגזרו על אשה בדואית שהמיתה את ולדה (העונש החמור ביותר שנכרך על אם שהמיתה תינוק בן יומרו). למען סבר את האונן יצויין כי עונש המאסר החמור ביותר שהוטל על אשה יהודיה שהמיתה את ילדה עמד על 14 שנות מאסר, מתוכן 12 שנות מאסר בפועל. עונש המאסר החמור ביותר שהוטל על אשה יהודיה שהמיתה את ולדה עמד על שלוש שנים ותשעה חודשים. לפני נכרים לא מצאתי הבחנה בין ענישה של נכרים מלאומים שונים.

5. ערעורים

מתוך 17 מעשי המתה על ידי אמהות שהניעו לבתי המשפט, כ-8 מקרים הוגש ערעור על ידי הנאשמת. בכל 8 המקרים הוגש ערעור על חומרת העונש. במקרה אחד הוגש ערעור גם על עצם ההרשעה. לגבי הערעורים על חומרת העונש – כ-5 מקרים הערעור נדחה, ב-2 – התקבל. במקרה אחד, הפרקליטות הסכימה להמיר אישום ברצח לאישום בהריגה, כך שהעונש הופחת.

מתוך 14 מעשי המתה על ידי אבות שרגעו לבתי המשפט, ב-6 מקרים הוגש ערעור. רכל הערעורים ערערו הנאשמים הן על זוטוני העונש והן על עצם ההרשעה (לא הוגשו ערעורים יק על חומרת העונש). 5 ערעורים מתוך 6 נדחו, ועיזר אחד התקבל בעניין עצם ההרשעה (המתה ילו), ערעור משנת 1965, הנאשם זוכת).

ג. סיכום

מניתוח הנתונים מתוך פסקי הדין לעיל עולה כי במרבית לבתי האישום שהוגשו בנין מעשי המתה של ילדים על ידי הוריהם, סעיף האישום היה רצח. למרות זאת, בעד שמרבית האבות הורשעו בעבירת הרצח בה הואשמו, רק מיעוט של אמהות הורשעו בעבירה זו. עוד עולה מהנתונים, כי חסדרי טיעון, והסכמה להסלח בסעיפי אישום, נפוצים יותר בתיקי המתה בהן מעורבות אמהות, מאשר בתיקים בהם מעורבים אבות. מבחינת סעיפי העבירות בהם הורשעו הורים ממיתים, רוב האבות שהמיתו את ילדיהם הורשעו בעבירת הרצח, בעד שרוב האמהות הורשעו בעבירת ההדגה. מבחינת ענישה, נראה כי אבות הוענשו בחומרה רבה יותר מאשר אמהות, וכי אמהות שהמיתו ילדים קטינים שאינם ולדות הוענשו בחומרה רבה יותר מאשר אמהות שהמיתו תינוקות בני יובם. בנוסף, עולה מסקירת פסקי הדין, כי אמהות שאינן יהודיות הוענשו בחומרה רבה יותר מנשים יהודיות, כאשר אין תוצאה דומה לגבי אבות. מבחינת הגשת ערעורים, בבחיצת ממקרו המתה, הן על ידי אבות והן על ידי אמהות, הוגש ערעור יק חומרת העונש. אחוז הערעורים של אמהות שהתקבלו, נכזה מזה של האבות, אם כי לא באופן משמעותי.

הנתונים שנסקרו לעיל מעלים כי, לכאורה, מערכת המשפט בישראל נוטה לנהוג באבות שהמיתו את ילדיהם בחומרה רבה יותר מאשר באמהות שהואשמו בעבירות אלו. אולם, יש לציין, כי מאחר שמספר פסקי הדין מהם נאספו הנתונים הוא מצומצם, בהחלט יתכן כי השוני שעולה מן הנתונים, אינו נובע מיחס מגדרי שונה כלפי נבצעי המעשה, אלא נעוץ בסיבות המיוחדות של המקרים שנסקרו.

נימצאים דומים לממצאים המתוארים לעיל עלו במחקר שנערך בארה"ב ואשר פורסם לאחרונה.² מחקר זה מצא כי נשים שהורשעו ברצח (Capital murder) היו מצויות בסיכון קטן הרבה יותר מגברים שהורשעו ברצח, לקבל עונש מוות. המחקר נתן לכך שני הסברים. ההסבר הראשון מתמקד בגישה

² Steven J. Shatz & Naomi R. Shatz, *Chivalry is Not Dead: Murder, Gender, and the Death Penalty*, 42 (February 19). <http://ssrn.com/abstract=17675982011>; Available at SSRN

האביונית בה אוחזים חלק מהתובעים וחברי המושבעים. מאחר ששנים נרפסות כחלשות, פאסיביות ובמיקוד להגנת גבר, תובעים וחברי מושבעים נרועים מהשלט עינש מוות עליהן. במובן זה היחס לנשים הוא כמו אל ילדים. הן נתפסות ככחות רציונאליות וכפאלה שאינן מסוגלות לקבל את ההחלטות הנכונות. אחרים לבדורים כי התלות של נשים בגברים מתורגמת לאחריות מופחתת וליכולת מופחתת של שיתוב, בעיני תובעים וחברי מושבעים. גם העובדה שתלק מהנשים נידונה למוות מיסכרת על ידי הגישה ראבירית, מאחר ששנים אלה נוסית להיות נשים שאינן תואמות את התפיסות החברתיות אודות נשיות (כגון זונות, לסביות ונשים צבעוניות) ולפיכך אינן נהנות מהגישה האבירית. ההסבר השני לתופעה זו מתייחס לכך שפעמים רבות מושבעים מיחסים משכל רב למסוכנות עתידית של הנאשם, כאשר הם שוקלים האם לגזור עליו עונש מוות. מחקרים מצאו כי בשוקלם את המסוכנות העתידית של הנאשם, המושבעים שוקלים האם הנאשם הספציפי מסכן אותם באופן אישי ולא את הסכירות שהנאשם יגרום נזק למישהו אחר. מאחר ששנים נוטות להראות חכשות יותר וקטנות יותר מרוב הגברים ונתפסות גם כחלשות יותר, הן נתפסות כמסוכנות פחות מגברים שמבצעים פשעים דומים.

הנתונים שעולים מפקי הדין נשוא מחקר זה תואמים באופן חלקי בלבד את ממצאיהן של בוגוש ודון יחיא, אשר חקרו אפליית נשים בבתי המשפט בישראל. ברומה לממצאי מחקרן של בוגוש ודון יחיא, תקופת המאסר שנגזרה של נשים שהמיתו את ילדיהן, היתה נמוכה מזו שנגזרה על גברים שהמיתו את ילדיהם. בשונה מממצאיהן, לא מצאתי שערעוריהן של אמהות שהורשעו בהמתת ילדיהן נדחו יותר נוילה של האבות. למעשה נראה שמערכת המשפט התייחסה לערעורים שהוגשו על ידי אבות ועל ידי אמהות באותו אופן. הסבר אפשרי לשוני בממצאים יכול להיות מאחר שעבירות המתת ילד על ידי אמו אינה נתפסת כעבירה אלימות ירגילה. כפי העבירות שחברו בוגוש ודון יחיא, אלא כעבירה ישית בגלל הוהות המיוחדת של העברין והכורבן. זיהוי העבירה כעבירה נשית יכול להוביל ליחס אבירי מצידו של בית המשפט כלפי הנאשמת, או לכך שהעבריינית לא תנפש על ידי בית המשפט כחודגת מהינשיות שלה. חריגה מנשיות מובילה לעיתים את בית המשפט לנהיג בחומרה בנשים שביצעו עבירות, לפיכך תמיסת העבירה כעבירה ישית יכולה למנוע זאת.¹

מסקנה מעניינת נוספת של בוגוש ודון יחיא, אשר סותרת, לכאורה, את הנתונים שעולים מפקי הדין לעיל, היא מסקנתן שהפיקליטות מניחה שביהמייש יחמיר יותר בתוצאות המשפט כאשר הנאשמות הן נשים שסיכנו את המדינה או את ילדיהן. מסקנה זו סותרת את הממצאים דלעיל שכן מהם לא נראה

¹ יחיא, בוגוש 42.

שכתי המשפט מתייחסים לנשים שהמיתו את ילדיהן בחומרה יתרה. כיצד ניתן לישב את הסתירה? בוגוש ודון יחיא ביססו את מסקנתן על ממצאיהן כי ערעורים על קולת העונש והגשו בוויקום בים הנאשמות היו ערכיות ובמקרים של נשים יהודיות שכשלו בתפקידן כאמהות: במקרה אחד, ויבר על אם שנקטה אלימות כלפי הנה, והנהירה על כך שהיא אינה מעוניינת בילדיה. מקרה שני היה של אם בעלת עבר פלילי, אשר ילדיה נמצאו במוסדות. אולי ניתן לטעון שהמסקנת שניתן להסיק מכך, אינה לפי מסקנתן של בוגוש ודון יחיא, אלא היא שכתי המשפט החמירו בעונשן של אמהות שנתפסו כלא נרמטיביות ('ירעות') או של נשים מלאוכ שונה (ערביות). מסקנה שכזו יכולה להכיל בתוכה הן את הממצאים של בוגוש ודון יחיא והן את הנתונים שעלו מנסיקי הדין.

בינשך השנים האחרונות ניתן להבחין בהחמרה ביחסה של המערכת המשפטית כלפי נשים שהמיתו את ילדיהן. מבחינת כתבי אישום שהוגשו כנגד נשים שהמיתו את תינוקן - אם עד שנת 2000 כתבי האישום שהוגשו על ידי הפרקליטות כנגד נשים שביצעו עבירות נוסג זה, כללו אישומים בהריגה, בהמתת תינוק, או ברצח. החל משנת 2000 כל הנשים שהועמדו לדין הואשמו ברצח. יתכן שאחת הסיבות לכך היא הפרשנות המצמצמת שהחל לנקוט בית המשפט ביחס לסעיף 303 לחוק העונשין. (ראה דיון בפרק בעניין הקישור שעושה מערכת המשפט בישראל בין אמהות שהמיתו את ילדיהן לבין הפרעות נפשיות). החמרה נוספת שניתן להבחין בה הינה ברמת הענישה - בשנים האחרונות ישנה מגמה של התמרה בעושיהן של נשים שהמיתו את ילדיהן. כך בעניין הסתת תינוק: סקירת המקרים שנידונו במהלך השנים בכתי המשפט, מעלה כי בנורי הדין שניתנו **בעניין ציוני ובעניין נצי'ארו**, בשנים 1999 ו-2000, בהתאמה, נגזרו על הנאשמות עשרים חודשי מאסר. כנגד הדין **בעניין אדדי**, בשנת 2001 נזר על הנאשמת מאסר של שלוש שנים ותשעה חודשים, ואילו בנור הדין **בעניין פלונית ממוצא בדואי**, שניתן בשנת 2007, נגזרו על הנאשמת שבע שנות מאסר, כמעט פי שנים מהעונש הנבוה ביותר שניתן עד אותה עת. לגבי המתת ילד שלא בניסבות של המתת ולד, למרות שבחלק מגירי הדין סוחר ביהמיש את העונשים שנפסקו בעבר, על מנת ללמוד מהם אודות רמת הענישה המקובלת במקרים כאלה, התוצאה היא גזירת עונש חמור יותר: כך למשל, בשנת 2007, בערעור **בעניין מחאמיד**, סיקר ביהמיש את העונשים שניתנו לאמהות שנטלו את חיי ילדיהן בניסבות נפשיות קשות. הוא סוקר את עניין לב (שנת מאסר), עניין נועה כהן (7 שנים) פרישת פלונית (1) (1 שנים), עניין פלונית ממוצא בדואי (7 שנים), אך לסרות כל אלה נזר על מחאמיד עונש של 15 שנות מאסר. או למשל, כנגד הדין בעניין

קרוצקוב, שניין בסוף שנת 2009, בהמיש סוקר את רמת הענישה שנקבעה בפסקי דין בעניין פלוגית ממוצא בדואי (7 שנים), מירב ארזי (7 שנים), פלוגית (10 שנים), אשוו הולט (6 שנים), פרילוצקי (5 שנים) ומאשר לבסוף אינו עסקונו הטיעון שנחתמה עם הנאשמת כפיה ינזרו עליה 14 שנות מאסר, מתוכן 12 בפועל, כשהוא מצוין: "...וחייבים אנו לומר שדמת הענישה עליה הסליצו כייס הצדדים בפני בית המשפט הינה מן הגבוהות והתמורות בעונשים שהוטלו על נאשמים בנסיבות דומות"¹ ובהמשך: "...אילו היינו נדישים לקבוע את רמת הענישה בתוקן זה על סמך כתב האישום המקורי, הרי עם כל ההתחשבות בנסיבותיה... אין ספק בליבנו שהעונש שהיינו מטילים על הנאשמת היה חמור יותר מהעונש המוסכם בין הצדדים"². בעניין **בוריסוב** מאשר בית המשפט הסדר טיעון וגזור על הנאשמת 8 שנות מאסר, הרף העליון שכ ההסדר, תוך שהוא מצוין: "ואנו סבורים כי העונש המוצע בסיכומי המשיבה 8 שנות מאסר, יש בו משום הקלה, אך הוא אינו סוטה במידה קיצונית מרמת הענישה באופן המצדיק זחייתו של הסדר הטיעון"³.

¹ עניין קרוצקוב בעל 13.

² ע"פ בעל 14.

³ עניין בוריסוב, על אחריו הפסק הדין.

נספח ב'

פסקי דין העוסקים באמירות שהמיתו את ילדיהן

מספר חלון	מספר תביעה	מארח התביעה	נסיבות הפשיעה	נסיבות ההריון	הזינוקן שלילי לרמת צמיח הנחש	נסיבות אישיות	מעורף האישים	עונש מאסר (בשנים)	מספר חלון	
									1	2
1	תביעה 455/84 עירייה כספי	(המיתו חסר) הריון את בת שחיה חודש אגס עירו - ומפני	1
2	תביעה 4369/89	(המיתו חסר) בת ג' המיתו את בת עם סכר מגד נאמן חלילה	דעתה לא מקיפה עליו, חסר שיוז מעטל אסרופינאלי, בעיקר עקב גורמים פסיכיים, האקט של הלידה תום לנר
3	תביעה 535/75 עירייה חלון	(המיתו חסר) - בניין אס יורה בבנה (גנ) עקב סרסר (מסר) חלילה	אשה חלשה הנסטה לחלש ללחם וללחם תעבות רחוקות	1	123 לפחים (לגילית מלח על כדור מעשה מא' חוקר)
4	תביעה 28/81 עירייה	(המיתו חסר) הרעילה את בת (בן א' האלימטי	1	298 חלון העונשין (הרעילה)
5	תביעה 433/81 עירייה	(מסריל חסר) המיתו את בת נאמן חלילה	מרבית פלוקוסים נפשים	3.5	סעי 303 חסר העונשין (הרעילה) על פי הוראותה

ישיבה לא מוסמך. אגסרופינאלי - פסל'ד נלקחת נחש' (תביעה 4369/89) - יו' נ' צפורה לר' ורבי' א' הרעילה וחסר (2003).
 ישיבה לא מוסמך. אגסרופינאלי - פסל'ד נלקחת נחש' לנר' יע' הרעילה של חסר' יעונשין עירייה חלון 352 (1974).
 ישיבה לא מוסמך. אגסרופינאלי - פסל'ד נלקחת נחש' לנר' יע' הרעילה של חסר' יעונשין עירייה חלון 352 (1974).

מספר ז"ך	שם	תחילת המסורה	סלולר	כתובת נמשיית	לינינות הרדיון	הניצוק שניתן לתפעל ע"י האם	זכויות משיית	שליף האשנים	עונש מאסר (כנסים)
15	עיס 4147/05 אילני-י על תנאים	(תמורת ילד) המשיית הילד נתן ע"י הפעלת לחץ על תנאים	1077/08 9-3 372/10 אולנה בלייסיב	לאחר כל השנים סבלה מקשיים ובעיות בתחום הכשר סבלה מפחדים וחילוף, אורח חיים סגור ומסורתי, לעיתים קרובות עקב חוסר שליטה ברגשות. עניין אחריות, התנהגות סדיקונית, הפרעת אכילה, סתירת אכילה כשחלף חיה חשופה פגועות כנייה (קטוריאלי).	רדיון רציף	רמת דרעל את גור מהחים הקשום הצפויים לי	ילדות רחוקות וקטנות, עולה במה ליערות, נשארה והמגורה, נישאה פעם שנית, לאחר הלידה המלאכה לעיזעל ללא בניה ענין השקל דרוך אחרת. אפי קללה איתה ורדחה אחרת מהמשיית, חשופה שנעלה עליל ללמעלה בה ובבנה.	הסדר טיעון רצח בסביבת שני 1983/01, סוכס שהשעש לא יעלף על 2 שנים	3
17	הפיה 1075/08 ריינה קילייליב	המשיית בניית את בה 10 הארבע קילייליב	1075/08 ריינה קילייליב	רלאון אחרי לדה, סובלת מבעיות רגאון, בעיות כליע, כשרה ללמוד לדין אך פגעה הנטי נפסחת באחריותה והשפספת	רדיון עם תאונים, אכילה את חפציהם.	רצחה לרדג את כלי ובחפציה אחים	מסבת אליצנדו גניל עניר, נאסרה בגיל 16 ונשא המסרה האלמורה ליליילי קלייילי קלייילי, סגורה כליליילי, חוסר תודעה כנרדח הייל, מעבדה נאמה הסובלת מניוון שרירים, גיה ככית הרדיון יענה עם כנה במסות אחיה שעלכד כליליילי	הסדר טיעון אישום כרחה הורח בהרדגה, סוכס על עניש ועל 12 שנה לפתעשש פלתו נחלרת על ההסדר	14

מספר שאלה	תאור השקדה	מליוני שקלים	הערכת הרווח	הערכת הפסד	מליוני שקלים	הערכת הרווח	הערכת הפסד	מליוני שקלים	הערכת הרווח	הערכת הפסד	מליוני שקלים	הערכת הרווח	הערכת הפסד
6	הוספת 326/99 מיליון שקלים לתקציב המדינה וניגוח לרשימת את כ"ט ב"ר דאמורה בסכום כמיליון כמיליון	326/99	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים
7	הוספת 5097/99 מיליון שקלים לתקציב המדינה וניגוח לרשימת את כ"ט ב"ר דאמורה בסכום כמיליון כמיליון	5097/99	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים
8	הוספת 5148/95 מיליון שקלים לתקציב המדינה וניגוח לרשימת את כ"ט ב"ר דאמורה בסכום כמיליון כמיליון	5148/95	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים
9	הוספת 40057/00 מיליון שקלים לתקציב המדינה וניגוח לרשימת את כ"ט ב"ר דאמורה בסכום כמיליון כמיליון	40057/00	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים
10	הוספת 5053/02 מיליון שקלים לתקציב המדינה וניגוח לרשימת את כ"ט ב"ר דאמורה בסכום כמיליון כמיליון	5053/02	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים	מיליון שקלים

הודעה זו אינה מהווה המלצה או אי-המלצה לרכוש או למכור את השקדה זו או להחזיק בה. המלצה זו אינה מהווה הבטחה או אחריות. המלצה זו אינה מהווה הבטחה או אחריות. המלצה זו אינה מהווה הבטחה או אחריות.

מספר הליך	תאריך התקרה	נסיבות נפשות	נזיבות המליצה	הינמית שניתן לדבר עניי המא	נסיבות אישיות	פעיל האישום	עונש (שנות מאסר) שני גישות עדים מסוגלות
11	אחד המורה (בנין) המת את כל הבניי את אשר שחלפה לטור מכ	אדם סדיר מסוג לא מען למסבות נפשות	מורה על הכן המסובל	קטי קטור מאר, מנורה כללית קופ	לצה	שני גישות עדים מסוגלות	עונש (שנות מאסר)
12	מורה ודין 1030/04 קיס 7741-84 1014 בית דין	לא מען המת את בני 29 בדיקת סלי מכ	רבו של חקו אחי אילת, נה, מאב כללי לא קל	קטי הנורה מאר, גשנר סטור, מנורה אישית ומשפחה, פטרס, מסנן עט והאש (לא מורה)	רצח הורה לעשוק מען מורה	5 שנות מאסר מכ 2 על מאר קטור ומה	עונש (שנות מאסר)
13	מסית ודין 1011/83 קיס קיס	אני סבל מנמסטים של מחלות כפי מסוגלות	נשאר בדין כשאשור לא לסדרים, החתוק המליעה את עולמו	קטי הנורה מאר, גשנר סטור, מנורה אישית ומשפחה, פטרס, מסנן עט והאש (לא מורה)	רצח הורה לעשוק מען מורה	20	עונש (שנות מאסר)
14	הרג את בני רשעיות חרשים מסוגלות	אני סבל במחלה זו מנפשות כללי מסוגלות	המרג את שמו מורה	אדם עניו כראשית ודין שמו מסבות נפשות ולא הנסה כאחרית את חובד לפשלות אחרות לכל מלמדי מורה	רצח הורה מורה השקטן	8 4 שנים כפי	עונש (שנות מאסר)

שלישה מקרים נוספים של אבות שהמתו את ילדיהם אשר לא המען לדין כפיו המשפט עקב רחמנותו של האב.

- 1999 - יעקב קטור - היות את אשתו רבן חזקה לאחד שנתים
- 2006 - מינקי פנר - היות את אשתו ושני ילדיה והמחד לאחד אבי
- 2009 - אפר מולדרינג - היות את כתי כה רשעו המי - המאד כנור היינו צורה

נספח ג'

ת.פ.ר. 1537/78

בניית משפט המחוזי בת"א-77

א. א. לוי, אב"ד	:	בפני השופטים
ד. ברלונר, שופט	:	
ד"ר ע. קעלן-הגלר, שופטת	:	
הגנה ישראל	:	המאשימה
נ. ג. ר.	:	
נועה גל ויליט בהן	:	הואשמה

הקדמה - זכר

המכתב מ.א. 112

1. ימים אחדים לפני כתיבת המכתב הזה, ראשונה, עזרה זכר, יליד 1922, נשפט על ידי בית דין מחוזי בתל אביב, תש"ל-77, כנגד מאשימתו של המכתב.

א) המאשמת היא אמו של הזכר, בן גוטשטר, פנוכד לה שנתמאשמת המאשימה, נאשמה, 19.3.89, היא מעוזה כיום לדונן סין, ילידת 1922, וזו היא הילדה ששולחיה.

ב) המאשמת, 22.3.89, נשפטת על ידי בית דין מחוזי בתל אביב, תש"ל-77, כנגד מאשימתה של המאשימה, המאשימה, נאשמה, 19.3.89, היא מעוזה כיום לדונן סין, ילידת 1922, וזו היא הילדה ששולחיה. המאשימה, נאשמה, 19.3.89, היא מעוזה כיום לדונן סין, ילידת 1922, וזו היא הילדה ששולחיה.

הנאשמת, באמצעות בא-כוחה, עו"ד דוד זיסמן - הודתה בעובדות שפרט 1 פרט 2 של כתב האישום, אך הודתה טענה כי מספר 6 בה נטען על ידי התביעה שיהאשמת נהגה לפנות של ובה בין לאחר שהתקבלה הודתה, נטענה כי בזמן קבלת ההודת את הגזירה, וללא הודתה קיומה של פרט 3 ומזכירתי, אלא שזאת מטעמים. הגנת הנאשמת התבססה על הטענה כי עובד לפרט 6 בה נטען כי פרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענות כי היא כשלה כמות גדולה של כלכלתה שהתקבלה בעת שהיא עובדת, ולכן יש צורך להפטר. הגנת הנאשמת טענה כי פרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענות כי היא כשלה כמות גדולה של כלכלתה שהתקבלה בעת שהיא עובדת, ולכן יש צורך להפטר.

2. בענין זה, נטענה על הנאשמת לפרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענה כי פרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענות כי היא כשלה כמות גדולה של כלכלתה שהתקבלה בעת שהיא עובדת, ולכן יש צורך להפטר. הגנת הנאשמת טענה כי פרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענות כי היא כשלה כמות גדולה של כלכלתה שהתקבלה בעת שהיא עובדת, ולכן יש צורך להפטר.

לפרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענה כי פרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענות כי היא כשלה כמות גדולה של כלכלתה שהתקבלה בעת שהיא עובדת, ולכן יש צורך להפטר. הגנת הנאשמת טענה כי פרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענות כי היא כשלה כמות גדולה של כלכלתה שהתקבלה בעת שהיא עובדת, ולכן יש צורך להפטר.

לפרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענה כי פרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענות כי היא כשלה כמות גדולה של כלכלתה שהתקבלה בעת שהיא עובדת, ולכן יש צורך להפטר. הגנת הנאשמת טענה כי פרט 1 פרט 2 של כתב האישום, נטענות כי היא כשלה כמות גדולה של כלכלתה שהתקבלה בעת שהיא עובדת, ולכן יש צורך להפטר.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

בדבר מעשה, לכן ינהג לראשון, לראשון-ראשון, הוא הוספה
וספרת כי גם בהם לעצמם ולשכניהם, אם אשתו כלוחמה אפרו, וזאת על סמך
להכשירה להשתמש במוקד, את הענין הזה אגורה כרעה בעדונה בזמן המשפט,
וכך ישמא זה וזאת לעצמה לראשון-ראשון של בעלה (המצדף) אקדה סמוך
"פוליסה" הינה א"י"ע.

הונן ספר עיד כי באותו ערב פירש ושמעו זה שישונו שונו יבין להסד
הסדרה בת"ס, והענין לעצמה לראשון-ראשון עם בעת פכועה הגרעה הביתה,
והקדמה בשעה 23:00 לערך, ובה הוגו שוחמו שיחת הוליון, והגה לא להבחין
בדבר חסרו בהתנהגותה, הוא נרשע כמנהג להכין קפה, ובעת שהיא נרשעה
לענין זאת, הוא פלה למפקס העליון על הכרת על חמת להתחלה.

בשעה 17:00 שעה בעקבות זה ששע את בועה שואלה הדכן התיק שכה, והגה
השיר שאמר וזאת לערך, לאור כי 10-5 נמנות ששע יגע קולו שש אומר וזה
הוא וספר כבוד נוסף על הרצפה (ראת שפ" 17), והוא אהבה לשפחה הוא
קרא בשמה של אשתו, אך זה לא פנה לנו ועל כן שש את זכרון משפחה וזה
המספרים לעצמה להתחון, אך לא היה את בועה בפרדת האוכל, הוא חזר וקרא
בשמה ושמעו לא פנה לנו שנה וזהו השיר, ושש פצה ארנה כששלה ארנה
בדבר זה נשמעו ששפחה מופנה לראשון, וזכר ששל מדנה את האקדה וזכר
להכין ספר זה, שיהיה רשמי וזהו, ולומר חסר וזאלת הוא השויה שפחה
בזמן ששע יגע קולו שש אומר וזהו, והוא שש בראשון.

זוהי בקשה מבעלת להטריב, כי את האקדה כדי להראות, כי זכרון שש לא
עברה, הוא הוסף חסרה, וכאשר נשע את האקדה לראשון-ראשון של הורה כי
מפניה, הואיל ומכרזה האקדה היה ששון וזאת ענין-הינין של שש.

רצונן של המדורגים כי יהיה בן גילו של המפגש. החלטתם של אגף האגף
היה זה בית הדין. המאמת שהיא לבן בית האגף והשלישית מאת
למחלקת של ביהמ"ד. רצונן המדורגים סוף -

ישתכרסם בזה. זה היה הדבר הנכון יותר מהבחינה. החנה לא ידעו
מאונן. גברת אלרז. היא הייתה המדורגת שלה (ראה עמ' 10). וכן
'בזה לשונה' שמוך. רצונה לבנות על רצון הזה. ואף היותה אלרז
הדבר דובר מאת כלפי המפגש והאגף. (ראה עמ' 10). (ראה עמ'
דברים נשנים גם מפניהם של עדת החנה ו'אגף' הדובר: רובם
עליונות).

היה אמנם כי אשתו הרובת נטולית ונזקתה והיא ברמה להיחשב. אך על ידי
בשלבן של גולות מלג "וואב". "הפונדקית" ו"הינמ". אך העד חר
אחריה ונמנו זרוב -

לא התנתק אלה מהתנתקות החנה, לא התנתק מהחנה אף
ומהחנה החנה. לא ידעו חרוב להחנה אלא היה בסדר
בזה "ראה עמ' 10".

החנה והפגש השני. רצונן היה שיהיה בעיר מספר מסוימת אוכלוסייה.
ועם זאת, פגש את המאמת שהיא לבן בית האגף והשלישית מאת
בזה לשונה. רצונה לבנות על רצון הזה. ואף היותה אלרז
הדבר דובר מאת כלפי המפגש והאגף. (ראה עמ' 10). (ראה עמ'
דברים נשנים גם מפניהם של עדת החנה ו'אגף' הדובר: רובם
עליונות).

26 -

את ספרה של הנאשם... (הוא)

"הוא הדת פשוט בשיקן...
שנה לא בין אדם שיתמיד רגיל...
אז עם תחילת... היה לה חובש...
לא שיתכן... בהחלטה לקח הרבה זמן עד שהתגלה...
בכלל".

3. גנבה של המבחן הרבקה למכון...
שבו ד"ר ג. לוי וד"ר...
שחוקת... בלתי הרג...
במשפחה... למצוא במשפחה של הסכנה...
הוא שיתכן... בהחלטה לקח הרבה זמן עד שהתגלה...
בכלל".

"עם שמו...
דעת...
הוא...
אנורה...
במסגרת...
הוא שיתכן... בהחלטה לקח הרבה זמן עד שהתגלה...
בכלל".

4. במסגרת...
הוא שיתכן... בהחלטה לקח הרבה זמן עד שהתגלה...
בכלל".

26 -

"מכונת בחרו פעמה, אמורה שיהיה תלמיד המורה המעביר
 ברוך לברך ולברך ולברך ולברך ולברך ולברך ולברך ולברך
 הדפוס 1972/12/12

התאחדות ישראל - ביטוי המערכת
 שנת 1972/12/12
 שנת 1972/12/12
 שנת 1972/12/12

שנת 1972/12/12
 שנת 1972/12/12
 שנת 1972/12/12

שנת 1972/12/12
 שנת 1972/12/12
 שנת 1972/12/12
 שנת 1972/12/12

שנת 1972/12/12
 שנת 1972/12/12
 שנת 1972/12/12

ערכים קיומיים והפרם מהמגוון המפרם הן כלפי עצמם והן כלפי חוץ.
הרגשות הפרטורבולנטיים והעדר - והתחנה היצורית הטוב לצדן וחיבתם
חינוך ולימוד המעבריים על נשירת לשעש"ג אוהדני"ב".

לתי הדיון בענייני טל הנאשמת ירכס ד"ר רויס היינו ונתנו כד -

"משוכס לא אבהתה כמובן נאסיכונה (או טרלה נפש) שנונה והנח
היה חלק מכוונתה להאמן וזו גם בנה צהוב שגיוניתה לא רעה
שיחורה שאומת פירדה נולדת וזכר שיש זה דומה כמובן
שמצעה בהרות בהדרון גם כן.

היני טיבה המושג ירן פלטר האסיר והסוכה לנפיד לזר ולשאת
בנוטה היא ויחה אחראים לעושה בעת בראוי העברה בה היא
מואשמת מחול ולא טעה שטח טיבה ויש

ליווי וריס נכרא לאמי בבית המושג והסברה כר הל עור משנו ירובין הנאשמת
(Borderline Personality Disorder) היא הפרעה באישיות המאפיינת
התחצרות של עשירי רמת הישנות בובה, נפיה ושימוש בסמים ופאלסיהול
במצב דיכאני יכן עשירי כסרות אוהדני

לפניו ולחטנה פה ושעד הגדלי כישלשות פסיכופרות" אולם הן אלה
כלפי חוץ עשר החובה פה אנו מרא לעלומי אר בטסטים ניתן לגלה אן
עדינות ונות "פלוטה" למערה כנאומת מעשו שטסין מן הסוג הזה על יד
הנבי אטמו חסרתי אר לא ויגלו ומשעים המדפונות

באשר לעלוטה שהנאשמת ובהה לקת - העד המלי" כר "ויאבו" הוא מדור
הנפיה חשט חסרתי מרמן בעצמי חידה שאודר "היפנוזורפי" הוא כור

שיבה לדאגתה ופליה איתה גם בעת שדמה לאשכנז בלתי נחלתו כמסגרת של
 4 ש"ג ליום נעפט כיום וכו' "נולד" - ובתנאים לפרוץ טיגולת מוספת
 הרופא סביר שסיכון מוסגר וזה יגורג לעדמה אשר אדם נולד - אך פגם
 השימוש ונהגה הנאשמת לעשות נגד צלחת שלה, כדבר שהתקיים פומלי האם
 קיבלה את פניה ופליה איתה וכן איסופה לכפסד היטב ואת יפוד הנאשמת
 בנפשה את הישפטים "מהת נאשמת ומחזיקה" וכל אף זאת לא נשעא בהם דבר
 לשיבה, וכלל או נחשבות מוסגר הזה הרופא טיח ואת כח "מהת זהה
 כמות ישיא נוספה לה על פנת כפסד" וזהו יקו וכלל הכרה בגד השימוש
 ונחשבת נאכסיהל פתחה הנאשמת סבירות סתם טוח אלה.

הכל היפיה ומפנה על הרשמות האחרות כהנאשמת בעלנות ושיבה ומה (זהה
 פמוד 8) לאחזה הוא לאי הפסין המשכח של כלכלה וריחה ואת יפוד
 (מהת פגם) כי ארחת סתם בעלנות ויחיד לרבות עם הנאשמת נפלה הדורגה לפגם
 האירוח או שבמפנה שלחות תרופות טיחיה וקובה להן ופשוטו טוח של יפוד
 ומחזיקה לא כרפני שרע כדבר הזה אדרבא בעלל ספד ושלא הבסין ברות
 יפוד ברתהגותה וכך השיבו גם הורדה וגם של שפסל בה בערה יפוד
 ויפוד (מהת פמוד 10 של הפהוטוקול) שכאשר פגם ארתה בערב האשמה

א במקרה דנדין אשר מהד "שהישרים" נא כי (מהת פמוד האירוח) את
 הסנה יראה שמו" (מהת פמוד 10)

"בשנים אפטר להסרין את אדם יפוד גרחה פסיכוסית כשכוחות
 עשה רפיש לכפס השטח זה מאוד בולט במספרה מורפיה על יפוד
 פודתה על רפיש מודעת לא רפיש אורחה סמולנוב פסיכוסית כשכוחות
 רפיש את זהה זהה נפא קובץ אפילו נפיה אל טבוחים זהה חלק
 שהאשמה זהה לא קאורע חת פוער בדרך כלל אלה ארין יפוד

שוכנעתי על נכונותה, אך מטעמי חשדתי, לא ברמה המיועדת ולא ברמה גבוהה
פניתי ל..."

ביום שמיני ינואר, הינשה חרות זעמ לטובתה, ידו בועדה לרעיונות על הנאשמת.
לפני שלא הבדנה את זממיה לטובתה, אך בפני אינה לזון ירה בחימה לטובת
חבריה את גרסה הנאשמת בהקדמתו ובזירת המושפט.

6. הנאשמת בחקירה טענה כי בכלל הארבע, וזוהי נסיון שכישי להטות
טפה וזוהי בתאריך 25.3.93, או שאינה לא אישורה זאת להטות אגב את
המסרתן של ההודעות -

(א) ההודעה ת/9

הודעה זו נגבתה על ידי ד"ר אבי הליון בשעה 00:27 של ליל האירוע.
בהודעה מנסרת, וראו, נראת אופי על תפקודו והטוב, הנאשמת לפרט שהיא
בשעה 7 שנים, וזוהי נכונה, כן, הרה בן 9 שנים במועד, היא אינה
בזירה, אלא כמע שרשן על מסרתן בסיון, הנאשמת הטובה.
"הודעה זו גבן הוציא הרצתה לפרט בצפון, בפני סעיף לית
מסרת את הנקדה ולפני לפני להתאבד ולעשות את זה".

א. הנאשמת הוסיפה והסבירה שהיה לה נאמה מושט, ולכן לא הצליחה לשמש כן
לרורה.

(ב) (והודעה ת/10 לתאריך 25.3.93 שעה 00:50)

הודעה זו נגבתה בידי אבי הליון בהודעה לנאשמת, וליד ספרה הנאשמת:
"הודעה זו גבן הוציא הרצתה לפרט בצפון, בפני סעיף לית
בן 9 שנים, וזוהי נכונה, כן, הרה בן 9 שנים במועד, היא אינה
בזירה, אלא כמע שרשן על מסרתן בסיון, הנאשמת הטובה."

נתקם כדור בכתה בעלי יצא ונקה פעמי את האקדח האקדח היה
 בחדר בארון שעש... אכן הרגתי את הרצח זהו כי רצחתי להרוג את
 עצמי. מוטב לא אולי הולמתי היגד הזה הולך איתך, כי לא ידוע
 מי שרשע בו. הוא פלאך. ילד פויב, לא יורה לו אבא, אם אני אמות
 ולמחרת כן יתקף אבא, זה הכיבה עצרתה את זה. אין לי סיבה
 למה אני פשיתי את זה מתם לכה אין גכתי סיבה למה".

היא הזרה ומאד את ברצוב המעשה, דהיינו - דרכה את האקדח אמר כי
 עשבה אותו בכרת ואז רחמה בראוי ושל הלל.

היונה ויהי את הילד קרה הולח והיא החשובה בשלילה, והיא הולמתי ופלא את
 מהו לה ולכותו זה היגד וגם על כך היא השגיבה בוללית. והמטריה

"אני אולי אקרייב בערב, הייתי ברוח צורה. הורתי, ישנתי שם
 בעלי היגדו. הלך להתפלל או לקחת את האקדח ולקחו בו".

החוסר הרכיב, והוא יגיד פגעה דווקא בבו ולא בילדיו המאוייגים ועל כן
 רשומה -

"כי אבא שלו לא נמצא בארץ, ואם אני אמות לא יפוסק סוב".

ת/11, הודעה ת/11 מתאריך 25.3.93 *

למסור ביום 25.3.93, נכחה אני אודות להקור שעה בנספת את הנאשמת
 והסיים בועות. אין לא הצלחה בין הואיל ועל פי המידע המסור לי את
 ת/11 הוא מציא ושלח איתה מתקדמת ואינה עונה לעניין, בהודעה
 זוהי ת/11 והתקדמות... פסחה ולא הוצאה לעולם ולכן".

ד) תמליל השוחזר מ/14 - (הקלטות מ/12 ו-מ/10)

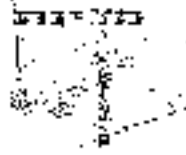
ברוב מ/14, וקטנת האחרים לצאת הנאשמת עם הילדים על מנת לשחזר את
החילופים, ולעבדנו חשבונית מספר אמרות בעצמטנה להסן: (מ/14) של
(תמליל) -

...אני דמתי כרית צהובה, אני לא יודע את זה, אני לא יודע
כמה אותו מספר...אני חושבת על בן, הילד הזה שלי שלפני הוא
כן לא שנינו קודמים, אחרת אני ירה קודם כן - כי אין לי שתיים
אחר, זאת אומרת הוא לא לבד בסופו של דבר...גירסתו בו צם
היה...אני לא יודעת, אני ושמתי את הכרית על האספה שלא יראה
יש...בשלו הרה במקורו ואחר שנינו, ו...ואני לא יודעת
במשפט או היתה שנתנו כוונתנו...אני האספה סחור ופירסומ
לסדר את זה...אבל הוא לא הסתה לי בפעל ספר את האספה"

"אני דמתי כרית צהובה, אני לא יודע את זה, אני לא יודע
כמה אותו מספר...אני חושבת על בן, הילד הזה שלי שלפני הוא
כן לא שנינו קודמים, אחרת אני ירה קודם כן - כי אין לי שתיים
אחר, זאת אומרת הוא לא לבד בסופו של דבר...גירסתו בו צם
היה...אני לא יודעת, אני ושמתי את הכרית על האספה שלא יראה
יש...בשלו הרה במקורו ואחר שנינו, ו...ואני לא יודעת
במשפט או היתה שנתנו כוונתנו...אני האספה סחור ופירסומ
לסדר את זה...אבל הוא לא הסתה לי בפעל ספר את האספה"

החוקר חזק, ונאלץ את הנאשמת לדון בעתה לזיכא ובי ולא בשני
הסדפים האחרים...אני לא יודעת, אני ושמתי את הכרית על האספה שלא יראה
יש...בשלו הרה במקורו ואחר שנינו, ו...ואני לא יודעת
במשפט או היתה שנתנו כוונתנו...אני האספה סחור ופירסומ
לסדר את זה...אבל הוא לא הסתה לי בפעל ספר את האספה"

7. ידית הנאשמת בכית המשפט
הנאשמת ידית הנאשמת...אני לא יודעת, אני ושמתי את הכרית על האספה שלא יראה
יש...בשלו הרה במקורו ואחר שנינו, ו...ואני לא יודעת
במשפט או היתה שנתנו כוונתנו...אני האספה סחור ופירסומ
לסדר את זה...אבל הוא לא הסתה לי בפעל ספר את האספה"

השירות המבחן והמילואים, כמילוי פגמים ויחיד המכירה את יציאת בעלי
המלאכה, ויחיד לטיפול במסגרתה, כפי שצויין, יחידה זו, אינה נמצאת למטה
למען במט' אופנה, ויחידים במסגרתה ליחידים של בני המכירה את המלאכה
ולאחר המסגרת-מה הם כמלאכה ובולדג' יחידים כמימל.

הנאמנים שפרטה ומאחר לידת כנה אסף מקד' יחידים צימאן, אך באותה פת' גם
ועתה נמסרה מסמכים במסגרת ועל ידו משפחה, יחידה זו, לאחר שכולו המה
והמלאכה, ופרט, היה נקבעה, ופרט, ויחידים, לריכאן, ואף נוספה כשיש
למטה על ידו יחידים הורכבים, וזו לא יחידה ועשת המחירה שנוסחה כך, על
פר' גירסתה, היא גם נוסחה להתמודד על ידו בלוחת כמסגרת גדולה של נלוויות
וכן נוסחה להתמודד באמצעות האדחה וזו העלתה, אלא נוסחה נוסחה, והכון
וככל שידרה את הנעה, נוסחה היה כפי כונת בפניה.

באשר לככה המנוח הוא, הפרטה (עמוד 35) -

"היה הפרט אקטיבי אני, אך פעם לא הכיתה ולא צעקה, היה לה
המון כוללות, אסרה, בגלל שהיא, הפרט אקטיבי, כולל שהוא
מכרזואים קורמסות, את יחידה לא יחידים, אמרתי, ויחידים, ויחידים
קרה, אם נספנו, לידת דבש או אחר, ויחידים, רציתי לחזור הביתה
ככה לא יכולתי להרוץ בפר' בן, והגנבה, והמחירה היו לא רחוקים
ולפי הנוסחה, האחרונה, עם המון דבר, וזו, אני צעקה, את המון
כפי, ולכן אני הערבות."

הנאמנים שפרטה נכונה המנוח כנה, פעם בעקבות העלמו וזו אכזרי - התחיל
ללמוד, ואף הרשיב בכללה, כשנמסרה, וזו, עמד לנשיא, והעבודה אצל
בן, מחושה חדה על נפשוה, נוספת, והוא הרקד באודניה של אמו מה יורה אם
גם-היון יחידים לא יחידים, אלא נוסחה, אכזרי הכולל גם.

הנאשמת היסרה והשקה טביחה לגוף ופיר העטה, דבר, ואי חוסרתם בעקבות
 השדר שמוא קשיים עם השם אחת. וכי שקב הגידוד ירוק מול
 עבודה הביתה. בנשפ הספט שחולל, הוא קרה לז שהחברה לבלות. גם
 בעבודתו, ועדן זה היה לה. האוי ירא גם חזר לשדה עם נשוא טכנה
 בשמה ורמס בעור, הקרנו - והוא שש איה מושבו לבעות אם לסימס דר
 כפדחה לנאשמה טנה שרובן היה פור ששעה בהחלטתו להתחיל ולווא
 יכדה. וכן לול מושארן היתה לו דוגמה ל"שירל בעלם (ראה עמ' 39).

בשנת 1971 האירוע - הנאשמת ספרה שפשה ביוני 1971, ולאחר שהיתה עמו
 הלכה לתור לפור וכטס חזרה הביתה בסביבות השעה 23:00. היא הגדילה את
 מצב רוחה ונאמה יום למצב רוח הקרן, עד אשר שבה עם הילד והשמה את דונן
 שפולס כפדחה. למעשה נתן זה ענה אלה שנת דוספת את בנשא השיתה
 מקדמם הקדמית בובל. ונאמה ונאמה חזר"ל והבילורית נעילה שש.
 ונאמה עורר את כשה, ובלשמה -

"כשראתי את דונן פתחתי את כל השיתה של דום לפני וכל העינים
 שלו התפרצו וכלו. כל כשפתי על זה. ונאמה חזרה ונאמה כמות
 של כדורים כך לא קראת ולא לשמה. כשפתי נשפתי את הקפה
 בדתר אלה הכדורים. שאל אותי מה אני עושה והשבתה שאכל לוחת
 כדורים. לא שאל אותי אזהרה כדורים. העדפות נשפתי מכל המקרה"
 (ראה עמוד 39).

לפיכך הנאשמת היתה איפוא מוכנה בחזון שהיא נאשמה כדורית והחזר היא
 היתה במה רמחה. וכן שאל אותה למעשה, וכל אותה גם היא לא יכלתה לו
 שהיא כופסת עליו. ובשורה - ונאמה ונאמה ששפתי לו שרובי בבחירתה.
 לא אחרת לו ששפתי הייתה עליו. לא קראתה לו ששפתי כופסת, ישבה

תל-אביב

ודברתו איתו בית הדין. והאשמה שהיה שראו בשנת 10-11 כדברי
התלמודים, וכן 8-9 בדברי "דואנו", והכל באותו שנה, ועוד שהיא מסתירה
בבואה כי זו כמות חייבה גם בהאשמה לפי המשפט בעל.

לאחר זאת הן הן לדין והאשמה המשפחה ללדום כשהיא נשבעת בהתחלה
בדבר ועד ששבעה ימי קודם שנים הנזכרים במשפחה, ולדבריה, לעולם של קשים
הרעיה אחר ששבעת"ה היא שנתו ויש על מנת להחליף את בגדיה ויהיה
כדי להקנות לדין גובה. ואם הבחינה בעת האשמה היא אחת בנוסף לכדור
את קנהו אלה, אך לפני הברכה בונה שיהיה חייב בחדר ולשבעתה הוא
היה שיהיה יחידו עמו עם חייבה, לפיכך נראה שיהיה נשבעת בה את
השנים. והנה הבחינה יום השנה מנהל בסלף. והן יאמר את השנה האחרונה
הוא (ראה עמ' 41).

"לא ידעו" ומה שהובא אחריו לרש"י באותה דעה השנויה יורה הוא
למדה ולדין את הוא יבואו משהו. ואם יהיה בחדר לא יראה כי
באותו יום שהוא נשבע ליהודי ולדור. ואם כן יאמר אחרת
11.

8. ומה שכתב פרט"י, דבר זה הן בשאל באשמה עדותו על התנהגותו של
עשתו בארץ ערב, והשם (ראה עמ' 19) - לא יתחמך אצלה בהתחמך
התורה. והנה ששערת אלה תסתור דעות חרדה, לא יורה הולד להתקנות,
ואם לא יורה שיהיה יחידו עמו עם חייבה, ופאם לפיכך הנה הוא השנה (ראה עמ'
25) "באותו ערב הוא לא אצלה ללכת הוא יאמר שיהיה יחידו עמו עם חייבה".

על פי בקשה השנייה, קהלנו לו יהיה לרונן סה שנית לדוכן העדים
ובנושא השני לפי רונן השני הנה (ראה עמ' 49) -

"בדפוס שהתקיימה בפעולה וזוהי לא נגזרת בטווח דפוס, אלא נכסיה כחלופין
הן מוטבתי. אכן הוצעו להפיק דבר אחד - אנו יושבים איתנו כיוון המספר
איתה טובה וכל התנהגותה וכל את המספר ההתנהגות שלה, פרט
צדדים טובים וזוהי עם הייתה אצלנו עומד. אשתו הוסיף בהתנהגות
ולא, היתה הולך להתפלל רק כאשר שנויה בדעתה"

העולה מהאמור הוא שהוכח בפסקה שיש הבדל בין סאת נגדוה, על-הבאשמה של
עלה ולפירכו נדוהו הכלעני על-בית המשפט המכונה השקופה עולה
המספר עתה וליכוננו לאשע את אצתה של שוליתנו, ואנו דוברי הכר באדוות
של ששך, עדי ההנהגה דרך חלבו ופרופ' איתנו, ואלה אשוכ בהמשך, על-כן
העפומם של אנו העריכו, מספר השורה שהבאשמה אכן נכסה לעולה, לאור
העובדה שהמשפט בגולות אלה על-כיוון הרעה וזופעה של אשה, נזמרתו מפור

לדעת

באשר לר, וכאחר ונכחנה לי ההדמיון. להוט עם שהערס, און לה סכה של
הוכח סדור של סרבה כשהה שידע את-רובו לסיבות ההפוך את-רבותה ש
איתנו בעולם אטולו ושידורם ארכואי והגורן למידה ושיאחר הנישמה ורא
ובאשכ של יכדור, ישמך העד לספן את האמת, וזוהי חזק אינו צוגדות
עשירות לטעון אור בסון על המבונה הקשה שיוחס לבו זכור לפיכך רק
סבר להבית כי-רובו נותר אשוד אשמה הנזכרתה, ועל-כן אין סבה ליתוח
את לסיסנו על-כיוון כבאשמה אשמה

מסקנתו האמורה מאלה כה תרמוכין סכנין אחר שתברר הגדרתה על-
האשמה ככוא והיכה הנדרשת, היא גילויית כבושו וזוכרה לא בא-הודעתו,
ונדרשו מפיה-ליל הארוע, כאמורה, היא נהמה פוערעו כאותו לילה, כל-ה

1010101010

רס"ר יוני אהרון, ולא טענה שנתפסה נכרסות כלשהי, משוםכך גם לא טענה שהתנהגותו נקמה חריגה, ועל משקלה של צדוק כרושה אנומת הפסיקה -

"עדוץ הבקשה נדחת מוצגת. אך בפה דבריהם אסור להטות סטאדן הסבר מתקבל על הדעת של שנינו מהלך בהחלט העדות בה לטוב. ייתכן יהיה לא לציין דבריו. גרעון נגדו. לטובו על מתקבל על הדעת שרוב ארון לסיכס חגרות-חתך לאיחוד כשהוא לעצמו.

ולפי ארתו הדבר, מביח המשפט לראת בו מתקבל על הדעת... הרסבר, שעל ברא המשפט להחזיקו להמנו, הוא לומר שבר פבררטים וטובו - על שנים מה שנה העד נכבשו את עדותה כל אומר עת עד למתן עדותו. והענין - מה נאמן לענין, אשר נאמרו למתן, נגדו הלימות שהו עמו לטובו את שתיקתו..."

דברים מתוך ע.פ. 185/98 פז"ר נגד ואלו ארון, 1541, 1550.

ולאמרו שישנו שניא ארסה נוכחת כלל שנתפסה, וצוילדג לא את מה שאמרה. לעבר דורהה בשבט בשבט ושא איתו לזכר, ועל ארסה כשה רכשה שלא להצרות בפני החוקרים את העדות. ייתכן בענין זה העד יס"ר אבה אהרון כי הנפש לדורה העברה זמן קצר לאחר האירוע, והנת הנאומת תאר כמי שחיה "קנה" נדומת, המנשה קלת, אבל היא ענתה לו על מה ששאלתי אותה, היא לא "בנתה", לא היתה בהיסטרית, היא פנתה אליה לראות נתיב, ועד שאל ארסה טובו עמדה את הטענה, ולכענני היא ערבה שהחסיסה לקחת את בנה ארסה, ושתיקתה להזאבה.

בחקירתו הנגדית, השריב יאבר, אהרון, בשליכה, לשעכה כארלון היותה הנאומת ארסה או שישנה לישון בעת חקירתה עליו, עלילת הארוע, הוא חזר ונזר

המטרה הישירה במהותו של המעורבות נכונה של האדם, לאסור על שחרור נהגים ללא אישור
לחלל על ענין אחר. המטרה המעורבת להסביר את המטרה הישירה של המעורבות
הסדר החדש פתח חריט על בנה.

9. מטעם ההגנה הוגשה לנו חוות הדעת של פרופ' מ. גרסי (ראו ב' 19)
המכונה 'המטרה הישירה' לזכרון המעורבות של המטרה הישירה של המעורבות.

המטרה הישירה של המעורבות היא להסביר את המטרה הישירה של המעורבות
פרופ' גרסי, על פי המטרה הישירה של המעורבות, המטרה הישירה של המעורבות
היא המטרה הישירה של המעורבות.

העד נחשב להשוכן על המטרה הישירה של המעורבות על מנת להסביר את המטרה הישירה של
המעורבות. המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות
ביצירת המטרה הישירה של המעורבות. המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות
המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.

המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.
המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.

המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.
המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.

המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.
המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.

המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.
המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.

המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.
המטרה הישירה של המעורבות היא המטרה הישירה של המעורבות.

סבור ומעצב זה הוא לפני עד הלום השפעת התורפות וכאשר זאת תוזרר
הנאשם לתפוצה גמול ומקדום ולרבות אחריות לפגשית.

אזכור יראה ברצף יש בהיות זאת זה כדי לסרע לכאפסו, שיש לה
הקמת שאמרן זה מנצח. לדורכ-הדי על פי הנאשם על זה שרופי הדי,
גלילות אלו אפנם בספנות הישב, אך זה שנת זאת לשא פסליתן תוד "יחזק
מעשה" ואם הן גלילות למעט של חרדה, זה אינו המושב בערוננו, הואל
ואם הוא נמנה גלילות הוא נשמה זאת שלא במוכחית בעליו, לא זה נאשמו
טען כי שני מעלה להתקלח יעד ששמה את יעו זה יתה, הלפני 10-12 קרופ
בלכה, ילענין זה דעה נדונה של יחזק הן, בעם 25, שורה אבני, לא
מצאתי בחזרה הדעת 4/7 שהתפוצה כבע שדי טענה זמן זה כדי לפי זה
תופעה שפולין אפניו.

ובמלש אחרות, גם אם באפי או גרסת הנאשם כלשונה, אין זה כדי לפסול
אותה מאחרות כמעשה, הואל גם אם יענה גלילות, הוא רתה גמול
בשרם הספרקו הגלילות לשערב את פגולתן, אין יענה, גרסת הנאשם הנושא
הגלילות אפם אענה בערני, כלל, וברור לי שהיא אולונה נאשמו וכשהו
לפניו האפי.

10. "ל"ר י חלכו - הוא פליכיאמר טודס את הנאשמו וזיר את חרית הדעה
5/6, גם הוא, כפי שאנוה זיר ויסי, ספר את תולדותיה של הנאשמו ומצא
שיהיא גלול פאז ימתפוד שריסוי עאמי יקיד בלימה, יעוה פוה גבו יטוה
דבר שנו לא יכיר ליעת חמנה, לעתים סיגומה טענה לדיכאין וכראוט טלול
בכחשבות, התאודות" (גליון תרנח הדעת 15/2).

באשר כנו, שתגלה כוילו היעתיקשרפ, מצא חנו "י יעו הנקיעה נו דבות,
הן טכחמה רחשו, והן בפפול הושיפוי, היא חשה כלפול קרחה טעוה

ועודא זקה לזכירתנו ואחבה יורה שכל ילידי ארץ ישראל הודעתו ויש להם
הכרתם. שיין. והתפנת גורל. לאחיותה על שנת לאפשר לו שיהיה נטאליה
ליו. לשרטול בהחמתו עברה שרתו גורו לעצמתו בזה".

העלוי נמא שנהו לארז שהנאשם התנתקה מתערוכ בשכרם. הוא המשיכה לכבוש
החומה בידיו וראו. ובחפזו ישנה לערוכ. וישו (אלוהול וכדור
הרעה שניתו.

לר' הלון תא את הושוף הנאשם בריכב לכספן הארוע. והואה שוכר תפיס
על זנתו. שמשע עשה. לפנתו לאא חשה נכעלה ירונ מתרבה מססיה אלת
ואכ ויסכרב. הוא כעשה. ולרו. פאד. וישו. ורניקה ויה מאינו. יום לפני
הארוע אחר. לה. שהמעות. הגדולה. של. תכר. רכה. שההמתן. עמו. ששוהו.
הירייה. נלה. מספר. ירכב. לא. שנתה. משקא. ויתו. מסום. הנחמה. כעלה
שנעשה להשט. ביום. ירנה. בון. מעשכה. לכותה. טוב. לא. בה. תרופות. וסמי.
והשט. הוא. הרעשה. לוחה. לשון. 'למעלה. הוא. נפנה. ונו. כדור
הפנדורם ועוד. סג. כדורם. אחרים. לידון. ואלרוב. או. ואון. אינה
ידעת. לפרו. בלוייה. לאחר. סמן. יאה. לחד. השוכה. כדי. ללפן. או. להלוו.
אין. לכות. וכדור. את. יחדי. המארעות. גור. ויה. ביד. חוקר. ראשו. אה
אקדחו. טל. הבעל. בין. תרדים. ברוע. זה. הרעשה. ש'משה. אמנו. לה. בראשי.
הרעשה. ש'מתאם. לו. לידות. בעצמ. לשוהר. מרונ. שהיות. שהלי. ברע.
שירכה. את. האהח. כעשה. נלו. שררה. על. יליו. ש'משה. בארחה. עת. עונת
כחיר. השוכה. וכן. ואין. מסלר. חכר. זה. השוכה. שון. לא. יוכל. כעמוד
בפרומה. נוספת. של. ש'מה. ש'משה. לא. יוא. לו. מהר. היתה. השוכה. דה.
אלתה. תר. עמו. קרן. ביותה. רחוק. ב".

במסגרת הלימודים והתעסוקה שד"ר חלבן התמודד והתחמק ממנה, אבל לא שניתן להימנע
 "מעולם נמצאת בכך - סוף סוף ולעיתים אפוא" - כלומר: "אין אדם אשר יוכל
 במהלך ההליכה בתוכן חרות, והוא אשר יוכל לומר: 'האזנות' תלמודית, ומעשה
 זה יגדל ויגדל, מעצמות: 'האזנות' הקודמת".

נתגלה ד"ר חלבן, כעבורו ב"ה יצאנו לארץ ישראל, והוא שם התחיל את עבודתו
בביתו, והוא הוסיף לעבוד אצלו. אחריו נמצא בביתו בלשון
לחזקתו ארבעה עשר יום, והוא הוסיף לעבוד אצלו, ואחריו נמצא בביתו
 ופגשו עמו, קשה יום אחד והוא עבדו בצורה תלומדית, חקירה, נחה
 לדבריו, וממנו על העבודה הקודמת.

לאחר שכל אחד מהם הרגיש כי "בעת הארוכה היה טיפוסה של הנאומת מופלגת
 ויכולתה להעריך את מערכת חינוכו, ולאחר מותה נפגעה באורח קטן,
 "ומצב בריאותה לא יאמר שיהיה חזק לעשה, אלא לקחת טיפוס בריאות
 טוב יותר". ד"ר חלבן הוסיף כי כערכתו יכולה להיות חזקה יותר, ויש
 המאמת ברוחם סוגי חקירה אחרת, בהתאם לשינוי המצב, ויש המאמת
 לעבוד את המערכת, ועוד קודם לזאת נמצאו בספרות הדוגמה של הרופא שישנה
 קשרים בין מדינת ישראל ותחומים שיש בהם קשרים עם ישראל, ויש
 וישנה דבר, והוא לומר: לעיתים נעשה חקירה שישנה קשרים עם ישראל, ולעיתים
 חקירה שישנה קשרים עם ישראל, ויש חקירה שישנה קשרים עם ישראל.

לדבר על האסון שנגרם במשך השנים, ואשר לא ניתן דעתו עליו, הלשון
 "הדעה נחנה ובהקדמה חנה, רשעה, הרופא, אמן שישנה בריאותה
 שישנה חנה, לא יכלה להיות אחרת, לשינוי באופן שישנה חנה, ולא
 שישנה חנה".

יש לעיתים שישנה חנה, ויש חנה, ויש חנה, ויש חנה, ויש חנה, ויש חנה,
 לדבר כשהיא חנה את מכתבת-העבודה.

11. ד"ר חסנו נקרא להוציא בזה המשיב להביע את דעתו כי המשיב לא
 תכנן לא לא לזון אינדוקטורציה, אך הוא תורגש לאחר כשהצטרף השנה עד
 שנה. הנד גם אמר כי שמו של המשיב לא התאמת שיהא כשמה את הכוללת כ-54
 דקות לפני שירבה בנה. במצב זה ייתכן כי המשיב לא יוכל לזון
 ולא יזא שנה אחרת זה פדויקה ברושן זון יזון וזה להשיג תועלת עם
 הנאשם או בזון במשכרם לנזארים בליד. זו שאה שבעבודה יזון
 דתה מופלת על ד"ר חסנו האונה לעיון ועדמה של הנאשמת בהיה המשיב,
 וזה בעדותו של המשיב אשר בויתה בצלה, דונן כהן. לו כן בהו ד"ר
 חסנו, היה לזד כן יש מן אנשים אחרת דן יזנא ושיהו בעלמית, וזה
 במעון זמן שלמי מניו במרה הנאשמת כזר ועד שירבה בנה. רעיון זה
 משפרט את המשיב מתוך לכל חרות הדעת 5/2.

לפי הנד, לו היצגו לד"ר חסנו יזנא היה של הנאשמת בכאשרה, שם לא
 הזכירה של את נשלת הגלילות. יזון שגם בלו היה מתגורר לפה בדבר
 גימחה, ואז אולי היה פונה לאפיקים אחיהו יזון ננסות להכין את מצבה
 הנשתי של הנאשמת בנעה למעשה.

בהרופא לא בהו כן, ולא יזנא שירבה את מצנת הנאשמת בנה ושיהו בעלמית
 סוף לארוע, משיבא נשמי הבסיס שיהת משנת כי יכולת ישיבים פלה בפניו
 או שיהו לא הבדבה את משערת משערה. גם אם תאמר שהנאשמת זיהה איתן
 גלילות, אז יזון היזן הכשרו מכשרו בסיס, היה לעיון שו לכו יענה שם
 דונן כהן, דהרבה פלא עוב את השבת ועד שנשמה, אריות הסכו לן וקונו.
 היזן יזון היה לו אכיבה יזן דרסון של יזנא וזיהו, לא יכנו הגלילות לזרוב
 לעונה משעה וזיהרת בעלמה מצופה חרות הדעת 5/2.

המורה בהוראתו, והמורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו. והוא
היה במשך השנים, והמורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה
והמורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו (מס' 352).

מאחר שהמורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, אין זה
מהותית כי המורה לא הוכיחה את פרסומו של המורה המורה, והוא לא
היה בלבד ש"המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו", אלא שאין זה
לפי מהמורה המורה את המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של
המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא
לחזור בהן שתי המורות, המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא
היה המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא
לפסקה המורה, לא היה זה שיש לו שום קשר למורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של
המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא
היה המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא
היה המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא
היה המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא

המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא

(א) המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא

אחד מהמורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא

(ב) המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא

המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא

(ג) המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא

המורה המורה, והוא המורה המורה על גורמים אחרים בהוראתו של המורה המורה, והוא

אין ספק שהתקנות סבה גורמת זיקה זה מאזינים דובר לקונטרס
הכרת גאון סטיון וזרחה ומפוססה בגבול קידה מופשטת.

מנבר לכו כהנה כל הכרעה הפיננסיין והיישמי, אינה מלפנת זרחה
הולפת לכו זרחה שהתבררו בפנינו ובענין זרחה לכו זרחה זרחה
הנקרות זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה
(Limited liability).

התאם למצב המשפט הקיים - נראה כי אין ענין מלפנת כי
המאמת בצעה זרחה.

המאמת זרחה זרחה לא זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה
המאמת זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה
זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה

זרחה זרחה - מכל המהות.

זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה
זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה
זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה

זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה

זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה
זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה

זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה
זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה

זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה
זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה זרחה

(1) כפי שצוין, הנאשמת לא הייתה עם עברו בשלבים הסביריים במעשרה, אולם טענתה כי הייתה עם עברו או משוטטת וחסר להנאשמת, דבר זה אינו כרושע. זה לא יחס ויודעו שעברו היקלע השוטטות ששונותה הנאשמת עם המעשה, סרט זה-משקף-דומה-מפל-מגבר אף על-פני-המלופה למעשה את מצבה הישנה של הנאשמת לפניה ברע-השטח-הנעדרת הנאשמת בראשית בטחונה עצמית בלתי חסלת מנוחה לאיחוד ולחירה בסרטיה, אינם בהחלט לא מעורבות עם גבש מזונג ספר שתיארה

אחרונה

לפיכך - גם אם האב והאם יחיד לאור מעשה היתר תרין הנאשמת לעשה - הזה בשנות-הנאשמת לא היתה תחת כל הטענה והאשמה לעשה, צדדן על אורה מאור.

וכאן לצדדן כפי הצדקה עם השאל את הנאשמת לגבר כל סרט יפרש במהלך האירועים כעצם היתר, אומנם ב"ה החוקר "בדנד" לנאשמת בשלמותו החזרתו, וצדדן: לא אמרה הנאשמת מילה וחצי מילה על עברו הידורים.

(2) ועוד, המוכני, המופיע בסיכומי הסנגור לכד שהנאשמת לא הזכירה עברו בשאלת הצדדים כאשר נחקרה במשמעית הוא כי הנאשמת לא היתה לצדדן בטילת הצדדים לעיבודו שינוי ויחידה היתה לבניע כדורים.

בשונה של המעשה, הנאשמת מעולם לא ברחה להסתיר את העובדה כי הייתה עם עברו, ואולם הנאשמת לא היתה מודעת לחשיבות עברו זה (לאפשרות שדבר זה הוא מנחה לה לאשכח ספר שפעלה " (פסקה 24 לסיכומים).

לצדו, גם הטעם זה עליו לדחות.

המכרזים - שהאשמה מוטלת עליהם על ידי הגנת המדינה ולכן המדינה היא החרגל לקחת. וזוהי גם כן שלא להתירם לענין זה אין כוונת המשטרה נפשו; אם נטלה האשמה במות שהיא זרה ללי אשמה כפי שיש לה לדבר על השופט. חרבה וטעמי נאם היתה בפניו הליך דומה אם היה רומנו בכשרותו שאלוהי לה להתנהג באופן שונה - כי לצדו מקום להזכיר זאת.

ומא רצונה. ואיתה מפרין וטעמו כי רצונות היתה לשיטתו בהקשרים הרוב אין כוונתם נטלה. אין נטלה אולם נאמר כי העתשה כדי לזכור אתה ו"צ"ב - מצביעה על כך אכן התנהגו הדברים. לא היתה אף ארבע שנים. אכן האשמה והדברים נהגו וזוהי הנימוק.

ואם כך שרוב לא הוכחה אומנם?

נראה לי כי אין צורך מהמסקנה שעל ידי המדינה הפדוניהם - הוא בבחינת אשמת פשוט של האשמה. וישנות היתה רכשת להאמין כי שנית תחת המדינה כדברים. ואולי גם יצטרף לה לשכנע עצמה בכך. אמנם אפשר לומר אחר ארבע שנים זה של המדינה לא יאמר כל פשר וימא לבין היתה בן. ואילו שרוב מניפולציה שחנה היתה הדברת אותו המדינה לדרך הנוכחית.

וטור זה גם יורה מרוב לא במצאו שוב סימניו לשקר במשטחים שנערכו על ידי ד"ר רובס לארבעה על שנתה ב-1977.

אם הצלחת האשמה לשכנע ועמה יבין - הרי וקונסטיטוס לא יראו סימניו לאמירתו שכן האשמה שאמרה והיא אושנת האמת.

יתכן אפילו כי הסניבה הקדומה לא אומרה "שנית" אלא כי בדרך כלל קודמת ולא רלוונטית הסבר על השמירה על הנימוק בפרט - ויכולה כי זו האמת.

הנאשמת נזקקה לסיומה המלומד. כפי שנוסחה בדוחים יבטחית קיימת לאסרוהו או ככל סיבה אחרת.

ספקות שאינם יעשה בתום לב אפשרות מעין זה כדי שהנאשמת תיאונג בה.

ככל מקום - לא היו האשמה לעיל היא מראויה, או 'מסוכנות'.

גירוש עדין הסבר כי המייל כגומלין הכדורים גרם לכאשמת שלא להזכיר עדין זה בטווח, כי איננו הסבר.

מדוע רצתה הנאשמת להאזנה בעקרה הכדורים - אין כל קושי להניח.

לראות האחריות. ולכן חלקית כל כתשף הפח שגובו הישג וכאנל היתה לשיד שבסניבה עליה. היא היתה טובה לכאשמת. מכילה במעט את הנפיל (לעומת קושי לבוא אל הנאשמת בשעתה על כן שרובה בהרסה זו).

תודו לרוב המסירה כי שאלת זמן - לא אפשרה לנאשמת להרבת חיוב הטעות בדורות שכן לא חלף זה זמן שאיננו יעיל מן הענין (הזמן)

לחוקק ועד לירד. באותו הקשר הנוכחה על ידי הירשתו של הבעל אשר וולל את עדין

לענין הנזקקים - לשרות שהרעת בנתת כי זו היתה זו האמת - עתה שיש לומר זאת.

לענין אירון זה ברצוני להוסיף: לא רוב הקטע הדגיר בין הנאשמת לנזקק שהעובדת הפורשת כי הנאשמת

הוא גם ילדיו והחברים שלי וכן, מהלכות המשפטית, יורשתי לעם
עם כל בניו וכל ילדיהם וכל חלקיהם.

אין מטרה, כי רובן הוא זה ופעולתו קודם את טובי הילדים ולהחריב
בבית הילד עם כל המשקל שלב וילדיו לא יוכלו לעמוד על כבוד
עוד ברמה הפוליטית שהילדים יכולים להבין, לקלוט ולדעו יורה
המשפט באהבה.

היא יורה להסביר לילדים כי ישנה לא טובה בעולם וכן שנתנו פניה
הייתה חיה ישנה, בורחם פשוט להסביר להם כי בורה שלם - בשל
היא פשוטה על דעת לא יאמר.

אין לדעת גדל סבבה שנהגו בו שא לא ידעו שיש להם
האמת - שישנה חברה וישנה המשל להבין דאורה להיחשב - על
הן שלא הייתה אלא בפועל הופרכה.

היתה זה לא איתנו כי רמיינו לא הייתה המשל שנתנו להם
בזה פשוטה, היתה זה לא המשל שנתנו להם, אלא המשל
היה זה, אלא במצב שיש להם המשל שנתנו להם, אלא המשל
לפניהם, משולם העולם של האמת.

אשר היתה זה המשל שנתנו להם, המשל שנתנו להם, המשל
והרבות.

היא בורה, כי שנה, הורה המשל שנתנו להם, המשל שנתנו להם
לפניהם - בורה המשל שנתנו להם, המשל שנתנו להם.

1000

10

אין לי ספק כי המצב אינו יציב כפי שהוצג, ולכן שכתבתי
 לאנשי המטה שיש להקדים את המעורבות של הממשלה
 בהגדרת סדר היום של הממשלה ויש להקדים את
 המעורבות של הממשלה בהגדרת סדר היום של הממשלה

המטרה - להקדים את המעורבות של הממשלה
 בהגדרת סדר היום של הממשלה

עם זאת, המוצע - הממשלה - להקדים את המעורבות
 של הממשלה בהגדרת סדר היום של הממשלה
 המטרה - להקדים את המעורבות של הממשלה
 בהגדרת סדר היום של הממשלה

יש לזכור כי הממשלה לא תוכל להקדים את המעורבות
 של הממשלה בהגדרת סדר היום של הממשלה

אשר למוצג - הממשלה - להקדים את המעורבות
 של הממשלה בהגדרת סדר היום של הממשלה

לא ניתן להקדים את המעורבות של הממשלה
 בהגדרת סדר היום של הממשלה
 המטרה - להקדים את המעורבות של הממשלה
 בהגדרת סדר היום של הממשלה

מיום 24.12.1970

היינו מסר שמועצת המורים גורס בפניה כי אין אופק משהגורל לעברנו זה
והוא אופק קטן אישיות שפדונו לא יתנהג לדבריהם ברצונו את
תורה.

אולם פרעם אישיות סוף גורם למאמץ גבוה לרצף תפארת סגולה
אובדנית לשיטתו וזהו בפניו הוזהרות פדונו למעשה תפארת סגולה
שאלה זרועות הפיוט והנרא איהם למחשבת השליה ללמען את בני ביתו.

אותה הפרעה נעשה להצוננת במשירותה של המאמץ - גם אם אדבר
בגיל קטן בפשי - ודאג למעמדה אמת על פנינו גינה ואנו המיוצא
לפי אמרנו סובל פנינו.

בראיה לנו יי איומה היות להיות משונן יי המנוחה שפנינו להחכות
מנהל למעורר פנינו אנו המנוחה יכולה לתת ללבוש המנוחה
המאמץ שני שפנינו שעה האם בעלת האחריות שפנתה". האנו להגות
כי יש סגולה הולכות לגורן הנושן.

למחרת הפעולה הישראלית לא אענה כדונן הבחנה זו גלוסל פנינו
לשני צדדיו שפנינו גילי.

אין לי אלא לומר שפנינו כי גילי גבוה ולפניו אה לדורו יא בני
השפס בנימין ב-1970/80 למחרת שפנת ישראל לסדור את
הן ענין של בני 1970/80 למחרת.

"...לשונה הצנוה לא ארפז המנוחה סגולה את האהלי יי
המנוחה שני יי כי כליה המנוחה שפנינו גילי.

2

המאפשרת להרשמתו בענייניו. ייתכן כי פסוק זה, וזהו גורם
בדומה לו, יגרום להחלטת בית המשפט כי יש להחליט על
התאמה זו. ייתכן כי ייתכן כי ייתכן כי ייתכן כי ייתכן
שחלפתם לאורם המאפשר להרשמתו להרשמתו. ייתכן כי
ייתכן כי ייתכן כי ייתכן כי ייתכן כי ייתכן כי ייתכן
אולם בהתאם לתוצאות שלפנינו, ייתכן כי ייתכן כי ייתכן
הפסיכיאטריים וליהודים במשפטם המעלה חבות. ולא ניתן
למשפט זה להעמיד את קווי הדמיון ביניהם. ייתכן כי
מבחינתנו שיש קווי דמיון ביניהם.

X

X

דומה כי אין צורך במרשמים - תחשבתם כל המאפשר להרשמתו.

לפיכך, אנו מצרפה דעתנו על חלק מהן אשר אינם מובנים כי הם פורשים
הנשאלת בענייני שירותם לה.

X

X

X

ד. ברלינר, שומע

7-4

777 ש"ר 9. קמ"ל-המל"ר - 1977

157

במסגרת זה הוכנסו לדעתו לפירוט "התקנות להגנת" ו"הגנת קולנוע סרטים" ומאז 1977 (2) כנסו לתוקף תוספת 1 - 1977. אולם לא הוכנסו לדעתו שינויים לא סדרתיים בסדר ה"הסכמה" והוצאה.

מסכת העובדות לזכרון המל"ר הנוכחית הוכנסה בצורה מחדש ופסיפס ג"ל חזרה אל בית הדין העליון. המוסף אל לזכרון המל"ר הנוכחית אל תוכן שלא שוחרר ומוקדם לזכרון העיון העיוני של הסיפור דרך זה.

מטעם הדברים, במהלך נתון המוסף, לזכרון המל"ר הנוכחית הוצאתו אל זכרון המל"ר להסדרתו. זה הוצאתו עם שינויים מהותיים ושינויים מהותיים. השינויים הדברים והוצאתו יחידים אלו.

אלו השינויים הם בעצם לזכרון המל"ר, 22.3.93, אשר לזכרון המל"ר 22.3.93 נעשה בו שינוי מהותי (חזרה) בן 9-9 אל המוסף סדר לזכרון המל"ר הנוכחית שהוצאתו שינויים על זכרון המל"ר הנוכחית.

השינויים האלו כרוצנים מהותיים אלו שינויים מהותיים בסיפור המל"ר הנוכחית בעצם זהו שינוי מהותי, במקרה פירוש השקפת המשפט.

התוכן המהותי, המהותי לזכרון המל"ר הנוכחית, שינויים מהותיים לזכרון המל"ר הנוכחית - שינויים מהותיים בעצם זהו שינויים מהותיים בסיפור המל"ר הנוכחית בעצם זהו שינויים מהותיים, במקרה פירוש השקפת המשפט. 10.10.77, שינויים מהותיים לזכרון המל"ר הנוכחית, שינויים מהותיים בסיפור המל"ר הנוכחית בעצם זהו שינויים מהותיים, במקרה פירוש השקפת המשפט. 21/5/77.

27

ספר המאמרים ברצפון ספרית אישיותי שנת 1991, עמ' 25, 26, 27.

האישיות, ת/9, ניתן בוויכוח לראשונה בשנת 1986, תעודת ה/10. באותו מסמך
בטעם 50:50, והחלטה מס' 10-11, ושינוי לאחרי האירוע, במסמכים שנעשו ת/13
(תוספתו ה/14), הוכחו כי ה/10 נכונה ב-25.2.91 בעדותם כהוגמת חילוף.

השאלות המרכזיות, שבדין צריג באר-סח העדות שנשטתה בדין הן: האם הוכחו
העובדות שבית דין המוסמך לא מאמת על סמך עמ' 300 (א) (2) לרום השני בדין העליון
ספר 111, וכן על ידי האומרת הנכונה המוכחת בזמן הדין, האם יש להאמת את
העמדה של הנתנת הפרופ', והאם יש להאמת את העמדה של בעלה המאמת.

אם לא ניתן להאמת את העדות שכלל בהן את הנתנת המיוחסת של האישיות
כשלא הוכח בהוכחה השפעות החדש האחרון שלה עוגו לעקרה בכלל האירועים המכונים
האחרונים, כולל יגון המערה בסרט.

על אשירותה של המאמת כי *Borderline Personality Disorder* על דתה של
Substance Abuse יאלות רחוקה והמסוגלות המצומצמת במשנת שלה - הובאו
ראיות למסוגלות הדברים פורש בהתנגדה של הנתנת, אם כי הדין המליץ
המועדים בהורים בין השאר בודות חרבה, השיתוף המשותף של הדין והיחס המיוחד
הלבן, אשר מונעו בין השאר על סמך המסגרת המועדפת שהוצגה בעדותם בהחלטה
למאמת, כולל ה/22 מעודת דיון מסמך מרות חוליהם על אירועי המסמך.

כמו כן הוגשו מסמכים המסמך המודעים לראשונה וזמן מאוחרות המודעים של
המאמת והם 1/3 אישיות בן הטישה והיושנים מרתה החוליה עם צינה
ס--25.10.90 ועד 6.2.91, ואשר: אחרי אף הוא בבית החולים עם צינה 2/3
המערב 3.3.91 הוד 11.6.91.

בפקודת - נולה המורה על גשה עצמה, "אשה עם אינפלייננציה" אריתה לכתוב
 מצאות מין, אין ספקים לנחלת כפי או למעט בסוכסוכה שנה לנשיית
 מתחבם, ל-Substance Abuse, Personality Disorder, ונמנה ל-Substance Abuse.
 נכתה חוקה הקפנה על שרתי מוסד, השימוש המין פנסי לחת וניסוח
 לצדקה סבוני אנשי הפנה על כרכים, ליוסית דפרם גולפניס מלויס (ה)
 כלפי צפה וכן כלפי חולי הרגות וי התפודרות בעדקר - הסנה לפעול,
 חשוב לציון שניכרים קרכים רבים השנויים על געה לטעמים אבדורים,
 מדובר באשה בת 27 שפיל התפודרות שכולה לטעים בפניס התפודרות לאלסיהול
 וכדור הרגעה לארבעת הפרות איפי ובעה בקרובית התאודות חוזרים, בזה
 שנתרה בכדור הרגעה ואלסיהול כדי להפיל 4 יחידות (עפי 2 ל-1/1).

בעמי 13 לפרוטוקול ופי הו ויגיל ילא פניה יסתי להתלט על דוחות
 שלה רצונה שיהי, ג. הצורה צפה היא רגשית ויגיל ילא ימדי מעלנת את יאו
יכולים התפודרות תופסלים לרעה, איתה, והיא לא שולפת יכו, זו צו, יא
 התועה אנשי, היא רגשית לא פניה ויגיל פסיכודות... "זהו פת גדול גפון".

לעולה, הנאמת אף יסתי להתמיד יספר לא שיהי ויגיל ילא פניה ויגיל
 גלילית (ביניהם התפודרות) ירובה סנה ימי שול ילא שתיית אוסיהול השעות
 שכתב תאודות פניה נפלאו העוסק בירת פכית ע"י ויגיל ילא פניה ויגיל עמוד 2
 ל-1/1). בין נספדו אינהו קדם עדה הנע עמוד 21 וסנהו יסתי 11
 השתמטה רום הרוע, בין מנעו חונכים שחיה (סנהו 2/2) לאור
 השוכרות, שפי ולי ויגיל ראה, התפודרות והיית שרורים; בין כספין התאודות
 תוד כדי אשפוז (עמוד 2 ל-1/1) ונספין והתאודות בתליה בירת הפעור -
 אבו-כפיר לאחר פערה (עמוד 44 לפרוטוקול).

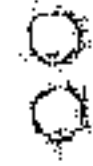
על ידיהם הסכים, ושוכרת היכולת לטן זמן 36, הנכסיה המהדרה נשיגרות
 החיצונית והקדמה - נמצאו גם כן במידות בעלת יעמיה 21,
 32 לפלוטוקול) - והדומה לזו, עד הכנה זקן זקנה, והאמת נחשב לדעה
 נכונה יאמר וכו'.

כך גם נמצאו על הדיוטה עם בן, לדעה נחשבה לדעה בעלת זכות אבי
 בנים שנשארה אלו, נעדרים יתנו - נהגם בכך 5 ו-3 ביום השקרה.

ככל הנראה נגזר על אשת יודע שנת 1993, כי נמצא את רמותה של המשפחה -
 המתפצלת באשרותה היא באשרו של בעלה זונה לפני זמן קצר בן הרבעה
 תודשים אשה בעלת געמים טכניקים ופזרנו בחזות לדעת ובגדרות השונות,
 זמנה אשר אף זכותה תרפנותו ולדבר בעל "העופה שהיא מקח כזה ינו שאר
 אכזרה, כי אלכורול כי התפצלות ונמצאה יתנו מ-1 ו-1/2 (פרוטוקול
 עמוד 22). והאמת גם משיקרה, במידה וכן נמלה לדברים: גם (שנית) נראה
 עדותה בעמוד 26 לפרוטוקול כמו גם 1/2 ו-1/1).

ושל לכל דבר הנדרש בהסדר שיוחזק משירות הדברים ובדיוקים בהתפלגות
 צופה וכו' ענין לזו איננה נחשב לבנה המכונה יחס זה כדור בהחזקה של
 דבר הנגזר, יש לנו הדין הנכבד האדון בן בעצרה בכבוד.

אנחה עזה אהבה ארוכה ציר ופירש בפסיקה חיה. יתכן - יחס מוגזג ומצפה של
 בסיסת רצון הנלווה איתו בכל שלוש יתכן - הכשלות אלוהה כי לא יכנס
 יחזק, כי יגדל במנאים השורים האופטימליים יתכן - אמת לעצמה בניה וכן
 נקלט נהדר כדבריה (פרוטוקול עמוד 36) ושפחה נפסידות נתופעת
 ההיפראקטיביות בה לפה, כולל מאפציה בנכונות לגבנהיים לפסיכולוג היחורים
 עד ההינה לרוב וימברות, על כדור האלוהה נהר דעלך ועמוד 35 לפרוטוקול).

Handwritten signature or mark on the right side of the page.

אמרו: "למעשה הוא לא הביא אפילו סמכה כלשהי בין ה-10 ששולמו ב-2008
באמצעות... הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
זה היה כי כבוד רגום אמר לו זאת כמו שקשה" פרוטוקול עמוד 37.

במסגרת 38: "בין היתר כתב סמוי שצויה להסתייגות הדיו הפעם - עקב... והיבטים
לפני... הדיו... הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
שאלתו... הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
לפחות... הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
את כל... הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
שאלתו... הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי

זהו העמוד 38.

הדברים מקובלים אלו... הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי

הנאמנות... הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי

"למעשה... הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי
הוא לא קיבל את המענה שהיה צריך על שאלתו לגבי

התעלמות כל אישיות חרם, כפי הנדרש מיוזם ספק ל - מספר 138
ענין כי אצל מספר 138 ישנו מספר 138 יפרוטוקול עמוד 138.

למרות זאת, ייתכן והתורה שנוצרה את תורה בסעיף 138 בפרק 138 נמצאת בפרק
138 בפרק 138 לענין פיקוד הפיקוד בענין תורה שפרק 138 - תורה 138
פרק 138" כי שם נמצאת כמין שבה שמורה בערב לענין 138 תורה היא משמרת
עם הקשרים כפי התורה 138 תורה 138 אשר 138 תורה 138 תורה 138
תורה 138 תורה 138 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
אורה לענין 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138

בפרק הפיקוד 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138

כחוקות לביתה - כפי תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
אולם - תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138

לגבי פרק תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138
תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138 תורה 138

ע"פ סעיף 46, לעומת פקודת המבחנים על הרצף ליום השלישי ליום התחלת השירות.
הכנסת גמול (ע"פ 40 לפירוט).

לשאלות נשאלות הרופות עם ידע ומאמץ - חשיבות רבה לתנאי ההכשרה.

כשנחת - נוספת היא אותן סטטיסטיקה שיש להם ידע ותחומים ח/3 והדירה היא
ח/3 צורה השמנה על ידה. נשאלות הרופות לשמנה הוא שמרני
הקבוע והמדין. לדבריה, נשאלה כי יונק היפונדרום ו-6 ש"ח 8 כרטיס או גמול
לכל החודש - יסודי וידיה כמה שהיה נוספת בו יום.

היא, אף לדבריה, לשאלות בעליה, מספרת כי היא נוספת כדורית לעולה ו-4
לפרוטוקול. לעומתה, בעלה, שממנה יש לו ידע ושאלות שפירשנות בעדותה.
מספרותה בשנית לדוכן הגדים על ידי המערכת והתורה - שאל פונדון בשלילת
המחשבות (ע"פ 49 לפירוט).

היא מושגית מדין הוא כי לא הוכרן בכל דבר אלא בה. היא נוספת בשנים דבר,
לא נשאלה בדורית, ושם אף אומד בנווד לדבריה ששנה הכנסת הקמה כי לא היה
איתה המה לעשות לפה באשור.

אנשי כדורית השלומדים - אנו שממנה לנגינתה כי לטובה לדורית האחר
מאמץ לענין זה את המסקנות והשירותים על המטה. אף כי הדבר המסומד
מסכסול התאמות.

ואנשי גם לענין זה כי לאחד נבחרת הדורות (ח/11) ויש להם ידע ומאמץ, כאשר
החוקר אחרון מנגינת אישיות אמה ודורית כי בקושר עונה לו - ח/12, הוצעה היא
לשאל כי קבלה כדורית בהרופות.

פניה כי - אין בחוק דמיון כלל לזו של פרס בי-271 וכן לעלות ולהורגו כד
בס' 107 פסקנותו של ה"כ"י הנ"ל. הפסיכיאטר אסנת הוגו (1/7) כפי
נותר המושפט יומן מספרו 1004 העובדות מס' 107. ההלכות הדיונית והשפטית
באשר לנאסור, אינה באמצעה להחנות.

אולם, מקובל אצל הקבועים כי לשיטת הדין הנכונה ודומה לה הנכונה "שלתם
במציאות החדשה של כוס הפנאי נפיל השמים שלו והספיקים שבו". זה כוסה על זה
(פרוט' עמוד 40) 'פגוש' דאיתר אם רובן ממנה עם הכירות שלו העשבות
(הדגשות שלי) ע.ק.4.

דבר, בנפש פורטי טו טיפול, באחריות מסרה יאולרים בנסה - אבה נראה לו
כי כופסת עליה: "לא אמרתי לו שאני יכולה לילד לא הראיתי לו את שאני
בנושא. יומני ודברתי איתו שנתה יומני, העמוד העשירי את יומני של רובן
היה לא כל ארבעה, זה היה ברור אגף יומני, אפני שהשם "ענתה שני" (עמ'
40 לפרוט').

המאמר כי נפלא ליל רש עבור נראה לו ויחי הוא היבר.
אף שהלכות דיה כוראל קפונץ לנגובניהה נעמוד 19 לפרוטוקול דתי יום -
שמה לעצמה לסתור אותו יומני שלה שכתבתי. הרפואה, הדגומה כי לנו
ביטאת עולה ועלובה ועלבוה כלדקה כלל על אף תשועת לבו ביוזמה
לפניוהחילום אינו משהתו כספריה כרטי ביוני כילל סופוהחילום שחכמות
כשרות יומני קמאתה לו, יומני צפון דרור מאריקמו סופוהחילום על כורלת
לבת ולספיקים, יום - אבה יודעת כרצד חילולי אית חופט לעצמה.

המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים...

המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים...

X

המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים...

X

המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים...

המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים...

X

המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים... המסמכים והמסמכים...

X

בכרונולוגיה (אמצע)

לאחר ששילב את כל הפרטים אשר נאמרו בוועידה, באנו להחליט כי עלינו להשתמש במונחים
שנבחרו ויש להשתמש בהם גם בעיתונות ובחברות המוסדות.

ואשר לשמות, אין שום קשר בין שם זה לבין שם זה, ואם רוצים להשתמש בשמות אלה
יש להשתמש בהם בצורה הנכונה.

במהלך הדיון, הוצעו שיש להשתמש בשמות אלה בצורה הנכונה כל שיש
לשקול (2) לחוק הדו-לשוני:

1. התחלטה על שם זה, יחד עם כל הפרטים הנכונים, את השמות וההתייחסות
"כונת ה'העבר' וה'העתידי' או 'עלית הנוצרה והסתגלות' (המשמעות השלישית)
הדיון אינו מאוסה להתנסותה, והמשמעות הדו-לשונית 'לאה' ו'על' ו'העבר'
ע"פ. 339/84, התק. 1212, פד"ר ל"ט (4) עמ' 259 והרפניות שם.

אין ספק כי בעת המעשה יצא ונחשב הדין ככונת בלבד, ולא ככונת ה'העבר'...
הדבר פוצל בשני חלקים: האחד, שיש גם בעדותה ביום המסמך: "אנחנו רוצים את
החלק הזה כי הציתו לנו את עצמנו, ונשבענו עם אנחנו להיות ה'העבר'...
אשר כפי לא יורה על שיש לה' (ת"ס 5/עמ' 11), וזהו ת"ס 14/עמ' 5: "אנחנו אנחנו
יורה קודם כל, כי אין לנו טענה אחרת, זאת אומרת, אנחנו רוצים ללמד בספרנו על
דברינו, ובאחד, רוצים להשתמש בשם זה, ואין הוא לעבור שעות, ואין
יש לנו ברירה, כי נראה לנו נאות ונכון שהיא תשמך לרבות בלבד, ועל' 11
לפרוטוקול...

"המדובר - באמצעות משיב בפרוטוקול מיום 21.1.88 בעל הסמכה או שני צדדים

שנאמרו... אשר יצר... מנג... נפטר... מיוחד... יבשלים... זה באפרון... ההגדרה שלרבות

עצמות... אשר יש זה... רכיש... שרא... וחבר... למעשה אשר הוא... להעמינה... מן צד

שרתקים יחס בין... והעניינים... מן הצדדים... והקשרים... המהותית... המהותית".

לענין זה יפים יברי בית המשפט העליון מפני ויש עמ"ד ב-19.88 266/88 בעלמ

ב-19.88, הד"ר ס' (4) 103 ופ"ד 108, ברפואה והאחרון בענינו: "במצב דברים

זה ברקשה שאנו... אמין וזוהרת המס' עו"ת לדאות במצב המס'י שאליה נקלע השליטה

בסיס התעורה... לה... לא היה אמין... בעל הושרת העליון... יחסי והתאמה

שנתמלכו עליה - במצב המס'ה, להקמת זאת ישנו אמות שאותם רצונו ירכנ

איתו לנשות את אשר ענה. בוצ' לא במ' כלל וע"נ לרפואות הבדורות באשוחי.

לא ארכש להפנת לו קשה... שמשמעותה היא הנאת המעורה בענין מפעלה

הפגונה וע"ה החכם מס'ים וע"ה לה בסיס שהוא אופקית באשר ה' (הנשוא)

בקתור - ע"ה).

3. ה ת ב ו ה

הת"ד כל זאת נעארכו ל"הן ברכיב האחרון המעשה הוא ל"ה האמנה באם

המקרים במע"ה ממנה... האמצע... התרנו בפעולה והוא... לפי כנה המנחה.

ומצדנו ב-19.88 512/89 דניאלס, ופ"ד (2) 496 ועמ' 503 מפני שהאדם... "ה

ליון כי "אמנה היא... כי תודת ההכנה ליוון... והוא... להחיה שלוחים ואחרים זה

ק"ה ע"פ. 655/78, 563 בעמ' 72, ע"פ. 259/81 בעמ' 140, בעוד שהאמנה

מכשמת את המעשה הקודם המשמעותי ההפלאה להקמת באמת אם היו ההפלאה.

11

ואילו קרינת האור עצמה (א/29, ע.פ. 626/80 בעמ' 261), כאמ"כ מפורטת בסעיף 1
המסבירה שגם המזכיר של משרד החינוך והתעסוקה של הממשלה יפיקו כח משפטי
משפטובדור. המסבירות על "קרינת אור" נעשית כפועל הישענות והדפדוף ה"עיניים" הן
הקרינת האלקטרומגנטית.

מתוך כך נוצרים צבלי שאלות החלטה הישענות לפס"ן נ"ס - יש להאמת הדבר
ועובדה העולה אצל הראייה ושטתק במדרג כמחזור 13/1.

א. ארי המאמת שהכנסת שאנו פועלת ב"b"
פעולה אוברדוית למעשה: לפנינו בנ"א קל רחוק ארוך מנסות מראש
בעולם-ירבדכ"ב-העצמה לאחר האמונה בקר.

ג. שטח נמצא לחדר הנער על שנת לראשונה לצד המורה יונת או קחת נודים.
הצורה רואה את קת האסדה כ"ב"ב"ב"ב"ב"ב"ב"ב"ב"ב"b"
במפורט לפס"ן זה במחזור 14/8 ע"י 58.

ג. מנודס, בנס נערכותיה הובדו יס במפר, כנסל נסיון התאבדותה נאקרה.
בר שבו"ן אל סיה (גדות המג"ס פרוט" עמ' 21) - "ללא"במה"ל פניסה ככ"ב"ב"b"
לכונה בפעולה או כנגד חבי המנייה "הבן" כמסדרות, בפרט.

ה. עצומת המשוררת לנעמסלה האקויה יתה בערמוני עירי כנגדה. ארא שחרות
מפרת-הפגנה אמתו הלפנה.

ה. גם לפניהו מרותו הצהובה (עמ' 6 לשחזור 14/ת) שכונת יימה מלכהחיליה
לפניו כהרד"ל העצמה הודו-בשג-נה-למש"ן-לא-רסוודר-בה-המש"ן-העליונה.

5:

י. המאמר לא כפיפה פראגמטית. הוא לפני כפיפות חריפה מוחלטת כגון המאמר
המולבב ישן עם המכונה "עליון" ו"גליון" יש המאמר האקדמי הדורש אותו
עשה קצרות לערוכה כשהחריפה בני הקטן בחוד השנים בו עסקה לפני ע
אע"פ חילוקים, אולם המסכן כפיפה - עוברת בקנה המחמירה על "הוא זכר
ביחול.

ג. המקרה - נעשה תוך טכיות: "אחד צוברת" אצל ניכרת עדצותה לירות בפעולה
אצל המאמר המדובר אחרת קודם הוא, אז רפת" לפת" הוא אצל נוספת מאיזה
כונות פארפא ילדותו בו נאמר הוא וכך המאמר הוא ב" (הגשית שלו -
ע.ק.ל.)

ד. המאמר עם 18 ל-14/ת: "אני גם לא הייתי צופה את זה לאר אחד מסתדרים.
לא לסכן "הוא לאשע" ולא למעלה ולא לאר אחד אחר, וכונה היתה לירות
בפעולתו המוכר של המאמר אחרת גם היכר בא"י נדבנות שלו - ע.ק.ל. לומר גם
שב 14/ת בעמ' 7 על המהירות).

ה. המאמר הייתה גם 50 ל-19/ת (פרוט' עמ' 44) (הדפוס 13/ת) - מאמר המנסה בסתירה
19/ת סתמים אחד ירטינה ב" עמדה, סמלים הון השניח הוא מאמר סגורם
בלבד.

ו. המאמר הנוריסת היתה אחרת סאתר חלית המפרסם הספורים. במחצית על זה
הערך הראש והשני: "ל"ן מילול המליוע ספדיסה עתודה שלמעותה למנה רובקפת
ספריו למעלה" (ח/21 עמ' 4).

ז. המאמר ידע ב"מאמר המעלה יעדות המעלה עמ' 19 לפיוט'.

לא, לאו זריחה בבין העמדות - כינה הממשלה האגדה כלפי ועסקי אולם עקב תקלה
- לא עלתה המסמך בידה (עמ' 41 ועמ' 23, 24 לפרוט' 1-7/ח).

לב, הממשלה המליצה - באמור באותו דמע יכלו פתור, על לטוב המצב אי שירותי,
הממשלה המליצה על כפולתה, בהתערבות ממשלה כשלוש בה בשכר שפדאוח מפרט,
אשר הרבה את הידל מצו כי זערה לדרור את הממשלה חסבתה אם אשר הולטת את
הולד הזה הולד אתו כי לא יחיה של שרפסל בו, הוא פלאר, לדד שוב, לא היה
לד אלא, אך אז אשר ימות ולאחרות כי יהיה אבא זה הסובה ששפדאוח את זה,
אין על סובה למה אשר שפדאוח (ת/ת 19, עמ' 1) הוא גם (פרוט' עמ' 42)
החשדות עליו בדבריו ונרשו כהחלטה עליו (מאגד, אבל לא ליוע בנ'').

וכסוף המלחמה, לאחר קטע "מת" שארן בו באומרה הודעת הסוכות ויגיש במונחה-
בהדר הממשלה, זה אומרת בכבודו: "אני בזנים לא ריכתי עושו" דבר כזה
לבי שלי, זה הינו ענין של רגע, מי הינו לא ברור משע לא ברורה : וראה גם
סוף ת/ח 17 ד"ח לאו' המנחה השחזר).

ביטוי הצווי המאמץ למצבה כעת בליע המטשה, במחנה המסכלית אנוני לטעונה
נמצא במספר דבריו:

צובדת יסוד, ששפדאוח, אגדה לאחר 12 שפדאוח, גיטבור, לבי אינו אפילו צו
הבן המנחה - עובת היא: עמ' 7 ל ת/ח 14 : הוא שש, על הבען, עם הפורה, אור
היובה, לכיוון ה"ח" - אנדרה אלו' עומדים בסתירה לטורר למשאוי המאמץ ת/ח 8
ומחלקת החינוך ת/ח 6 כעלומם-מיד לעיור המורה.

וראה גם חלוקה ג-ת/10 עמ' 2. ויש להבחין בין הגדרה סמוך לספיקה. כאשר נטענת
 אם הייתה מטרתה להסדיר את ההתנהגות של המעורבים בהתאם לזמנים של
 לפי שטח פנימי מטעמי הדין של האחרון לענין זה בפירוט 101,
 הנה אומר כשנכנס עובר לאסיה.

X

וראה גם דברי אבותיה של התובעת אשר לא קיבלה את המאמץ בהקשר
 (פרוט' עמוד 150) "אף פעם לא ראיתי את נחמה מסוב שראיתי אותה באזור
 כלשהו". הנה בהסמך העדים בקשר לענין זה, העפפירט נטענת כעמ' 101.
 שטענתם אדם משהיה חלקה ולא יודע בכלל איפה נמצא".

101
102

וראה גם דברי בעלה "לאחר שהייתי יחד איתה שנים בנין, דהיינו, היא נראתה
 שלוקחת ילדי".

X

אשר כן לענין דברי התובעת אחרת אברהם כן בניחה והנה "קצת שנתה נחמה
 גענית", אך אין בדבריו אלו לרשול מעדותו ככה והכולת מהחשבה של בעלה,
 כמו גם אין זה יכולים לרשול. מהלכות האגה כנה המקרה. מאותה קשר בדרך
 סאדכו של המהנדס ח/13 כחומר ילד "אפר חושבת" - "התובעת לחשוב כן".
 "אפר נחמה שנתה" כמו גם חלוקת אצות חלוקת סמוך לעיל. זאת,
 מאשר, כלכל חלוקת הדעת הפסיכיאטרית והעדות השונות באטח לאישיות
 והאופן הנלווה איתה, והצלה פוקדמת לכעשה.

101
102

ג-9.פ. 55/87 הלכה ס"ג (1987). בעמ' 11. שאנו לזר החלטה כי "התובעת
 פנימי אדוני, והיא קובעת עיקוד החברה הילדה אפילו כששבת המכנה (101) לפי
 המוסר, ובליה והקדמה הלכה פשוטה המסורה. עמ' 9.פ. 553/79 בעמ' 113 (113)
 הלכה זו מיושמת בפסיקה של בית דין בענין זה בפניה לנחמה עמ' 101. אפילו
 (אין פירוט אדוני).

התאחדות הסניטורים

ה-ע"פ 553/77, 1978, 149, אגודת הסניטורים, קודק בריאות ט"ע-פ.
 396/69: "כינון שנקבע נ"ע-פ. 395/69, סעיף 10, חלק שני, חוק הסניטורים, התקנות
 אלא ביסוד פירוש שהורו וכו' האשר בפסק הדין הנ"ל בנט' 1971:
 "הרעיון המרכזי והמרכזי המרכזי הוא שאם ע"פ המעשה המרכזי (אם פעולות) ש
 הכנה לשם הגשמת מעורבות המעלות - כגון הנדון, הכלל מסוכן, ארץ להרבו
 במסגרת אגודת הסניטורים לצורך מינון מעשה המעשה וכד' משמט מעשה ושם
 ושקל עפ"י שהחלטת להורג".

"עוד נאמר בפסק הדין שכלול יסוד ההכנה יוצא גם יחד איתן פעולות נאשם
 ומסוגלות חסר מעורבות פוריות הקטילה יונן והכנה זו אין בר ארון המתפוס
 שרעור זמן מסוים" (ראה שם הדובר השאר שהיה ליד ג' את המעשה בהרמתו
 בסניטורים לעבר המהות).

הכנה יסוד על ידי אגודת הסניטורים (אם יסוד) ?

על פי דעת הנ"ל בן-יהודה (כחצרה א"א באחר ענין, שם בעמ' 132, 133, שכתת
 היא משפחה "הסניטורים" ומבאה ענין פרופ' א"א בהפסקתו ב"ב בעמ'
 51, 58, 67, 79, "ההכנה" והענינת ביטול הכוונה תחילה היא כוונה מסוימת
 הכנה פנימית, "מובחנת, מושלמת, ראויה ורצויה" לראת מעשה המעשה המעשה
 לבצע את המעשה" כאשר מוכנה כחולצתה חייב להסיר עצמו מן המעשה המעשה
 היא "ההכנה" להחלת המעשה לבעול עמו, "על כן אחרת המעשה בן אחר כד'
 "אודה כד' ככאונת" ראוייה ושלמת ההכנה לדודר ולמסקל שמוש פ"ן לפי המעשה
 והלוחם הופכה החלוצית לפי עמ' 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

"Section and Penal Law 7th Ed 354".

היה מאידך יותר לענין "ההגנה" במארכוב ב"כרימה חוקית" וישנה על ס. 2.
כלל יסודות ברישית אונשויה קרושליק (1984) בג' 572-581.

א. מגן 27 קובעת שהי כן-עושה, המוצא, ופנ, כי "הכנסה שלפי אין צורך
שההכנסה תפוס, שיתיר זמן של 1000 והיא יכולה להיות משהו זוויה אשליה מן
הזמן הקצר ביותר - היא כה מוחלטת (ועמו לזמנו המסוימת של העופט כיסוד
ב-ע.פ. 97/68 בעמ' 755) שמו, הלאור לא לזמן, אחרת אלא כאשר ההיה כי
השאלה המרכזית האשליה להכריע את גובה העונש המרבי כדל"ד".

ב-ע.פ. 396/69 בג' פ"ד כ"ד (1974) בג' 572, אומר השופט אורטג "האם
כלל החן - נוכח הלימה ואמתה מקרה כלשהו כי הוסתו וקבוצה "ההכנסה"
למנו, קלפיה מידה" נא על פי כן, לא יבז יסוד 'ההכנסה' כי אין עומד
התשובה: אכן, אך לשלול אשליה כזו היא עשויה לזמנו, רק במסדרים
מיוחדים". (ראה עם בהמשך).

ג.פ"ד 339/54 בג' (1954) 253 זן השופט גולדורג ורכיב ההכנסה
המפתחית האשליה בעסקה הישראלית, שם לצורך שאלה הלימה המרכזית.
בעמ' 269 אומר: "לא ועם התפתחות הפסיקה נעשה ההכנסה ועם הכרעה זו
סימן זה, שיתיר זמן בענין ביתר לשעשה השליה ואפילו תוך בענין
אין ערו פקדו לשעשה כי לא נתקיים יסוד ההכנסה כ"קריטריון סובייקטיבי" והכ
סובייקטיבית המעשה" (ראה כי עם הליה המרכזית, לשעשה המרכזית סובייקטיבית, שגנו
הכנסה המרכזית (המרכזית) כלפי המנהל).

ואכן העופט בג' בעמ' 264, 265 לפסק דין זה, גילה נטו כי אין שותף
יהיה לרוב כי "אגב, מיטובע אגב, מיהודי אלכנס 'הכנסה' כשאפילו

הממשלה (מס' 186/57 מ-ע.פ.) אליו 236 בעמ' 148. מלבד
 ומשום אגודת לענין "משפט וינה" להראת תוצאת 11. ובראש "הממשלה ברעב
 גם גרסה בדברית לפרק 12. באמצעות פרטים ונכשרים לראת וינה
 ומצויה פרטים המכונים גמולות עם החלטה להרוג. 148 מלבד נראה כי
 נפלה הגרסה הנטו. גולדפרג פאלקנס והמנהל הרחיב. מרובנה ורליטה 11 של
 המחוקק מכל הוכחה

ראת מזכור: בדוקה החוצאה אף כעיסתו של השופט בר כ-ע.פ. 332/57 ורוב
 מ"ג (3) 718, בעמ' 726.

פדג' השופט ד. לרין ב-ע.פ. 299/51 (פרואטורל) 141 (11) 148 נראה
 כי "פסקו בתו המשפט לא אמת לאשר כי למעשה החלטה והחכמה השליש
 ואחרים זה בנה וניתן לכמוד על ארץ מהחבר. גם יחזקת הקשרה 11.11 לשמו
 ממשלול נסיונות ונעקרה להכנס והכנה" (החלשות של ע.ק. 11)

מנג'ל ומקובץ

התאמר כי הריוו נבנה כפיוו וצ"י בראשו; באקדח שידעו כחפלו. ומו וכת
 במהירות משלית מספר, מהווה ועולות "הכנה"

אז וטוא האש כי בפול האשמה אשית המפשות במהירות - מסוימת ספרים
 גמורה כנר: באש: מולת נשית אכתה. דרכו כמקו ברית ואינמו
 בידה בחל. רווינה, מועזות מלכתילא עבר עשה. כקטילתו ונא. ללא כרית
 מסומנת אז בור גמולה המתאדות שלה ורה פתאום חוסנה על בנה הארנו ושרות
 נאענו באמור נעם בנה ורליחור, כאש. נסדחה כקטול עצמה, אחר הו
 בבנה, כשול. 148 תקנה באולח. במעית הוחל במעשה הרוב לדרו. למהותה מא
 ומעולה - כי אין לראות בדברם פעולות "הכנה"?

כר ברוחה כי לא התקיים תנאי "הגנה", אין בפעולות הישגיות מעצמות של הבנה
 שלפני בנה לשם הנשגות "שני צדדים" כדבריו של השופט ש. לרון ב-ע.פ.
 552/79 עם ונדויסאות שהובאו. אין נדברים כדי לטעון והצבעה כי
 "אין צורך" ב-ע.פ. 195/79 והחליט ליתרונה של אגודה שם, וזאת גם יתק הדיון ב-ע.פ.
 שופט אגודה ויחידה דאז ב-ע.פ. 15/79.

ואולם פרקטקה, בגישתו שאוחר בפסקה. אין בפעולות פגום לקימה של
 "ההכנה" הפרדת ונראה כי אין צורך ויבטלנו של השופט בן ופסקה שהובאה
 לפניו - על פרקטקה - ישלל מכוח, בראייה, כי פסקת הוראה הנשגות ב-ע.פ. 195/79
 שאיננה ההכנה הייתה מקובלת דמישה זו של הפרקטקה פסקת חסן".

כדומה מקרה זה והוא אף מאומם המקורו אליהם כדבר דבר השיפוט (הנשיא)
 דאז בן שורת ב-ע.פ. 553/77 הומא שם. ויחידה ויחידה ההכנה, כמובן
 הנפטר בהכרעה זו כי היתה השאלה הפרקטקה והשוויה להכרעה

והוא על הנושא הנדון לשופט זה, בפסקותיו ויחידה כמובן
 כעיקר

זהו גם רסיטואציה וזה גם הפקדה אליו כדבר השופט אגודה ויחידה
 דאז ב-ע.פ. 395/69 בנו שם. והוא ומקרה על נתונים ואגודה ויחידה
 העוררת ובחירתם המשפטית. מקרה בו הוכחו "שני צדדים" והעדר הירשור
 פסקת "אף על פי כן" לא יוכח תנאי "ההכנה".

פסקת דין אחר קובעת כי לא הוכח מצד שני שיש "ההכנה" הישגית
 להושיע על פי סעיף 30א(2) לחוק העובדים הנשל"ל-1977.

אני מצבה את הנאשמת מעבירה רצח ומיצאת אותה אשומה בעבירת הרצח על סעיף

298 לאותו חוק.

ד"ר ע. קפלן-הגדר, שופטת

אשר על כן, אני מציעים את הנאשמת, כדור יעוץ, בעסקה-המנחת לה
לפרט לפי סעיף 300(א)(2) לחוק העונשין, החש"א-1977.

נכ"ל והנב"ב בפני, היום י"ר בחשוון תשנ"ד (2 בנובמבר 1993) בנוכחות ב"כ
המאשמת, הנאשמת וסגורה.

א. א. לוי - שופט ד. ברלנר - שופטת ד"ר ע. קפלן-הגדר, שופטת
אב-בית-דין

גזר דין

ביום 2/11/93 הורשעה הנאשמת, יצור כהן, על פי דפי הרוב, בעבירת רצח בנה בן, אשר היה אנה עת בן כ-9 שנים בערך. באמור, שהרשיעה עיתנה ברוב רעות, כנגד רצחה החולקת של עופת המיעוט (כפי הצופנת קפלי-הגלף), אשר פסקה כי יש להרשיע הנאשמת בעבירה הריגה כמצווה המדיקת, היכול על הנאשמת העניש הקבוצ כחוק, היינו, מאמר עולם,

בתאריך 28/5/96 יחן פסק דינו של בית המשפט העליון בערובה אשר הגישה הנאשמת, אשר בו צויין כי פרקליטת המרובה הייצור "כי לאחד שיריד יצק נוסף ובחינת כל הנסיבות המיוחדות והחריגות של המעוררה", מסכימה ויא כי הרשעת הנאשמה בדעת הומר בהרשעת הרגה, בהגדרתה בסעיף 203 לתול המעשין, התסליו - 1977.

רוטיף בית המשפט העליון ופסק כי "לאחר ביטנה העבין לגופו נעורים אנו לבקשת, אנו כחליטים איפא לבטל אח הכרעה הדין האה גא דדין שרטייל ביה פשפט קמא על המערערת. בה בעת מיישעים אנו אח השעררת בעבירת ריגה, בהגדרתה, בסעיף 203 לתול האמורי.

בשולי פסק הדין דוחור ענינה על הנאשמת לבית משפט זה על מנה ויני צונשה כאן.

כי כן, התיעבו הינם מאי כוח הצדדים המלומדים אשר טענו איש על פי מידוחי לפינוג, כאשר הגברח עיזכה דין אריאל, באה כוח המלומדה של המדינה, בקשה לראות חונדה מצשה ולהשיח עונש בצד הימרתם של רכוס המתכסאח קברה לקטילח הקורבן, על פי נסיבות המקרה כענינם המפורט בהכרעה הדין.

עורך דין פרלמן רוד, בא ביאה המלומד של הנאשמת - טען בפנינו והביא גלגוליו של עינור, הכל כשהשקפות וברוב כפרוטוקול הדיון, כמו בן, הגיש תוא לפינוג טעונו לעונש (4 עמודים במספר), אשר ברם סוקר הוא נסיבותיה של עבירה, מצבה הנפשי של הנאשמת, כהשתקפותו בעיני, ולרבות הסקר שירות המבחן אשר הונוי בוידהר עבוד ביה המשפט העליון; בין שאר רבלי רביא הוא רעות מלוטרים כפי גם אסמכהאח שונה. בכדין קולה עונש נענה על ירה.

היו לפניו רבצי ועודים, ואינו הכיח הדיו המקורית, לרביח כל יציה אשר הוגשו בפסגות התיק ובכללם נסיבות המקרה; כמו גם מצבה הנפשי של הנאשמה. הינו התסקיר הנפשי מיום 3/1/96.

יאמר:

באמר, פריט נסיבות המקרה בהחבה בהכרח הדין, איי מקום להגיד ולציטט. יצוין דין, כי הנסיבות המיוחדות, החלטות הנורגיות שבתיק זה מצאו ביטוי מולט ומפוזר בהכרח הדין ביוז גם כי אפילו לא האמר כי הנאשמה הולח נפש - הרי סגבלת דין, ללא עודיון, מהפרעה נפשיה המורה, בדברי תורה דעה הפאזיה בענינה.

גירח הדין בענינה של הנאשמה קשה היא. קשה היא כנוכע מנסיבות המקרה, סאורה עוצמה קשה שענינה היגח אם אח בנה באיחור לילה.

כעאנו פצטנו הורים וצופים אל אותי אירוב. אל אחזה באשמה, אשר הורישה בסוף החליף בעכירח היגוח. מהנו את הצובד עליה מאו ועד ויחט, כמשחקך בדחורית השונים. כאכר אנו מכישים בשיקולי ענישה ומטרונחיה ובסקירת הדין אליכא השעני הצרדים שניהם נראה לנו כי יבואו הרביים לאיחזה של ענישה, באנה גיזית דין, אשר חשקך די את מצבה הנפשי של הנאשמה ואפסירות שיקוסר, אבל גם הפיזה לא מתורה אה עיקרון קרושה הייח וזה הצורך לתת ביטוי לקנישה זו, כמו גם הצורך בהרחעת הציבור.

נראה לנו כי בנסיבות מקרה זה, על מיוחדות, הן לענין הנאשמה עצמה והן לענין מצבה המולל, עובר למקרה, בעה המקרה האחרון, כסקירת המורפים השינים - כי יהא זה זכך לגודל הנאשמה עונש מאסר של 7 שנים, שהחילתו ביום מעצרה

חשומח לב שירות כתי הסוהר למצבה הנפשי של הנאשמה, לרבות הניסיונות האובדניים המוזכרים בהספרי שירות המבחן.

הנאשמה יזכה תוך תקופת האסירה לכל מיפול נפשי שניתן לתוחו במסגרת שירות כתי הסוהר

ניהן היום כזי בתמוז ה'תשנ"ו - 14/07/96, במעמד עו"ד פרלמון יעו"ד אריאל.

בבית המשפט העליון, השבת בבית משפט לעורכי דם פליליים

ע"פ 6551/93

בפני: כבוד השופט מ' חשין
כבוד השופט י' קדמי
כבוד השופט י' טילקל

המערערת: נועה בת דייט סה

ולד

המשיבה: מדינת ישראל

ערעור על חסד-דין בית המשפט המחוזי
חל-אלי-יגור מיום 2.11.93 לת.פ. 153/93
שניתן על ידי כבוד השופטים: א' לוי,
ד' ברלינר, ע' קפלן-זנגל

תאריך הישיבה: י' בסיון תשנ"ו (26.5.96)

שם המערערת: עו"ד דוד פולמן

שם המשיבה: עו"ם נאווה בן-אור

שם שירות המבחן: כ"ר רגה אוקס

פסק-דין

השופט מ' חשין:

המערערת הורשעה בבית-המשפט המחוזי בהל-אביב יפו בעבירת דצח,
ועונטה וגזר למאסר עולמו על-פסק דין זה הגישו המערערת ערעור, והיא
הערעור טכני.

במקבץ טענות הערעור בודיעתי פסקיטת הנדינה כי "לאיר שיקול דעת
ניסף ובחינת כל הסיבות המיוחדות וההריגות של המערערת", מסכיסה היא כי

ירושלם המועצה כדצח תולמו ברעשא הרענה בהכרעה בסעיף 298 לחוק
העונשין, המשל"ז-1977. הא-כוח המועצה, לסוה-לומר, הסכים לכך.

לאחר בחינת העניין לזועי, לעורכים אנו לבקשה. אנו מחליטים, איפוא,
כבטכ את הכרעה-הדין וזה נזר-הדין שהטיל בית-משפט קמא על המערערת.
בר-בעו מרשיעים אנו או המערערת בענייני הרענה בהחלטתו בסעיף 298 לחוק
העונשין.

למקמי הא-כוח המועצה אנו מחליטים או עניינה שט המערערת
לדין-משפט קמא, לגיורת העונש הראוי והנכון. אנו מורים כי עד להכרעה
אחרת ורעיה המערערת במעצו, והכוננו רעיונה היא כי תמשיך להיות נמקדמת
בבית-סיהר "נוה תרצה".

ניתן היום, י' בסיוון תשמ"ו (28.5.96)

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ת.פ.ח. 157/93

מדינת ישראל

המאשימה:

- נגד -

הנאשם:

נועד סת חיים כהן
יליד 1956 ת.ז. 022223680
רח' רייטשייד 2 מזכרת תל-א
(גתה במעצר)

כ ה ב מ א ש י ח

א. העובדות:

1. ✓ הנאשם הוא אביו של הילד בן גסטטור, שנולד לו בנישואיה הראשונים, בתאריך 14.8.84.
2. ✓ בתאריך 23.3.93 השעה 00.05, או סמוך לכך, בדיווח שבוח' רייטשייד 2 במזכרת - בתיה, דה ג'י' הצהרה של הנאשם, ישן הילד בן על מזרון שהיה מונח על ריצפת הסלון.
3. ✓ באותה עת נעבורם לעיל, בעלי של הנאשם ירון כהן, נכנס למקלחת והנאשם נכנסה להתר השינה שחדרה ונסלה את האקרה שאורכם 9 ח"מ שפי 07697 FG המותקן ברצון על ידי בעלה ושבהדרו הונח לנשימת עם כדורים וטבלות מוסמר בארון רבגדים וואת בכריזה לראיה את בנה בן.
4. ✓ הנאשם עמפה און ושאקרה חרות על מנה כדשתוק און עול וידי באמצעות הכרות וניגשה לכנה בן שישן דכלון וחדרה את האקרה קרוב למצחו וירחמו בו ידיה אחת.
5. ✓ כתוצאה מהירדה באמור לעיב זכום וקליע ורך עאסיה הגופגובה לפוחו של הילד ניצח מעורמי ורט לפוחו החירי של בן.
6. הנאשמה גרמה לערתי של בנה בן לאחר שהחליטה לרמימו ועשתה בן בדם קר, בהפינה את האשמה וללא שהי וניסטר חדרו ובהפינה את תוצאות הפגישה.

1977

1. יצח - עבירה לפי סג 300(א) לחוק העונשין, תשל"ז - 1977.

א. ערו המכרעות:

1. ת"ד ב'ני אורן - השפעת זיונות,

2. ת"ט יצחק יסי - משטרה לחובות.

3. רונן כהן - ר"ח דובשילד 2 סנסתו בניהו.

4. ד"ר ב'קוי - המכון לרפואה השפעת, אנו בניהו, דעה דעה 476/232/93 - לא להזמין.

5. ד"ר שני פרוד - המכון לרפואה שפעת אנו בניהו דעה דעה מס' 232/0/93 - לא להזמין.

6. לואר נצירי - פעולה בליכטרה. מ"ח מס' אנו בניהו ישראל ירישכוכ, ת"ד דעה דעה/08 3907-93 - לא להזמין.

7. מרדכי ליבנה - פעולה ב'ידה, מ"ח מס' פרוד המרכז השפעת ומס'.

8. דני - פעולה ב'ידה, מ"ח מס' המרכז השפעת ומס'.

9. טעל דוד יוסף - מ"ח מס' השפעת ישראל, ירישלים קבוקה ב'יצג' - לא להזמין.

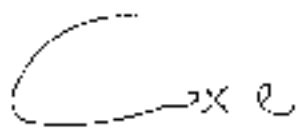
10. ת"ב ב'קוי קול - משטרה לחובות,

11. ד"ר דודלוק יעקב - מ"ח לחובות - קבועת ערות - לא להזמין.

12. רח"ו ונגן אלקטרוני - משאלת החובות.

13. התקנתו על המוצגים מטרת החובות שיזוג לשליחן מוצג 177/93 פ.א.
1980/93.

דק-אביב, כ"ט דניסו ישנ"ג
20 באפריל 1993

שלום אריאג

סגן רכ"ו לאשון לפרקליט סמוך שוכן

פ.מ.מ.ר/984/93/ה
פ.א. החובות 1989/93

Abstract

The phenomenon of children being killed by their parents is not as rare as we would like to think. Worldwide studies show that children are at high risk for being killed and that most of these killings of children aged less than one year are committed by one or both parents.

This study explores the standpoint of Israeli law towards mothers who have killed their children, by examining court judgments dealing with this issue. It is based on existing, accessible Israeli rulings with regard to child killings (filicide) committed by parents. Unlike positivist legal analysis, which focuses only on the formal examination of legal arguments and legal doctrine, the texts in this study are investigated using the interpretive methods which are usually applied to literary texts. The approach here was from a critical, feminist perspective.

An analysis of the data from court judgments indicates that the Israeli legal system tends to treat fathers who killed their children more severely than mothers who committed the same crime. Fathers are more likely to be convicted of murder, and the penalties imposed on fathers are heavier than those imposed on mothers. Moreover, fathers are less likely than their female counterparts to obtain plea bargains. However, in the past ten years the Israeli legal system had tended to treat mothers more severely than formerly.

Examination of a possible link made by the Israeli legal system between mothers who killed their children and mental disorders shows that the system indeed tends to connect mothers who killed their offspring with maternal mental disorders or psychological

distress, more than it does for fathers who killed their children. Women, as opposed to men, are treated with more lenience because of their mental condition: more plea bargains are signed with women, and their penalties are more likely to be reduced. The link between women and mental illness (as a causal factor) seems to be based on the concept that a woman who kills her children cannot be sane. This study shows that the judges who hold this belief tend to accept evidence of experts who claim that the female defendant was affected by her mental status more than judges who do not hold this belief. An approach much more advanced, from a feminist perspective, is found in the courts' attitude towards the source of mental illness. Israeli courts tend to ascribe psychological distress of women to social-environmental factors, rather than biological factors, and thus undermine the perception that a woman is controlled by biological forces that are beyond her control. Another finding of this study is that over the last decade the use of section 303 of the Penal Code (Offence of Infanticide) was discontinued.

Furthermore, this study offers evidence that Israeli courts use four scripts or narrative frameworks to describe and explain the act of a mother killing her child. The first, "the woman as a victim" emphasizes the circumstances of the case and treats the woman as a passive factor. The second, "the autonomic woman" regards the woman as the one responsible for her condition. The third, "the bad woman" sees the defendant as a non-normative woman acting contrary to accepted social norms. The fourth and final narrative, "the mad woman" is a scenario that explains the act of killing as being rooted in the emotional distress of the mother or in her emotional problems. The narrative selected by each judge has implications for the severity of punishment. Analysis reveals that the rulings of judges, who chose to describe the defendant as a victim and put emphasis on her life circumstances, tended to lighten her sentence. In contrast, judges who applied the

"Independent women" approach tended to hand down harsher rulings, while the strictest of all were the judges who used the "bad woman" narrative.

Beyond the consequences for the defendant herself, the narrative has broad and complex implications for gender relations. "The woman as a victim" narrative takes into consideration the circumstances of a woman's life and her being subject to patriarchal structures or influences. On the one hand, such a narrative serves feminist social criticism and allows social change. On the other hand, such a narrative sees the woman as a victim, as a weak and non-autonomous person who cannot make decisions in situations of distress. Similarly, the narrative of "the autonomous woman" has two aspects. On the one hand, this narrative sees the woman as a strong and independent person who can make decisions in an intelligent way. On the other hand, this narrative ignores the reality of women's lives, which forces them to act due to paucity of choice. The "bad woman" and the "mad woman" narratives are more problematic than the others. Not only do they imprint conservative, stereotypical notions about woman, they also do not promote any social change or social criticism because they perceive the problem as created by the woman herself and not by social structure.

Interesting conclusions regarding the place the courts give to the reality of the lives of mothers who kill offspring are drawn here. A review of cases of mothers who killed their children, which have reached the courts in Israel, shows that in many cases the mothers had difficult lives. Some were victims of physical, sexual or verbal abuse, while others have experienced difficult relationships with their families and/or with their spouses. The cases of murder of neonates are also characterized by problematic social backgrounds: the mothers who killed their babies were usually young, unmarried women, who lived in a

traditional-conservative society that denounced such pregnancies. Despite this, the analysis shows that the verdicts of the judges discussing many of these cases tended to either ignore the circumstances of these women's lives, or to give them a minimal degree of weight. Perusal of the judgments motivated by this approach revealed that they stem mainly from lack of understanding of the reality of women's lives and their vulnerability due to the dangers to which they are exposed

This study shows that when the court discusses a woman who killed her child or children, the questions of her motherhood is almost always at hand. The judges' perception of motherhood is composed of stereotypes and clear expectations of certain maternal behavior. The court's expectation of a mother is to satisfy all the physical and mental needs of her children. She is expected to love them and protect them, to be patient with them, and to preserve the family structure. The ideal mother is expected to sacrifice herself for her children and to suffer for them. These expectations subject women to rules of proper maternal behavior and preserve gender relations. The situation is different when the Court discussed fathers who killed their children. One finding of this study is that when the courts discuss fathers who killed their children, the cases are treated as standard killings which are examined using standard considerations. The relationship between father and child is rarely discussed in these rulings and the discussion is conducted as if the father and his child were strangers.

This work was carried out under the supervision of Dr. Yotl Tirosh, Department of Law, Tel-Aviv University, and Prof. Ruth Halperin Kaddari, Department of Law, Bar-Ilan University

BAR-ILAN UNIVERSITY

Mothers who killed their children from the perspective of Israeli Law

MIRI BERNSTEIN

Submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master's
Degree in the Department of Gender Studies, Bar-Ilan University

Ramat-Gan, Israel

2012